

42885

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Rıfat KÜTÜK

CELÂL-ZÂDE SÂLİH ÇELEBİ
LEYLÂ VÜ MECNÛN
(TENKİDLİ METİN-İNCELEME)

42885

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez ....../..../199.... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından ..... (.....) not takdir edilerek oybirliği ile kabul edilmiştir.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM YÜKSEK
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Yrd.Doç.Dr.Numan KÜLEKÇİ
(Danışman)

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

CELÂL-ZÂDE SÂLİH ÇELEBİ
LEYLÂ VÜ MECNÛN
(TENKİDLİ METİN-İNCELEME)

Rıfat KÜTÜK

Leylâ vü Mecnûn Hikâyesi, mesnevi edebiyâtımızın en çok kullandığı konulardan biridir. Biz bu çalışmamızda Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin 1554 yılında iranlı şâir Hâtîfî'nin naklini esas kabul ederek yazdığı Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi'ni ele aldık.

Sâlih'in eseri tasavvufî ve allegorik bir mahiyet taşımamakla beraber oldukça lirikdir. Eserin Türkiye kütüphanelerinde ancak iki yazma nüshasını tespit edebildik. Bu çalışma tespit edilen iki yazma nüshadan hareketle yapılmış bir edisyon kritik ve inceleme çalışmasıdır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır; Sâlih Çelebi (Hayatı-Edebi Şahsiyeti-Eserleri), Leylâ vü Mecnûn/İnceleme ve Transkripsiyonlu Metin. Eser üzerinde yapılan inceleme; biçim, muhteva ve dil özelliklerini içermektedir. İnceleme bölümünde ayrıca âyet ve hadis iktibasları ele alınmış, metnin kuruluşu ile ilgili açıklamalar sunulmuş, nüshalar tanıtılmış ve bölüm başlıkları verilmiştir. Transkripsiyonlu Metin'in ardından Sonuç ve Kaynaklar bölümü gelmekte, Açıklamalı Şahıs Adları , Yer Adları indeksleri ile çalışma neticelenmektedir.

ABSTRACT
Master Thesis

CELÂL-ZÂDE'S LEYLÂ vü MECNÛN
(EDITION CRITICAL STUDY)

Rıfat KÜTÜK

The story of Leylâ vü Mecnûn is one of the popular themes of our mesnevi literature. In this study, we have dealt with the Leylâ vü Mecnûn mesnevi, which Celâl- zâde Sâlih Çelebi wrote in 1554 taking basic the translation of Persian poet Hatifi.

Although Sâlih 's work does not contain mystical and allegoric nature, it is quite lyrical. We could find only two hand- written copies of the work in Turkish libraries. This study is an editorial critic and critical study, which is based upon the two hand - written copies.

The study is consisted of three main sections; Sâlih Çelebi (his life, literary personality, his works), Leylâ vü Mecnûn / studying and transcriptional text . The critical study on the work consist of the features of form, content and language. In addition, in the section of studying, we have dealt with "ayet" and "hadis" quotations. We have presented some explanations about the construction of the text. We have explained the copies and given the sectional topics. Conclusion and bibliography follow the transcriptional text. With the explanation of person names and the index of place names the study concludes.

ÖNSÖZ

Bilindiği gibi Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi, Eski edebiyatımızın Yusuf ile Züleyha'dan sonra en çok kullandığı mesnevi mevzuudur.Kaynağını Arap kültür ve yaşayışından alan bu hikâyeye, mesnevi olarak ilk defa İran Edebiyatı'nda kaleme alınmıştır.Mecnûn'un efsânevi ve ermiş kişiliği etrafında gelişen bu hikâyeye şâirler için hâkikî aşka yönelişin bir remzi olarak kabul edilmiş ve bu yüzden oldukça itibâr görmüştür. Filhakika Türk Edebiyatı'nda 30 kadar Leylâ ve Mecnûn mesnevisi yazılmasının sebebini de burada aramak lazımdır.

Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin eserinde Mecnûn'u yer yer ermiş bir şahsiyet olarak gösterme çabasının bu ananevi Mecnûn telakkisinden kaynaklandığı söylenebilir. Hakikatte ise onun eseri,oğlunun ölümüne ağlayan içli bir babanın serzenişlerinden ibarettir.

Müellifin eserini yazarken Hâtifi'nin naklini esas alması ,hikâyeye o doğrultuda yön vermesi ve "safa"gördüğü beyitleri tercüme olarak tespit etmesi nedeniyle bu mesneviye orjinal dememiz hayli güçtür. Kanaatimizce eserin orjinalliğini hissiliğinde ve dilinde aramak lazımdır.

Metin hazırlanırken biri İstanbul NuriOsmaniye diğeri ise Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan iki yazma üzerinde çalışılmıştır.Bu yazmalardan "N" henüz müellif hayattayken yazılmıştır.Nüsha Salih Divanı'nı havi bilinen tek yazma olma özelliğini de taşımaktadır. . Bu yüzden metin kurulurken daha ziyade bu nüshadan istifade edilmiştir."A" nüshasındaki istinsah hataları ve müstensih eklemelerinin fazlalığı bu nüshaya ihtiyatla yaklaşmamıza sebep olmuştur. Oluşturulan metin mümkün merteye sağlam bir metindir.

Çalışmanın giriş bölümünde 16.yy. Mesnevi Edebiyatı'na dair kısa bilgiler verilmiş akabinde Leylâ vü Mecnûn Hikâyesi'nin Kaynağı ve Türk Edebiyatı'nda yazılan Leylâ vü Mecnûn mesnevileri kısaca gözden geçirilmiştir. Giriş bölümünden sonra Sâlih Çelebi'nin hayatı,edebi şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgiler sunulmuştur.İkinci bölüm, eserin biçim, muhteva ve dil özelliklerinin incelendiği bölümdür. Eserden yapılan alıntılar Sâlih Çelebi'nin hayatı ve edebi kişiliği bahsinde kullanılmışsa varak numarası, biçim,muhteva ve dil özellikleri bahsinde kullanılmışsa beyit numarası verilmiştir. Bu

bölüme ayrıca âyet ve hadis iktibâsları ,deyimler ve atasözleri ile metinde geçen arkaik kelimeleri ihtivâ eden lugâtçe eklenmiştir.Edebi sanatların nasıl kullanıldığı konusunda bir fikir edinilebilmesi için eserde bulunan muhtelif sanatlar kısaca gözden geçirilmiştir. Asıl metin verilmeden önce eserin nüshaları tanıtılmış, metin kurulurken dikkat edilen hususlara temas edilmiş, kolaylık sağlamak düşüncesiyle metin bölüm başlıkları, başlama ve bitiş beyitleri, metindeki sayfa numaralarıyla birlikte sunulmuştur.Asıl metnin bitiminde ise metinde geçen şahıs adları, Açıklamalı Şahıs Adları İndeksi başlığı altında verilmiştir.Ayrıca indeks kısmına yer adları ve eser adları da dahil edilmiştir. Bu kısım için faydalandığımız kaynaklar dipnot halinde verilmemiş, çalışma esnasında başvurulan diğer kaynaklarla beraber gösterilmiştir.

Samimi bir dikkat sarfetmemize rağmen ortaya çıkacak eksiklik ve yanlışlarımızın hoşgörüle tenkid edilmesi bizim için bir feyz kaynağı olacaktır. Bu çalışmaya emeği geçen herkese ve bilhassa muhterem Hocam Yrd. Doç. Dr. Numan KÜLEKÇİ'ye teşekkür etmeyi bir vazife ve bir gönül borcu sayarım.

Rıfat KÜTÜK
TEMMUZ 1995 ERZURUM

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ	IV-V
İÇİNDEKİLER.....	VI-IX
KISALTMALAR.....	X
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	XI
GİRİŞ	
16. YÜZYIL MESNEVİSİNE GENEL BİR BAKIŞ	1
LEYLA VÜ MECNUN HİKAYESİNİN KAYNAĞI, LEYLA VE MECNUN MESNEVİSİ YAZAN BAŞKA ŞAİRLER	5
1. SALİHÇELEBİ.....	11
1.1. Hayatı	11
1.2. Edebi Şahsiyeti	21
1.3. Eserleri.....	31
2. LEYLA VÜ MECNUN/İNCELEME	49
2.1. Biçim.....	49
2.1.1. Nazım Şekli.....	49
2.1.2. Vezin.....	50
2.1.3. Kafiye.....	53
2.1.4. Edebi Sanatlar	55
2.1.4.1. Mecaz-ı Mürsel	56
2.1.4.2. Hüsn-i Ta'îl.....	56
2.1.4.3. İltifat.....	56
2.1.4.4. İstifhâm	56
2.1.4.5. Tecâhül-i °Ârif.....	57
2.1.4.6. Mübalâğa	57
2.1.4.7. Nidâ.....	57
2.1.4.8. Tekrîr.....	57
2.1.4.9. Teşbih.....	57
2.1.4.10. İstiâre	58
2.1.4.11. Telmih.....	58
2.1.4.12. Teşhis.....	58

VII

2.1.4.13. İntâk.....	58
2.1.4.14. İrsâl-i Mesel.....	58
2.1.4.15. İktibâs.....	59
2.1.4.16. Telmic.....	59
2.1.4.17. Tenâsüb.....	59
2.1.4.18. Tezât.....	59
2.1.4.19. Cinâs.....	59
2.1.4.20. Kinâye.....	60
2.1.4.21. Tevriye.....	60
2.1.4.22. Sihri Halâl.....	60
2.1.4.23. Leffü Neşr.....	60
2.1.4.24. İştikâk.....	60
2.1.4.25. Tecrid.....	60
2.1.5. Deyimler.....	61
2.1.6. Atasözleri.....	67
2.2. Muhteva.....	68
2.2.1. Mesnevinin Özeti.....	68
2.2.2. Mesnevideki Kahramanlar.....	75
A. Birinci Dereceden Kahramanlar.....	75
A.1. Mecnûn.....	75
A.2. Leylâ.....	77
B. İkinci Derecede Kahramanlar.....	79
B.1. Mecnûn'un Babası.....	79
B.2. Mâlik.....	80
B.3. Leylâ'nın Annesi.....	80
B.4. Nevfel Şâh.....	81
B.5. İbn-i Selâm.....	81
C. Üçüncü Dereceden Kahramanlar.....	82
C.1. Dâye.....	82
C.2. Güzel.....	82
C.3. Beni °Amir Kabilesi.....	82
C.4. Rakkas.....	83
C.5. Mekteb Etfâli.....	83
C.6. Mu°allim.....	83

VIII

C.7. I.Kadın.....	83
C.8. I.Adam.....	83
C.9. Mecnûn'un Annesi	83
C.10. Fassâd.....	84
C.11. Pîr.....	84
C.12. II.Pîr.....	84
C.13. Necd Ehli	84
C.14. Leylâ'nın Arkadaşları	85
C.15. Meşşâta	85
C.16. Kocakarı	85
C.17. Mecnûn'un Peyki	86
C.18. Mecnûn'un Yârânı	86
C.19. Râkip.....	86
C.20. Nevfel'in Hacibi	87
C.21. Leylâ'nın Dadısı	87
C.22. Nevfel'in Peyki	87
C.23. Nevfel'in Mahremi	87
C.24. Bâğbân.....	88
C.25. Hüccâç.....	88
2.2.3. Metinde Geçen İktibâslar	88
2.2.3.1. Âyet İktibâsları	88
2.2.3.2. Hadis İktibâsları	90
2.3. Dil.....	91
2.3.1. Arkaik Türkçe Kelimeler	97
2.4. Leylâ vü Mecnûn'un Nüshaları ve Metnin Kuruluşu	101
2.5. Nüshaların Tanıtımı	102
2.6. Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar	103
2.7. Metnin Bölüm Başlıkları	105
3. METİN.....	107
SONUÇ.....	331
KAYNAKLAR.....	332
İNDEKS.....	335
1. Açıklamalı Şahıs Adları İndeksi	335
2. Yer Adları İndeksi	340

IX

3. Eser Adları İndeksi	341
ÖZGEÇMİŞ.....	342
EKLER.....	343
Ek-1: Nişancı Mustafa Paşa Camii Fotoğrafı	343
Ek-2: Celalzâde Salih Çelebi'nin Kabir Fotoğrafları	344
Ek-3: A.Nüshası 1b-2a, 136b	345
Ek-4: N Nüshası 1b-2a, 165b-166a	347

KISALTMALAR

A.:	Atatürk Üniversitesi Ktp., Seyfeddin Özege Böl. Agah Sırrı Levend Yazmaları, nr:523
a.g.e.	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
a.mülf.	:Aynı Müellif
Ank.	:Ankara
Ans.	:Ansiklopedi, ansiklopedisi
A.S.L.	:Agah Sırrı Levend
bkz.	:Bakınız
Böl.	:Bölümü
c.	:cilt
çev.	:Çeviren
Ef.	:Efendi
Erz.	:Erzurum
h.	:Hicri
Haz.	:Hazırlayan
İA.	:İslâm Ansiklopedisi
İst.	:İstanbul
Ktp.	:Kütüphane
Kit.	:Kitapları
Kült. Bak.	:Kültür Bakanlığı
m.	:Milâdî
Matb.	:Matba'ası
MEB.	:Milli Eğitim Bakanlığı
N	:Nuruosmaniye Ktp., nr:3846
Neşr.	:Neşri, Neşreden
nr.	:Numara
S.	:Sayı
S.A.V.	:Sallallahu Aleyhi ve Sellem
TTK.	:Türk Tarih Kurumu
Ünv.	:üniversitesi
Yay.	:Yayını, Yayınları
yk.	:yaprak

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ع		ش	Ş,ş
ا	A,a;E,e	ص	Ş,ş
آ	Ā,ā	ض	Ž,ž;D,d
ب	B,b	ط	T,t
پ	P,p	ظ	ž,ž
ت	T,t	غ	G,g
ث	Ṫ,ṫ	ف	F,f
ج	C,c	ق	Q,q
چ	Ç,ç	ك	G,g;K,k;ñ
ح	H,h	ل	L,l
خ	H,h	م	M,m
د	D,d	ن	N,n
ذ	Z,z	و	V,v;O,ö;
ر	R,r		Ö,ö;ö;
ز	Z,z		U,ü;Ü,ü
ژ	j	ه	H,h
س	S,s	ي	Y,y;I,i;İ,î

GİRİŞ

16.YÜZYIL MESNEVİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

16.yy. her yönüyle olduğu gibi edebiyât yönüyle de muhteşem bir asırdır. Kendi benliğini yakalamak yolunda mühim merhaleler kateden Türk edebiyâtı bu asırda artık eserlerine şahsi mührünü vurabilmiştir. Üstelik bu asrın en göz alıcı tarafı, Türk edebiyâtının mümtâz simâlarının bir çoğuna beşiklik yapmış olmasıdır. Pek tabiidir ki bu noktayı yakalamak edebiyâtımız için çok kolay ve çabuk olmamıştır. Bu ihtişâm üçyüz yıllık bir deneyimin, tecrübenin ve gayretin tezâhürüdür.

Klasik edebiyâtımızın bu parlak devrinde bir çok mesnevi kaleme alınmıştır. Bu mesneviler telif özelliğini taşıyabildikleri gibi terceme özelliğini de taşıyabilirler. Yine bu asır mesnevi yazarlarının yâ yalnızca mesnevi yazdıkları yâ da kasîde, gazel gibi türlerle beraber mesnevi kaleme aldıkları görülür. Bununla beraber bu asır bizim çalışmamız bakımından önemli kılan en büyük tesâdüf, edebiyâtımızda yazılan veya yazıldığı söylenen 29 Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin 15'nin bu devre tekâbül etmesidir.(1)

Asrın mesnevileri her bakımdan iyi işlenmiş, bilhassa hikâye ve roman psikolojisi bakımından insan ve cemiyet hayatına; insan ihtirâs ve faziletlerine dikkat eden eserler olma özelliğini haizdir.(2) Bütün bu eserlerde dikkate çarpan ortak vasıflar ise, oturmuş bir Osmanlı Türkçe'si ile beraber hayat ve cemiyet hadiselerini ya ibret gözüyle ya da kültür, tefekkür, zekâ ve san'at penceresinden görebilen san'at telakkisidir. 16.yy. mesnevilerinin bir diğer hususiyeti ise konu bakımındandır; daha önceki yüzyıllarda çoğunlukla didaktik ve ahlakî mevzûlar ele alınırken, bu yüzyılda daha ziyâde tasavvufî ve tarihî mevzûlar tercih edilmiş yahut tanınmış aşk hikâyeleri mesnevi halinde söylenmiştir.

Yüzyılın başında tezkirelerin verdikleri bilgilere göre Ali Şir Nevâî ile aynı yıllarda Anadolu'da ilk hamseyi Bihişti Sinân Çelebi (ö.1520?) meydana getirmiştir ;Vâmık u Azrâ ,Yusuf u Züleyhâ ,Hüsn-i Nigâr ,Süheyl ü Nevbahâr ve Leylâ vü Mecnûn. Bugün bu eserlerden elimizde yalnızca Leylâ vü Mecnûn bulunmaktadır. (İst. Üniv. Ktp.,Ty., nr:5591) Âhi, Benli Hasan (ö.1517), Şeyhi'nin Hüsrev ü Şirîn'ine nazire söylediği Şirîn ü Perviz ve Rivâyet-i Gülgûn u Şebdz

(1) Levend, Agâh Sırrı, Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi, Ankara 1959, s.383.

(2) Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, M.E.B., İst. 1987, c.I, s.597.

mesnevisi ile tanınmıştır. Yavuz Sultân Selim'le Mısır seferine iştirâk eden Sücûdî, pâdişâhın emri üzerine ,Tali°i ile birlikte bir Selim- nâme mesnevisi yazmışsa da şi°irleri gibi bu eseri de Sultân Selim tarafından beğenilmemiştir. Abdülvahhab Hayâlî'nin (ö.1522) bir Leylâ vü Mecnûn mesnevisi olduğu Sehi, Riyâzî ve Kâtip Çelebi gibi kaynaklarca söyleniyorsa da eser bugün için meydana yoktur. Kadimî'nin Türk edebiyâtının 6450 beyitle en uzun Leylâ vü Mecnûn mesnevisi olan Şahidî'nin eserini kısaltıp 4035 beyite indirerek ve bazı yerlerini değiştirerek ortaya çıkardığı mesnevisi önemli bir eser değildir. Buna rağmen küçük bir de divânı olan Sevdâyî'nin 1514 yılında yazdığı Leylâ vü Mecnûn, yer yer Fuzûlî'yi etkileyecek kadar güçlü bir mesnevidir. Güvâhî (ö. 1519-1526?), Attâr'ın Pend-nâme'sini örnek alarak 1526 yılında yazdığı ve Kenzül-Bedayî adını verdiği mesnevisinde pek çok ata sözünü de delil göstererek halka öğütler vermiştir. Devrinde şarap ve meyhâne gazelleriyle tanınan Revâî, İlyâs Şücâ (ö. 1524) bunlar kadar küçük İşret-nâme'siyle de tanınır. İşret-nâme, daha sonra bir kısmı Farsça yazılan sâkî-nâmelerin edebiyâtımızdaki başlangıcı sayılabilir. Manzûm ve mensûr 46 eseri içinde, özellikle bir kısmını tanınmış İrân şacirlerinden çevirdiği mesnevileriyle tanınan Bursalı Lamici'nin (ö.1531-32) en tanınmış mesnevileri şunlardır; 1521'de bitirdiği Ferhâd ü Şirîn (Ferhâd-nâme), Câmî'den çevirdiği Salâmân u Absal ve İskender-nâme (Hired-nâme), Unsûrî'nin bugün elde 515 beyti bulunan mesnevisini çevirerek ve eklemelerle 5879 beyte çıkardığı Vâmık u Azrâ , Fahr Gurgânî'den çevirdiği, Vis ü Râmin ,1522 yılında Farsça'dan çevirdiği Şem° ü Pervâne, Maktel-i İmâm Hüseyin ve Kânunî Sultân Süleymân'ın Bursa'ya geleceği haberi üzerine yazıp sunduğu ve öteki şehrengizlerden farklı olarak Bursa ilinin güzelliklerini anlattığı Şehrengiz.

Asrın büyük bilgin-târîhçisi Kemâlpâşâ-zâde (ö.1534)'nin de Türk edebiyâtının en uzun; 7777 beyitlik bir Yusuf u Züleyhâ mesnevisi vardır. Tebrizli Hakirî'nin 1524 yılında yazdığı bir Leylâ vü Mecnûn mesnevisi ve Çakeri Sinân'ın kaynaklarda adları geçen ve bugüne kadar bulunamayan Leylâ vü Mecnûn ile Yusuf u Züleyhâ mesnevileri vardır. Bitlisli Şükri (ö. 1530)'nin ise, Koçî Beg'in anlattığı olaylara göre tertiplenmiş bir Selim-nâme'si vardır. Ayrıca Sultân Süleymân'ın doğumundan cülûsuna kadar yazabildiği Süleymân-nâme'si ise ölümü üzerine yarım kalmıştır. 16.yy. edebiyâtının bir diğer renkli simâsı ise Zâtî (ö.1546)'dir. Ömrü boyunca binlerce gazel ve yüzlerce kasîde söylediği rivâyet edilen Zâtî'nin Şem°ü Pervâne, Ahmed ü Mahmûd mesnevileriyle beraber Edirne Şehrengizi, Siyer-i Nebî'si ve bir de

Mevlid'i vardır.⁽³⁾ Her yönüyle yüzyılın ve tüm Divân edebiyâtının erişilmez şahsiyeti Fuzûlî (ö.1556)'nin de Arapça ve Farsça bir çok mesnevisi bulunmaktadır. Bağdâd'ın alınışı sırasında aralarında Hayali ve Yahya Beğ'lerinde bulunduğu Osmânî Şâ'irleri'nin teklif ve ısrarıyla 1535 yılında yazdığı 3036 beyitli Leylâ vü Mecnûn'u bütün Leylâ vü Mecnûn hikâyeleri içinde en tanınmışıdır. Afyonla şarabın karşılaştırıldığı 440 beyitli küçük allegorik mesnevisi Beng ü Bâde ile kaynaklarda adı geçmeyen onun olduğundan kuşku duyulan Sohbetü'l- Esmâr Fuzûlî'nin diğer mesnevileridir.

16.yy.'da Leylâ vü Mecnûn mesnevisi yazan diğer bir şâ'ir Larendeli Hamdi ise eserini 1542 yılında ve 5430 beyit olarak yazmıştır. Kaynaklara göre Hümâ vü Hümâyün ve Lehçetü'l- Esrâr adlı mesnevileri de olan Kara Fazlı (ö.1563-64)'nin bugün elimizde yalnız Gül ü Bülbül mesnevisi vardır. Celâl-zâde Sâlih Çelebi (ö.1565)'nin ise oğlunun ölümünü duyduğu üzüntü sebebiyle kaleme aldığı Leylâ vü Mecnûn mesnevisi oldukça lirik bir mahiyet taşımaktadır.Kaynaklarca Leylâ vü Mecnûn sahibi gösterilen Kireççi-zâde Sinân Çelebi'nin eseri henüz ortada yoktur. Edebiyatımızın Hamse sahibi mesnevicilerinden biri de Bursalı Hamidi-zâde Celîlî (ö. 1569'dan sonra)'nin Hamse'sinden bugün elimizde dört mesnevisi bulunmaktadır; Hüsrev ü Şirîn, Leylâ vü Mecnûn, Hicr-nâme ve Mihek-nâme. Beşinci mesnevi olan ; Şeh-nâme henüz ele geçmemiştir. Kaynaklarda zikredilen bir diğer Hamse sahibi Diyarbakırlı Hâlife(ö. 1572)'nin bugün yalnızca Leylâ vü Mecnûn'u elde bulunmaktadır. Diğer mesneviler olan; Hüsrev ü Şirîn, Yusuf u Züleyhâ ve Diyarbakir Şehrengizi henüz bulunamamıştır.

Bursalı Nakkaş Bali-zâde Rahmi (ö. 1567)'nin Şâh u Gedâ veyâ Şâh u Derviş adıyla anılan mesnevisi Yahya Beğ'in Şâh u Gedâ'sı ile aynı yıllarda yazılmıştır. İznikli Bakâyî (ö. 1572)'nin de Gül ü Bülbül adında bir mesnevisi bulunmaktadır. Asrın en tanınmış mesnevi şâ'iri sayılan Taşlıcalı Yahya Beğ (ö. 1581)'de Hamse sahibi şâ'irlerdendir. 1546 yılından önce tamamlanan bu Hamse şu mesnevilerden oluşmaktadır; Şâh u Gedâ, Usûl-nâme veya Kitâb-ı Usûl, Gencine-i Râz, aynı adı taşıyan mesnevilerin en tanınmış olan Yusuf u Züleyhâ ve Gülşen-i Envâr.

Yüzyılın sonlarında 1579 yılında Azerî İbrâhim Çelebi (ö.1585)'nin Nakş-ı Hayâl mesnevisi tasavvufî bir eserdir. Azerî'nin bir Leylâ vü Mecnûn'u olduğu söylenirse de henüz ele geçmemiştir. Asrın Hamse'si olduğu iddia edilen bir

(3) a.g.e., s.573.

diğer şâ'iri de Kalkandelenli Muidî (ö.1585)'dir. Nizâmî'ye nazire olarak gösterilen Hamse'den yalnız Şem' ü Pervâne ele geçmiş diğer mesnevilerden Vâmık u Azrâ, Gül ü Nevrûz ve Hüsrev ü Şîrîn bulunamamıştır.

Yüzyılda ayrıca Hubbî Ayşe (ö.1590)'inin 3000 beyitli bir Hurşid ü Cemşid ve Bursalı Cinânî(ö.1595)'nin Riyazü'l-Cinân ve Cilâü'l-Kulub adlı mesnevileri vardır.

Türk edebiyâtında ayrıca şâ'irlerin buldukları mahallelerin güzelliklerini övdükleri mesnevi nazım şekliyle yazılmış 50'den çok şehrengiz vardır. Bunların 15 kadarı bu yüzyılda yazılmıştır.

LEYLÂ VÜ MECNÛN HİKÂYESİNİN KAYNAĞI, LEYLÂ VE MECNÛN MESNEVİSİ YAZAN BAŞKA ŞAİRLER

Leylâ vü Mecnûn hikâyesi, Yusuf ile Züleyhâ, Hüsrev ile Şîrîn, Süheyl ile Nevbahâr, Vâmık ile Azrâ gibi eski edebiyâtın çift âşık kahramanlı hikâyelerinden biri, Yusuf ile Züleyhâ'dan sonra en yaygın olanıdır⁽⁴⁾.

Leylâ ve Mecnûn hikâyesi kaynağını Arap edebiyâtından almaktadır. Sonradan Mecnûn lâkabını alan Kays'ın, sevgilisi Leylâ için söylediği şiirlerle bu şiirleri açıklamak üzere yapılan yorumlardan ve bunlara eklenen söylentilerden meydana gelmiş olan bu hikâye Mecnûn'un kişiliği etrafında toplanır ve olaylar Necd çöllerinde geçer.

Arap kaynaklarında, Kays'ın kişiliği hakkında türlü söylentiler vardır. Bazılarınca Kays, yaşamış bir şair değildir. Ona atfedilen şiirler, Emevi ailesinden, bir söylentiye görede Mervân soyundan bir gencindir. Amcasının kızını seven bu genç, kendini belli etmemek için Mecnûn hikâyesini uydurmuş, söylediği şiirleri Mecnûn'a atfetmiştir. Bazılarına göre ise, Kays, yaşamış ve 70h/889 m yahut 8h/699m.'de ölmüş bir şairdir. Kays'ın babasının adı Mülevvâh, Leylâ'nın babasının adı da Sa'd'dır. Her ikiside Amirîler'dendir⁽⁵⁾. Kays'ın asıl adı Kays b. al-Mulavvah al-Âmirî, Leylâ'nın asıl adı ise Leylâ bint Mahdi b. Sa'd al-Âmirîya olarak rivâyet edilir ⁽⁶⁾.

Bazılarınca Leylâ Kays'ın amcasının kızı olarak gösterilir. Bu efsâne etrafında toplanan olaylar, 41-56h/661-675m. yılları arasında Medine valisi olan Halife Mervan'ü'b nü'l-Hakem (64-65h/683-685m) ile oğlu Abdü'l-Melik (65-86h/685-705m) zamanına rastlar ⁽⁷⁾.

Bir Arap halk hikâyesi olan Leylâ vü Mecnûn, Ebü'l-Fereci'l-İsfahânî (ö.967m) ve Halid B.Kulsam, Ebû Bekrû'l-Vâlibi (Divânu Mecnûn ve Leylâ), İbnü'l Müberred (ö.1503-4 m) (Nezhetü'l-Müsâmir fî Ahbârı Mecnûnı Benî Âmir), Şemsüddin Ali b. Tulunu's-Sâlihi (Bastu Sâmiru'l-Müsâmir fî Ahbârı Mecnûnı Benî Âmir) gibi yazarlar tarafından değişik şekillerde ele alınmıştır.

Teferruâtta ki ayrılıklar bir tarafa bırakılırsa, Mecnûn ile Leylâ'nın hikâyesi, esâs itibariyle, şu unsurları ihtivâ etmektedir; Necd'de bulunan Beni 'Âmir kabilesine mensup olan Kays (Mecnûn) ile Leylâ, kabilelerinin hayvanlarını otlatırken, birbirlerini severler; yaşlarının büyümesi veya aşklarının meydana

(4)Levend,A.Sırrı,a.g.e.,s.VII

(5)a.,s. 1

(6)Ateş ,Ahmed, Leylâ ile Mecnûn mad.,İslâm Ansiklopedisi,M.E.B.,İst. 1957,c.7,s.49,50

(7)Levend, A.Sırrı,a.g.e.,s.1

çıkması üzerine, Leylâ çadırda alıkonur ve Kays'a gösterilmez; bunun üzerine Kays'da aşkın ilk ızdırabı başlar. Kays'ın babası Leylâ'yı isterse de, aşk sebebi ile dillere düştüğünden, yahut başka bir bahane ile, teklif reddedilir ve Leylâ bir başkasına nişanlanır. Bu hale müteessir olan Mecnûn, ızdıraplarının te'siri ile, büsbütün aklını kaybeder. O sırada kendisini görüp, muradına erdirmek isteyen Marvan b. al-Hakam (45-65 h./675-683 m)'ın vergi (sadakat) me'muru Ömer b. 'Abdal-Rahman ile yerine tayin edilen Navfal b. Musahik'in teşebbüsleri boşa gider. Mecnûn'un babası duâ ile iyi olacağını ümit ederek, onu Mekke ve Medine'ye götürür ise de Mecnûn aşkının artması için duâ eder ve çöllerde kaçarak, vahşi havyanlar ile birlikte yaşamağa başlar. Mecnûn'un Leylâ'ya benzettiği ceylanı avcılardan kurtarması vb. vak'ılar bu sırada vâki olmuştur. Sonunda, Leylâ, Mecnûn'u sevdiğinden, aşk ızdırapları içinde ölür; Mecnûn'da ona ağıtlar söyleyerek ve aşkının acılarını terennüm ederek, çöllerde dolaşır; nihayet bir gün ölüsü bulunur.

Görülüyor ki, rivayetlerdeki ayrılıklara rağmen Kays (Mecnûn) ile Leylâ'nın mâcerası tabii bir şekilde başlamakta, içinde cereyân ettiği çöl ve bedevî hayatına tamamiyle uymaktadır.⁽⁸⁾

Leylâ vü Mecnûn hikâyesi, Arap edebiyâtında, bir taraftan da sufilere, Allah' a karşı duyulan aşkın, bir sevgilinin güzelliği sayesinde uyanıp, sonra vasitanın ortadan kalkması veya unutulması ile, gerçek mevzuuna dönmesinin tam ve hakiki bir misali olarak görüldü. Bundan dolayı sufiler, bu mâcerâyı kendi tasavvufî maceralarını bir temsil ile ifâde etmek için sık sık zikrederler veya buna telmih yaparlar. ⁽⁹⁾

Bununla beraber Leylâ vü Mecnûn hikâyesi ilk defa bir bütünlük içinde ve mesnevi şeklinde İran'da ele alınmıştır. Genceli Nizami'nin (ö.1204m) kaleminden çıkan bu ilk Leyli ve Mecnun mesnevisi (yazılışı, 1188m.) doğrudan doğruya Arap kaynaklarına dayanır. ancak o, rivâyetleri konuya uygun biçimde değiştirip yenileştirmiştir. Hamsesi içinde yer alan eser Nizami'nin en ustaca yazılmış eseridir.⁽¹⁰⁾ Onun eserleri, kendisinden sonra gelen bir çok şairler tarafından tanzir edilmişse de hiç bir nazire, aslın mertebesine yükselememiştir. Onun yalnız İran edebiyatı değil, Türk edebiyatı üzerinde de büyük tesiri olmuştur. Onbeşinci ve on altıncı asır Divan edebiyatımızın maruf

(8)Ateş, Ahmet,a.g.e.,s.50

(9)a.e,s.51

(10)Pala,İskender,Ansiklopedik Divan Şilri Sözlüğü,Akçağ yay..s. 315

hamsecileri onun tesiri altında kalmıştır.⁽¹¹⁾

Nizâmî'den sonra irân ve Türk edebiyâtlarında aynı konu defalarca kaleme alınmış ve Mecnûn ile Leylâ'dan birini cennete; diğeri eleme sürükleyen derin ve acıklı aşkları dillere destan olmuştur. İrân edebiyatında aynı konuyu işleyen şairler; Hüsrev-i Dehlevî (ö.725h./1325m.), Câmî (ö.898h./1436m), Derviş Eşref (XV. yy.), Süheylî (ö.907h./1502m), Misâlî-i Kaşânî (XV.yy.), Hâcî İmad-ı Carî (XVyy.), Kutbud-dîn Emir Hâc Ünsî (ö. 923h./1517m.), Hilâlî (ö.940h./1533m.), Hâcî Hasan (XV?yy.), Zâde Kadısı (XV.-XVI.yy) Ahi-i Meşhedî (ö.927h./1521m.), Zamirî (ö.973h./1565m. bazı kaynaklara göre 990h./1582m.), Kasimî (ö.979h.1571m.), Mevcî(ö.979h./1571m.), Rehâî (ö.982h./1575m.'den sonra), Sena'î(ö.996h./1588m.), Nüvîdî (ö.998h/1590m.), Derviş Mehmed(XVI.yy.), Mahmûd Beyğ(XVI.yy.), Maksud Beyğ Şirazi(XVI.yy.), 'İtabî(XVI.yy.), Sa'idî((XVI.yy.), Hâcî Hidâyetü'llah-ı Ra'î (XVI. yy.), Sarfi-i Kişmirî, (ö.1034h./1594m.), Ruhu-l-Emîn (ö.1047h/1637m.), Ebu'l-Berekât (ö.1054h/1644m.) Hâkim Şifa'î (XVI.yy.), Hindu (XVI.-XVII.yy.), Nâmi-i Safevî (XVI.-XVII. yy.), Kaşif-i Şirazî (ö.1060h./1650m.), Tecellî (ö.1088h./1676m.) Seyyid Hasan (XVII.yy.), Molla Murad (XVII.yy.), Mülhemî (XVII.yy.), Şu'le-i İsfahanî (XVII.yy.), Fevki-i Yezdî (XVII. yy.), Namî (Ö.1204h/1789-90m), Mehdî (1214h/1799m), Sâbâ-yi Kâşânî (ö.1238h/1822m), Nâsibî (XIX.yüzyıl), Seyyid Muhammed (XIX.yy.), Esirî (?), Mecnûn-ı Çernüvis (?)'dir ⁽¹²⁾.

Bu hüznü hikâye Urdu edebiyâtına da etki etmiş ve Mir Muhammed Hüseyin Tecellî (Efsâne-i Leylâ vü Mecnûn, yazılışı 1784-85m). Mirzâ Lutf Ali Vilâ (XIX yy), Muhammed Vezir Hân (XIX), Şâh Muhammed 'Azim (?), Mirzâ Mehdi Hân (?), Muhammed Kâdir (?), Mirzâ Muhammed Tâkî Hân (?), Vâlî Muhammed Nazir (?) gibi şâirler tarafından terennüm edilmiştir. ⁽¹³⁾

Leylâ ile Mecnûn hikâyesi Türkler arasına çok eskiden Arapça ve Farsça eserlerle veya şifâhi rivâyetlerle girmiş olmalıdır. ⁽¹⁴⁾

Türk edebiyâtında "Leylâ ve Mecnûn" kıssasını büyük hikâye konusu olarak ilk defa ele alıp yazan şair bugünkü, bilgilerimize göre, Edirneli Şâhidî'dir. Şâhidî'nin eserinin tek nüshası Pars'te Bibl, Nat.dedir (No.an.fon.333)171 varak süren eserin beyit sayısı 6446 dır ki, bu tanınan "Leylâ ve Mecnûn" mesnevilerinin en uzunudur. Eserini 812h/1409m'de yazdığı tahmin

(11)Tarlan,Alli Nihad,Leyla vü Mecnun Takrizi (Nizami'den mensur çeviri),M.E.B.,İst. 1989,s.V

(12)Levend,A.Sırrı,a.g.e.,s.11-94

(13)Ateş,Ahmet,a.g.e.,s. 53

(14)a.e.,s.53

edilmektedir (15).

"Leylâ ve Mecnûn" hikâyesini kaleme alan ikinci Türk şairi ise Mir Ali Şir Nevâî (ö.907h./1501m.)'dir. "Leylâ ve Mecnûn" mesnevisini hangi tarihte yazdığı bilinmemekle birlikte, Hamse'sini meydana getiren beş mesneviyi 888h./1483m. ile 890h./1485m. arasında yazmış olduğuna göre, üçüncü mesnevisi olan Mecnûn u Leyli'yi 889h./1484m.'de kaleme aldığı sanılmaktadır (16).

Nevâî'den sonra bu hikâyeyi nazm eden bir başka Türk şairide Bihîştî Ahmet Sinan'dır. Bihîştî'nin Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin bir nüshası İst.Ünv.Ktp. Ty. No:8591 numaraya kayıtlıdır. Bihîştî'nin eserini 889h.den sonra yazdığı tahmin edilmektedir (17).

15.yy.da Leylâ vü Mecnûn yazan Türk şairlerinden birisi de Hamdullah Hamdî (ö.909h./1503m.)'dir. Eserin İst.Ünv.Ktp.Ty., No:800; Millet Ktp.Emiri manzum, no:1164,1165, (1164 numaralı nüsha eksiktir)'de nüshaları bulunmaktadır. Mesnevi 4080 beyit sürmektedir. Hamdullah Hamdî eserini 905h./1499m.'de kaleme almıştır. (18)

Ahmed Rıdvân ise eserini 906h./1500m.'den önce yazmıştır. Ahmet Rıdvân'ın Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin tek nüshası Agah Sırrı Levend yazmaları arasındadır (19)

Kâdîmî ise Şahidî'nin 6446 beyitlik Leylâ vü Mecnûn'u 4035 beyite indirerek kendine mal etmiştir. Eser Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi kitaplığında bulunmaktadır (20).

Celîlî, Hamidî-zâde (ö.977h./1569m.'den sonra) ise Leylâ vü Mecnûn mesnevilerinde görülen Mecnûn'un başına kuşların yuva yapması motifini eserinde ilk defa kullanan şâirdir. Mesnevinin bilinen tek yazması Paris'te Bibliothegue Nationale'de (an.fon.no.364) külliyâtı ile beraber bulunmaktadır (21).

Sevdâ'î (XVI.yy. şâirlerinden) eserini 920 h./1514m.de yazmıştır. Eserin bilinen tek nüshası Cambridge Üniversitesindedir (22).

(15)Levend,A.Sırrı,a.g.e.,s.108

(16)a.e.,s.133

(17)a.e.,s.148

(18)a.e.,s.160

(19)a.e.,s.177

(20)a.e.,s.198

(21)a.e.,s.199-208

(22)a.e.,s.209

16. yy.da Leylâ ve Mecnûn yazan bir diğerk Türk Şâiri ise Tebriz'li Hakirî(XVI.yy.)'dir. Tebrizli Hakirî eserini 931h./1524m.'de yazmıştır. Bilinen tek nüshası British Museum'dadır (No.Add. 7936/4 v.117-167; Riev Catalogue of th Turkish Monuseripts in the British Museum, s.2581). Eserin fotokopisi Türk Dil Kurumu Ktp.nda bulunmaktadır (23).

Türk edebiyâtının en güzel Leylâ vü Mecnûn mesnevisine sahip olan Şâiri ise Şüphesiz Fuzûlî (ö.963h./1555m.)'dir. Fuzûlî eserini 942h. tarihinde yazmıştır. Eserin yazma ve basma birçok nüshası bulunmaktadır. Fuzûlî, Leylâ vü Mecnûn Mesnevisini Kânunî'nin Bağdad Seferi'ne katılan TaŐıcalı Yahya Bey (ö.1582m.) ile Hayâlî Bey (ö.1557)'in teŐvikiyle yazmıştır (24).

Kaynakların hiç birisinde adı geçmeyen bir Şair olan Larendeli Hamdi ise eserini 949h. yılında yazmıştır. 5610 beyit süren eserin tek nüshası Fatih kitaplığında 3740 numaraya kayıtlıdır (25).

Celâl-zâde Sâlih Çelebi (ö.93h/1565m) ise Leylâ vü Mecnûn mesnevisini ihtiyarlığında olan ve altı yaşını geçmeden vefât eden oğlunun üzüntüsünü dile getirmek için 962h/1554m.'de kaleme almıştır. Oldukça lirik olan bu eser Hâtifi'nin nakline dayanmaktadır. Bilinen iki nüshası vardır; NuriOsmaniye Ktp. nr:3846 ve Erz.Atatürk Ün.v. Ktp., Seyfeddin Özge Bölümü, A.S.L. Kit, no:524'e kayıtlı nüshalar.

Halife ise XVI.yy. Leylâ vü Mecnûn yazan Türk Şâirlerinden birisidir. Ölümü muhtemelen 986h./1572m.'dir. Eserin bilinen tek nüshası Agah Sırrı Levend yazmalar arasındadır (26).

'Ata'yi mahlaslı Azeri bir Őairin Leylâ vü Mecnûn mesnevisi de bugün elde bulunmaktadır. 'Atayi'nin kim olduğu ve eserini hangi tarihte yazdığu belli değildir. Eserin bilinen tek nüshası Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya fakültesi Ktp.'dedir (27).

Kâf-zâde Fa'izî (980h./1572m.) ise eserini tamamlayamadan ölmüştür. Sâlim Tezkiresi'nde, Fa'izî'nin bu eserini Seyyid Vehbî'nin tamamladığu söylenmektedir. Eserin muhtelif nüshaları mevcuttur (28).

(23)a.e.,s.224

(24)Ayan,Hüseyn"Leyla vü Mecnun(Fuzullî)" önsözü,Dergah yay.,İst. 1981,s. 9-12

(25)Levend,A.Sırrı,a.g.e.,s.269

(26)a.e.,s.299

(27)a.e.,s.314

(28)a.e.,s.325

Örfi Mahmud Ağa (ö.1186h./1772m.'den sonra)'nın Leylâ vü Mecnûn mesnevisi ise 195 beyitten ibâret küçük bir hikâyedir. (29). Bilinen tek nüshası Agah Sırrı Levend yazmaları 442 numaraya kayıtlıdır.

Türkmen şâiri Andelip mahlaslı Nûr Muhammed Gârip, eserini XVII.yy.'da Hıyva'nın Ürgen şehrinde yazmıştır. Eser hem manzûm hem de mensûrdur. Manzûmeler türlü şekillerde yazıldığı gibi, hece vezniyle birlikte aruz da kullanılmıştır. Eser 1940'da N.Hocayet tarafından yayınlanmış, 1956'da da Açka'da A.Ulug Berdiyev ve Ahundon tarafından hazırlanarak Kril alfabesiyle bastırılmıştır (30).

Mehmed Emin Resulzâde'nin, "Azerbaycân şâiri Nizâmî", adlı eserinde, Türkçe Leylâ vü Mecnûn yazan şairler arasında adını kaydettiği Nakem (ö.1323h./1905m.)'ın eseri Bakü Devlet Üniversitesi Kitaplığı'ndadır (31).

Bununla beraber kaynaklarda Leylâ vü Mecnûn sahibi olarak gösterilip te eserleri ele geçmeyen bazı şâirlerde vardır. XV. yy.'da Ahmet Paşa (ö.901h./1495m.) Hayâtî, Turabî, Mahvî ve Necâtî (ö.914h./1508m.) XVI. yy.'da Çâkerî, Hâkirî, Hayâlî (ö.929h./1422m.), Arif Fethullah (ö.969h./1561m.), Hâilîf (XVI.yy.), Kara Fazlî, Sinân Çelebi, Mahvî (XVI.yy.), Muhyî Çelebi (XVI.yy.), Zamirî (XVI.yy.), Rıf'atî (ö.1080h./1669m.) gibi şâirlerin Leylâ ile Mecnûn mesnevileri bugün için elde bulunmamaktadır (32).

Hikâye edebiyatımızı da etkileyen bu kıssa, defalarca filme çekilmiş (msl. Halit Refiğ, 1982), Opera (Üzeyir ve Ceyhan, Hacıbegof, Bakü, 1917) ve Karagöz oyunu haline getirilmiş, Sezai Karakoç (doğ.1935) tarafından da manzum olarak tekrar kaleme alınmıştır (33).

(29)a.e.,s.330

(30)a.e.,s.334

(31)a.e.,s.348

(32)a.e.,s.366

(33) Pala,İskender,a.g.e.,s.316

1-SÂLİH ÇELEBİ

1.1.HAYATI:

Celâl-zâde Sâlih'in tam adı Mollâ Sâlih bin Celâl er-Rumî'dir. Babası meşhur kadılardan Tosyalı Kadı Celâleddin'dir.⁽³⁴⁾ İ.Hakkı Uzunçarşılı, Celâl-zâde Mustafa ve Sâlih Çelebi'leri anlattığı makalesinde Muhammed bin İbrahim Halebî'nin,"Dür ü'l- Habeb fi Târîhi Âyân-ı Haleb" isimli eserinde bu ailenin aslen Amasya'nın "Celede" kasaba veya nahiyesinden olduklarını söylediğini beyân eder.⁽³⁵⁾ Kadı Celâl, medreseden yetişerek Rumeli tarafındaki kazalarda kadılık yapmış ve derecesi "Eşraf-ı Kuzzât" rütbesine kadar yükselmiş bir zâtdır.Tekâüd ettikten sonra ibadetle ve ilim öğretmekle meşgul olmuş, 935h./1528m. tarihinde vefât etmiştir.Tuhfe-i Hattatin'de Kadı Celâl'in vefâtı, "Gülşen-i Saâdet/گلشن سعادت"(935h.) terkibiyle kayıtlıdır.⁽³⁶⁾ Kadı Celâleddin doğruluğu, yumuşak huyu ve tevazuu ile tanınmış biridir. Amasyalı Şeyh Hamidullah'dan hatt meşk etmiştir.⁽³⁷⁾ Kühnü'l-Ahbar'da Kadı Celâl'in Mustafa, Sâlih ve Atullah isminde Üç oğlu olduğu zikredilir ki bu diğer kaynaklarca teyid edilmez.⁽³⁸⁾ Bununla beraber Celâl-zâde'nin Münşe'atında "Karındaşım" dediği Atai isminde birine yazılmış oldukça samimi bir mektup vardır ki, Kühnü'l Ahbar müellifini teyid eder vaziyettedir.⁽³⁹⁾

Celâl-zâde Sâlih Çelebi için hemen bütün kaynaklar, Koca Nişancı Celâl-zâde Mustafa Çelebi'nin (ö.975h./1567m) yaşca küçük birâderi, ifadesini kullanırlar.⁽⁴⁰⁾ Tuhfe-i Hattatin'de "Hirmen - خرمن" ebced hesabıyla 890h./1485m. tarihi gösterilmekteyse de doğru değildir.⁽⁴¹⁾ İslâm Ansiklopedisi'nde M.Tayyip Gökbilgin'de Celâl-zâde Sâlih'in doğumunu "905?"olarak tespit etmiştir.⁽⁴²⁾

(34)Bu bilgi için bkz.;Aşık Çelebi,Meşairü's-Şu'ara,Millet ktp.,Ali Emiri trh. 772,s.570; Nev'i-zade Ata'i, Şakayık-ı Nu'maniye ve Zeyilleri(dr.Abdülkadir Özcan neşri)İst. 1989, s.48; Riyazi, Riyaziü's- Şu'ara, NuriOsmaniye ktp. nr.:3724,yk.93b;Süreyya Mehmet,Sicill-i 'Osmani,matba'a-ı 'Amire,İst. 1311-1316, c.3,s.200.

(35)Uzunçarşılı,İ.Hakkı,"Onaltıncı Asır Ortalarında Yaşamış Olan İki Büyük Şahsiyet;Tosyalı Celâl-zâde Mustafa ve Sâlih Çelebi'ler",TTK.Belleten,XXII/87(1958),s.391

(36)Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin,Tuhfe-i Hattatin,İst.1928,Devlet Matb,s.102

(37)a.e.,s.102

(38)Ali Mustafa(Gelibolulu)Kühnü'l-Ahbarın Tezkire Kısmı,(haz.;Mustafa İsen)Atatürk Kültür,Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay.,Ankara 1994,s.278

(39)Celâl-zâde Sâlih Çelebi,Münşe'at,Erz.Atatürk Üniv. Ktp.,Seyfeddin Özege Böl.,A.S.L. Kit., nr;525,yk.21b

(40)Koca Nişancı Mustafa için bkz.,Uzunçarşılı,İ.Hakkı,a.g.m,s.391-422

(41)Müstakim-zâde,a.g.e.,s.229

(42)Gökbilgin,M.Tayyip,Celâl-zâde Sâlih mad.,İ.A.,İst. 1957 ,M.E.B. bsm.,s.63

İ.Hakkı Uzunçarşılı ise mezkur makalesinde; Sâlih Çelebi'nin Divân Mukaddimesi'nden hareket ederek, takriben 899h./1493m. yılında doğduğunu söyler.⁽⁴³⁾ Sâlih Çelebi, Divân dibâcesinde;

"Sâlih el-ma'rif be-Celâl-zâde zadeü'l-lahü te'ala eydür;ol zemân ki evvel-i avan-ı şebâbdan şitâb eden cömr kafilesi menzil-i heftâda yetmiş idi."⁽⁴⁴⁾

Celâl-zâde Sâlih'in Divân'ının tespit edebildiğimiz tek nüshası olan NuriOsmaniye nüshası 969h./1561m.'de istinsah edilmiştir. Nüshada Divân-ı Sâlih ve Leylâ vü Mecnûn mesnevisi bulunmaktadır. Eğer nüshanın,divânın tertibiyle aynı yıl yazılmış olduğunu düşünürsek 899h., Celâl-zâde Sâlih'in doğum yılı için doğru bir tespit olacaktır.⁽⁴⁵⁾ Fakat tezkire sahibi Aşık Çelebi, Sâlih maddesinde 964h. yılında Celâl-zâde Sâlih'le nasıl aşinalık kurduğunu şöyle anlatır;

"Hâzret-i Munlâ ile benüm sene erba' vü sittin vü tis'âmie'ye dek mülâzemetüm vü huzûrlarında istifdâ olunmuş şeref-i şöhetüm yoğ idi.Târîh-i mezkûrda mu'îdleri Hâtemî Çelebi -ki maḥallinde mezkûr vü meştûr olurmâbeynimizde uhuvvet olmağın huzûrlarında yâd-âverlik idüb anlar daḥi Leyli vü Mecnûn'ların vü Mecmû'a-ı İnşâları n vü Divân-ı Gazaliyâtın vü bil-cümle derciyle dürr-î meknûnların bendeye göndermişler."⁽⁴⁶⁾

Demek oluyor ki Celâl-zâde'nin 964h. yılında mürettep bir divânı zaten vardır. Celâl-zâde'nin doğum tarihi yaklaşık 895-896h./1489-1490m. olmalıdır. Müellifle bizzat görüşen Aşık Çelebi'nin⁽⁴⁷⁾, Ata'i'nin⁽⁴⁸⁾ ve Hafız Hüseyin Ayvansarâyî'nin⁽⁴⁹⁾ kaydettiğine göre Sâlih Çelebi altmış yaşında evlenmiştir. 956h./1549m.'de bir oğlu olmuştur. Şakirdlerinden Rahmi, "Halef-i Sâlih ide Cell-i Celâl"(956h.) tarihini düşmüştür⁽⁵⁰⁾ ki buna göre Celâl-zâde Sâlih'in viladeti yaklaşık 895-896h./1489-1490m. olmak gerektir.

Sâlih Çelebi, babasının Volçitrin⁽⁵¹⁾ Kadısı bulunduğu sırada orada doğmuştur.⁽⁵²⁾ Medrese tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul'da İbn-i Kemâl

(43)Uzunçarşılı,İ.Hakkı,a.g.m.,s.422

(44)Celâl-zâde Sâlih,Divân-ı Sâlih,NuriOsmaniye Ktp. nr;3846,y.k. 1b

(45)Leylâ vü Mecnûn'la değil.Çünkü Leylâ vü Mecnûn 962h./1554m 'de yazılmıştır.

(46)Aşık Çelebi,a.g.e.,s.574

(47)a.e.,s.573

(48)Ata'l,a.g.e.,s.48

(49)Ayvansarâyî,Hadikatü'l-Cevâmi,Matba'a-ı 'Amire,İst. 1281,c.1,s.296

(50)Bu bilgi için bkz.;Aşık Çelebi,a.g.e.,s.573;Ata'l,a.g.e.,s.48;Ayvansarâyî.a.g.e.,s.296

(51)Volçitrin,eskiden Kosova Vilayetinin Piriştine sancağında ve Piriştine'nin 27 km. garbiyyesinde bulunan büyük bir kasabadır.(Kamusu'l-Alam,İst. 1316,c.6,s.4691)

Ahmed Şemseddin(Kemalpâşâ-zâde)'nin derslerine devam etmiştir.(53) Bu sırada babası ve kardeşi Nişancı Mustafa Çelebi gibi büyük hattat Şeyh Hamidullah'tan hatt meşk etmiştir.(54) Bu yüzden yazısı güzeldi. Bir taraftan ders okuyan Celâl-zâde Sâlih bir taraftan da hocası Kemâlpâşâ-zâde'nin eserlerini beyaza çekerdi.(55) Kemalpâşâ-zâde, Sâlih Çelebi'nin hayatında oldukça mühim bir yere sahip olmalıdır. Divânındaki yedi kasideden biri Kemalpâşâ-zâde'ye ithaftır. Münşe'atındaki mektupların birisi de Kemalpâşâ-zâde'ye yazılmıştır.(56) Bununla beraber Sâlih Çelebi 926h./1520m. tarihinde Sultân Süleymân'ın hükümdâr olmasıyla birlikte İbn-i Kemâl'i bırakarak padişah hocası Hayreddin Efendi'ye danışmend kaydolmuştur.(57) Tezkire sahibi Hasan Çelebi, "Sâlih" maddesinde bu hadiseden oldukça sert bahseder. Ve Sâlih Çelebi'yi vefâsızlıkla ithâm ederek; "...bu hâlden gâfil vü bu emrden zâhil oldu ki;

rif'atte iken tenezzül itdi

cizzetdeyiken tezelzül itdi"

der. Aynı sene mülazemete nail olarak 25 akçe yevmiye ile Edirne'de Saraciye Müderrisliği'ne ta'yin edildi.(58)Bu vazifedeyken boş zamanları değerlendirmek ,gönlünü şenlendirmek ve kalbini uyandırmak için Sultân Süleymân'ın Belgrad, Rodos, Budin ve Üngürüs gazalarını yazmıştır.(59) Bilahare Vezir-i Azam İbrahim Paşa'nın Mısır'a hareketi esnasında-ihtimal o sırada İbrahim Paşa'nın tezkirecisi olan birâderi Mustafa Çelebi tavassutuyla - takdim ettiği şu târîh manzumesi makbûl sayılmış, 941h./1534m.'de 30 akçe ile Murad Paşa Medresesi caize olarak verilmiştir(60);

(53)Kınalı-zâde Hasan Çelebi,Tezkiretü'ş-Şu'ara,(dr.İbrahim Kutluk neşr.)TTK.,Ankara 1989, c.1, s.548;Aşık Çelebi,a.g.e.,s.570;Ata'l,a.g.e.,s.48;Mustakim-zâde,a.g.e.,s.525;Şemseddin Sami,a.g.e.,İst. 1311,c.4,s.2930

(54)Müstakim-zâde,a.g.e.,s.229

(55)"Kemalpaşa-zâde'nin makbul danışmendî vü enisi vü müellifât vü tevarihü'nü beyâz idici vü mükatib-nüvisi iken..."(Aşık Çelebi,a.g.e.,s.570)

(56)Bu kaside ve mektuplar için bkz.,Celâl-zâde Sâlih,Münşe'at,Erz.Atatürk Ün. Ktp.,A.S.L.Kit.,nr:523,yk.16a,24b

(57)Riyazi,a.g.e.,yk.93b;Aşık Çelebi,a.g.e.,s.570;Kınalı-zâde Hasan Çelebi,a.g.e.,s.548

(58)Nev'l-zâde Ata'l,a.g.e.,s.48

(59) Aşık Çelebi, a.g.e, s.570-571.

(60) Nev'l-zâde Ata l, a.g.e., s.48.

Hazret-i pâşâ-yı °âli menzil ü °âli cenâb
 Hakk te°âlâ °izzetiyle dâ°imâ şâd eyleye
 °Asker-i mansûr-ı şâh ile gecüb deryâları
 Şâh Süleymân-ı zemân devrinde bir ad eyleye
 Zulm ile virân olan iklîmi ma°mûr itmege
 Varub İslâm ehlini her gamdan âzâd eyleye
 Hâtif-i gaybî didi târîhin ilhâm eyleyüb
 Âşâf-ı devrân-ı °âdil Mışr'ı âbâd eyleye
 اصف دوران عادل مصري ابادايليه (61)

(941h)

Bu görevde yaklaşık bir yıl kaldığı anlaşılan Sâlih Çelebi 942h./1535m. tarihinde °Ali Pâşâ-yı Atik Medresesine Merhabâ Efendi'nin yerine 40 akçe ile müderris ta°yin edildi. Çok geçmeden kendisine duyulan itibâr nedeniyle yevmiyesi on akçe artırılarak 50 akçeye yükseltildi. Bu tarihlerde vezir-i âzâm bulunan Ayas Paşa'nın teveccühüne mazhar olarak 943h./1536m. tarihinde, Musliha°d-dîn yerine Sahn-ı Semân Medresesi müderrisliğine yükseltildi. (62) Bu vazifede bulunurken Sultân Süleymân'ın emriyle Farsça "Firûz Şâh Kıssası"'nı Türkçe'ye çevirmiştir. (63) Kısa bir sürede sekiz büyük cild halinde çevirdiği bu esere binaen 949h/1542m.'de, Vasi °Alisi yerine Edirne'de bulunan Sultân Beyâzid Medresesi müderrisliğine ta°yin edildi.(64) 951h/1544m. tarihinde arzu etmediği halde Saçlı Emir Efendi yerine Halep Kadılığı kendisine tevcih olundu.(65) Celâl-zâde Sâlih aslında açık bulunan Bursa Kadılığı'nı istemekteydi. Haleb'e teveccühünden bir müddet sonra kardeşi Ataullah beye yazdığı mektupta bunu şöyle beyân eder;

"Sâyir ahvâl-i pür-melâlümüz sâbika gönderilen mükâtibde mufaşşalen imlâ olunmagın imlâl ola diyu hâliyâ itnâb olunmadı. Bu eşnâda gâlebe vü fâkâ vü kahr-ı dehre °adem-i tākdan zarūrî kazâya rızâ görinecek Hazret-i Pâşâ-yı

(61)Bu tarih manzumesi,Aşık Çelebi,a.g.e.,s.571'de ve Kınalı-zâde Hasan Çelebi,a.g.e.,s.549'da vardır. Kınalı-zâde' de son beytin ikinci mısra'ı; Hâtifi kudsî didi târîhin ilhâm eyleye,şeklindedir. Ayrıca kaynaklar son mısra'ın 930h.'ye tekabül ettiğini Ayvansarayi'nin Hadikatü'l-Cevâmi isimli eserinden hareketle söylerler.Fakat bu tarih mısra'ı ebced hesabıyla 941h.'yi göstermelidir.

(62)Nev'i-zâde Ata'l,a.g.e.,s.48

(63)Aşık Çelebi,a.g.e.,s.572 ;Kınalı-zâde Hasan Çelebi, a.g.e.,s.549; Ata'l, a.g.e., s.48; Müstakim-zade a.g.e.,s.229; Ayvansarayi, a.g.e.,s.296

(64)Nev'i-zâde Ata'l,a.g.e,s. 49

(65)a.e.,s.49

°azimü°i-şâne bir du°â-nâme yazılıb aḫvâl-i pür-melâlden şikâyet eşnâsında münâsebetle bu beyit imlâl olunub;

Şâh-ı °alemden olurduk dil ü cândan râzı

Bursa a°dâ yüregi Bursa'ya olsak kâzı

denilmişti. İttifâk baḫt-ı necis ü tâli°-i naḫs iktizâsiyle Haleb kazası maḫlûl olmuş. Anı virdiler."⁽⁶⁶⁾

951h./1544m. yılının Şevval ayının üçünde(15 Aralık) Haleb'e geldi. Sâlih Çelebi kadılık ile Haleb'e gelince Şeyh Garsüddin el-Halebi şu Arabça tarihi söylemiştir;

بشارك ياشهبالقذنتت الارب

واتي اهنافي صالح نعم الطلب

بالعلم والحلم غدت اوصافه

اخواتنا بن اتقي عالي النسب

باليمن قدجامت لنا اوقاته

ياسايلى تاريخه قاضى حل ⁽⁶⁷⁾

Bu görevinde ancak ellibeş gün kaldı.Yerine Arab-zâde Abdülbaki Efendi atanarak kendisi Mısır beylerbeyi Hadım Davud Paşa'nın ahvalini teftişe gönderildi.Ata'i'nin, Hanbeli-zâde'nin "Darü°i-Haleb fi-Târîhü°i-Haleb" isimli kitabından aktardığına göre, 951h./1544m. yılının Şevvâl ayının üçünde (15 Aralık) Haleb'e gelen Sâlih Çelebi, Zilka'de ayının 28'inde (11 şubat1545m.) bu görevinden °azille Mısır'a gönderilmiştir. Hadım Davud Paşa'nın ahvalini muvaffakiyetle teftiş eden Sâlih Çelebi İstanbul'a döndüğünde başarısı münasebetiyle tekrar Arab-zâde Abdülbaki'nin yerine Haleb Kadılığı'na getirilmek istenmişse de kabul etmemiştir.⁽⁶⁸⁾ Sâlih Çelebi bu Mısır ziyareti esnasında gördüklerini ve okuduklarını cami° "Târîh-i Mısır" adlı eserini İstanbul'a döndüğünde te°lif etmiştir. Halet Efendi İlâvesi,190 numaraya kayıtlı Târîh-i Mısır müellif hattıdır. Ketebe bölümünde eserini 953h. yılının Zilka'de

(66)Celâl-zâde Sâlih,Münşe'at ,yk.22b,23a

(67)Nev'i-zâde,a.g.e.,s.49.Ata'i bu tarih manzûmesin ikinci mısra'ının,

واتي اهنافي صالح عالي النبي

ve dördüncü mısra'ın,

ابن التقي ابوالسخاخالادب,olsa daha münasib olacağını söyler.

(68)Nev'i-zâde Ata'i,a.g.e.,s.49

ayında tamamladığını yazar.(69)

Haleb kadılığını kabul etmeyen Sâlih Çelebi, Sultân Beyâzid Medresesi Abdürrahman Efendi'ye inâyet olunduğunda 80 akçe ile bu medreseye müderris ta'cin edilmişti. 953h./1546m. tarihinde Emir Gisudâr yerine Şâm kadılığına, 954h/1547m târihinde de Mısır Kadılığına ta'cin edildi; 957h /1550m tarihine kadar bu görevde kalan Sâlih Çelebi, 80 akçe yevmiye ile teka'üd olmuş, yerine Hamid Efendi ta'cin edilmişti. Yevmiyesi daha sonra 20 akçe artırılarak 100 akçeye çıkarılmıştır.(70) Bütün bu görevlerini hakkıyla yerine getirmeye çalıştığını Cevâmiü'l-Hikâyet mukaddimesinde şöyle anlatır;

"Diyâr-ı Arab'dan Mısr u Şâm u Haleb kazâlarına ibtilâ eşnâsında cadde-i şer'î kavîmden bir kadem taşra basmadum. Ne bir kimsenüñ bir habbe mâlına tam' itdüm vü ne hilâf-ı şer bir kazîyye hüküm eyledüm" (71)

Sâlih Çelebi teka'üdlüğü zamanında Ebi Eyyub Ensari kasabasında kardeşi Nişâncı Mustafa Çelebi'nin yaptırdığı cami yakınında ev ve bahçe tertip ederek oraya yerleşti. (72) Tekâ'üdlüğü fırsat bilen Sâlih Çelebi gece ve gündüz ibadetle ve eser telifiyle uğraşmaya başlamış, sohbetine gelenlerle ve öğrencileriyle muhasebe ve münazaraya devam etmiştir. (73)

Bu sırada Sultân Süleymân Hân'ın şehid şehzâdesi Beyhazid'in emriyle Cemalüddin Mehmet Avfi'nin Büyük Selçuklu Devleti Veziri Nizamülmülk namına Farsça yazdığı târihî ve ahlakî bir eser olan Cevâmiü'l-Hikâyet vü Levâmiü'r-Rivâyât adlı kitabını Türkçe'ye çevirdi.(74) Hiç müsvedde kullanmadan çevirdiği bu eserin bir cildini kendi yazmış, bir cildini de başkasına yazdırmıştır. Bir sehl-i mümteni olan bu tercemeyi Şehzâde hayli beğenmiştir.(75) "Murâd ve merâmı ne ise inhâ ve iclâm itsün"(76) denilmesi üzerine mevki ve makam isteği olmayan Sâlih Çelebi, hem iradeyi reddetmemek ve hem de öğrencilerinin durumunu düzeltmek düşüncesiyle Eyyüb

(69) Celâl-zâde Sâlih, Halet Efendi ilâvesi 190, yk.181b

(70) Ata'i, a.g.e., s.48

(71) Celâl-zâde Sâlih, Cevâmiü'l-Hikâyet ve Levâmiü'r-Rivâyât, Nurosmaniye Ktp.nr:3274, yk.6a

(72) Aşık Çelebi, a.g.e., s.572; Kinali-zâde, a.g.e., s.550; Ata'i, a.g.e., s.49; Beyânî, Tezkiretü's-Şu'ara, İst. Üniv. ktp.Ty.2568; Hüseyin Ayvansaraylı, Vefiyât-ı Selâtin ü Meşahir-i Ricât, İst. Üniv.ktp. Ty.2464, yk.60b, a.mülf., Tuhe-i Hattatin, s.525, Müstakim-zâde, a.g.e., s.246, Şemseddin Sami, a.g.e., c.4, s.2930, Mehmet Tahir (Bursalı), Osmanlı Müellifleri, (Yavuz, A.Fikri-Özen, İsmail neşri), İst., 1972-1975, c.2, s.376.

(73) Celâl-zâde Sâlih Çelebi, Cevâmiü'l-Hikâyet mukaddimesi, Nurosmaniye Ktp. no.3274, yk.6b.

(74) Mehmet Tahir (Bursalı), a.g.e., s.376.

(75) Aşık Çelebi, a.g.e., s.572.

(76) Kinali-zâde Hasan Çelebi, a.g.e., s.550.

Müderrisliğini ricâ etmiş, Şehzâde Beyazid inayetiyle 966h. Safer/1558m. Kasım'da Eyyüb müderrisliğine Kami Efendi'nin yerine yüz akçe yevmiye ile atanmıştır⁽⁷⁷⁾. Eyyüb Medresesi'nde tefsir, hadis gibi ilimler okutmuş, bu esnâda gözleri sulanmaya başlamış, hastalık şiddetini arttırmış ve gözlerine perde inmiştir⁽⁷⁸⁾. 969h. Safer/ 1561m. Ekim'de gözlerine inen perde yüzünden görevinden afvını istirhâm etmiş, pâdişâha arz-ı hâlini beyân eden şu ruba'iyi takdim etmiştir⁽⁷⁹⁾;

İy şeh-i encüm haşem sultân-ı gerdün iktidâr
Pâdişâh-ı zerre- perver sâye-i perverdigâr
Diñli benden arz-ı hâl itdüm yüce dergâhña
Gökyüzünde âftâba yer yüzünden zerre var⁽⁸⁰⁾.

Bunun üzerine üç sene kaldığı Eyyüb Müderrisliğinden tekaüd edilerek yerine Ümm-i Veled-zâde-Ali bin Abdülaziz getirildi. Yüz akçe yevmiye ile tekaüd olan Sâlih Çelebi tekrar Eyüb'teki uzlet köşesine çekilmiş ve 973h. Rebiü'levvel/ Eylül veya Ekim 1565m.'de burada vefât etmiştir. Kabri mezkur semtde, birâderi Mustafa Çelebi'nin yaptırdığı camiin haziresinde ve yol kenarındadır⁽⁸¹⁾.

Kabir taşındaki manzûm kitâbe, kardeşi Mustafa Çelebi'ye aittir⁽⁸²⁾. Yalnızca Hafız Hüseyin Ayvansarâyî, Hadikatü'l-Cevâmi'de bu manzûmenin ve tarih mısra'ının Bursalı Kandi Efendi'ye ait olduğunu söyler ki bu yanlıştır⁽⁸³⁾. Kabrinin baş taşında

لااله الاالله محمد رسول الله-ربي الله-ونبي محمد-ودين الاسلام

Ayak taşında ise;

Dâr-ı dünyâ menzil-i fânî imiş
Heb geçer mîr u vezîr ü pâdişâh
İrseger takdîr-i hayy-ı lâ-yemût
Şaçılır toprağa tohm-ı izz ü câh
Avn-i Hakk ile birâderi ferîd

(77) Ata'i, a.g.e., s.49.

(78) a.g.e., s.49.

(79) Uzunçarşılı, İ.Hakkı, a.g.m., s.425 (Bu tarihe biz baktığımız kaynaklarda rastlamadık.Uzunçarşılı'da bu bilginin kaynağını vermemiştir).

(80) Aşık Çelebi, a.g.e., s.573.

(81) Zamana mukavemet edemeyen Nişancı Mustafa Paşa Camii 1975'de onarılmıştır. Ekler 1

(82) Ata'i, a.g.e., s.49, Riyazi, a.g.e., yk.94a, Mustakim-zâde, a.g.e., s.229, Kaf-zâde Faizi, Zubdet'ül-Eş'ar, Süleymaniye Ktp.Şehit AliPaşa Ktp.,nr:1877, yk.57b

(83) Ayvansarâyî, Hadikatü'l-Cevâmi', s.296.

Fazl u cîrfân ü cûlûm aña sipâh
 cAzm-i tarf-ı âhîret kıldı bu dem
 Raḥmet-i Ḥakk'dan te'âlâ luḥf-h'vâh
 Rihlet-i sâlini ma'cûm itmege
 İstedi Ḥakk'dan *Nişâni* pür-günâh⁽⁸⁴⁾
 Didi hâtif bu du'â târîhdür;
 "Kabr-i Şâlih cennet ola yâ ilah"⁽⁸⁵⁾

قبر صالح جنت اوله ياله

973 h. (1565 m)

Sâlih Çelebi ömrünün büyük bir kısmını ilim öğrenmek ve öğretmekle geçirmiş, fazileti, ahlakı, dürüstlüğü, ilmi, nesir ve nazım vadisindeki kudreti ile tanınmış bir çok te'lif ve tercüme eserler vücûda getirmiş bir şahsiyettir⁽⁸⁶⁾. Bütün bu hasletler sebebiyle hocası Hayreddin Efendi onu damad edinmek istemişse de ilim tahsiline engel olur düşüncesiyle kabul etmemiştir⁽⁸⁷⁾. Altmış yaşına geldiği vakit Haleb Kadısı olmazdan önce validesi tarafından verilen bir cariyeye ile evlenmiştir. Bu evlilikten bir oğlu olmuş,

الحمد لله الذي وهب لي علي الكراسمعي واسحق

ayetine⁽⁸⁸⁾ istinaden İshak adını vermiştir⁽⁸⁹⁾. Bu doğuma Sâlih Çelebi'nin şakirdlerinden Rahmi;

"Halef-i Şâlih ide cell-i Celâl" (956 h. 1549 m) tarihini söylemiştir. Bu çocuk, Aşık Çelebi⁽⁹⁰⁾ ve muhtemelen ondan naklen Ayvarsarâyî'nin⁽⁹¹⁾ kaydettiğine göre on yaşını geçtikten sonra vefat etmiştir. Bunun üzerine Sâlih Çelebi çok müteessir olmuş, kırk iki günde Leylâ vü Mecnûn mesnevisini kaleme almıştır. Leylâ vü Mecnûn mesnevisini 962h./1554m.'de⁽⁹²⁾ kaleme aldığına göre çocuğun on yaşını geçmiş olması ihtimâl dışıdır. Rahmi'nin düşürdüğü tarih (956h./1549 m.) ile Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin yazıldığı

(84) Nişani, Celal-zade Mustafa Çelebi'nin mahlasıdır.

(85) Kabrin fotoğrafları için bkz. ekler 2.

(86) Uzunçarşılı, İ.Hakkı, a.g.m., s.426.

(87) Ata'l, a.g.e., s.49.

(88) İbrahim Suresi, 14/39. "İhtiyar (olduğum) halde bana İsmâ'il'i ve İshak'ı bağışlayan Allah'a hamd olsun. Şüphesiz Rabbim du'ayı işitendir"

(89) Aşık Çelebi, a.g.e., s.573; Ata'l ise Şakayık Zeyli'nde iki oğlu olduğunu söylemektedir. Buna sebep kanaatimizce ayeti kerimeyi yanlış telakki etmiş olmasıdır. (Ata'l, a.g.e., s.49)

(90) Aşık Çelebi, a.g.e., s.573.

(91) Ayvarsarâyî, Hadikat'ül-Cevâmi, s.296.

(92) Celâl-zade Sâlih, Leylâ vü Mecnûn, NuriOsmaniye Ktp., nr:3846, yk.166a.

tarih (962 h./1554 m.) arasında ancak altı yıl vardır ki, çocuk altı yaşında vefat etmiş olmalıdır. Sâlih Çelebi'nin 60 yaşında evlendiğini kabul edersek doğum tarihi de yine Rahmi'nin tarihi itibarıyla yaklaşık 895-896 h./1489-1490 m. olur.

Ayrıca Celâl-zâde Sâlih Çelebi, elli yaşını geçtiği ve henüz evlenmediği zamanlarda bir kölesini evlad edinmişti ki, herkes bu çocuğu onun hakiki oğlu zannederdi⁽⁹³⁾.

Salih Çelebi ilim ve faziletiyle tanındığı gibi cömertlik ve elinin açıklığı ile de anılmıştır. Bu bakımdan gerek akraba ve hısımlarından, gerek komşu mahallelerden bir çok muhtaca yardımı, canına minnet bilen cömertlerdendi.⁽⁹⁴⁾ Öyle ki kadılığında sergilediği dürüst hareketleri, irtikabı olmaması ve şer'an müstahik olmadan hiç kimseyi azl ve tecziye etmemesi, fukarayı himâye etmesi gibi güzel hallerini Arab tarihleri yazmaktadırlar⁽⁹⁵⁾.

Sâlih Çelebi ömrünün tamamını ilm öğrenmek ve öğretmekle geçirmiştir. Vaktini boşa harcamayı sevmeyen, kemalâtı arayan, mütevekkil ve mütehammil bir insan olan Celâl-zâde Sâlih kendini şöyle anlatır;

"... ile evkât-ı cömri hemîn tevzi^c idüb kendüme bir anuñ tazyi^cini revâ görmedüm. Elli yıldan ziyâde bu yolda guşış itdüm. Gâh c

üm-ı caqliyyeye el urdum, gâh c

üm-ı naqliyyeye, gâh c

üm-ı edebiyye ki on iki cilmde münkasimdür. Huşûsen aġleb-i evkâtımı bu on iki cilmde c

üm-ı daķıķa belâġâtda ma^cani vü bedi^c vü beyân cilmeleri naħvına şarf eyledüm..."

dedikten sonra şöyle devam ediyor;

"... Ber-vech ile ki hiç birinden daķıķa vü ġaķikâtd kalmadı ki zihn mû-şikaf-ı diķkat idüb ġaķikâtime irmeye"⁽⁹⁶⁾.

Mansıbdan hoşlanmayan, uzleti tercih eden Sâlih Çelebi'nin en yakın dostu kitablarıdır;

"...Merġûm Sultân Beyâzid medresesinde müderris idüm. Hemîşe celîsüm kitâb vü enîsüm ders-i ġitâb idi. Mesâil-i müşkile-i c

ümde taġkik u mebâġiş-i mufaşşıla-ı ġadd ü rûsûmda tedkik iderdüm. Ki ġulâşa-ı efkârımı kalemle taġrîrûñe netâyic-i inzârımı lisânla taġrir iderdüm. c^cÂlemde bir hoş ġâlüm vü ferâġ-ı bâlüm var idi. ġatırumda dünyâ hevesleri dür, cihân arzuları mehcür idi. Hemîşe kârüm c^cuzlet kâşânelerinde aġfâ vü ķana^cat kûşelerinde inzivâ idi. Dünyâyıçün ehline tenezzül vü tereddüd, matbû^cum vü câh içün, câhe düşmek

(93) Uzunçarşılı, İ.Hakkı, a.g.m., s.427.

(94) Mehmed Tahir (Bursalı), a.g.e., s.376.

(95) Uzunçarşılı, İ.Hakkı, a.g.e. s.427-428.

(96) Cevamiü'l-Hikâyat Tercümesi, Nuriösmaniye Ktp, no:3274, yk.5b.

İnen maḳsûdum degil idi. Şaḥn-ı dünyâda serv gibi âzâdelik vü uğrun kûşelerde benefşe gibi üftâdelik severdüm. Kendü ḫalûme şâkir vü fakr vü fâkâ şâbir idüm"⁽⁹⁷⁾.

Sâlih Çelebi çalışmamızın esâsını teşkil eden Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin "sebeb-i nazm" bölümün de ise ilme olan muhabbet ve gayretini şu beyitlerde anlatır;

Kesb-i ʿilm ü fezâyl ider idüm
Defʿ-i cehl ü rezâyil ider idüm

Bu hevâ idi oldugum tâbiʿ
Hiç bir vakti itmedüm zayiʿ

Âhir irdi kemâle istiʿdâd
Menziline irişdi tîr-i murâd

Ekşer ʿilmi eyleyüb taḫşîl
Nefs noḳşanuñ eyledüm tekmiil (98)

Celâl-zâde Sâlih Çelebi'yi geç yaşda kavuştuğu oğlunun ölümü ve gözlerine gelen za'f oldukça etkilemiştir. Leylâ vü Mecnûn isimli eserini çok sevdiği oğlunun vefatı üzerine yazdığını şöyle dile getirir;

Oğul aciyile neler didüm
Bilüren niçe herzeler yidüm

Yazma yazuğa luḫ u iḫsân it
Suçlu oldumsa ʿafv-ı ʿiřyân it⁽⁹⁹⁾

Bu vefat Çelebi'yi çok derinden sarsmıştır. Ata'i bu olay münasebetiyle Sâlih Çelebi'yi Hz.Ya'kub'a benzetir⁽¹⁰⁰⁾. Bu benzetme oldukça yerindedir. Oğlunun vefatından sonra ağlamaktan gözlerine za'f geldiğini Sâlih Çelebi Leylâ vü Mecnûn'da şöyle anlatır;

(97) Tarih-i Mısır, Halef Efendi ilavesi, 190, yk.39

(98) Leylâ vü Mecnûn, Nurosmaniye Ktp., nr:3846, yk.71a, 71b.

(99) a.g.e., yk.164 a.

(100) Ata'i, a.g.e., s.49.

Ağlamakdan bu def'a zâr u zâr
Rûz-ı rûşende oldu gözüme târ

Ta'cib-ı mir'atı oldu jenk-alûd
Gam ile geldi nâr-ı zihne humûd⁽¹⁰¹⁾

Üzüntü ve göz rahatsızlığı onu bir müddet eser telifinden uzaklaştırmıştır;
Geçdi gül vakti diyu yumdı dehân
Söylemez oldu candelib-i zebân

Vaz geldüm zarûri vü nâ-çâr
Bende nazm u neşir den âhîr-i kâr

Belki terk eyleyüb kamu râyi
Ber-tarâf eyledüm her igvâyı⁽¹⁰²⁾.

1.2.Edebi Şahsiyeti

XVI. yy. Türk edebiyatının çok parlak bir devridir. Bu yüzyılda Divân edebiyatı iyiden iyiye gelişmiş, daha önceki yüzyıllarda örnek aldığı; İran edebiyatıyla boy ölçüşecek duruma gelmiştir. Artık Osmanlı şa'ir ve sanatçıları da İranlı şair ve sanatçıların verdikleri eserlerle eşdeğerde eserler vermekteler. Bu yüzyıldan başlayarak artık Türk şa'irleri üstâd sayılacak ve eserleri örnek alınacaktır.

Bu müstesnâ dönem içinde Celâl-zâde Sâlih Çelebi'de edebi kişiliği bakımından diğer şa'irlerimizle aynı ölçüler içinde değerlendirilmelidir.

Âmil Çelebioğlu, 16.yy.da yaşayan önemli şahsiyetlerin çok yönlü olduklarını söyler⁽¹⁰³⁾. Sâlih Çelebi'de bu şahsiyetlerden biridir. Başta tarih olmak üzere edebiyât, gramer ve fıkıh alanlarında çeşitli eserler kaleme almıştır⁽¹⁰⁴⁾.

İyi bir nasir ve şa'ir olan Celâl-zâde Sâlih Çelebi mürettep bir divâna sahiptir⁽¹⁰⁵⁾.

(101) Leylâ vü Mecnûn, yk.75a.

(102) a.g.e., yk. 75a.

(103) Çelebioğlu, Âmil, Kânuni Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı.M.E.B. yay., İst. 1994, s.71.

(104) Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Celâl-zâde Sâlih Mad. İst. 1993, c.7, s.263.

(105) Uzunçarşılı, İ.Hakkı, a.g.m., s.426.

Şiirlerinde **Sâlih** ve **Salâhî** mahlaslarını kullanmıştır⁽¹⁰⁶⁾. Divânının tespit edebildiğimiz tek nüshası Nuriosmaniye Ktp. 3846 numaraya kayıtlıdır. Divân, çalışmamızın esasını teşkil eden Leylâ vü Mecnûn mesnevisi ile aynı nüshada bulunmaktadır. Bir tevhid, bir na'at, yedi kaside ve 143 gazelden oluşan bu divân Türkçe bir dibâceye de sahiptir. Sayı itibariyle hacimsiz olan bu eser bir divândan ziyâde divânçe görünümü arz etmekle beraber şi'irler, biçim ve muhteva bakımından oldukça sağlamdır. Onun gazelleri, aşikâne, rindâne ve şuhânedir⁽¹⁰⁷⁾. Şi'irlerinde Klasik edebiyatımızın hemen bütün özelliklerine rastlamak mümkündür. Mazmunlar alışlagelmiş kullanımlarıyla kendini gösterir.

Sâlih Çelebi için tezkirelerde belirtilen ortak görüş, dilinin fasihliği ve nesrde nazmdan kuvvetli olmasıdır. Aşık Çelebi tezkiresindeki "Sâlih Çelebi" maddesine şu beyitlerle başlar;

°Ulemâ vü fûzelâdandur ol

Şu°arâ-yı fusahâdandur ol⁽¹⁰⁸⁾

Edebi şahsiyeti hakkında etraflı bir inceleme yapılmayan Sâlih Çelebi için, onunla bizzat görüşen ve eserlerini tedkik eden Aşık Çelebi'nin bu ma'lumatı son derece önemli ve son derece geçerlidir. Nitekim onun hakkında etraflı bilgi veren diğer bir tezkire sahibi Kınalı-zâde'de de aynı görüşlere rastlamak mümkündür.

"Egerçi edâsı rûşen vü vâziḥ ta°rif vü tavsife lâyıḳ vü sâlih eş°ârı vardır. Lâkin inşâsı eş°âr-ı dil-güşâsından râciḥ idüḡi manend-i fevâyah-i °add vü menaih-i ehl-i cûd zâhir velâyıḡdur"⁽¹⁰⁹⁾.

diyerek Sâlih Çelebi'nin üslubunun vazihliğinin, nesrinin nazmından üstün olduğunun başkaları tarafından da kabul edildiğini ifade eder.

Ahdi ise, Gülşen-i Şu°âra'sında Sâlih Çelebi hakkında geniş bir ma'lumat vermez. Bununla beraber üslubunun gönle ferahlık verdiğini, gazellerinin iç açtığını şu cümlelerle aktarır;

"Üslûb-ı inşâsı dil-gûşa vü tarz-ı ḡazeli ferâḥ eفزâ vâḡi° olmuşdur"⁽¹¹⁰⁾

Latifi'de tezkiresinde Sâlih Çelebi'ye fazla yer ayırmamıştır. Celâl-zâde hakkındaki kanaati ise diğer tezkirelerden farklı değildir;

(106) Aşık Çelebi, a.g.e., s.570; Ayvarsarâyî, Hadikatü°l Cevâmi, c.1, s.296.

(107) Uzunçarşılı, İ.Hakkı, a.g.m., s.440.

(108) Aşık Çelebi, a.g.e., s.570.

(109) Kınalı-zâde Hasan Çelebi, a.g.e, c.1, s.550.

(110) Ahdi, Gülşen-i Şu'ara, Millet Ktp. Ali Emiri Kit. nr:774, yk.26a

"Nazm ü inşâda mevâli-i ʿasruñ bî-mezverîdür. Amma inşâları, eşʿârına çok gâlib vü tab ʿ-ı şerifleri dahi fenn-i şiʿerden inşâyâ artuğ rağibdür"(111)

Aşık Çelebi, Sâlih Çelebi'nin üslub ve tarz bakımından üstâdı Kemâlpâşâ-zâde'yi taklide çalıştığını söyler;

"...Vü inşâlarında ekser ecnâs-ı cinâsdan ecnâs-ı lafzın ihtiyâr itmekde Kemâlpâşâ-zâde'yi taklide ʿâzim olmuştur..."(112)

Esasen bunu Sâlih Çelebi'de Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi'nin sonunda dile getirmektedir;

Belki sa ʿyum budur ki ol dâñâ
N'kadar itdiyise kitâb imlâ

Üç lisân-ı fasih-i müşkilde
ʿArabi Türki Parsi dilde

Ben de idem nezâyirin tasnîf
Koyam âsâr-ı dil-pesend-i şerîf

Şanma kor hâli ʿâlemi selefî
Bulınur her halifenün halefî

Geçdise Rûm'da Kemâloğlı
N'ola tutsa yirin Celâloğlı (2365-2369)

Sâlih Çelebi, Divân dibâcesinde kendi şiirlerinin Arapça'da Câhız (ö.869h./1464m.)'a , Farsça'da ise Hâfız(ö.1390m.)'a benzediğini belirtir;

"ʿArabî'de Câhız, Pârisi'de Hâfız, Türki'de Şâlih eşʿârı birbirine mütenâsibdür..."(113)

Bununla beraber Leylâ vü Mecnûn'da geçen bir kaç beyit ile şaʿirin tedkik edebildiğimiz bazı gazelleri bize Fuzûlî(ö.963h./1556m.)'yi hatırlatmaktadır;

Kare bahtum uyanmaz uyhudan
Uyhu gelmez gözüme kaygudan (0664)

Fuzûlî etkisi şu gazelde daha bariz şekilde hissedilmektedir;

(111)Latîfî,Latîfî Tezkiresi,Atatürk Üniv. Ktp.,Seyfeddin Özege Böl,A.S.L. Kit.,nr:482

(112)Aşık Çelebi,a.g.e.,s.571

(113)Üzgör,Tahir,Türkçe Divân Dibâceleri,Kült.Bak.yay.Ank. 1990,s.266

Serv kaddingün düşüb şahrâlara tağlara şü
Baş açuk avarün olmuşdur yürür âvâre şü

Yıkmasun mı gözyaşı bu cismimün bünyâdını
Şimdi mi itdi zarar topraktan divâre şü

Arzu-yı leblerüfîle gitdüm âhir kûyüña
Yâ beni toprak çeker yâ iy peri ruhsâre şü

Ağlamağdan dem-be-dem zülf-i siyahuñ yâdına
Görmez oldum ah kim indi gözümeye kare şü

Hancerün üstine cân virsem n'ola hecründe çün
İy tabîbüm hoş gelür nûş eylemek bimâre şü

Gözlerümün senden ayru saña iy serv-i revân
Arz iderdi mâcerâsın gelse ger güftâre su

Rûy-ı yâre tâzele bir şi'r didüm âbdâr
Dehr bâğı içre Şâlih yigladum gül-zâre su (114)

Fuzûlî'yle aynı dönemde yaşamış olan Sâlih Çelebi'nin Fuzûlî'yi okuduğu, ondan haberdar olduğu ve nisbeten etkilendiği düşünülebilir.

Sâlih Çelebi Türkçe'yi olduğu kadar Arapça ve Farsça'yı da eser te'lif edecek ve tercüme yapacak kadar iyi bilmektedir. Eserlerinde kullanmış olduğu Türkçe biraz öncede belirttiğimiz üzere oldukça sadedir. Özellikle gazellerinin ve Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin dili bugün dahi rahatça anlaşılabilir kadar berraktır. Üslubuna renk katmak için deyimlerin ve atasözlerininengin imkanlarından yararlanır. Onun "âlim" şahsiyetini gazellerinde görmekte mümkündür;

Bâr-ı câlemden yumuş el bir şeh-i rindân imiş
Şanma kim Mecnûn bir divâne cüryân imiş

Seyr iden bâğı içre bî-gam naz u istiğnâyile
Bülbülün giryân iden şol bir gül-i handân imiş

Söze yâr açdı dehân bir nûr peydâ oldı tîz
Rişte-i mercânda dürr şandum meger dendân imiş

Tîz geçermiş şekl ü sûretten leţâfet sevdiğim
Olma ğirre hûsn ma'cnide hemân bir an imiş

Kendüyü görsüñ gelüb Şâlih bizi ta'cn eyleyen
Kendiyi bilmek kişi çün ahsen-i irfân imiş⁽¹¹⁵⁾

Şâlih Çelebi için şî'r ilimlerden bir şubedir. Bu zor ilmi cahil kimselerin kolay zannetmesi ise cahilliklerinin tezahüründen ibarettir;

Şî'ri câhil şî'âr-ı cehl şanur
Bu su'bet 'ilmi kâr-ı sehl şanur

Bilmez anı ki sehl olsa eger
Aña kâdir olurdu her ebter

Bölinür niçe kısmâ 'ilm ü edeb
Biri anuñ fûnûn-ı şî'r ü hûteb⁽¹¹⁶⁾

Celâl-zâde bunları söyledikten sonra şî'ir ve şa'ir hususundaki görüşlerini açıklamak için hadis-i şerifden faydalanır;

Kalb-i şa'ir hazîne-i Hakk'dur
Şî'r cûd-i cevâd-ı mutlâkdur⁽¹¹⁷⁾

Kur'an-ı Kerim'de hakkında âyet indirilerek tenkid edilen şa'irlerin ancak bazıları olduğunu da şöyle ifade eder⁽¹¹⁸⁾.

Zemm-i Kur'ân ile olan mansûş
Şu'arâ içre bacızdur maşûş⁽¹¹⁹⁾

Ona göre vezin Allah'ın bir inâyeti ve hediyesidir. İnsan denen mahlukun tabiatının cevherinde dahi bir muvazenet vardır;

(115) Divân-ı Sâlih, NuriOsmaniye, Ktp. no:3846, yk.35b.

(116) Leylâ vü Mecnûn, yk.72b.

(117) a.e., yk.72b (Bu hadis sahih değildir)

(118) a.e., yk.72 b Şu'ara, 26/ 224-227.

(119) a.e., yk.72b.

Vezn-i mahz  ıt a-yı subh andur
Cevher-i t g-ı  ab -ı ins ndur⁽¹²⁰⁾

Zaten mevzun bir tabi'ate sahip olmayan hayvan, konuşma kabiliyetine sahip olmakla da "insan" sıfatını alamaz;

 ab-ı mevz nı olmayan hayv n
F z-ı nu k ile olamaz ins n⁽¹²¹⁾

Leyl  v  Mecn n'un başında s ylediği bu fikirleri S lih  elebi hatime b l m nde de tekrarlar.Şi'iri ve Şa'iri ayıblayanları hedef alan beyitlerinde, asıl aybın Şi'irle meşgul olmak değil, onu  det haline getirmek olduğunu belirtir;

Dimes n c hil itmey b iz  n
Şi'ir  ilm ehline vir r no s n

Belki  ilmi kem ld r anu n
Cehlid r na s-ı nefsi ins nu n

 Ayb olan Şi'iri   det itmekd r
D yim anı ric  yet itmekd r⁽¹²²⁾

Ve tekrar Şi'irin bir ilim olduğunu,  yle telakki edilmesi lazım geldiğini if de eder;

Bir  ilimd r Şi'ir dahi geh g h
A a da meyl ider dil-i  g h⁽¹²³⁾

S lih  elebi Şa'irlerin hay l g c  ve fikir bakımından  st n  zelliklere sahip olduklarını ise Şu beyitle dile getirir;

Şu'ar  gibi kim hay l eyler
Muttasıl fikr-i hatt u h l eyler⁽¹²⁴⁾

Bundan sonra ise okuyucusuna bir 'alim, bir Şa'ir ve hoca sıfatıyla asırların  tesinden seslenir;

F zel  yoludur bu yol iy y r
Sen de sa' y it bu yola git zinh r ⁽¹²⁵⁾

(120) a.e., yk.72b.

(121) a.e., yk. 166a

(122) a.e., 165b.

(123) a.e., 166a.

(124) a.e., 166 a.

(125) a.e., 166a.

Sâlih Çelebi için şi'ir oldukça mühimdir; feyyâz-ı sühân olan Allah'ın bir °ıtası olan tabc-ı mevzûn herkesde bulunmayan bir hasletdir. Bir ilim olan şi'ir ancak fitratdan kazanılan bir üstünlükdür. Nasıl sihirbaza sihr öğretilmezse, şa'ire de şi'ir öğretilmez;

Sâhîri sihr öğredilmez hîç

Şâ'ire şi'r öğredilmez hîç (126)

Geç yaşta kavuştuğu oğlunun ölümü ve gözlerine gelen zaaf onu derin bir acıya garketmiş, bir müddet nesirden ve nazımdan uzaklaştırmışdır;

Göñül endişelerden itdi ferâğ

Ƙodı fikr ü hayâl ü râyı dimâğ

Geçdi gül vaḫti diyu yumdı dehân

Söylemez oldı °andelib-i zebân

Vazgeldüm zarûri vü nâ-çâr

Ben de nazm u nesrden âhir-kâr(127)

Bununla beraber "şi'ir denen halis nektara" ve sihre meftûn olan Sâlih Çelebi ondan vazgeçememiştir;

Şi'ri koyımaz elden neylerse ider Sâlih

Sorsan sebebin eydür; bu sihr ile meftûnum"(128)

Sâlih Çelebi'nin şi'irlerinde aşk, ızdırap, dünyanın faniliği gibi kavramlar hakimdir;

Gül-şen-i dünyâda bülbül gibi hîç şâd olmadum

Ağlamadan göñlüm açılmadı bir dem gülmedüm

Ƙurtulam dirdüm belâdan bu da oldı bir belâ

Niçe kez ölmege râzı oldum ammâ ölmedüm

Çok zemândur az degil mücsade yetmişdür °ömür (129)

Halk-ı °âlem içre sâdik yâr yokmuş bulmadum

(126) a.g.e., yk.134b.

(127) a.g.e., yk.75a.

(128) Münşa'at-ı Sâlih, yk.39b.

(129) Beyitteki "yetmiş" kelimesi kanaatimizce tevriyel kullanılmıştır.

Geşt itdüm niçe bâğ u râğı çok faşl-ı bahâr
Bir murâdumca benefşe bir gül-i ter bulmadum

Geçdi °ömrüm Şâlihâ ğamla bu mihnet-ĥâne
Ağlamakdan ğönlüm açılmadı bir dem gülmedüm ⁽¹³⁰⁾

Dünya mansıb ve makamlarından uzak duran, huzuru kendi uzlet köşesinde bulan Sâlih Çelebi'nin hemen bütün tezkirelerde⁽¹³¹⁾ bulunan "şimdengeru" redifli meşhur gazelinde bütün bunları müşahade etmek mümkündür;

Âhir oldu °ömr çün geçdi hevâ şimdengeru
Nideyin el virdüğün dünyâ baña şimdengeru

Pîrlük hengâmı geldi gitdi eyyâm-ı şebâb
Şu gibi dil tıflı akmaz her yaña şimdengeru

Tair-i ĩudsiyidi dil añdı tecerrüd °alemüñ
Cife-i dünyâ ğamı düşmez aña şimdengeru

Ben cihân sevdâlarından çekdüm el iy müddei
Ser-be-ser gavgâ-yı dehri al saña şimdengeru

Birgün âğâh olmadın düş gibi geçdi mâ-mezâ
Şâlihâ ĥâlüñ n'olur bari aña şimdengeru ⁽¹³²⁾

Sâlih Çelebi'nin en dikkate değer özelliklerinden biri ise onun Türkçe'ye verdiği ehemmiyettir. Leylâ vü Mecnûn mesnevisinde "sebeb-i nazm" ve "hatime" bölümlerinde bu görüşünü aşikar eder. "Sebeb-i nazm" bölümünde Türkçe bir hamse kaleme almak istediğini şu beyitle bildirir;

Sen de bir ĥamse eylesen peydâ
Türki dilde okısa her şeydâ ⁽¹³³⁾

(130) Divan-ı Salih, yk. 43b

(131) Aşık Çelebi, a.g.e., s.573; Kınalı-zade Hasan Çelebi, a.g.e., c.1, s.551; Nev'i-zade Ata'i .a.g.e., s. 49; Kaf-zade Faizi, a.g.e., yk.576; Riyazi, a.g.e., 93b; Beyani, Tezkiretü'şŞuara, İst. Üniv. Ktp. Ty.2568; Ahdi, a.g.e., yk.26a (Yalnız matla beyti); Müstakim-zade, Tuhfe-i Hattatın, s.228 (Yalnız makta beyti); Şemseddin Sami, a.g.e., c.4, s.2930 (Yalnız matla beyti), Mehmet Tahir (Bursalı), a.g.e., c.ii, s.376.

(132) Divan-ı Salih, yk. 49b.

(133) Leyla vü Mecnun, yk.72a.

Hatime bölümünde ise devri için yeni olmamakla beraber kararlı ve çarpıcı bir söyleyişle dile getirilen Türkçe sevgisine rastlarız;

Türkiyise ne var cibârâtı

Kağı dilden kalur hayâlâtı (134)

Türkçe'nin üstünlüğünü, hayal gücünün genişliğini ve söyleyiş güzelliğini dile getiren bu beyitlerin muhtevasını biz Divân-ı Lügâti't-Türk'den başlayarak Gülşehri(XIVyy.), Aşık Paşa(1272-1333), Ali Şir Nevâi(1441-1501) ve Fuzûlî'de (ö.1556) müşahede ederiz.

Kaşgarlı Mahmud(XIyy.), Divân-ı Lügâti't-Türk'ü, Türk diliyle Arap dilinin at başı yürüdükleri⁽¹³⁵⁾ bilinsin diye kaleme almış, Türkçe'yi bilmenin ve güzel kullanmanın zarureti temas etmişti.

XIV.yy.'da Gülşehri, Mantıku't-Tayr'ında şuurlu ve idealist bir Türkçeci ruhuyla çalışmıştır.⁽¹³⁶⁾ Eserinin "hatime" bölümündeki şu beyitler Türk dili açısından oldukça önemlidir;

Mantıku't-Tayr'ı ki Attar eyledi

Parisice kuş dilini söyledi

Anı Türki sûretinde biz dakı

Söyledük Tazı gibi Tañrı hakı

Çün felek-nâme düzetdük şâhvâr

Pârisice taht u tâç-ı zer-nigâr

Türk dilince dahı Tazı'den lâtif

Mantıku't-Tayr eyledük aña harif

Ben bu Türki defterün çün dürmeyem

Parisicesiyile degşürmeyem

Kimse böyle tatlu söz söylemedi

Kimse bundan yig kitâb eylemedi (137)

Yine XIV.yy.'da Türk dili için çalışan ve Türk dili edebiyatının gelişmesine değerli hizmetlerde bulunan diğer mühim bir şa'ir Aşık Paşa'da⁽¹³⁸⁾Gârib-nâme adlı eserinde Türkçe'yi şu beyitlerle müdafaa etmiştir;

(134) ag.e., yk.165b.

(135) Banarlı, Nihat Sami,a.g.e., c.1, s.252.

(136) a.e., s.379.

(137) a.e., s.380.

(138) a.e., s.380.

Kamu dilde var idi zabt u usûl
 Bunlara düşmüş idi cümle ukûl
 Türk diline kimsene bakmaz idi
 Türklere hergiz gönül akmaz idi
 Türk dahı bilmez idi bu dilleri
 İnce yollu ol ulu menzilleri (139)

İslâm medeniyeti çağlarında, Türk dili ile Türklüğün milli değerleri üzerinde zararlı te'sir yapan yabancı dil ve göreneklere karşı Türkçe'yi korumaya çalışan alim bir şa'irde Ali Şir Nevâî'dir.(140) Muhakemetü'l-Lugateyn'den başka çalışmamızla aynı adı taşıyan Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin sonunda Türkçe için şunları söyler;

Çün Farisi irdi nükte şevki
 Azrak idi anda Türki zevki
 Ol til bile nazm boldı mefuz
 Kim Farisi anlar oldı mahzûz
 Min Türkiçe başlaban rivâyet
 Kıldım bu fesâne-i hikâyet
 Kim şöhreti çün cihânga tolgay
 Türk ehliğe dakı behre bolgay
 Nivçün ki bukün cihânda Etrak
 Köptür,hoş tab^c u safi idrâk (141)

Yine XV.yy.'da Anadolu sahasında Aydınlı Visâlî(XVyy.) sade dil anlayışında ısrarlı ve kararlı bir şa'ir hassasiyeti ile eserlerini kaleme almıştır(142)

XVI.yy.'da Sâlih Çelebi'nin çağdaşı olan büyük Türk şa'iri Fuzûlî'de de filizlenen bir Türkçe sevgisi ile karşılaşırız. Azeri Türkçesi edebiyatının bu büyük şa'ri,dünyanın en büyük halk zümresini teşkil ettiğini söylediği Türkler'in ve Türk büyüklerinin Kerbela vak'ası ve Kerbela şehidlerini konu edinen eserleri Türk diliyle okumaktan mahrum oluşlarına üzüdür. Hadikadü's-Süedâ adlı eserini bu yoksulluğu gidermek idealiyle yazar ve işte bu münasebetle der ki(143);

(139) a.e., s.381.

(140) a.e., s.425.

(141) a.e., s.427.

(142) a.e., s.474.

(143) a.e., s.543.

Ey feyz-resân-ı °Arab u Türk ü °Acem
 Kıldun °Arabı efsâh-ı ehl-i °âlem
 İtdün fusahâ-yı °Acemi °İsi-dem
 Men Türk-zebândan iltifât eyleme kem⁽¹⁴⁴⁾

XVI.yy.'ın Türk dili bakımından bir diğer önemli tarafı ise "Türk-i Basit" cereyânıdır. Sâlih Çelebi'nin muasırları olan ve Türk-i Basit cereyânın mümessilleri kabul edilen Tatalvalı Mahremi(ö.1536) ve Edirneli Nazmi(1554) eserlerini halis bir Türkçe ile kaleme almış mühim simâlardır.⁽¹⁴⁵⁾

Bütün bu mezkûr simâlar gibi Sâlih Çelebi'de Türkçe'nin letâfet ve zerâfetini idrâk etmiş bu yüzden Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin sonunda Türkçe'yi medh etmiştir.

Sonuç olarak Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin edebi kişiliği ve Türk edebiyâtındaki yeri için şunları söylememiz mümkündür; Sâlih Çelebi üç lisânda şa'irdir.⁽¹⁴⁶⁾ Onun manzumeleri âşıkane, rindâne ve şuhânedir.⁽¹⁴⁷⁾ Şi'irleri şekil ve muhtevâ bakımından sağlamdır. Kullanmış olduğu dil açık ve sadedir. Hayalleri geniştir. Kullandığı mazmunlar klasik mazmunlardır. Nesir vadisindeki eserleri nazım vadisindeki eserlerinden üstündür. Bununla beraber Bâkî (ö.1008h./1526-27m.), Fuzûlî (ö.963h./1556m.), Hayâlî (964h./1556-57m.), Taşlıcalı Yahya Bey (ö.990h./1582m.) , Zâtî (ö.953h./1546m.), Nevâî (1007h./1599m.) gibi tüm Divân edebiyâtının sayılı isimlerinin yaşadığı XVI.yy. içerisinde Sâlih Çelebi'yi ikinci sınıf bir şa'ir olarak kabul etmek kanaatimizce yanlış sayılmaz.

1.3.ESERLERİ

Sâlih Çelebi çok yönlü bir müelliftir. Bu yüzden eserleri de çeşitlilik arzeder. Başta tarih olmak üzere edebiyat, gramer ve fıkıh alanlarında bir çok eseri bulunan Sâlih Çelebi'nin bazı eserleri hakkında değişik kanaatler vardır. Uzunçarşılı mezkûr makalesinde Sâlih Çelebi'nin eserlerini şu listeyle verir;

1-Belgrad Fetih-nâmesi 2-Rodos Fetih-nâmesi 3-Tarih-i Budin 3-Târîh-i Sultân Süleymân 4-Firûz Şah Menâkıbı Tercümesi 5-Târîh-i Mısır 7-Kitâbü'l-Muhtasar fi-Âhvâlü'l-Beşer(?) 8-Cevâmiü'l-Hikâyât ve Levâmiü'r-Rivâyât 9-Leylâ vü Mecnûn 10-Dürer-i Nesâyih 11-Miftâh Şerhi Haşiyesi 12-Vikâye

(144) Hadikatü's-Süeda, Ahter Matb. İst. 1302, s.6.

(145) Banarlı, Nihat Sami, a.g.e., s.622.

(146) Uzunçarşılı, a.g.m., s.438.

(147) Uzunçarşılı, a.g.m., s.440.

Şerhi Haşiyesi 13-İslahü'l-İzah Haşiyesi 15-"Tagyirü't-Tenkih" adlı esere talikatı 16-Münşe'at 17-Divân⁽¹⁴⁸⁾

Bu eserler içinde ihtilafa sebep olanları Belgrad , Rodos ve Budin, Fetih-nâme'leridir. Bu eserlerin müstakil eserler mi, yoksa Târîh-i Sultân Süleymân isimli eserin çeşitli kısımlarının muhtelif istinsahları mı olduğu münakaşa mevzûudur. Uzunçarşılı bu eserlerin müstakil olduğunu zikreder.⁽¹⁴⁹⁾ Âgâh Sırrı Levend "Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâme'si" isimli eserinde bu fetih-nâmeleri müstakil ele alır.⁽¹⁵⁰⁾ Sâlih Çelebi'nin tarihe dair eserleri üzerine bir inceleme yapmış olan Hüseyin G.Yurdaydın ise bu eserlerin "Târîh-i Sultân Süleymân" isimli eserin muhtelif bölümlerinin istinsahı olduğunu kaydeder.⁽¹⁵¹⁾ Biz bu çalışmamızda bu eserleri müstakil olarak ele almak durumundayız. Kanaatimizce bu ihtilaf ancak "Târîh-i Sultân Süleymân" ismiyle anılan ve tek nüshası Leipzig Stadbibliothek'de⁽¹⁵²⁾ bulunan eser ile Belgrad, Rodos ve Budin Fetih-nâmelerinin karşılaştırılmasıyla çözümlenebilecektir.

1-Belgrad Fetih-nâmesi: Eserden bahseden kaynaklar:Âşık Çelebi ⁽¹⁵³⁾ ve Hasan Çelebi⁽¹⁵⁴⁾ tezkireleridir. Uzunçarşılı eseri görmediğini mezkûr makalesinde söyler . ⁽¹⁵⁵⁾ Âgâh Sırrı Levend ise gazavât-nâmesinde Sâlih Çelebi ' nin Leylâ vü Mecnûn mesnevisi ve Münşe'at'ıyla birlikte Belgrad Fetih-nâmesi'ni havi bir nüshasının kendisinde olduğunu bildirir.⁽¹⁵⁶⁾ Biz yaptığımız araştırmada Sâlih Çelebi'nin bu eserinin kaynaklarda yer almayan müellif nüshasına tesadüf ettik. Yazma, Süleymâniye Ktp., Kâdı-zâde Mehmet

(148) Uzunçarşılı, a.g.m, s.428.

(149) a.m., s.429.

(150) Levend, A.Sırrı, Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi, T.T.K. Yay. Ankara, 1956, s.40,42,47.

(151) Yurdaydın, Hüseyin G., "Celâl-zâde Sâlih'in Süleymân-nâmesi", A.Ü.İ.F.D., XIV (1967), s.1-12.

(152) Âşık Çelebi, a.g.e., s.571.

(153) Kınalı-zâde Hasan Çelebi, a.g.e., s.549.

(154) Babinger, Franz, Osmanlı Tarihi Yazarlar ve Eserleri, (çev:Prof.dr.Coşkun Üçok)Kült. Bak. yay.,Mersin 1992,s.112 (Fmeischer, H.O-F.Delitzche, Catalogus Librorum Manuscriptorum Qui in Bibliotheca Senatoria Civitatis Lipsiensis Assenvontur, Cadices Orientalium Linguarum, Grimde 1838, s.522, no.288.)(155) Uzunçarşılı, İ.Hakkı, a.g.m., s.428.

(156) Levend, A.Sırrı, a.g.e., s.379 (Bu yazma bugün Atatürk Üniv. Ktp. Seyfedin Özege Böl. A.S.L. Kit., nr:523'e kayıtlıdır).

Ef. Kit., 557/3 numaraya kayıtlıdır. 557/1'de Sâlih'in Münşe'atı, 557/2'de ise beş kaside ve 27 gazelden oluşan şiir örnekleri vardır. Filigranlı, aharlı kalın bir kağıda sahip olan eser ta'lik yazıyla yazılmıştır. Bununla beraber yazıda bir birlik yoktur. Muhtelif zamanlarda muhtelif kalemlerle yazılmış olmalıdır. Kimi yerlerde şikeste ta'lik, kimi yerlerde gubari ta'likle yazılan nüshanın ölçüleri; 255*148, 178*175 mm.'dir. Cildi vişne çürüğü rengindedir ve meşindir. Mikleb kopmak üzeredir. Yer yer derin kurt yenikleri varsa da yazı zarar görmemiştir. Eserin ketebe bölümü olmamasına rağmen 2a'da şu ibâre vardır;

"Neşr ba'zı mükâtib sûretlerini vü Alaman seferi târîhini vü nazm-ı ba'zı vü kasaîd vü ğazelliyâtı vü bir Leyli vü Mecnûn hikâyetini câmi' mecmu'âdur ki Şâlih bin Celâl fâkirûn münşe'atındandır. Vü kendi dest-i hatt-ı hakîrenesidür"
(157)

Kayıtda nüshada "Leyli vü Mecnûn" mesnevisinin olduğu söyleniyorsa da rastlayamadık. Bununla beraber eser müellif hattı olma özelliğine sahiptir. Haşiyelerde bulunan izahlar büyük bir ihtimalle Salih Çelebi'ye aittir. 27a'ya kadar mektuplar ve çeşitli sebeplerle söylenmiş kasideler vardır. 27a'dan 33a'ya kadar 27 gazel bulunmaktadır. 33b, 34a, 34b, 35a, 35b yaprakları boştur. Kitaba sonradan kurşun kalemle verilen numaralarda bu boşluklar atlanmıştır. 36a'da yine bir mektup sûreti vardır. 36a, 37a, 37b yaprakları boştur. 38a'da;

"Târîh-i Sefer-i Zafer-i Rehber-i Alaman"

kaydı bulunmaktadır ki bu "Belgrad Fetih-nâme"si olarak bilinen eserdir. Eser 48 varaktır. Mensûr ve manzûm karışık olarak kaleme alınan eserin başı;

Çekdi leşker Karlo üstine tâ sultân-ı dîn

Çarh pür-necm oldı şan meyh metâyâdan zemîn

sonu;

Her belâdan dayıma olsun hudâvend emîn

Bu du'âyâ sıdk ile her kimsâ kim âmin diye

Eser "dâstân" başlıkları altında 17 bölümden oluşmaktadır. Baş kısımda Sultân Süleymân için söylenen 36 beyitlik bir kaside vardır. Daha sonra seferin muhtelif bölümleri "dâstân" başlıklarında ele alınmaktadır. Eserin üslubu son derece sade ve sıcaktır. Büyük ihtimalle Âgâh Sırrı Levend nüshası bu nüshadan istinsah edilmiştir. Nüshaların tertibi aynıdır. Kâdı-zâde Mehmet Efendi nüshasında, Münşe'at, kaside ve gazeller, Alaman (Belgrad) Fetih-

nâmesi sırası takip edilir. Nüshanın başındaki ibareden hareketle vaktiyle bu nüshada Leyla vü Mecnun'un da bulunduğunu kabul edersek, bu sıra Âgâh Sırrı Levend nüshasındaki sırayla aynı olmuş olacaktır.

2-Rodos Fetih-nâmesi: Eserden bahseden kaynaklar;Âşık Çelebi⁽¹⁵⁸⁾ ve Hasan Çelebi⁽¹⁵⁹⁾ tezkireleri,Osmanlı Müellifleri⁽¹⁶⁰⁾,Osmanlı Tarih Yazarları⁽¹⁶¹⁾,Gazavât-nâmeler⁽¹⁶²⁾'dir. Bilinen tek nüshası, Viyana Milli Ktp. nr:993'e kayıtlıdır⁽¹⁶³⁾. Eser yazmanın 19a-39a varakları arasındadır. Nüshada bulunan bir kayıta bu nüshanın Celâl-zâde Sâlih'in musannif nüshasından istinsah edildiği belirtilmektedir ⁽¹⁶⁴⁾. Eserin bu nüshasındaki tam başlık şudur;

"Celâl-zâde merhûm Şâlih Efendi'nin münşecatından Rodos K'alası Fetih-nâmesidür"

Nüsha iki eserden oluşmuştur. Kitabın ilk eseri olan "Kostantiniyye Fetih -nâmesi'de yanlışlıkla Sâlih Çelebi'nin zannedilmiştir. Bu eserin başında da her iki eser için şu başlık konulmuştur;

"Celâl-zâde merhûmuñ inşâyı mergûbudur vü elfaz-ı dür-efşânlarıdır. Musannif nüshasından yazılmışdır."⁽¹⁶⁵⁾

İlk eser Celâl-zâde'ye değil Cafer Çelebi'ye aittir.⁽¹⁶⁶⁾

3-Târîh-i Feth-i Budin: Eserden bahseden kaynaklar;Âşık Çelebi⁽¹⁶⁷⁾, Hasan Çelebi⁽¹⁶⁸⁾ tezkireleri, Osmanlı Müellifleri⁽¹⁶⁹⁾, Osmanlı Tarih Yazarları⁽¹⁷⁰⁾ ve Gazavât-nâmeler⁽¹⁷¹⁾'dir. Sâlih Çelebi'nin kendi el yazısıyla kaleme almış olduğu nüsha,Topkapı Sarayı'nda Revan Kitapları arasında 1280 numaraya kayıtlıdır. Bunun ikinci bir nüshası "Târîh-i Üngürüs" adıyla yine Topkapı Sarayı'nda Üçüncü Ahmet Kitapları 3096 numarada ve üçüncü bir nüshası da "Mohaç-nâme" adıyla İstanbul Üniversitesi Ktp. Ty.; 1285 numaradadır.Eser münşiyâne ise de üslubu güzeldir. Bir mukaddimeden sonra

(158) Aşık Çelebi, a.g.e., s.571.

(159) Kınalı-zâde Hasan Çelebi, a.g.e., s.549.

(160) Mehmet Tahir (Bursalı), a.g.e., s.376.

(161) Babinger, Franz,a.g.e., s.112.

(162) Levend, A.Sırrı, Gazavât-nâmeler, s.42.

(163) Babinger, Franz, a.g.e., s.112.

(164) Levend, A.Sırrı, a.g.e., s.42.

(165) Levend, A. Sırrı, a.e., s.42.

(166) a.e., s.42.

(167) Aşık Çelebi, a.g.e., s.571.

(168) Kınalı-zâde Hasan Çelebi, a.g.e., s.549.

(169) Babinger, Franz, a.g.e., s.112.

(170) Mehmet Tahir (Bursalı), a.g.e., s.376.

(171) Levend, A.Sırrı, a.g.e., s.47.

30dâstân'a ayrılmıştır.Bu "dâstân"ların 24'ü Sultân Süleymân'ın İstanbul'dan hareketi Macaristan'a geçmesi ve muharebeden sonra muzafferin Budin'e girmesini ve İstanbul'a avdetini beyân ediyor. Bundan sonra yazılan beş "dâstân" ise Anadolu'da Alevî isyânı üzerine Vezir-i °Azam İbrahim Paşa'nın o tarafa giderek isyânı bastırması ve 30. "dâstân"da Sultân Süleymân'ın Vize tarafına avlanmaya gitmesini zikr eder.(172)

Uzunçarşılı, Sâlih Çelebi'nin "Budin Târîhi"nin sonuna koyduğu 25. dâstândan 30.dâstâna kadar olan kısmın Budin fethiyle bir alakası olmadığını buranın "Târîhi Sultân Süleymân" diye ayrı bir eser telakki edilmiş olabileceğini söyler.(173)

Eser 936h. Zilhicce/1529m. Temmuz ayında İstanbul'da yazılmıştır. (174)

4-Târîhî Sultân Süleymân: Uzunçarşılı, Sâlih Çelebi'nin bu isimde bir eserinin henüz görülmediğini söyler.Bu eserin Belgrad,Rodos ve Budin Tarihleri olmasının muhtemel olabileceği gibi, birâderi Mustafa Çelebi'nin "Tabakatü'l-Memâlik" adlı eserinin de Sâlih Çelebi'nin zannedilmesinden ileri gelmiş olabileceğini ,ifâde eder.(175) Bilinen tek yazması Leipzig, Belediye Ktp.,nr:278'e kayıtlıdır.(176) Babinger'de bu eserin Belgrad, Rodos ve Budin Tarihleri'nin muhtelif tertipleri olabileceğini, bu eserlerle Leipzig'deki nüshanın mukayese edilmesi gerektiğini söyler.(177)

Eserin girişinde Sâlih Çelebi, Sultân Süleymân'ı ve Sadrâzâm İbrahim Paşa'yı över. Eser Muharrem 935h./Eylül 1528m.'de Hünkâr Vize'den dönerken yazılmıştır. 55 bölüme ayrılmış olan kitap, Sultân Süleymân'ın cülusundan 926h./1519m.-935h./1528m. yılına kadar geçen dokuz yıl içindeki olayları anlatmaktadır.(178)

5-Firûz Şâh Menakıbı Tercümesi: Eserden bahseden kaynaklar; Âşık Çelebi(179) ve Hasan Çelebi(180) tezkireleri,Şakayık-ı Nu°maniyye(181),

(172) Uzunçarşılı, a.g.m., s.429.

(173) a.m., s.429.

(174) Levend, A.Sırrı, a.g.e., s.48.

(175) Uzunçarşılı, a.g.m., s.429.

(176) Babinger, a.g.e., s.113.

(177) a.g.e., s.112-113.

(178) a.g.e., s.112.

(179) Âşık Çelebi, a.g.e., s.572

(180) Kınalı-zâde Hasan Çelebi, a.g.e., s.549.

(181) Ata'î, a.g.e., s.47.

Hadikâtü'l-Cevâmi⁽¹⁸²⁾, Kâmusu'l-Âlâm⁽¹⁸³⁾ ve Osmanlı Müellifleri⁽¹⁸⁴⁾'dir. Sâlih Çelebi "Firûz Şâh Kıssası"nı Kânuni Sultân Süleymân'ın emriyle Farsça'dan Türkçe'ye çevirmiştir. Kısa müddet zarfında çevirdiği bu eserin dili vazih ve fasihtir.⁽¹⁸⁵⁾ Sekiz büyük cild halinde tercüme ettiği bu eseri pâdişâha sunduktan sonra Edirne Sultân Beyâzid Medresesi müderrisi olmuştur.⁽¹⁸⁶⁾ Kâtip Çelebi tercümenin, Yavuz Sultân Selim emriyle yapıldığını beyân ediyorsa da isimde yanlışmıştır.⁽¹⁸⁷⁾ Ayvansarâyî, Hadikatü'l-Cevâmi'de bu tercümenin Kınalı-zâde'nin bildirdiğine göre 809 cilt olduğunu söylüyorsa da bu mübalağa Kınalı-zâde'de yoktur.⁽¹⁸⁸⁾ Celâl-zâde Sâlih eseri 943h./1536m.'de Sahn-ı Semân müderrisi olduktan sonra tercüme etmiştir. Sâlih Çelebi her cildin sonunda o cildi hangi tarihte ve kaç ayda tamamladığını belirtmiştir.⁽¹⁸⁹⁾

Beyazid Devlet Ktp., 4983. numaraya kayıtlı "Firûz Şâh Kıssası"nın ikinci cildinde bu eserin, "El-Şeyhü'l-Hac-Muhammed bin ʿAli bin Muhammed Peygâmî"nin manzûm eserinin mensûr çevirisi olduğu kayıtlıdır.

Firûz-nâme tercümesinin tamamı bir arada bulunmayıp muhtelif ciltleri muhtelif kütüphanelerde; İstanbul Üniv. Ktp'de baş kısmın ciltleri noksan olarak 1165 ila 1169 numaralarda beş cildi vardır. Belediye Kütüphanesinde, Muallim Cevdet Kitapları arasında yine baş kısımları noksan olarak 35a ila 37a numaralarda da üç cildi görülmekte. Topkapı Sarayı, Revan Köşkü Yazmaları arasında bulunan dördüncü cilt 1485 numaraya kayıtlıdır.⁽¹⁹⁰⁾ Süleymaniye Ktp., Antalya-Tekelioğlu 755 numarada da bir cilt bulunmaktadır.

6-Târîh-i Mısır(Târîh-i Mısır-ı Cedid):Sâlih Çelebi, 951h.1544m'de Edirne'de Sultân Beyâzid Medresesi'nde müderris bulunurken, Halep mevleviyetine ta'yin edilmiş oradan Mısır'a gönderilmişti. Mısır'da karşılaştığı kadim eserlerden oldukça etkilenen Sâlih Çelebi eserini İstanbul'a döndükten sonra 953 Zilka'de /1547 Ocak'ta tamamlamıştır. Süleymâniye Ktp, Halet Ef. ilavesi, 190 numaraya kayıtlı Tarih-i Mısır müellif hattıyla yazılmıştır. Nesih yazıyla 27 satır olarak tertip edilmiş eserin istinsah tarihi de 953 h./1547 m.'dir.

(182) Ayvansarâyî, a.g.e., s.296.

(183) Şemseddin Sami, a.g.e., s.2930.

(184) Mehmet Tahir (Bursalı), a.g.e., s.376.

(185) Âşık Çelebi, a.g.e., s.572.

(186) Nev'i-zâde Ata'î, a.g.e., s.48.

(187) Uzunçarşılı, a.g.m., s.430.

(188) Ayvansarâyî, a.g.e., s.296.

(189) Uzunçarşılı, a.g.m., s.430.

(190) a.g.m., s.430.

181 yaprak tutan eserin yazısı müsvedde olarak kaleme alınmış olmasından gerek intizâmsızdır. Eserin sonunda şu ibâre vardır:"Beyânı ihtiyâr olunan ahbar burada temâm olundu.Ve bu müsvedde mütercim-i Sâlih bin Celâl elinden târîh-i hicretüñ ˆali vü efsalü 's-salavât 953'ünde Zilka'de ayında temâm oldu .Ketebehü 'l -fâkir Sâlih bin Celâl.Gaferallah ü anhüma "(181b)

Eserin başında tevhid,naˆat, çehâr-yâr-ı güzin menâkıbı ve pâdişâha du'a kısmından sonra ibtidâdan 953h./1547m. senesine kadar olan Mısır'ın durumu fezail ve mehasin-i Mısır, Vilâyet-i Mısır'da olan tılsımlar ve bazı acaip şeyler, tufandan evvel Mısır Hükümdârları, tufandan sonraki Mısır Hükümdârları, Mısır diyarı ümerâsı, Çerkez memlukleri, define ve hazineleri, Mısır mabedleri , fezail-i Nil, Idüşşehid, Nil'in feyezani, Mısır'ın sultanması, ehrâm , Ebu'l -heveller, dağlar, Mısır'ın ma'ruf beldelerinden, İskenderiye ve diğer Mısır beldeleri ve buradaki tarihi eserler, Kahire banisi ve şehrin büyümesi anlatılmış daha sonra Kahire'nin Fatimi halifelerinden Müstansirbillah zamanında Emirü'l-Cüyüş Bedrü'l -Cemâl zamanındaki imarı hakkında bilgi verilmiştir.(191)

Eserin sonundaki kayıtda Sâlih Çelebi'nin kendini mütercim olarak zikretmesine rağmen kitap bir eserin tercümesi değil de, çeşitli kaynakların müntehabı görünümündedir.(192)

Celâl-zâde eserini yazarken "İbn-i Makrizi" demekle ma'ruf , "Mevlânâ Şeyh Takiydüdin Ahmed bin 'Ali"'nin "Kitâbü'l-Mevâ'iz ve'l-İtibâr bi-zikrû'l-Hıttâṭ ve'l-Âşâr; كتاب المواعظ والاعتبار بذكر الخطط والآثار"adlı kitabıyla, Melik Müeyyed İsmail'in "Kitâbü'l- Muhtaşar fi-Ahbârü'l- Beşer; كتاب المختصر في أخبار البشر" adlı kitabından oldukça istifâde etmiştir. Suyuti'nin (Celaleddin Suyuti), "Kevkebü'r-Ravza; كوكب الروضة" ve "Hüsnü'l- Muhazara fi-Ahvâl-i Mısru'l -Kahire; حسن المحاضرة في احوال مصر القاهرة"adını taşıyan kitaplarını da gözden geçirmiştir.(193) Sâlih Çelebi'nin bu eseri İspanyolca'ya da çevrilmiştir.(194)

Eserin İstanbul kütüphanelerinde bir çok nüshası bulunmaktadır.Bunlar;
Süleymaniye Ktp.;

1-Halet Ef. İlavesi,nr: 190 (müellif hattı);2-Çelebi Abdullah Ef.,nr:248;3-Damat İbrahim Paşa, nr:920 4-Hüsrev Paşa, nr:354 5-İzmir, nr:458 6-Şehid Ali Paşa, nr:1898 7-Esad Ef., nr:2176

(191) Uzunçarşılı, a.g.m., s.422-433.

(192) Uzunçarşılı,a,g,e.,s.433

(193) Tarih-i Mısır, Esat Ef. 2178, yk.6b.

(194) Babinger, a.g.e., s.112. Saliñ Gelil, Anales de gipto enque setrata las cosas mas principales guc han sucedida desde el principio del mundo hasta de sien anas a esta parte... traducidas de lingua tureci en custellano porV.BratuttiRagusco,8.358 s.t.2., 80madrid 1678).

İst. Üniv. Ktp.;

8-Ty., nr:4134 9-Ty., nr:4404 10-Ty., nr:9361 (195)11-Ty., nr:2588 12-Ty., nr:1524
13-Ty., nr:778

Topkapı Sarayı;

14-Revan Köşkü Kit., nr:1405

Târîh-i Mısır'ın Avrupa kütüphanelerinde de bir çok yazma nüshası bulunmaktadır; Münih , nr:70 (Aumer,Cat,21);Viyana, nr:934 (Flügel,kat. II, 160: müellifin avtografyası(ilk yazılış),953'te Kahire ve İstanbul'a geldiği zaman bitirmiştir); nr:937 (Flügel.kat.II ,160 v.d.,982 Sefer/Haziran 1574 tarihli kopya); Londra,Add. 7849(Rien, 67b); Oxford, Bodl,Libr.,Arch. A. Seld.,16; Paris, Milli Ktp.,c.r. 61(catal.,310);Kahire, TK.,193 (burada eser Makrizi'nin zannedilmiş ve bir yazma avtografya olarak gösterilmiştir.) (196)

7-Kitabü'l- muhtasar fi- Ahvalü'l- Beşer(?) : Osmanlı Müellifleri'nde (197) Sâlih Çelebi'nin bu isimde bir eseri olduğu gösteriliyor ise de doğru değildir.(198) Sâlih Çelebi "Târîh-i Mısır" adlı eserini yazarken Makrizi'nin "Hitât"ından istifade ettiği gibi Eyyubiye ailesinden Hâmâ hükümdârı Melik Müeyyed 'İsmail'in, "Kitabü'l-Muhtasar fi Âhvâlü'l-Beşer" isimli eserinden de istifade etmiş, Abdurrahman Subuti'nin, "Kevkebü'r-Ravza" ve "Hüsnü'l-Muhazara fi Ahbar-ı Mısırü'l-Kahire" adlı tarihlerini de gözden geçirmiştir. Yoksa bu isimde bir eseri veya tercümesi olduğu henüz görülmemiştir.(199)

8-Cevâmiü'l- Hikâyât ve Levâmiü'r- Rivâyât,

جوامع الحكایات لوامع الروایات Tercümesi : Eserden bahseden kaynaklar (200) ; Aşık Çelebi, Kınalı -zade Hasan Çelebi, Beyani tezkireleri, Şakayık-ı Nu'maniyye, Tuhfe-i Hattatin, Hadikatü'l- Cevami', Kamusu'l- Alam ve Osmanlı Müellifleri'dir.

(195)9361 nolu İst.Üniv.Ktp. nüshası katalogda "Terceme-i Kitabu'l- Meva'iz vel-itibar be-zikrül-Hittat vel Asar" olarak tespit edilmiş olub Tarih-i Mısır'dır. Salih Çelebi makrizinin eserinden faydalandığı, onu esas aldığı için bu isimle anılmış olmalıdır.

(196) Babinger, a.g.e., s.111,112 (Babinger, Flügel Kataloğundan hareketle Viyana no:934 nüshasını da müellif hattı olarak göstermektedir. Bizim tedkik ettiğimiz Halef Ef. ilavesi 190 numaralı, nüshada müellif nüshasıdır. Öyleyse bu eseri Salih Çelebi iki kere (?) istinsah etmiş olmalıdır. Kesinlik için iki hattın mukayese edilmesi gereklidir.

(197) Mehmet Tahir (Bursalı), a.g.e., c.2., s.376.

(198) Uzunçarşılı, a.g.m., s.433.

(199) a.g.m., s.433.

(200) Aşık Çelebi, a.g.e., s.572; Kınalı-zade, a.g.e., s.550, Ata'î, a.g.e., s.48, Müstakim-zade, a.g.e., s.229, Ayvarsarayî, a.g.e., s.296, Şemseddin Samî, a.g.e., s.2930, Mehmet Tahir (Bursalı), a.g.e., c.2, s.376.

Eserin aslı Farsça olup Cemaleddin Muhammed Avfi'nin, Vezir-i Âzâm Nizamül-mülk nâmına yazdığı tarihi ve ahlaki muteber bir eserdir.⁽²⁰¹⁾ Sâlih Çelebi bu tercümeyi Kânuni Sultân Süleymân'ın şehid şehzâdesi Beyâzid'in emriyle yapmıştır.⁽²⁰²⁾ Asla müsvedde etmeden ser-i kalemden yaptığı bu tercüme bir sehl-i mümteni' kabul edilmiştir.⁽²⁰³⁾ Sâlih Çelebi'nin tercümesine esas olan nüsha Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu Ali Paşa Kitapları arasında 609 numarada bulunan nüshadır. Sâlih Çelebi'nin kendi el yazısı ile olan Cevâmiü'l-Hikâyât'ın ikinci cildi de aynı kütüphanede 603 numaradadır. Sâlih Çelebi'nin el yazısıyla olan birinci cilt henüz görülmemiştir.⁽²⁰⁴⁾ İkinci cilt ise onbirinci babdan başlamakta muhtelif mevzu'lara göre söylenmiş hikayeleri kapsamaktadır.

Sâlih Çelebi, Cevâmiü'l-Hikâyât'ın ikinci cildini 19 Cemaziyelahir 964/ 19 Nisan 1557'de Eyüb'deki evinde tamamlamış olduğunu bu cildin sonunda beyân etmektedir.

Sâlih Çelebi birinci cildin sebeb-i te'lif bölümünde 957h./1550m. yılında mansıbdan, dünya heves ve ilgilerinden sarf-ı nazar ettiğini şu cümlelerle anlatır;

"Sinîn-i hicret-i şerifün tokuz yüz elli yidinci târîhi esnâlarında cümle hevâ vü hevesleri ber- taraf idüb dünyâ menâşıbı sevdâlarından el çekdüm."⁽²⁰⁵⁾

9-Leylâ vü Mecnûn : Eserden bahseden kaynaklar⁽²⁰⁶⁾ Âşık Çelebi ve Riyâzî tezkireleri ,Şakayık-ı Nu'maniyye Zeyli, Hadikatü'l-Cevâmi ve Osmanlı Müellifleri' dir.

Sâlih Çelebi eserini 962h./1554m. tarihinde kaleme almıştır. Bu tarih, Leylâ vü Mecnûn mesnevilerinin en güzeli olarak kabul edilen Fuzûlî'nin eserini yazdığı tarihten (942h./1535m.) 20 yıl sonradır.

Şa'ir eserini geç yaşta kavuştuğu oğlunun erken ölümüne duyduğu üzüntü ile yazmıştır. Eserini meydana getirirken Hatifi'nin (ö.918h/1512m.) naklini esas kabul etmiştir;

(201) Mehmet Tahir (Bursalı), a.g.e., s.376.

(202) Aşık Çelebi, a.g.e., s.572.

(203) a..e., s.572.

(204) Uzunçarşılı, a.g.m., s.436.

(205) Cevamiü'l-Hikâyet Tercümesi,yk.6b.

(206) Aşık Çelebi, a.g.e., s.573; Riyazi, a.g.e., yk.94a; Ata'l, a.g.e., s:49; Ayvarsarayı, a.g.e., s.296; Mehmet Tahir (Bursalı), a.g.e., s.376.

Biñ belâ ile hâme aldum ele
Bu temâm oldu nazm olundı hele (0320)

Lîk bunda bir özge kâr itdüm
Hâtifi naklin ihtiyâr itdüm (0321)

Sâlih Çelebi'nin eserinde zikr ettiği diğer mesnevi üstâdı ise Emir Hüsrev
Dehlevi (ö.725h./1325m.)'dir,

Nazm idem beş hikâyeti yekser
Kala bir güne bu da benden eser

Gözedem nakilde hikâyetini
Hüsrev-î Dehlevî rivâyetini (0197-98)

Sâlih Çelebi bir hamse meydana getirmek istediğini ise şu beyitlerde
açıklar;

Şöyle yatınca giceler bîdâr
Zâyi' idince vaktini her-bâr

Señe yetmez mi her şeb eglence
Nice ursañ kilid penc-gence

Feth idüb ya'ni kim der-i nazmı
Neşr idüb câleme dür-i nazmı

Sen de bir hamse eyleseñ peydâ
Türki dilde okısa her şeydâ (0178-81)

Sâlih Çelebi, eserinin bir tercüme olmadığını, te'lif bir eser hü'viyeti
taşıdığını, müstakil bir üstâd görünmek istediğini beyân eder;

Terceme itmeyem veli anı
Düşmeyem nazm ile aña şâni

Zâde-i tab'um ola ebyâtı
Hâşş ola cümle-i hayâlâtı

Müstakil bende görünem üstâd
Nazma bu resmle uram bünyâd (0199-0201)

Bununla beraber eserini ortaya koyarken Hâtifi'yi satır satır takip etmiş⁽²⁰⁷⁾ ve onun "safa gördüğü" beyitlerini tercüme olarak vermiştir;

Ba'zı beytinde kim şafâ gördüm

Terceme itmeyi revâ gördüm(0322)

Müteakip beyitte ise terceme etmediği kısımların kendisine ait olduğunu ısrarla vurgular;

Sāyiri ihtira^c-ı hâtırdur

Zâde-i ümm-i tab'ı fâtırdur(0323)

Çelebi'nin, Hamse yazmak arzusu da yarım kalmış, ancak Leylâ vü Mecnûn'u kaleme alabilmiştir;

Hamseden hımsi oldu nazma naşîb

Dördü nazmına düşmedi takrîb (0324)

Sâlih Çelebi, eserinin adına yakışır bir hal almadığını itiraf ettikten sonra , oğlunun acısını hatırlatıp sebep olarak bunu gösterir;

Gerçi kim düşmedi murâdumca

Olmadı bir eser bu adumca

Özrini ehl-i dil bilür bunuñ

Luğf olur mı sözünde maḥzûnuñ (0327-28)

Çelebi, eserin sonundaki tarih manzumesi ile de mesnevinin bitiş tarihini haber verir⁽²⁰⁸⁾

Dürr-i mensûrı bu kışsa bahrinüñ

Kırk iki günde olundu nazm heb

Saḥa târîhin virür bunuñ haber

°Ayn-ı nazm u fâ-ı sin ü lâm-ı leb(2374-75)

عين نظم فاسن ولام لب⁽²⁰⁹⁾

(962)

(207) Levend, Agah Sırrı, Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leyla vü Mecnun Hikayesi, s.297.

(208) Bu târih kıt'ası yalnız Nuriösmaniye Ktp. nüshasında vardır.

(209) Tarih Kıt'ası Aşık Çelebi Tezkiresinde şu şekildedir;

Dürr-i mensûrı bu kıt'a bahrinüñ

Kırk iki günde olundu heb temâm

Seḥe târîhin virür bunuñ haber

°Ayn-ı nazm ü fâ-ı sin ü lâm-ı leb (s.573)

10-Dürer-i Nesâyih: Celâl-zâde altmış ile yetmiş yaş arasında gözlerine gelen zaaf dolayısıyla inzivâyaya çekilmiş ve bu sırada nefsin sualine cevap ve başkalarına nasihat yollu "Dürer-i Neshâiyh" adını verdiği 82 beyitlik bir manzume kaleme almıştır (210) Fakat sonradan çevresindeki dostlarından birisinin ricası üzerine Türkçe olmasına rağmen anlaşılması güç olan bu manzumeyi beyit beyit şerh yoluna gitmiştir. Dürer-i Nesâyih, kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Vezni aruzun Münserih bahrinin; müfte^cilün-facilün -müfte^cilün-facilün, kalıbıdır. Eser kaside nazım şekliyle, NuriOsmaniye Ktp.'de Leylâ vü Mecnûn ile beraber bulunan Sâlih Divânı'nın sonunda yer almaktadır. (58b'den 62a'ya kadar) Şerh halinde ise tek nüshasını tespit edebildik. O da İst. Üniv. Ktp., Ty.3046 numaraya kayıtlıdır.(211)

Dürer-i Nesâyih Şerhi kısa bir dibâceye sahiptir. Son derece açık ve güzel bir Türkçe ile yapılan şerhin İst.Ünv.Ktp. nüshasında başlıklar; ta'lik ve kırmızı olarak tespit edilmiş olup yazı nesihtir. Dürer-i Nesâyih'in birinci beyti;

Kısmet-i rûz-ı ezel saña belâdur diken
 Kaçma belâdan şaşın sen bu belâyı begen
 son beyti;
 Diñle sözün Şâlih'ün tecrübe kıl kim şaḫîḫ
 Hadis ü kıyâs iledür söyledügi her sūḫân
 Dürr-i nesâyih durur baḫr-ı cihân içre bu
 Müfte^cilün facilün müfte^cilün facilün

Eserin dili ve muhtevası yönünden bir fikir edinilebilmesi için matla^c beytinin şerhini buraya alıyoruz;

(9a)"Nâzım bu beyt ile kendüye vü dünyâda emşâli belâ giriftârlarına tesliye murâd idinür. Ya^cni mukademâ-ı 'âlem-i ma'nada benî âdem mâbeyninde belâ vü rehâ kur^cası salındığı zemânda çün senün naşibine düşen sehm-i belâyımiş. Hâliyâ bu c^câlem-i şuveride zühûr ideyorur. Zinhâr aña incinmeki nâ-çârsın. Gine kendü ṭâli^cün belâsıdur. Meşhûr meşeldür;"Kendü düşen ağlamaz." vü kartal kuşuna nâ-gâh bir ok dokunmuş, "buña âh itmeññ vechi yokdur,yine kendü per ü bâlüm belâsıdır." demiş. Belki bu huşuşda ṭâli^ce de küsmeye. Zecr ü c^canâyı kendüññ c^cayn-ı ĩnâyet añla.Hemân cebr-i nefisle aña

(210) Uzunçarşılı a.g.m., s.434-435.

(211)) Uzunçarşılı, aynı kütüphanede bulunan Ty.3094 numaralı bir başka Dürer-i Nesâyih nüshasından da bahsetmektedir (a.g.m., s.435). Ta'lik yazıyla, 20 varak olarak tertip edildiğini haber verdiği bu nüshaya biz tesadüf edemedik. Verilen numarada Ahî'nin Hüsn-i Dil mesnevisi vardır.

şabr idegör ki belâya şabruñ cākıbet-i hamıdesi vardur. Şabr telhset velikın bir şirın dâddur. Vü belâyı Haqq te'ali merâtibince sevdügi kullarına virür.Nitekim;

"شدالناس بلا الانبياءم الا مثل فلامثل" bu belâdan murâd elest gününde "beli" cevâbından nâşi olan belâ-yı tekâlif olmak dañı egerçi muhtemeldr. Ammâ bu ma'cnaya belâya cāmme-i beni-âdem giriftârlarıdur. Nâzımuñ matmañ-ı nazarı (9b) olan ma'cnâ-yı hasse muhâlif olmağın murâd degüldür.Allahü a'lem..."

11-Miftâh Şerhi Haşiyesi: Seyyid Şerif Cürcâni'nin belagatten Miftahu'l-^cUlum Şerhine Celâl-zâde'nin haşiyesi olub adı, " ناقدالرايين في قواعدالفننين; Nâkıdü'r-Reyeyin fi- Kavâcidü'l- Fenneyn"dir.

"Miftahü'l- ^cUlum", 626h./1229m. senesinde vefât iden Alleme Siracüddin Sekkaki'nin belagatten mu'azzam bir eseri olup bu esere bir çok şerh ve haşiyeler yazılmıştır. Sâlih Çelebi bu haşiyelerden Cürcâni'nin şerhine haşiyeye yazmıştır.(212) Eserin Süleymaniye Ktp.'de iki adet yazma nüshası bulunmaktadır;

1-Damad İbrahim Paşa Kit., nr: 994

2-Crh., nr: 1787

Eser, Damad İbrahim Paşa Kitaplarına,"Nakıdü'l-ra^cyan fi-kava'cidü'l -fannayn", Crh.'de ise "Haşiyetü'n ala Şerhü's- Seyyid ale'l- Miftâh" olarak kayıtlıdır.

12-Mevâkıf (مواقف) Şerhi Haşiyesi: Seyyid Şerif Cürcâni'nin kelâmdan "Mevâkıf Şerhi"ne haşiyeye yazmıştır.Arapça'dır.(213)

13-Vikâye (وقايه) Şerhine Haşiyesi: Burhanü's-Şeri'a Mahmud bin Sadrü's- Şeri'a'nın fıkihtan hidaye meselelerine dair "Vikâye" adlı eserinin şerhlerinden birisine haşiyesi olup Arapça'dır.(214)

14-İslâhü'l-İzâh Haşiyesi (اصلاح الايضاح): Sâlih Çelebi'nin hocası İbn Kemâl Ahmed Şemseddin'in fıkihtan "İslahü'l-Vikâye el-Müsemma bi'l-izâh" adlı eserine bir haşiyeye yazarak "Haşiyeye al'el-İslah ve'l-İzah " adını vermiştir.(215) Arapça olan eserin Süleymaniye Ktp.'de üç nüshası bulunmaktadır;

(212) Uzunçarşılı, a.g.m., s.437.

(213) Uzunçarşılı, a.g.m., s.438.

(214) Uzunçarşılı, a.g.m., s.438.

(215) Uzunçarşılı, a.g.m., s.438.

1-Damad İbrahim Paşa Kit.,nr:512

2-Şeyh Esad Ef.Medresesi ,nr:70

3-Fatih Kit., nr:1274

15-Tagyirü't- Tenkih Talikatı: Celal-zade Salih'in yine üstadı İbn-i Kemal'in usul-i fıkihtan " غير التقيح Tagyirü't-Tenkih" adlı eserine de talikatı vardır.(216)

16-Münşeat: Eserden bahseden kaynaklar(217) Âşık Çelebi Tezkiresi, Şakayık-ı Nuḳmaniyye ve Osmanlı Müellifleri'dir. Uzunçarşılı, Osmanlı Müellifleri'nde Bursalı Tahir Bey'in de kaydettiği bu eseri görmediğini fakat pek çok eser ve nazım kaleme almış olan Celâl-zâde'nin münşeatı olduğuna şüphe edilmeyeceğini beyân eder.(218) Âgah Sırrı Levend ise Gazavât-nâmeler'de Sâlih Çelebi'nin Leylâ vü Mecnûn, Münşeat ve Belgrad Fetih-nâmesi'ni havi bir nüshanın kendisinde olduğunu haber verir.(219) Bu nüsha önceden de belirttiğimiz gibi bugün Atatürk Üniversitesi Ktp.,Seyfeddin Özege Böl.,A.S.L. yazmaları,523-24-25 numaraya kayıtlıdır. Belgrad Fetih-nâmesi isimli eseri tanıtırken de temas ettiğimiz gibi yaptığımız araştırmada Belgrad Fetih-amesi ve Münşeat'la birlikte bazı kaside ve gazel örneklerinin bulunduğu müellif nüshasını tespit ettik. Nüsha Süleymaniye Ktp., Kadı-zâde Mehmet Ef.557/1 numaraya kayıtlıdır. Yazmanın özellikleri Belgrad Fetih-nâmesi bahsinde verilmişti.

A.S.L. nüshasında 16 mektup sureti vardır ki bu Kadı-zâde Mehmet Ef. nüshasındaki mektup sayısından azdır.Kadı-zâde Mehmet Ef. nüshasında bulunan ve Şehzâde Beyâzid'e yazılan mektuplarla beraber,birbirine karışmış şekildeki bazı mektup suretleri A.S.L. nüshasında bulunmamaktadır. Münşeat'ın ihtivâ ettiği mektupların ilki Kânuni Sultân Süleymân'a yazılmıştır. Bu mektupla birlikte diğer mektupların başlıkları şöyledir(220);

1-Pâd-şâh-ı ʿâlem-penâha idilen ʿarz-ı hâl şûretidür.Edirne'de müderrisken .(1b-5a arası.Mektubun sonunda Sultân Süleymân'a sunulmuş 38 beyitlik bir kaside vardır. Bu kaside Sâlih Divânı'nda da bulunmaktadır.)

(216) Uzunçarşılı, a.g.m., s.438

(217)Âşık Çelebi, a.g.e., s.574; Ata'l,a,g,e, s.49; MehmetTahir(Bursalı) a.g.e.,c.2,s.377

(218)Uzunçarşılı,a.g.m.,s.438

(219)Levend, A.Sırrı,Gazavât-nâmeler,s.379

(220)Bu sıra ve başlıklar A.S.L. nüshasına göre dir.

2-Pâşâlardan birisi Rûm İline küffârla cihâda müteveccih olub elinde fetḥ ü fütuhları müyesser olduğda anlara tehniye-i gazâ için gönderdiğimiz mektûb sûretidür.(5a-10a arası.)

3-Yine vüzerâdan birisine Veẗir-i A°zam olduklarında tehniye-i vüzerât için gönderdiğimiz mektûb sûretidür.(10a-12a arası)

4-Bir âḥer vezîre dahî sefer-i cihâda müteveccih olub asker-i küffârât basub gazâ-yı ekber ittklerinde tehniye-i fetḥi için gönderdiğimiz mektûb sûretidür.(12a-13a arası. Bu mektub Asaf Paşa'ya gönderilmiştir.)

5-Tatar Ḥânı Sa°âdet Girây Ḥân'a gönderdiğimiz maḥabbet-nâme sûretidür.(13a-14a arası)

6-Merḥûm-ı maḡfûrûn-leh Ḥvâce Efendi'ye şeh-zâdelerden birisi sancaḡa çıkub sancaḡlarına vuşûl buldukların iclâm için mektûb-ı şerîflerin gönderdiklerinde anıñ cevâbında Ḥvâce Efendi yazdurdukları mektûb sûretidür.(14a-15a arası)

7-Merḥûm Ḥvâce Efendi'ye marazdan şifâ bulduklarında tehniye-i şihḥat için gönderdiğimiz mektûb sûretidür.(15a-16a arası)

8-Kâzi-askerlerden birine mu°idümüz Şâlih Eclâ için gönderdiğimiz şefa°at-nâme sûretidür.(16a-16b arası)

9-Kudemâ-ı ehibbâdan birinüñ mektûbı cevâbında kendüye gönderdiğimiz mektûb sûretidür.(16b-17b arası)

10-Fakîr mahrûsa-ı ma°mûre-yi Edirne'de merḥûm Sulṫân Beyâzid Medresesinde müderrisen ehibbâdan biri hessâd-ı akranından kendi hakkında ba°z-ı nâ-sezâ kelimât istimâ° idüb andan şikâyet-güne bize mektûb gönderüb istinsâḥ itdüğünde aña gönderilen mektûbumuz sûretidür.(18a-21b arası)

11-Ḳarındaşum Aṫayi Beg ḥazretlerine gönderdiğimiz firḡat-nâme sûretidür ki Ḥâlebe teveccühümüz zemânında niçe sâl müfereḡat elemine ibtilâ eşnâsında gönderilmiştir.(21b-23b arası)

12-Ehibbâdan biri Re°is-i Küttâb-ı Dîvân-ı Alişân olıcaḡ aña gönderdiğimiz mübârek-bâd mektûbı sûretidür.(23b-24b arası)

13-Ehibbâdan birine gönderilen mektûb sûretidür.(24b-25a)

14-Tatar Ḥânı'nuñ Kâzi-askeri olan Tatar dânişmendi Mevlânâ Tâceddin'e gönderdiğimiz mektûb-ı müvedded sûretidür.(25a-26a arası)

15-Ehibbâdan birinüñ ḡarındaşı vefât itdükte aña gönderilen ta°ziye mektûbı sûretidir.(26a-27a arası)

16-Şâḥib-i devletlerden birine ki mâbeynde ḥuḡûḡ-ı sâbıkâ var idi.Ba°z-ı

murâdumuz kazâsı için gönderdiğimiz mektûb şûretidür. (27a-28b arası)

Sâlih Çelebi'nin Münşeatı diğer eserlerine nisbeten münşiyâne ve san'atkârânedir.

17-Divân: Eserden bahseden kaynaklar⁽²²¹⁾; Âşık Çelebi Tezkiresi, Şakayık- ı Nu'maniyye ve Osmanlı Müellifleri'dir. Tespit edebildiğimiz tek nüshası Nuri Osmaniyeye Ktp.,3846 numarada bulunan Divân,çalışmamızın esasını teşkil eden Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi ile aynı yazmada bulunmaktadır. Hacimsiz olmakla beraber eser Divân geleneğine uygun tarzda tertip edilmiştir.Türkçe bir dibaceden sonra tevhid,na'ct, kasideler ve gazeller gelmektedir.

Sâlih Çelebi,dibâcede yetmiş yaşlarında iken gözlerine zaaf geldiğini şöyle anlatmaktadır;

"Şâlih el-ma'rif be-Celâl-zâde zâde'l-lâhü eydür;ol zemân ki evveli şebâbdan şitâb iden ömr kâfilesi menzil-i heftâda yetmişdi...

Nâ-gâh evâhir-i ömrde evâyilde itdigüm keşret-i mu'tala'ât vü tahtîrât ile za'f-ı başâr câriz oldı.Çeşm hadikâsında nûr-ı hadekâ-yı tâb-dârûñ nûr tâbı eksülmege ve câyn kânında cevher-i insân-ı âb-dârûñ âbı çekilmege yüz tutdı vü bu câm-ı muşaffânûñ gubâr-ı havâdiş vü nevâzil ile rûyî tondı, bulutlu gice ayine içinde ayineye döndi. Şöyle ki kâğıd-ı beyâz-ı kâfûrûsi üzerinde sevâd-ı hatt-ı müşkîni mûr ayagı veyâ örümcek ağı gibi seçerdüm.Şeb-i târik içre hıyât-ı hayyâta rişte-i bârik şaplayan göz rûşen rûzda çuvalduz surâhın seçmez oldı...(222)

dedikten sonra çeşitli ilimlerden süzülmüş bazı eserlerinin gözlerine gelen zayıflık yüzünden müsvedde halinde kaldığını şöyle anlatır;

"Hattâ cûlûm-ı şettâdan muşaffatum evrâkı beyâz olmadın müsevvedât içinde kaldı"(223)

Salih Çelebi güzel sözden hoşlandığını boş vakitlerde ünlü şâcirlerin divanlarını tedkik ettiğini ve hatta hafif kafiye ve redifle şiirler tanzim ettiğini şöyle anlatır;

"...Lâbüd câna mihr ü maḥabbet nişânûñ virür diyü ruḥ-ı dil-dâr ve leb-i yâr şevki ile dinen rengin eşcâr vü şîrin güftârlardan hâz iderdüm. Kesel gelmekle veya sefer gibi gayrı mevâni'le mütâla'â-yı cûlûmdan kesilsem belâgât-şî'ar şâcirler divânların tetebbu' iderdüm. Takrîb düşdükçe anlar üslûbunda kendüm

(221)Âşık Çelebi,a.g.e.,s. ;Ata'l,a.g.e.,s. 49; Mehmet Tahîr Bursalı,a.g.e.,c.2,s.376

(222)Üzgör Tahîr,a.g.e.,s.263

(223)a.e.,s.262

dahı merğûb şîrler dir idüm. Hemîşe sih-r-i halâl ile ya'ni şîr-i pür-hayâl ile eglenürdüm. Hatta istinâs itdügüm şîr-şinâs-ı küberâ-yı nâsdan ba'zı nâmına ki hakkımda 'akîdeleri şahîh idi. Buhûr-ı şettâda fasîh ü melîh medîhler,kaşîdeler vü niçe zarîf dil-rübâlar yâdı ile çok hafîf kâfiyede, redifde tâ elifden yâya varınca her harfde latîf ğazeller vesâir enva'ı nazımdan niçe eş'âr-ı dil-güşâ dimiş idüm."(224)

Çelebi yaşlılıktan ve üzerlerinden epeyce zaman geçmesinden dolayı çoğu şiirlerinin hatırından çıktığını belirttikten sonra hatırlayabildiklerini dikte ettirmek suretiyle yazdırdığını bildirir. Bu şiir mecmu'asını yazdırmasındaki maksadın ise kendinden sonra gelecek ehl-i âşıklara bir yâdigâr bırakmak arzusu olduğunu kaydeder;

"Bu perişân evrâkum yazdırdum tâ şahife-yi rüzgâr üzre bu mecmû'a-i eş'âr benden sonra ehl-i dil 'uşşâka yâdigâr kıala ..." (225)

Bu dibâceden de anlaşılabilceği gibi Sâlih Çelebi'nin şiirleri mevcut divânı kadar değildir. Divândaki şiirler Çelebi'nin hatırlayabildiği veya son zamanlarında söylediği şiirlerinden ibarettir.

Divan'ın tertibi şöyledir;

1-Türkçe Dibâce

2-Tevhid

3-Na'at

4-Kanuni Sultan Süleyman'a yazılan bir kaside

5-Kanuni Sultan Süleyman'a yazılan ikinci bir kaside

6-İbrahim Paşa için yazılan bir kaside

7-Ayas Paşa için yazılan bir kaside

8-Ayas Paşa için yazılan ikinci bir kaside

9-Ayas Paşa için yazılan üçüncü bir kaside

10-Kemalpaşa-zâde için yazılan bir kaside

11-Gazaliyât(Toplam 143 gazel);

İ:10 tane, ظ:1 tane

ب:4 " , ع:1 "

ت:4 " , غ:2 "

(224)a.e.,s.266

(225)a.e.,s.266

ث:3 tane , ف:1 tane
 ج:2 " , ق:8 "
 ح:2 " , ك:4 "
 خ:1 " , ل:4 "
 د:4 " , م:10 "
 ذ:1 " , ن:10 "
 ر:18 " , و:4 "
 ز:3 " , ه:16 "
 س:3 " , لا:1 "
 ش:9 " , ي:12 "
 ص:2 " , ض:1 "
 ط:1 "

Kasidelerden tevhid ve na't hariç diğerleri müellifin münşe'atının içinde veya sonunda bulunmaktadır.Ayrıca Kadı-zâde Mehmed Efendi nüsnasında kasidelerin akabinde 27 ,A.S.L.nüshasında kasidelerin bitiminde 20 tane gazel bulunmaktadır.Ayrıca Salih Çelebi'nin şiirlerine şiir mecmualarında da rastlanır. (Mesela;Topkapı Sarayı,Bağdad Ktp.,nr:406 (Pervane bin Abdullah) ⁽²²⁶⁾

Bununla beraber Sâlih Çelebi'nin gözlerine zaaf gelmesiyle ve vefatı münasebetiyle yarım kalmış eserleri de vardır.Divân dibâcesinde kendisinin zikir ettiği bu bilgi Şakayık-ı Nu'maniyye'de de geçmektedir.Çelebi vefatı sıralarında Şakayık-ı Osmaniyye tarzında ulema-yı Rumun bazı menkıbelerini içeren bir eser te'lifine başlamışsa da ömrü kifayet etmemiştir .⁽²²⁷⁾

(226)Uzunçarşılı,a.g.m.,s.441

(227)Ata'i,a.g.e.,s.49§

LEYLÂ VÜ MECNÛN/İNCELEME

2.1. Biçim

2.1.1.Nazım Şekli

Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin Leylâ vü Mecnûn'u mesnevi nazım şekliyle ve mesnevi tarzının hemen bütün hususiyetleriyle kaleme alınmış olmakla beraber bazı farklılıkları da ihtivâ etmektedir. Eser genel planda hemen tüm mesnevilerde görülebilecek olan şu üç bölümde incelenebilir;

A-Giriş Bölümü

B-Konunun İşlendiği Bölüm

C-Bitiş Bölümü⁽²²⁸⁾

A-Giriş Bölümü:Giriş bölümünde şu başlıklara rastlamak mümkündür;

1-Tevhid:Eserde birbirini takip eden iki tevhid manzûmesi vardır.İlk tevhid 25 beyit tutarında olup ilk dört beyti "Besmele"ye ayrılmıştır.Bu ilk tevhid mesnevi nazım şekliyle ve mesnevinin vezni olan,Hafif bahrinin;

fe^oilâtün- mefâ^oilün- fe^oilün

(fâ^oilâtün) (fa^oilün)

kalıbiyla yazılmıştır.⁽²²⁹⁾ İkinci tevhid manzûmesi ise 14 beyit sürmektedir.Bu tevhid birincinin aksine olarak "kasîde" nazım şekliyle kaleme alınmıştır.Vezni Remel bahrinin;

fa^oilâtün-fa^oilâtün-fa^oilâtün-fa^oilün

kalıbıdır.⁽²³⁰⁾

2-Na'at:25 beyit tutarında olan bu na'at mesnevi nazım şekliyle tertip edilmiştir.Na'at da mesnevi nazım şekliyle ve mesnevinin vezniyle kaleme alınmıştır.

3-Mi'raç:Mi'raç bölümü 17 beyitten ibarettir.Mesnevi nazım şekliyle ve mesnevinin vezniyle yazılmıştır.

4-İkinci Na'at:Bu ikinci na'at manzumesi de "kaside" nazım şekliyle ve 24 beyit olarak tertip edilmiştir. Vezni Remel bahrinin;

fa^oilâtün-fa^oilâtün-fa^oilâtün,fa^oilün

kalıbıdır.

5-Medh-i Çehâr-ı Yâr-ı Güzin ve Eshâb-ı Güzin:26 beyit süren bu bölüm mesnevi tarzında ve mesnevinin vezniyle yazılmıştır.

(228)Ünver,ismail,"Mesnevi",Türk Dili Dergisi,Türk Şiiri Özel Sayısı(Diwan Şiiri),sayı 415-16-17/Temmuz-Ağustos-Eylül 1986,s.432

(229)İpekten ,Haluk,Aruz Ölçüsü,Erz.1989,s.218

(230)a.e.,s.142

6-Sebeb-i Te'lif: Bu bölüm 79 beyitten ibarettir. Mesnevi tarzında ve mesnevinin vezniyle kaleme alınmıştır. Sebeb-i nazm bölümünün akabinde "Tenmiye-i Kelâm-ı Sâbık" başlığını taşıyan 54 beyitlik bir bölüm daha vardır ki şâ'ir burada bir hamse meydana getirmek istediğinden, Leylâ vü Mecnûn'ı oğlunun ölümü vesilesiyle yazdığından, eserini meydana getirirken Hâtîfî'nin eserini esâs kabul ettiğinden bahs etmektedir. Bu bölümü de "Sebeb-i nazm" içinde ele almak gerekir.

Görüldüğü üzere giriş bölümünde diğer mesnevilerin alışıla gelmiş , "Mu'cizât", "Pâdişâh İçin Övgü" ve "Devlet Büyüğüne Övgü" gibi bölümleri yer almamaktadır. Yalnızca "na'c" bölümünde geçen 58 ve 59. beyitler mu'cizat niteliğini taşımaktadır. Sâlih Çelebi'nin herhangi bir devlet büyüğünü övmemesindeki neden, kanaatimizce , eserini te'lif ettiği tarihte yaşının hayli ilerlemiş olmasıdır.

B-Konunun İşlendiği Bölüm: Mesnevinin ana bölümü olan bu kısım "Agâz-ı Kısâ-ı Pür-Gussa-ı Mecnûn- ı Leylâ" başlığını taşımaktadır. Burada mesnevi nazım şeklinin hemen bütün özelliklerine tesâdüf etmek mümkündür.

C-Bitiş Bölümü: Bu kısımda " Ezkiyâ-ı Belağât Âşâr-ı Rüzgârıyla Rûhânî Mükâleme vü Muşâhebedür ki Hâtîme-i Mâkâl Kıldı "başlığını taşıyan, "hâtîme" bölümü ve "Târîh-i Nazm" başlığını taşıyan târîh manzûmesi bulunmaktadır. Târîh manzûmesi "kıt'a" nazım şekliyle yazılmıştır. Vezni Remel bahrinin;

fâ'îlâtün-fâ'îlâtün-fa'îlün

kalıbıdır.

Sonuç olarak Sâlih Çelebi; " Leylâ vü Mecnûn" isimli eserinde üç çeşit nazım şekli kullanmıştır; kasîde , mesnevî ve kıt'a.

2.1.2. Vezin:

Celâl-zâde Sâlih Çelebi eserini İrân ve Türk edebiyâtlarında çokça kullanılan⁽²³¹⁾ arûz vezninin "Hafif Bahri" ile kaleme almıştır. Kalıbı ise hafif bahrinin Türk şiirinde kullanılan tek kalıbı olan⁽²³²⁾

fe'îlâtün - mefâ'îlün- fe'îlün

(fâ'îlâtün) (fa'îlün)

kalıbıdır.

Sâlih Çelebi'nin eserinde üç değişik nazım şekli kullandığını söylemiştik; kasîde, mesnevi ve kıt'a.

(231)a.e.,s.218

(232)a.e.,s.218

Kasîde nazım şekliyle yazılmış olan tevhid ve na'at da kullanılan kalıbı aynıdır.Bu kalıb arûz vezninin remel bahrinin;

fâcîlâtün-fâcîlâtün-fâcîlâtün-fâcîlâtün

kalıbıdır.Eserin sonunda yer alan târîh kıt'ası da yine Remel bahriyle ve onun;

fâcîlâtün-fâcîlâtün-facilün

kalıbıyla yazılmıştır.Öyleyse Sâlih Çelebi Leylâ vü Mecnûn'da iki farklı bahri kullanmış olmaktadır;Hafif ve Remel bahirleri.Bu iki bahirde Türk şi'irinin ençok kullanılan bahirleri olma özelliğini hâizdir⁽²³³⁾Vezin için;

Vezn-i maḥẓ cıṭā-yı sübhândur

Cevher-i tîg-i ṭab'ı insândur (0193)

ifadesini kullanan Sâlih Çelebi kanaatimizce arûz veznine hâkim bir şâ'ir sayılabilir.Esasında imâle, ulamâ ve medlere sıkça tesâdüf edilir.Zihaf ise ancak birkaç beyitte mecburî hallerde kullanılmıştır;

İstemezdi ine kucagından

Gözin ayırmazdı yüzi ağından (0405)

.....

çişķ ile cân olıcak birlik

çişķsuz baña nic'olur dirlik (1306)

.....

Berķi ṭulânî şerḥalar anuñ

Sînesinde ricâli meydânuñ (1901)

.....

Düşüm ise İlâhî ger bu ḥâl

Cânımı sen bu düşdeyiken al (2025)

.....

Çağırub aña didi iy miskîn

N'oldı Leyli bilürmisin ta'cyîn (2245)

Sâlih Çelebi'nin eserinde arasıra vezin zarureti icâb ettirdiği zaman sesli harfle biten kelimelerle sesli harfle başlayan kelimeler arasında vokal düşmesiyle bir kaynaşma olduğu da görülür;

Ezeli ḥâldür olur mergûb

Ger meşakḳatle girs'ele matlûb (0380)

.....
 Yañsırlardı nâm-ı Mecnûn'ı
Birbir'ardınca söyleyüb bunı (1013)

.....
 Ağlayu gitti yâr kûyına
Bakmad'ağyâr güft ü gûyına (1725)

Eserin vezin yönünden en dikkat çeken tarafı, vezin zorunluluğu olduğu zamanlar, Arabça ve Farsça tek heceli kelimelerin , lügât şekillerinin değil ,Türk insanı tarafından telaffuz şekillerinin tercih edilmiş olmasıdır;

Her tıfıl gice varsa hânesine
 Dir idi bunı bir bir anesine (0579)

.....
 Dehenûñ pür-rezim yarağıdur
 Nefesûñ kurtlar ağzı bağıdur(1138)

.....
 Hıred ehlinde yok hayır gördi
 Şüreti cezbe küncine urdı (1182)

.....
 Bir cimdür şîir dañi geh gâh
 Añada meyl ider dil-i âgâh (2360)

.....
 Geh felekten şikâyet eylerdi
 Geh necimden hikâyet eylerdi (1687)

.....
 İki elden bile yudı desti
 Böyle olur mey-i zulüm mesti (1777)

.....
 Tiğle bir çalardı çalduğın
 Bir darabla alurđı alduğın (1909)

Fakat bu şekil kullanımlar bazen alışılmış kelimelerin haricine çıkar ki o vakit üslûba tatsızlık verir;

Bir murug kim uça kafesden ol
 Gerü gelmez sen aña şalma kol (1402)

.....
 Bu hecir-nâmesine uran hâme

Böyle yazmış burada ser-nâme (1431)

.....

Bunda kim geldi gitmedi nâ-şâd

Bu sahen kangı servin itdi âzâd (2302)

Eserde bazı beyitlerin vezni bozuk olarak tespit edilmiştir;

Şaklar idi anı yüz yilden

Bed- nazardan yaramayan dilden (0428)

.....

Yâ niçün daği âh idüb kûyum

Añduğınca umarsın bûyum (1034)

.....

Eyü yandu ki nâr-ı teşvîşe

Bişmedün mi dâği iy cefâ-pişe (1266)

.....

K'ol nigâr-ı serv -kadd ü gül-rû

Lâle -hadd misk-bû vü sünbül-mû (1325)

Sâlih Çelebi'nin eserinde görülen en büyük arûz kusuru Türkçe kelimelerde ki imâlelerdir;

Her birini koyan bir işe Hudâ

Kimini şâh iden kimini gedâ (0017)

.....

Emr kıldı o gice aña Hudâ

Kim inüb yire halka itdi nidâ (0078)

.....

Her taraftan yürürdi nice süri

Tolmuş idi koyun ile her öri (0966)

2.1.3. Kafiye

Celal-zâde Salih'in eserinde bütün kafiye çeşitlerine rastlanır. Eserinde en sık kullandığı kafiye çeşidi zengin kafiyedir. Şa'ir zengin kafiyeleri kurarkan daha ziyade Arapça ve Farsça kelimelerden istifade etmiştir;

Bî-'aql sanma kim olubdur mest

Câm-ı ıışk içmegile rûz-ı elest (1121)

.....

Ana hürmetle itdiler irşâd

.....
 İtme hiç baña pend için cengi
 Yumağile ağarımaz zengi (1284)

Tam kafiyeleler de oldukça fazladır. Zengin kafiyelelerde çok az kullanılan Türkçe kelimeler, tam kafiyelelerde geniş bir şekilde kullanılmıştır;

Bu lañfe temâm olub bitse
 Nâm-ı Mecnûn gelmeyüb gitse (1014)

.....
 Ben olun ol benin bu söz çokdur
 'İşk yolunda ikilik yokdur (0888)

.....
 Bir ağaç kim kuruya yaş ermez
 Aña şu virme nesne baş ermez (0863)
 Sâlih Çelebi cinaslı kafiyeleleri de sıkça kullanmıştır;
 Meded it bana kaldum ayakda
 Gitdi el gide şâyed ayakda (1783)

.....
 Ta nikâh ile vireler yârin
 Yarına dimeyüb bugün yarın (1849)

.....
 Yidi iklimi kim adıdur yir
 Yidi başlu yılan imiş bizi yir (2174)

.....
 Başını döger idi taşına
 Gâh içine gâh taşına (2221)

Ayrıca Leyla vü Mecnun'da halk edebiyatının kafiye şekli olan yarım kafiyelele de rastlanır;

Ana merdâne bir nida saldı
 Anı çağırdı yanına geldi (2001)

.....
 İşidüb bunı Leyli âh itdi
 Kendüyi nâkeden yire atdı (2010)

Seni iy dŭst dŭŧde mi gördŭm

Ya susuzdum serâba mı yordum (2061)

Sâlih Çelebi sık sık redifin ahenk imkanlarından da yararlanmışdır;

Dile dŭŧŭb 'alâmet oldılar

İl içinde melâmet oldılar (0581)

Ne firâkıñâ şabr ide bilüren

Vŭ ne cānıma cebr ide bilüren (1017)

Hiç yitŭge hıyânet olur mı

Bundan özge cehâlet olur mı (2053)

Birbiriyle kafiyeli kelimeler, Türkçe-Türkçe, Türkçe-Arabça, Türkçe-Farsça , Arabça-Arabça, Arabça-Farsça olarak kullanılmışdır;

Yeñ ile bâğa misk saçarsun

Bir ŭfürmekle güller açarsun (1020)

Yañsıllardı nâm-ı Mecnûn'

Birbiri arduca söyleyŭb bunı (1013)

Biraz agladı derd ŭ dagına

Su akıtdı bu serv ayagına (1973)

Kime yanam bu nâr-ı hicrânı

Kimden umam bu derde dermânı (1018)

Ne mŭsahib ezelki yârânı

Olmadin deŧt-i iŧk hayrânı (1583)

2.1.4.EDEBİ SAN'ATLAR

Her edebî eserde olduğu gibi Sâlih Çelebi'nin Leylâ vŭ Mecnûn mesnevisinde de tabii olarak birçok edebi san'at kullanılmıştır. Edebi san'atların nasıl kullanıldığı hususunda fikir edinilebilmesi için san'atlar kısaca ele alınmış gerekli görŭlen yerlerde küçük izahlar yapılmıştır.

2.1.4.1.Mecâz-ı Mürsel: Edebiyâta bir sözü, benzetme amacı gütmeyen, gerçek anlamı dışında bir anlamda kullanma sanatıdır.

Şâhib-i hevdec ü camâriyidi
Ol ilûñ hayli nâm-dâriyidi (0336)

Hevdec; kadınlar için deve üzerine yapılan muhfe, anlamına gelmektedir. Beyitte kelime asıl anlamıyla değil mecâzî anlamıyla kullanılmıştır. Hevdec sahibi olmak itibâr, şan, şöhrat sahibi olmak demektir. (Haliyet-mahalliyet münâsebeti)

2.1.4.2.Hüsn-i Ta'cil: Herhangi bir hadisenini hakiki sebebini saklayarak, güzel ve hayâlî bir sebep göstermeye Hüsn-i Ta'cil denir.

Beñzi kızarmış idi biryânuñ
Hacletinden oturan a'yânuñ (0451)

Beyitte kebab yapılan etin, ateşten kızarması sebebi gizlenmiştir. Etin kızarma sebebi olarak oturan kimselerin bakışları gösterilmiş bir hüsn-i ta'cil yapılmıştır.

Felek ağladı aña bu gamdan
Dökdi göz yaşlarını şebnemden (1714)

Beyitte yağmurun yağması hadisesi, feleğin Mecnûn'un haline yanması, acıması şeklinde güzel bir sebebe bağlanarak verilmiş, hüsn-i ta'cil yapılmıştır.

2.1.4.3.İltifât: Bir mevzû anlatılırken, o anda kalbe doğan bir ilhâm coşkunuğu ile mevzû dışına çıkmadan sözün, hitâbın yönünü değiştirme sanatına "iltifât" denir.

Gitdi ol bizde giderüz âñir
Bir sefer cazmin iderüz âñir (2301)

Şâir mesnevîde Mecnûn'un ölüm hadisesini anlatırken hitâbın yönünü kendine çevirmiş, iltifât sanatı yapmıştır.

2.1.4.4- İstifhâm: Cevap istemek değil, daha çok dikkati çekmek, hisleri kuvvetlendirmek maksadıyla soru şeklinde söylemek sanatına "istifhâm" denir.

Bunda kim geldi gitmedi nâ-şâd
Bu şahen kañı servin idi âzâd (2302)

Güdük oğlana ıışk lâyıķ mı
Ateşe penbe hıç muvâfık mı (0824)

2.1.4.5. Tecâhül-i ıÂrif: Bilen bir kimsenin bilmez gibi davranması, san'atına Tecâhül-i ıÂrif adı verilir.

ıışk ııadı mıdur ya kûy adı
Yenilür ise niceğür dadı (0622)

Leylâ, Mecnûn'a olan aşkını gizlemek için annesine böyle cevap vermektedir. Gerçekte yaşadığı hal olan aşkı bilmiyor değildir.

2.1.4.6. Mübalâğa: Mübalâğa san'atı, san'atkârı heyecân haline getiren hadisenin, o heyecânın mahiyetine göre büyümesi veya küçülmesi demektir.

Gözümün bahri kaynadı taşdı
Yaşımıñ mevci başımu aşdı (0308)

2.1.4.7. Nidâ: San'atkârın çok duygulanması ve heyecânlanmasına sebep olan hadiseleri, varlıkları gözünün önüne getirip onlara seslenmesi san'atına "Nidâ" denir.

Gözümü dikdüm âsmâne hemân
Didüm iy Hâlık-ı zemîn ü zemân (0304)

2.1.4.8. Tekrîr: Manayı kuvvetlendirmek, ifâdeye şiddet vermek için bir veyâ birkaç kelimenin san'atkârâne tekrarlanmasına "Tekrîr" denir.

Ayrılub akrabâ vü yârândan
Leyli Leyli diyu diyu cândan (0725)

2.1.4.9. Teşbih: Aralarında maddî veyâ manevî bir münâsebet bulunan iki şeyi birbirine benzetmeye Teşbih san'atı denir. Eserde en çok görülen san'atıdır.

Tâ seher bî-celîs çün Mecnûn
Yatur idüm ğam ile ben maħzûn (0176)
Dûşda ol cenâze şan medhûş
Bir kavî mest idi gider hâmûş (2166)
Her iki teşbihte mufassal teşbihtir.

2.1.4.10.İstiâre: Herhangi bir varlığa, ya da mefhûma asıl adını değil de, benzediği başka bir varlığın adını verme san'atına "istiâre" denir.

İçlerinde güneş gibi ser-bâz
Bir şanem var idi meger mümtâz (0495)

Nergisinden gül-âb itdi revân
Yâsemen bergi üzre bî-pâyân (1406)

2.1.4.11.Telmih: Söz arasında meşhûr bir hadiseye, kıssaya, fıkraya, atasözüne veya meşhûr bir şiire, bir söze işâret etmektir. Eserde sıkça kullanılan san'atlardan biridir.

Kimini'ilmle iden İdrîs
Kimini cehlle kılan İblîs (0018)

Bir işâretle itdi şakq-ı kâmer
Emr ile virdi kurı şâh semer (059)

2.1.4.12.Teşhis: Hayvanlara ve cansız şeylere şahsiyet vererek onları insana benzetmek san'atına "Teşhis" denir.

Dürdi kâgıd yüzün °ubûs oldı
Meşq evrâkı kârebus oldı

Mühre tahtası sîne-çâk oldı
Dögini dögini helâk oldı (0654-55)

2.1.4.13.İntâk: Hayvanları ve cansız varlıkları konuşurma san'atına "İntâk " ismi verilir.

Çande görse gülaç bir muhtâç
Remzle dirdi ağılama gel aç (0455)

Kanı sen dir °adûya kîn irker
Baş açub tûğ saçını silker (1879)

2.1.4.14.İrsâl-i Mesel: Bir fikri, bir düşüncüyü, konu ile ilgili bir atasözüne veyâ vecize ile aydınlatmaya "İrsâl-i Mesel" denir.

Diñler isen budur kelâmı Hakk
Bî-^oayb bir Hudâ durur ancak (1393)

Şanmasun bunı ummasun bed-h^vâh
Yirde kala günehsüz itdügi âh (1934)

2.1.4.15. İktibâs: Bir fikri veyâ düşünceyi âyet ve hadisten alınan bir parça ile kuvvetlendirme ve süslendirme san^oatına "İktibâs" denir.

Sensin iy pâdişâhı ferd ü şamed

أحدلم يلدولم يولد (0361)

(İhlâs, 112/1-2-3. âyetler)

2.1.4.16. Telmi^o: Bir manzûmeye muhtelif dillerden mısırâ veyâ mısırâ parçası katmaya "Telmi^o" denir.

Okıdı çok kabâyil-i âbâd

از حدكوفه تادر بعداد (0433)

2.1.4.17. Tenâsüb: Aralarında manâ bakımından münâsebet bulunan iki veyâ daha fazla kelimeyi bir arada kullanma san^oatına "Tenâsüb" denir.

Ağlasaydı bu hüznle her-dem

Nem yerine dökerdi gözleri dem (0348)

2.1.4.18. Tezât: Birbirine zıt iki fikrin, iki düşüncenin birarada kullanılmasına "Tezât sa^onatı" denir. Eserde sıkça tesâdüf edilen san^oatlardandır.

Sundugı balı heb belâyimiş

Didügi her belîsi lâyimiş (0293)

Diñdi fi'l-hâl ağlamaz oldı

Gül gibi açılıb yüzi güldi (0401)

2.1.4.19. Cinâs: Yazılış ve okunuşu bir olduğu halde manaları ayrı ayrı olan kelimeleri bir arada kullanmaya, "Cinâs sa^onatı" denir.

Ayağun bâddur hemîn şarşar

Tek ü pûy içre tağları şarşar (1139)

İy sitem nîzesi cefâ kılıcı
Beni derd ile bî-nevâ kılıcı (1466)

2.1.4.20.Kinâye: Bir fikri, bir düşüncüyü kapalı söylemeye "Kinâye san'atı" denir.

Yumdı nergis gözünü câlemden
Almadı hiç figân u nâlemdem (0299)

2.1.4.21.Tevriye: Bir sözü iki manada kullanma san'atına "Tevriye" denir.

Bir gözi sâhîre olub meftûn
Olısar bu hevâ ile Mecnûn (0420)

2.1.4.22.Sihr-i Halâl: Bir kelime veyâ sözü kendinden önceki sözlerin sonunda hem de, kendinden sonraki sözlerin başlangıcı olacak şekilde tertip etmeye "Sihr-i halâl" denir.

Nice nevbet daha gelüb gitdi
Mektebe böyle âh vâh itdi (0659)

2.1.4.23.Leff ü Neşr: Bir yazı veya şiirde söz simetrisi san'atına "leff ü neşr" denir.

Bir şanem gözi kaşı ağzın yâd
Eylesen okı nûn u mîm ü şâd (0830)

2.1.4.24.İştikâk: Aynı kökten türemiş olan birkaç kelimeyi bir arada kullanma san'atıdır.

Şi'ri câhil şicâr-ı cehl şanur
Bu şuc bet cîlmi kâr-ı sehl şanur (0187)

Yolda giderken anlara dirdi
cîşkdan câşıkâ gelen derdi (0572)

2.1.4.25.Tecrid: Bir şâ'irin kendisini başka bir kişi yerine koyup ona hitâp etmesidir.

Señe yetmez mi her şeb eglence
Nice ursan kilid penc-gence (0179)

Sen de bir hamse eylesen peydâ
Türki dilde okısa her şeydâ

2.1.5.Deyimler:

Ad it-:608

Ad tak-:1475

Adı çekil-:1521

Afakı tut-:1634,1798

Agzı köpür-:1572

Aglayıp yan-:1027

Ah çek-:998,1605

Ahu gama düş-:670

°Ahd bagla-:698

°Ahd boz-:1464

°Ahdü peyman sı-:1438

°Aleml tut-:1570

Ardına at-:1261

Ardına düş-:555,727

°Arı namûsı hâk-i râha çal-:554

Ayag dep-:1559

Ayag üzre bas-:1273

Ayagın pây-bende çek-:793

°Aybını say-:1677

Bâda aldir-:771,2077

Bagra bas-:467,584

Bagrı delik deşik ol-:866

Bagrını tag-:1616

Baş eg-:407

Baş koy-:2145

Başa çık-:1613

Başa koy-:1500,1565

Başa tâc et-:807,1276,1363

Başa toprak koy-:595

Başdan ayaga °ayb ol-:1740

Başı aş-:308

Başı soğuk al-:1418

Başın aşağa sal-:751
 Başına ök-:1262
 Başına gam ök-:1696
 Başına gam üş-:2232,2283
 Başına üş-:1044,1732,1932
 Başına yık-:2078
 Başına yıkıl-:1458
 Başını alıp git-:2042
 Başını aş-:1200
 Belâ ek-:893
 Benzi kızar-:451
 Biak kemiğe dayan-:1394
 Bilini bük-:911,1073,1244
 Birbirine beste ol-:517
 Bir nefes dinlenme-:1247
 Bire bin kat-:2048
 Boyını burul-:1158
 Boyını aş-:1225
 Bu al-:2279
 Câme-i sabrı yırt-:471
 Cân at-:1957
 Cân erit-:1487
 Cân fedâ et-:985
 Cân ur-:678
 Câna kıy-:1542
 Câna minnet say-:872
 Cânı kıl kadar kal-:1278
 Cânını al-:1208
 Cânını oda at-:1151
 Cefâ ek-:1759,1682
 arhı boya-:1606
 Dâg ur-: 2256
 Dâg üstine nemek ek-:35
 Dâmenin ek-:1183
 Dehân aç-:349,1082,1659
 Derd ü melâmet ek-:2114

Dest yu-:1777
 Deşt ü sahrâlara düş-:1230
 Deyri tut-:1693
 Didârı arz it-:537
 Dil dök-:1116
 Dil yarası ur-:679
 Dilden düş-:1006
 Dillere düş-:581,1329
 Dimagından çıkar-:833
 Egne al-:848
 El çek-:878,944,1078,1290
 El tut-:797,1558,2335
 El ur-:416.595
 El üzre tut-:1833
 El ver-:83,2346
 El yu-:1323
 Elden çık-:644
 Elden git-:691
 Elden koy-:791
 Ele al-:403
 Ele gir-:2066
 Eli başı dön-:1241
 Eline yapış-:697,698,773,1285
 Eski râha git-:950
 Feryâd kopar-:548
 Feryâd u vaveylâ kopar-:548
 Fikrüne düş-:828
 Fitne kopar-:1637
 Gaflet al-:1983,1985
 Gam çek-:841
 Gam tohumı biçüb ek-:925
 Gam u derd çek-:1024
 Gam yi-:33
 Gamını yut-:1718
 Gayrısını görme-:575
 Girdâba sal-:736

Gönül al-:1764,1808
 Göz ayırma-:405
 Göz dik-:1746
 Göze uyku sığma-:1711
 Gözine gir-:575
 Gözi yaşı taş-:1225
 Gûş tut-:764,842
 Gülüp açıl-:391
 Habbeye sayma-:156
 Haddini gözle-:1864
 Hâme ur-:1431
 Hasret odına yan-:711
 Hatıra gel-:827
 Hatırın tut-:1820
 Hatırından git-:1930
 Hazz al-:351,417,2135
 Her yanı bağlan-:675
 Hesâba gelme-:1347
 Hirmen-i  arı yile vir-:520
 Hidmete tur-:1063
 Hilâfına git-:1473
 İçine od düş-:1044
 İçine tab düş-:1386
 İle karış-:1228
  tibâr bul-:208
 İpliğe dön-:2102
 Kaddi dâl ol-:1336
 Kahrına değme-:294
 Kâm al-:345
 Kan al-:885
 Kan karıştır-:1090,1339,1361
 Kana gir-:2258
 Kapuları üstine bağla-:629
 Kaygu çek-:1805
 Kaynayıp taş-:308
 Kendi kazdığı kuyuya düş-:1932

Kendinden git:-411,1742,2020
 Kendine gel:-1744
 Kendüni devşür:-768
 Kendüni körlüğe ur:-684
 Kendüni yitir:-370
 Kendüyi yerden yere çal:-403
 Kılca gam çekme:-1820
 Kin biç:-1686
 Korkudan yüzi sol:-1204
 Kûh u sahrâlara düş:-317
 Kulag bur:-465
 Kulag ur:-1296
 Kuş olub uç:-902
 Kûy u bâzâra düş:-726
 Lakab tak:-2009
 Merhamet göster:-2015
 Meyli kay:-1447
 Murâdca düş:-327
 Mûya dön:-1714
 Nâmeden kes:-1530
 Nâmı gel:-1014
 Nâmı tut:-972
 Naçra ur:-1129
 Nidâ sal:-2001
 Okumaya hiç elifi kalma:-543
 Ortalıktan hicâbı götür:-1814
 Ortaya dökül:-449
 Ömür sür:-666
 Özüne gel:-2017
 Özünü devşir:-805
 Pend vir:-424,862,865,,1002,1281
 Peymân boz:-295
 Râh göster:-934
 Râha göz dik:-997
 Renç çek:-432,1618
 Sabr danesin yele aldur:-519

Sadâ kap-:470
Sahrâ yolun tut-:1941
Sahrâya düş-:731
Sâye sal-:1845
Sâyesinden hicâb it-:502
Silip süpür-:51
Sille yi-:487
Sine dög-:594,680
Sineye ur-:1530
Sofra çek-:1071
Söz aç-:1004
Sözi kes-:1120,1154
Sözi yabâna git-:953
Suçdan geç-:1274
Şu^ele vir-:1709
Ta^eam dök-:1073
Ümid vir-:1833
Ümidini kes-:1314,1317
Üstine dön-:377
Üstine titre-:381
Ve^el-leyl sûresine çık-:546
Yâda al-:771
Yanında yüzi olma-:855,2118
Yanlıslara hâme çek-:36
Yara üstine tuz ek-:1532
Yil çal-:762
Yirde koma-:345
Yire bat-:2226
Yire mihlan-:1593
Yiri gökten fark etme-:920
Yol tut-:890,894
Yolu düşme-:1023
Yoluna dök-:795,1821
Yüregi kop-:1892
Yüz çevir-:657
Yüz tut-:1966

Yüz ü suyuna ol:-1380
 Yüzün gözün ez:-1658
 Yüzüne gül:-1181,1481
 Yüzüne karşı geç:-1677
 Yüzünü yire tut:-2165
 Zahmet çek:-429,1274
 Zebânı od saç:-1659
 Zevkden lebi yarıl:-1638
 Zincire çek:-790

2.1.6. ATASÖZLERİ

Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi'nde atasözleri fazla değildir. Atasözlerinin çoğu yerde lafızlarıyla değil manalarıyla kullanıldıkları söylenilebilir. Mesnevîde geçen atasözleri ve atasözü olarak kullanıldığı düşünülen beyitler şunlardır;

1-Anun için dinür kimün kızı var
Yüreginde onulmaduk sızı var (0611)

2-Bag ile baglanur mı hiç hevâ
Ag ile avlanur mı hiç akar mâ (0789)

3-Güdük oglana ışıık lâyıık mı
Ateşe penbe hiç muvâfık mı (0824)

4-Göz ki evvelâ olsayidi kûr
Kuhl çekmekle hiç virür mi nûr (0864)

5-Ben olun ol benin bu söz çokdur
ışıık yolunda ikilik yokdur (0888)

6-Tecrüben yok çü faide kılmaz
Arab eydür ki tatmayan bilmez (1280)(Arap atasözü)

7- İtme hiç bana pend için cengi
Yumag ile agarımaz zengi (1284)

8-Pirehen bir ola mı iki ten
İki zevce varur mı hîç bir zen (1372)

9-Dinler isen budur kelâm-ı Hakk
Bî-°ayb bir Hudâ durur ancak (1393)

10-Göge akmaz su yoldan ayırmakla
Yire inmez hümâ çağırarakla (1403)

11-İl içinde bu söz müsellemdür
Gayr üstine nefis mukaddemdür (1922)

12-Hayr sunmak gerek kişi gayre
Tâ ki kendü de irişe hayre (1933)

13-Sanmasun bunu sanmasun bed-hvâh
Yirde kalmaz günehsüz itdügi âh (1934)

14-Bu tab°ı süz °ulûm el virmez
Lücce-i bahre yüzmeyen girmez (2346)

2.2. Muhteva

2.2.1. Mesnevinin Özeti

Celâl-zâde Sâlih Çelebi Leylâ vü Mecnûn Mesnevisine

Nedür ol dürr ki söz ana muhtâç

Güher-i nazm ü nesr silkine tâç

, diyerek başlar. Başlangıç manzûmesiyle tevhid, ikinci bir tevhid, na°t, mi°raciyye ve Eshâb-ı Güzine övgüden sonra Sebeb-i Nazm bölümüne geçer. Daha sonra "Âgâz-ı Kissa-ı Pür-Gussa-ı Mecnûn u Leylâ" başlığıyla hikâyeye girer.

Kays'ın babası, hayli âlim, kâmil ve zengindir. °Amiriler adlı kabilenin reisidir. Şanı şöhreti her yerde duyulmuştur.

Ad u şân ehli idi gâyetde
Mülk ü mâlıyla ol vilâyetde (0335)

Emrine heb kabîle râm idi
Anlara san şeh-i be-nâm idi (0337)

Dünyalık dediğimiz her türlü nimete sahiptir. Ancak yine de mutlu değildir. Çünkü kendinden sonra nâmının anılmasını sağlayacak bir oğlu yoktur. Oğul olmayınca da bu dünyadan zevk alması imkansızdır.

Her vakit bir oğlan çocuk için duca eder yalvarır. Bir seher vakti yaptığı ducalar kabul edilir ki, vakti tamam olunca bir oğlu olur. Yüzü gül, saçı sünbül bu bebeği görünce sevincinden kendisini yitirir. Kendine gelince Yaratan'a şükreder. Oğlu için kurbanlar keser, dinarlar dağıtır ve adını Kays koyar.

Kodı Kays-ı hüner anun adın
ideler tâ bu ad ile yâdın (0375)

Kays çok güzel, çok gösterişli bir bebektir. Yalnız durmadan ağlamaktadır. Nâmı kabîleye dağılır. Herkes onu görmeye, sevmeye gelir. Birgün kamer yüzlü bir güzel Kays'ı kucağına alır. Bebek ona bakar ve o peri güzelliğe hayrân kalıp susar. Kız bırakınca ağlar kucağına alınca susar. Annesini bile istemez olur. Kays daha bebekken güzelliğe aşıktır. Görenler onun aşk yüzünden deli olacağına hükmederler.

Altı yedi yaşlarına basınca diğer çocuklardan farklılığı daha da belirginleşir. Bütün çocuklar oyun oynayıp, koşuyor, eğleniyorlarken o hep seyrederek onlara katılmazdı. Yalnız aşık oyununu oynar, bu oyundan gizli bir haz alırdı.

Günler gelir, geçer. Babası oğlunu gözünden bile esirger. On yaşına varınca onu sünnet ettirmeyi diler. Her yana haberler salınır, ziyafetler verilir.

Gün gelir atası Kays'ı mektebe verir.

Ber-tarâf oldı çünkü igvâsı

Mektebe virdi Kays'ı atası (0489)

Kays'ın sınıfında güneş gibi parlayan, güzelliğiyle göz kamaşıran bir sanem vardır. Gelir Kays'ın sıra arkadaşı olur . Bu kız; Leylâ, Necd adlı bir kabîleye bağlıdır. Edeb nişanesi olan bu kız sâyesinden bile hicâb etmektedir . Saçları deste deste sünbül, benleri dane dane fülful, yüzü ay, gözü nergis bu güzeli görünce Kays hayran olur ve o günden sonra yavaş yavaş birbirlerine bağlanmaya başlarlar. Gizli gizli bakışır ,ah ederler. Arasına bir bahaneyle dışarı çıkarlar, mektuplaşırlar.Sır olan sevgilerinin meydana çıkmasından

korkmaktadırlar. Böylece bir yıl geçer. Nihayet çocuklar için farkına varırlar ve herkese yayarlar. Leylâ'nın annesi kızının aşkından haberdâr olunca saçını başını yolar kızına nasihatlar verir, sonrada onu eve hapseder. Leylâ artık okula gidemez.

Kays okula gelipte Leylâ'yı bulamayınca çılgına döner. Aklına ama dilenci kılığına girip Leylâ'nın kabilesine gitmek gelir. Bu yolla Leylâ'nın kabilesine kadar gelir. Leylâ'yı görünce değneğini mahsustan yere atarak düşer. Leylâ onu tanır, Kays'ın oyununu anlayarak hemen onu yerden kaldırmak bahanesiyle yanına gider. Bu düzen sâyesinde bir iki kez görüşürlerse de durum anlaşılıca Kays nâçâr kalır ve yârinin diyârına artık gidemez olur . Aşkî günden güne artan Kays, kendini kaybeder ve çöllere düşer. O günden sonra adına Mecnûn denir.

Hemin ol günden il görüb meftûn

Lakabın takdılar anun Mecnûn (0732)

Babası Mecnûn'un halini öğrenince oğul acısıyla yanar. Onu aramak için çöle gider. Mecnûn'u yıkık bir köşk içinde bulur. Mecnûn perişân bir haldedir. Ayağı parçalanmış , saçı, tırnağı uzamıştır. Babası oğlunun bu halini görünce perişân olur. Oğluna nasihatler verir. Ancak Mecnûn Leylâ'dan başka birşey düşünecek durumda değildir. En son babası onu Leylâ'nın istediğini söyleyerek kandırır alıp eve götürür. Annesi oğlunu görünce feryât eder, kahrolur. Onu temizler giydirir. Anne ve babası oğullarını karşılarına alarak ona nasihat vermeye başlarlar; ondan Leylâ'dan vazgeçmesini isterler. Sevdiklerinden ayrılıp çöllere düşmesinin, perişân olmasının, sebebinin Leylâ olduğunu, ondan vazgeçtiği takdirde kabileden dilediğiyle evlenebileceğini söylerler. Ancak o bütün bu söylenenleri umursamaz . Anne ve babasına onlara neler çektirdiğinin farkında olduğunu fakat Leyla'dan vazgeçmesinin de mümkün olmadığını ifade eder . Tam bunlar konuşulurken Mecnûn'un kolundan kan boşalmaya başlar. Çünkü aynı anda Leylâ'nın kolundan bir fassâd kan almaktadır. Babası bu hadiseye şaşırır, Mecnûn'a bunun sebebinin sorar. Mecnûn Leylâ'nın kolundan kan alındığını bu hale sebebinin bu olduğunu söyler. Aşk yoluda ikilik olamayacağını dile getirdikten sonra tekrar çölün yolunu tutar.

Mecnûn'un babası vaktiyle aşk şarabı içip mest olmuş bir piri duyar. Oğlunu sıkıntılarından kurtarmak için ona gider, derdini açar . Oğlunun ağlamasına, üstünü başını yırtmasına son vermek için yol göstermesini ister. Pir Leylâ'nın köyünden bir miktâr toprak alıp oğlunun gözüne sürmesini ve o köydeki köpeklerin başının tasmağını Mecnûn'a takmasını, böylece

ağlamayacağını ve elbisesini yırtmayacağını söyler. Babası denileni yapar, sonuç olumludur . Ancak bir müddet sonra Mecnûn eski haline döner. Bu defa Mecnûn tırnaklarıyla gögsünü parçalar, elbisesini bu kez eteğinden yukarı doğru yırtar. Atası tekrar aciz kalır .

Leylâ'nın kabilesi Necd Dağı dibinde yaşayan oldukça varlıklı bir kabiledir. Kabilenin reisi olan Mâlik, Leylâ'nın babasıdır. Malının, mülkünün ünü ta Bağdâd'a kadar ulaşmıştır.

Artık okula gidemeyen Leylâ daima evde oturmakta, Mecnûn'u düşünmekte, arkadaşları ondan bahsettikçe heyecanlanmakta, ızdırap dolu günlerini bu bahsislerle hafifletmektedir. Yalnız kaldığı zamanlarda hep Mecnûn'u hatırlayıp sâbâ rüzgârına sitem etmektedir.

Derken Mecnûn'un babası kabile büyüklerini toplar. Yapılan muşâvere sonucunda Leylâ'nın Mecnûn'a istenilmesine karar verilir. Hediyeler hazırlanır ve Necd'e doğru yola koyulunur. Leylâ'nın babası onları karşılar. Tanışılır konuşulur ve Mecnûn'un atası oğluna Leylâ'yı istediğini bildirir. Mâlik ise Kays'a Mecnûn dendiğinden, çöllerde baygın baygın gezdiğinden, kızını göz göre göre ateşe atamayacağından bahseder.

Gûldur zişt-hû durur oglun

Bir delü herze-gû durur oglun(1105)

diyerek teklifi reddeder. Mecnûn'un babası oğlunun deli olmadığını , isterse çağırıp konuşabileceğini söyler . Mecnûn'u çağırırlar gelir oturur. Ancak o sırada Leylâ'nın kûyunun köpeklerinden birinin sesini duyar ve dışarı fırlar. Ona koşar, sarılıp okşar ve onunla hasret giderir, konuşmaya başlar. Zira o sevgiliden bir parçadır. Ancak Mâlik bunu anlamaz ve Mecnûn'un sırrını açığa vurduğunu söyler. Mecnûn'un babası çaresizlik içinde utanır, mahsun kalır. °Amirilerle birlikte geri dönerler. Bu olaydan sonra Mecnûn'un durumu daha da kötüleşir.

Birgün babası onu, duªa almak için mağarada oturan bir şeyhe götürür. Yolda türlü türlü nasihatlar eder. Oraya varınca Mecnûn şeyhe durumu anlatır ve Leylâ'nın aşkından şikayetçi olmadığını aksine ona duyduğu aşkın daha da artmasını istediğini söyler. Bunun için duªa etmesini Pîr'den ricâ eder;

İy reh-i Hakk'da mürşid-i kâmil

Bir duªa eyle bana himmet kıl

Pây-dâr olduğunca cân tende

Gam-ı Leyli müdâm ola bende (1307-1308)

Atası bunları işitince oğlundan ümidini keser ve ağlayarak kabilesine döner. Herkesin ondan ümidini kesmesini , artık Mecnûn'un kendileri nazarında öldüğünü söyler .

Leylâ'nın güzelliği dillere destân olmuştur. İbn-i Selâm isimli bir asilzâde Leylâ'nın güzelliğinin methini duymuş ona aşık olmuştur.Leylâ demekte herşeyde onu işitmektedir. Dayısı bu durumu görünce Necd'e gider Leylâ'yı ister. İbn-i Selâm'ın atası zengin ve şöret sahibi bir kimsedir. Mâik bu işe memnuniyetle razı olur, kızını İbn-i Selâm'a verir . Leylâ bunu duyunca perişân olur. Felekten ve talihinden şikâyetler eder.

Düğün günü meşşatanın yüzüne sürdüğü düzgünleri tırnağıyla kazır. Kendisine İbn-i Selâm'a yüz vermediği için nasihat eden annesine çıkışır. Annesi Leylâ'ya artık Mecnûn'u unutmaması gerektiğini yoksa kabilenin adının kötüye çıkacağından bahseder. Leylâ ise bu duruma aldırış etmediğini, kabilenin şanının şöretinin umurunda olmadığını ve kendisini rahat bırakmalarını söyler . Nihayet akşam olur. İbn-i Selâm, Leylâ'nın yanına gelir. Vuslât arzusuyla Leylâ'nın duvağını açmak ister. Ancak Leylâ, İbn-i Selâm'ın yüzüne bir tokat atar. Herşeyinin onda Mecnûn'un emaneti olduğunu başkasının bu emanette hakkı bulunmadığını, karşısından yıkılıp gitmesini söyler.

Ben ölüb gül bitürsede hâküm
Virmez el saña dâmen-i pâküm

Tur yıkıl buradan bu da çokdur
Virme şiklet ki tākātüm yokdur

Düşmez ağzuña la^c-i mey-gûnum
Sence yok mu kâdīm Mecnûn'um (1422-24)

İbn-i Selâm arzusunun vasıl olamayacağını anlar ve Leyla'yı boşar.

Leyla'nın evlendiğini bir kocakarıdan işiden Mecnûn bir nâme yazar. Sevdiğine sitem eder ,vefasızlıkla suçlar . Çektiği sıkıntıları anlatır Leyla'ya mektup ulaşınca hasretle ağlar . Okuyunca üzüntüden kahrolur ve hemen bir cevap yazarak sevgisine, kararına sadık olduğunu onun acısıyla kahrolup sıkıntı çektiğini söyler . Nâmeyi tamamlar Mecnûn'a gönderir . Mecnûn nâmeyi alınca rahatlar ve sözlerine inanır,teselli bulur :

Bir bahâr günü Mecnûn'un eski arkadaşları onu görmeğe giderler. Mecnûn'u bir ıssız yerde bulurlar. Kurt, kuş onunla birlikte. Mecnûn'a bu

kadar sıkıntının yetip yetmediğini sorarlar. Gezmesini, eğlenmesini, kendileriyle gelmesini söylerler . Mecnûn onlardan kendisine bahardan bahsetmemelerini ister. Benim için sevgimden bağ,dağdır der .Tekliflerini reddeder. Dostları üzürlüler ve mahzun mahzun geri dönerler. Mecnûn onlardan ayrılıp çöllere düşer. Gece uzundur. Sabahı arzulamaktadır. Leylâ'ya gidecek onu görecektir. Nihayet sabah olur .Ağlaya ağlaya yarın köyüne gider . Köye varır varmaz taşlanmaya başlar. Buna aldırılmaz, Leylâ'nın çadırının önüne kadar gelir. Leylâ, Mecnûn'u görünce ağlamaya başlar. Mecnûn, Leylâ'nın kokusunu alınca kendinden geçer. Mecnûn kendine gelince Leylâ'ya bakar. Leylâ dadısını bir bahaneyle uzaklaştırır ve onu içeri alır. Onlar konuşurlarken ansızın "Rakip" orataya çıkar ve Mecnûn'a öldürmek niyetiyle kılıç çeker . Ancak kolu havada kalır . Bir kere daha dener. Yine aynı şey olunca şaşırır. Mecnûn'un bir Hakk dostu olduğunu anlayınca ona yalvarır,kendisinin bu durumdan kurtulması için du'ca etmesini ister . Mecnûn du'ca eder ve elleri iyi olur. Sonra Mecnûn, Leylâ'ya vedâ ederek sahranın yolunu tutar.

Mecnûn âh u zâr ederek gezerken Necd Dağı dibinde Nevfel adlı bir şahın dikkatini çeker. Merak edip yanındakilere sorar ve Mecnûn'un durumunu öğrenir . Nevfel Şâh ona acır. Çünkü onun gönlünde de yanan bir aşk ateşi vardır. Onu çağırır üzülmemesini bu meseleyi halledeceğini söyler. Leylâ'yı Mecnûn'a nikahla vermeleri için Necd ehline tehdid yollu bir mektup yazarak gönderir. Necd ehli mektubu okuyunca şaşırır. Konuşurlar, danışırlar ve Leylâ adının her ağızda yeri yoktur ,diye cevap gönderirler. Nevfel bu cevaba oldukça sinirlenir, askerlerini toplar ve Necd ehline savaş açar. İki taraf arasında kanlı savaş olur. Sonunda Leylâ'nın kabilesi yenilir . Nevfel esir olarak getirilen Leylâ'yı görünce güzelliğine aşık olur .Mecnûn'a verdiği sözden dönerek Leylâ'yı kendisine almaya niyetlenir.Ancak adının kötüye çıkmasından çekinir.Çareyi Mecnun'u zehirletmekte bulur . Bir mahremine Mecnûn'u şerbetle zehirlenme görevini verir. Fakat Nevfel'in hesabı tutmaz zehirli şerbeti yanlışlıkla kendi içer ve anında ölür . Babası Leylâ'yı alıp gider. Mecnûn'da ağlayarak sahranın yolunu tutar. Bir kış günü gezerken bir bağbânı taze bir serviye keserken görür. Serviye Leylâ'ya benzettiği için onun kesilmesine gönlü razı olmaz.Bağbâna mücevher vererek serviye kesmesini önler. Servinin altında bir müddet oturur ağlar, eski günleri yad eder. Sonra yoluna devam eder . O günün gecesini kervânla yola çıkan Leylâ bir deve üstünde bir saat kadar uykuya kalır . Bu arada deve yoldan çıkar . Leylâ uyanıpta kendini yalnız görünce şaşırır. Çevresinde yol soracak hiç kimse

yoktur. Uzaklarda birini seçer. Devesini o yana sürer.Leylâ'nın gördüğü şahıs Mecnûn'dur.Fakat birbirlerini tanımazlar. Mecnûn daha bir çökmüş ve zayıflamıştır.. Leylâ ise daha güzelleşmiştir. Leylâ ona kim olduğunu sorar. Mecnûn adının Kays olduğunu aşka düştükten sonra ise Mecnûn diye anıldığını söyler.

Ḳays idi evvelā benm adum
Olunurdu bu ad ile yādum

Soñradan ʿiṣk idüb beni meftûn
Laḳabum taḳdılar benüm Mecnûn (2008-2009)

Bunu duyan Leylâ feryâd edip kendini yere atar ve kendisininde Leylâ olduğunu söyler. Leylâ'yı tanıyan Mecnûn âh çekip kendinden geçer ve yıkılır . Leylâ oturur başına ağlamaya başlar. Bir zaman sonra Mecnûn gözlerini açar Leylâ'yı görünce yine kendinden geçer. Leylâ ona âh u zâr etmemesini visâl vaktinin geldiğini söyler. Oturup konuşmalarını ne olacağına karar vermelerini ister . Mecnûn ise visâli kendisinin de çok istediğini fakat onun kendinden dolayı kötü anılmasına dayanamayacağını belirtir . Onu iline teslim edeceğini, yitiğe hiyânet olmayacağını söyler. Leylâ'yı alıp kabilesine götürür ve kendi tekrar sahrâya döner .

Mevsim sonbahardır. Her taraf sararmış solmuştur. Rüzgar esmekte ,güller yerlere savrulmaktadır. Bir gece Leylâ uykusunda Mecnûn'un öldüğünü görür. Ağlayarak uyanır. Bu rüyâdan çok korkan Leylâ sararıp solar hastalanır. Bir iki gün böyle geçer. Süzülür mime döner söz söylemeye takati kalmaz . Annesine onu duʿayla anmasını ve Mecnûn'a onun aşkıyla öldüğünü ardından tez yetişmesini söylemesini vasiyet ederek ölür . Herkes feryâ figân eder. Leylâ'yı kefenleyip gömerler . Kabri üstüne büyük bir köşk yaparlar, adını Bihişti Sani koyarlar. Leylâ'nın anası Leylâ'nın mezârından ayrılmaz başını taşlara vurur. Sonra Leylâ'nın vasiyeti üzerine Mecnûn'u aramaya koyulur . Mecnûn'u bulunca Leylâ'nın onun aşkıyla, ona duyduğu hasret yüzünden öldüğünü söyler. Birlikte yas tutmayı teklif eder. Mecnûn bunu duyunca Leylâ'nın annesine, nasıl dilin vardı da bunu söyleyebildin diye çıkışır.Sonra yere yıkılır ve kendini kaybeder.Ey ecel tîgi kanımı dök diyerek intizâr eder. Fani dünyadan kurtulmak için Allah'a yalvarır ölüm ister . Sonra başının altına bir taş alır ve Leyli diye diye cân verir. Mecnûn öldükten sonra oradan geçen bir hac kafilesi Mecnûn'u bulur. Yıkarlar, kefenleyip gömerler.

2.2.2.Mesnevideki Kahramanlar

Sâlih Çelebi'nin Leylâ vü Mecnûn mesnevisi tasavvufî ve allegorik bir mahiyet taşımadığından dolayı, eserde geçen kahramanların birer "remz" olması da ihtimal dışıdır. Kahramanlar salt kendileridir. Eser boyunca şahıslar konusunda tam bir birlik görülmez. Bütün ikili mesnevilerde olduğu gibi Sâlih'in Leylâ vü Mecnûn mesnevisinde de asıl kahramanlar esere ismini veren şahsiyetlerdir. Bununla beraber özellikleri hiç belirtilmeyen ancak küçük birer motif olarak ele alınabilecek şahsiyetlerde oldukça fazladır. Mesnevide geçen şahısları önem ve fonksiyonlarına göre üç ayrı bölümde incelemek mümkündür;

A-Birinci Dereceden Kahramanlar

B-İkinci Dereceden kahramanlar

C-Üçüncü Dereceden Kahramanlar

A-Birinci Dereceden Kahramanlar:

A-1-Mecnûn: Eserin erkek kahramanı. Aynı zamanda Klasik edebiyâtımızda "aşık"ın temsilcisi.Leylâ'nın aşkına düşene kadar adı,"Kays".Daha doğduğu zaman güzelliğe meftûn.Mecnûn hilkatten gelen farklı ve özel bir tabiatın insanıdır. Hikâye boyunca vefânın, sadakatin timsali olarak karşımıza çıkan Mecnûn, Sâlih Çelebi'de bir Hakk yolcusudur;

Şanma Mecnûn'ı sen şaşkın iy yâr
Ola nâ-pâk bir delû zinhâr

Bil ki meczûb-ı Hakk idi ol pāk
Dām u bend idi aña ferş-i hāk

Zikr olınan hikâyeti anuñ
Olmuş idi hidâyeti anuñ

Râh-ı ışık içre aġleb-i evkāt
Hergiz itmezdi terk-i şavm u şalât (1160-64)

.....
Pes bu hâlâtı itmiyen izcân
Añna mecnûn dirdi çok nādân

Sen de zinhâr uyma nādâne
Dime ol ehl-i cakla divâne

çışk ğayre tarīkāt olmuş idi
Aña ğaynı hakīkāt olmuş idi

Sâlik-i rāh-ı Hakk idi kâmil
Nice divâne merd idi çakıl

Bu fenâ-dârda olub âzâd
Yapmadı hâne urmadı bünyâd

Geldi çüryân ü çün gider çüryân
Dikmedi câme giymedi kaftan (1172-77)

Vahşi hayvanlarla âşinâlık kuran , dağlarda yabanlarda gezip dolaşan Mecnûn, Leylâ'nın aşkıyla yaşamış, onun öldüğünü duyunca da dünyayla bir alış-verişinin kalmadığını anlamış ve çok geçmeden ölmüştür. Hikâyede de görülebileceği üzere konu Leylâ'dan ziyâde Mecnûn'un üzerine kurulmuştur.Hadiseler daha ziyâde onun çevresinde gelişir. Leylâ'nın annesi ile konuşması ,Mecnûn'un hasretiyle arkadaşlarının yanında iç geçirmesi , İbn-i Selâm'la evlenmesi ve vefâtı haricindeki hemen bütün vakıalar Mecnûn'un çevresinde gelişen vakıalardır. Mecnûn'la eserde gösterilmek istenen "ideal bir Hakk yolcusu" tipidir. Çelebi'nin bu Mecnûn telâkkisi gazellerine de yansımıştır. Denilebilir ki Mecnûn, Çelebi'ye en yakın tiptir. Gazellerinde ve Münşeât'ında hatta Leylâ vü Mecnûn'unda yeri geldiği zaman çarhdan şikâyet eden, ilm yolunda aldığı merhalelerden dem vuran, ilgi görmediğinden yakınan Sâlih Çelebi için Mecnûn, aynileşebileceği bir kahraman olmalıdır;

Düşdi göñlüme amma sevdâ-yı rızâ-yı Hakk
Bir Leyli'ye dil virdüm bu şevkle Mecnûn'unum (234)

.....
Bâr-ı çâlemden yumuş el bir şeh-i rindân imiş
Şanma kim Mecnûn bir divâne çüryân imiş (235)

Mecnûn'un ve dolasıyile Leylâ'nın en bariz özelliklerinden birisi de istedikleri zaman ölebilmeleridir. Bu "onları kudsileştirmek teşebbüsünden ireli kelir".(236) Mesnevideki rakip sahnesi de bu teşebbüsün bir tezâhüründen ibarettir.Bununla beraber Mecnûn, Leylâ'dan daha fazla yaşanan hayata uzak

(234)Sâlih Çelebi,Münşeât,yk.39b

(235)Divhân-ı Sâlih,yk.35b

(236)Araslı, Hamit,"Leyli ve Mecnun Hakkında TTK. Belleten 1958,s.36

bir kahramandır . Mecnûn'un fıtrattan gelen güzellik tutkusu , vahşi hayvanlarla ünsiyet kabiliyeti ve ser-mestliği Leylâ'da görülmez. Leylâ mümkün olduğu kadar geleneğe ,yani yaşanan hayata bağlı bir kahramandır.

A-2- Leylâ: Umumiyyetle edebiyâtımızda "mâşuk"un simgesi ve yine umumiyyetle daima Mecnûn'la birlikte zikredilen kadın kahraman. Fuzûli'de olduğu gibi Sâlih Çelebi'de de Leylâ, ideal kadın tipidir. Leylâ suretiyle olduğu kadar tabiatıyla da ender tesadüf edilecek bir şahsiyettir. Mesnevi edebiyâtının hikâye telâkkisi içinde sayılan, kahramanları abartma ve idealize etme anlayışına aynen Sâlih Çelebi'de riâyet etmiştir;

Ne şânem tâbdâr bir meh idi
Hûb- rûlar içinde şan şeh idi

Ol nigârînuñ adı Leyli idi
Halk-ı câlem kamû tufeyli idi

Necd adlu kabîle mâhiyidi
Bir güzeller sipâhı şâhiyidi

Sözge gūyâ harîr-i nerm idi
Şan mücesssem hayâ vü şerm idi

Nereye gitse bürünürdi niķâb
Sâyesinden bile iderdi hicâb

Şermle her-dem olmağın yâver
Kızarur der dökerdi ol gül-i ter (0498-0503)

Yumuşaklığı, hayâ ve edebi ile İslâmî kadın tipinin temsilcisi olan Leylâ elbette kabilenin en güzel kızı da olmalıdır. Onun vücut ve yüz özellikleri Divân edebiyâtı kadın anlayışının bütünüyle görülebileceği bir sahnedir.Leylâ'nın kaşları yaydır. Gamzesi acımasız ve ıztırâp vericidir. Saçları sünbülü, benleri fülfulü hatırlatır. İnce, uzun ve beyaz parmakları on gümüş hamedir. Boyu mevzunlukta serve eştir. Yüzünün parlaklığı "mâh"ı akla getirir. Gözü , nergis gibi siyahtır. Dişleri beyazlıkta "dürr-i yetim"dir. Yürüyüşünün ahengi ancak "tezerv; sülün" ile açıklanabilir. Utangaçlığından dolayı "rûhları" lâle yaprağı

gibi aldir. Bütün bu özellikleriyle ona "güzel" demek, güzelliği onunla ifade etmek gereklidir;

Şaht-ı yāy idi kaşları hūn-rīz
Gamzesi tīr-i çarḥ idi sitīz

Saçları deste deste sūnbül idi
Beñleri dāne dāne fūlfūl idi

Kaleme beñzer idi barmağı
Ak şukûfe ucunda tırnağı

La^cl ḥakk içre ağızı teng çü mīm
Toluyidi deḥānı dürr-i yetīm

Levh-i sīmīn idi eli ağı
On gümüş ḥāmeyidi barmağı

Kāmeti ser-bülend-i serv idi
Hüsn-i reftârda tezerv idi

Yüzi ağı degirmi māh idi
Gözi nergis gibi siyah idi

Rûhı al idi berg-i lâle gibi
Dişi ağı idi dürr-i jāle gibi

Zekānı top sitem-i revnāk idi
Ġābgāb-ı gūyı gūyı zibāk idi

Eli gözi hüsnde fāyık idi
Güzel ıtlākı aña lâyık idi (0505-0514)

Mecnûn'un hasretine yanan Leylâ eser boyunca gün yüzü görmeyen, içli, muztarip bir kadın olarak anlatılır. Vefâ, sadakat ve hatırşinas olma hususiyeti Leylâ'da doruk noktasındadır. Eserin sonunda artık Mecnûn'la visal

bulamayacağını anlayan Leylâ gördüğü bir kabus sonucunda hastalanır. Kısa bir zamanda yüzü solar, erir, tükenir. Nihâyet Mecnûn'u yâd ede ede cân verir.

B İkinci Derecede Kahramanlar: Bu kahramanlar ve tipler hikâyenin yürümesinde ayrı roller alırlar. Bunlar, vezir, nedim, musahip, dadı, râkip, elçi, kocakarı, hileci adam, anne, baba vb. gibi tiplerdir⁽²³⁷⁾.

B 1- Mecnûn'un Babası: °Amir kabilesinin °âim ve hünerli, hasebi ve nesebi olgun, şöhretli, zengin reisidir. Gün görmüş, belli bir yaşa gelmiş olmasına rağmen arkasında adını yâd edecek, ismini taşıyacak bir oğuldan mahrûm olan bu zât eser boyunca tedbirin, baba şefkat ve merhâmetinin timsâlidir. Daima Mecnûn'ı yeniden kazanmak, ona doğru yolu göstermek için çırpınır. Hikâyede bir yerden sonra kaybolur, artık anılmaz;

Var idi dir meger evâyilde
°Arab içre olan kabâyilde

°Âmir adlu kabileden bir er
Hayli dâna idi vü ehl-i hüner

Haseb ile nesebde kâmil idi
Gün gibi luḫı halka şâmil idi

°Ad u şân ehli idi ḡâyetde
Mülk ü mâlıyla ol vilâyetde

Şahib-i hevdec ü °âmâriydi
Ol ilüñ hayli nâm-dâriydi

Emrine hep kabile râm idi
Anlara şan şeh-i benâm idi

Gerçi kâm almış idi dünyâdan
Bildügüñ gibi cümle eşyâdan

(237) Levend, A. Sırrı, Divan Edebiyatında Hikaye I-T.T.K. Belleten, 1967, s.76-77

Şâmit ü nâtik anuñ emvâli
İtmiş idi cihân için mâlî

Lîk arduca olmağa eşeri
Yoğ idi cömri bağınuñ semeri (0332.0340)

B-2- Mâlik: Leylâ'nın babası. Üñü Bağdâd'a kadar ulaşan Necd ehlinin reisi;

Mâlik idi atasınuñ adı
Nâmı tutmuşdı mülk-i Bağdâd'ı

Melikiyidi Necd ehlinüñ
Bes anuñ devletinde Leyli'niñ (0977-78)

Mâlik, mesnevide üç yerde sahneye çıkar; Mecnûn'un kabilesinin Leylâ'yı istemeye geldiğinde, İbn-i Selâm'ın dayısının Leylâ'yı istemeye geldiğinde ve Nevfel'le yapılan savaş neticesinde esir düşen Leylâ'yı almaya geldiğinde. Silik bir şahsiyet olmakla beraber vakıaların gelişmesinde önemli bir yere sahiptir. Leylâ'yı Mecnûn'a vermemesi gelişecek hadiseler için bir başlangıç niteliğini taşır.

B-3- Leylâ'nın Annesi: Leylâ'nın annesi ikinci derecede kahramanların eserinde en belirginlerinden birisidir. mesnevi'de üç yerde ön plana çıkar; Leylâ'nın Mecnûn'a câşık olduğunu duyduğu zaman öğüt vermek için, Leylâ, İbn-i Selâm'la evlendiği zaman ve bir de Leylâ'nın ölümü esnâsında. Bununla beraber zayıf karakterli yeknasak bir tiptir. Eser boyunca biz onu hareketlerinden ve verdiği öğütlerden tanırız. Leylâ'nın annesi, "azad mehebbete namussuzluk kimi bakan bir kadındır. O, kızların ohuması, savadlanması aleyhindedir. Ona göre kız ancak ev işleri ile meşgul olmalı, muncuk düzmeli, tekme-naşış tikmeli bir de öz yoldaşları ile külüb oynamakla vahtını geçirmelidir" (238) Ayrıca Leylâ'ya verdiği öğütler onun muhafazakâr tabiatının tezâhürüdür. Biz bu pendlerde o günün bir kızdan beklediği

davranışların neler olduğunu dahi görürüz;

Kız olanda gerek hayâ vü edeb
Niçün olmaya sende dâhî °aceb

Görse er sâyesini bir kız eger
Kaçmasa bil ki anı hîçe deger

Kız gerekdür hevâdan ide hayâl
Dâmenin nâ-geh açâ diyu şimâl (0603-0605)

B-4- Nevfel Şâh: Necd yakınlarında bir bölgenin şâhı. Büyüklüğü ve yüceliği ile meşhûr. Dostlarına merhametli, düşmanına acımasız. Tesadüfen tanıştığı ve acıdığı Mecnûn'a yardım etmek için savaşı göze alacak kadar cesûr. Bununla beraber özü saf değil. Tam Leylâ ile Mecnûn'u birbirine kavuşturacağı an verdiği sözden vazgeçer ve Leylâ'yı kendine almak ister. Nihayet Mecnûn için tertiplemediği zehir oyununa kendi düşer ve ölür. Nevfel itidalli ve bencil insan tipidir. Sâlih Çelebi eserinde Nevfel'in, Mecnûn'a vefâsızlığını °âlem-şumûl bir hareket olarak verir;

İl içinde bu söz müsellemdür
Gayr üstine nefis mukaddemdur

Didi Mecnûn'a ger virem bunu
Nice söynür bu s̄inemuñ tonı (1922-1923)

B-5- İbn-i Selâm: "İbn-i Salam öz mu'asirlerinden ferklenmir. Elçi könderib var-dövlet kücüne onu almak isteyir. Alacağı kızın ona mehebbeti olup olmaması onu heç de maraklandırır"(239) Mesnevide İbn-i Selâm Leylâ'nın sadakatini göstermek için kullanılan bir şahısdır. Asıl-zâde olmakla beraber herhangi bir olağanüstülüğü bulunmaz.

C- Üçüncü Dereceden Kahramanlar: Bu kahramanlar yardımcı şahsiyetlerdir. Haber alıp götürürler, tasvir sahnelerinde motif olarak kullanılırlar.

C-1- Dâye: Mecnûn (Kays)'un dadısı. Merhametli, sabırlı ve müşfik. Buna rağmen bir türlü Mecnûn'a kendini sevdiremez.

Bâri aldı çü dâye oğlanı
Eydünüb cân ile oğul anı

Üstüne döner idi merdâne
Gûyı ol şem^c idi bu pervâne

Besler idi hezâr nâz ile
Anı rıfk ile biñ niyâz ile

Ağzına sūd yerine bistânı
Akıdurdı çuşare-i cânı (0376-79)

C-2- Güzel: Dadısına bir türlü yüz vermeyen Mecnûn (Kays) kendini kucağına alan bu güzelle sükûnet bulur. Bu "güzel" isimsiz bir cisimdir. Mesnevi'de Mecnûn'un "güzelliğe" olan meftûnluğunu izâh için kullanılmış bir motifden ibarettir;

Bir gün onlardan ittifâk meger
Bir kamer çehrelü güzel duhter

Aldı Kays'ı gelüb kucağına
Karşu tutdı yüzünün agına (0397-98)

.....
Oldı hayrânı ol peri rûyuñ
Mesti boynundan alduğı bûyuñ (400)

C-3- Beni °Amir Kabilesi: Mecnûn'un mensûbu olduğu kabile. Mesnevi'de Mecnûn'un sünnet düğününde ve Leylâ'yı istemeye giderken ortaya çıkarlar.

C-4- Rakkas: Mecnûn'un sünnet düğününden bir motif. Görünür ve kaybolur. Çok güzeldir.

Rakşa başladı çok güzel rakkâs
Câme-i sabrı yırttı cam ile hâss (0471)

C-5- Mekteb Etfâli: Mecnûn'un ve Leylâ'nın okul arkadaşları. Çoğul olarak kullanılmış ve detaylandırılmamışlardır. Hadiselerin gelişmesindeki fonksiyonları önemlidir. Mecnûn ve Leylâ arasındaki hissi münâsebetin büyüklere taşınmasında temel rol bunlarındır;

Tuydı ışığını mekteb etfâli
Bildiler her ne ise ahvâli

Her tıfıl gice varsa hânesine
Dir idi bunu bir bir ânesine (0578-79)

C-6- Muallim: Mecnûn'un, Leylâ'nın ve diğer çocukların hocası. Mektebden bir dekor olarak kullanılmış silik bir şahsiyettir.

C- I.Kadın: Mecnûn'un dilenci kılığına girerek Leylâ'nın kabilesine gittiği vakit Leylâ'nın yanında bulunan şahıs. Dadısı olabileceği gibi başka biri de olabilir;

Didi yanında olana cânâ
Deyrler eydür bu sözi merdâne (0707)

C-8- I.Adam: Mecnûn'un babasının, Mecnûn'un yerini sorduğu şahıs. Fonksiyonu orada başlar ve biter;

Virdi bir kimse cakıbet haberin
Didi bu veche hâlinüñ semerin (0744)

C-9- Mecnûn'un Annesi: Hikâyede fiili olarak bir yerde geçmesine rağmen Mecnûn'un haline en çok üzülen odur. O mesnevi boyunca daima Mecnûn'un babası ile birlikte görünmez bir üzüntü yumağıdır;

İltüb ısmarladı anasına
Çünkü mu' tād idi cefâsına

Göricék ānı āne miskīne
Geldi bir pâre nârı teskine (0782-83)

C-10-Fassâd: Kan alıcı. Mesnevide bir yerde isim olarak zikredilir. Leylâ'nın kolundan kan aldığı zaman Mecnûn'un kolundan da kan akmağa başlar;

Yârdan kan aldı bir faşşâd
Urdı kôlına nişter-i üstâd (0885)

C-11-Pîr: Mecnûn'un babası oğlunun düzelmesi için bu Pir'e müracaat eder. Bu Pir gün görmüş, tecrübeli bir şahısdır. Mesnevi'de bir yerde geçer;

Var idi ol diyârda bir pîr
Pîr-i rûşen zâmir-i pür-tedbîr

Harr u berd-i zemâneyi çekmiş
Nice kez tohm-ı gam biçüb ekmiş

Câm-ı ıışık ile mest olub tekrâr
Nice gül andelibi olmuş zâr

Ateş-i miñnet ile iy nice sâl
Tecrübe bûtasında olmuş kâl (0924-927)

C-12- II.Pîr: Mecnûn'un, Leylâ'nın aşkından kurtulması için devreye sokulan ikinci Pîr. Bir mağra içinde oturan bu Pîr, gönül ehli bir mürşid-i kâmilidir. Daima ibadetle meşgul olan bu şeyh elini kaldırıp Allah'a duca etse duçası geri çevrilmezmiş. Bu yüzden kapısı halka hacet-gâh olmuştur.

Meger anda var idi ehl-i dil
Bir ulu şeyh ü mürşid-i kâmil

Mesken idinmiş idi bir ğâr ol
Anda sakın olardı her-bâr ol (1233-34)

C-13-Necd Ehli: Leylâ'nın mensûbu olduğu kabile. Necd dağı dibinde yaşadıklarından bu ad ile anılırlar. Oldukça eski ve asil olan bu kabile aynı

zamanda ehl-i kerimdir. Mal ve mülkleri oldukça fazla olan bu insanlar aynı zamanda dini emirlere de son derece riayet etmektedirler. Kabile içinde fakir kimse bulunmamaktadır;

Necd tağı dibinde hayli kâdim
Bir kabîle olurdu ehl-i kerim (0957)

Gerçi şahrâ-nişin kavm idi
İşleri hep zekât ü şavm idi (0962)

Şorsalar eñ fâkir-i bî-nâmın
Bilmez idi hesâb-ı aġnâmın (0965)

Bununla beraber Necd kabilesi savaşı bir yapıya da sahiptir;
Söyle kim olmuş idi şahrâ teng
Geçemezdi gelen geçen bî-ceng (9'67)

C-14-Leylâ'nın Arkadaşları: Mecnûn'la münâsebeti yüzünden okuldan alınan Leylâ evde otururken yalnızca kız arkadaşları ile görüşebilmektedir. Bu kızların içinde Leylâ daima başı çekmekte ve seçilmektedir. Leylâ, kendi aralarında ondan bundan konuşan kızların sohbet mevzûunun Mecnûn'a gelmesini merakla bekler. Burada kızlar, Leylâ'nın, Mecnûn'un hasreti yüzünden düştüğü durumu göstermek için kullanılmıştır.

Cem^c olurdu yanına her-dem
Ol kabîle benâtı bîş u kem (0991)

C-15-Meşşâta: Gelini süsliyen kimse Leylâ'nın İbn-i Selâm'la evlendirildiği zaman ortaya çıkar. Silik bir tiptir;

Geldi meşşâta tâ vire ziynet
Ol yüzi mâha buyidi ^cadet (1375)

C-16-Kocakarı: Leylâ'nın İbn-i Selâm'la evlendiğini Mecnûn'a haber veren kadın. Birdenbire ortaya çıkar ve kaybolur. Bu kötü haberi birinin Mecnûn'a haber vermesi gerekirdi ki bu şahıs da haber gibi kara bir yüz taşımalı, iç bulandırmalıydı;

Gördi bir karı geldi yanına
Didi bil iy gülen ziyânına (1435)

.....
 Kaş ile gelmiş idi ol kararı
 Sovıda ya'ni yârdan yârı

Nice kararı ki çok bilür bir zâğ
 Yüzi kare ziyâde başı ağ (1450-51)

.....
 Hayr söz çıkmamış dehânından
 Zehr yağardı san zebânından (1457)

C-17-Mecnûn'un Peyki: Mecnûn'un, Leylâ'ya saldığı haberci. Mesnevi'de iki yerde karşımıza çıkar; Mecnûn'un mektûbunu Leylâ'ya götürür, Leylâ'nın mektûbunu alıp Mecnûn'a getirir. Hazır bir tiptir. İstenildiği zaman ortaya çıkar ve kaybolur. Yel gibidir. Nâmeleri neredeyse anında ulaştırır;

Viridi bir peyke yil gibi derhâl
 Kıldı Necd iline anı irsâl (1498)

.....
 Peyk-i Mecnûn-ı istedüb geldi
 Nâmeyi viridi ol du çün aldı

Uçdı kuş gibi def'i Mecnûn'e
 Viridi çün nâmeyi o maḥzûne (1562-63)

C-18-Mecnûn'un Yârânı: Mecnûn'un aşk derdine düşmeden önceki arkadaşları. Mesnevi'de yalnızca bir yerde ön plana çıkarlar. O da, Mecnûn'u sıkıntılarından kurtarmak, bahârın nimetlerinden yararlanması için onu iknâ etmeye gitmeleriyledir;

İttifâk itdiler niçe dil-hûn
 Her birisi muşâhib-i Mecnûn

Ne muşâhib ezel ki yârânı
 Olmadın deşt-i ışık hayrânı (1582-83)

C-19-Râkip: Mesnevideki adı doğrudan doğruya "Râkip"dir. Leylâ ile Mecnûn sohbet ederlerken birden bire ortaya çıkar ve Mecnûn'u öldürmeye teşebbüs eder. Hikâyedeki fonksiyonu, Mecnûn'un bir Hakk yolcusu olduğunu

göstermektir. Mecnûn, Râkip'le beraber kerâmet gösterir;

Söyleşürken bular bunı nâ-gâh
Oldı sırrdan râkib-i şûm âgâh

Elde yaluñ kılıç ile fi'î-hâl
İtdi Mecnûn'ı katle isti'câl (1770-71)

.....
Şaşdı Leyli vü güldi tiz Mecnûn
Didi ışık içre böyledür oyun

Tiğ elin tâ ki kaldurub zâlim
Oldı kan dökmeye o dem 'âzîm

Kolı turdı hevâda inmedi zâr
Dikili kaldı kuru hizem-vâr (1773-75)

C-20-Nevfel'in Hacibi: Nevfel'in Mecnûn'u gördüğü vakit konuştuğu yardımcısı. Ona Mecnûn'un ahvâlini sorar o da olanı biteni anlatır;

Didi bir hacibine kimdir bu
Neyiçün âh ider çeker kayğu

Söyledi ol da Nevfel'e bir bir
Hâl-i Mecnûn'ı evvel ü âhir (1805-1806)

C-21- Leylâ'nın Dadısı: Mecnûn, Leylâ'nın kûyına gittiği zaman Leylâ'nın yanında bulunan şahıs;

Dâyesinden hicâb idüb Leyli
Âşikâr idemezdi aña meyli (1747)

C-22-Nevfel'in Peyki: Nevfel'in Necd ehline Leylâ'yı Mecnûn'a vermeleri için gönderdiği mektûbu ileten haberci;

Çün temâm itdi mühr urub fi'î-hâl
İtdi bir peykle anı irsâl (1854)

C-23-Nevfel'in Mahremi: Nevfel, Leylâ'yı Mecnûn'a bırakmamak için onu zehirlemeye karar verdiği bir mahremine söyler. Bu mahremi zehirli

şerbeti yanlışlıkla Mecnûn'a değil, Nevfel'in kendisine sunar;

Bunu bir maḥremine didi ḥâşş
K'ide şerbetle derdmendi ḥalâş (1927)

C-24-Bâġbân: Mecnûn'un servi keserken gördüğü şahıs. Servi kesmemesi için Mecnûn ona kıymetli bir mücevher verir;

Gördi bâġ içre bâġ-bân meşġûl
Tâze bir servi kesmek ister ol (1956)

C-25-Hüccâç: Mecnûn'un cenâzesini bulan hâc kafilesini;

Geldi hüccâc gördiler anı
Mürde yatur bir âdem oġlanı (2294)

2.2.3.METİNDE GEÇEN İKTİBÂSLAR

2.2.3.1. Ayet İktibâsları

1 Menzile irdi çün دینجه ها
Anda اوحى اليه ما اوحى (0077)

Necm, 8-9-10. âyetler; Sonra ona **yaklaştı** ve sarktı. İki yay kadar yâhut daha yakın oldu. Allah **vahyettiği şeyi bunun üzerine vahyetti.**

2 Şimdi ol Leylâ'ya Mecnûn'um ki olmuşdur anuñ
رؤیوندان و الیل و saçından mesel (0084)

Duhâ, 1-2-3. âyetler; **Kuşluk vaktine** ve kararıp durgunlaştığı zaman **geceye** yemin ederim ki Rabbim seni bırakmadı ve sana darılmadı.

3- Bu zuhûr ile görüb bû Cehl gibi dinüñe
Girmeyen cühhâl-i ke^c l-en^c âmidür bel-hüm edall (0096)

A'raf, 179. âyet; Andolsun, biz cin ve insândan birçoğunu (sanki) cehennem için yaratmışız. Zirâ onların kalbleri vardır, ama onlarla gerçeği kavramazlar; gözleri vardır, lâkin onlarla görmezler; kulakları vardır, fakat onlarla işitmezler. İşte onlar **hayvanlar gibidir; hatta daha da sapıktırlar.** Onlar gafflete düşenlerin ta kendileridir.

4- Şem^c-i cem^c -i enbiyâsın faẓluña şâhid yeter

Ümmetün ħayrû'l-ümemdür ümmetün ħayrû'l-milel (0097)

Al-i İmrân, 110. âyet; Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış **en hayırlı ümmetsiniz**; iyiliği emreder, kötülükten men'eder ve Allah'a inanırsınız. Ehl-i Kitâp da inansaydı, elbet bu, kendileri için çok iyi olurdu. (Gerçi) içlerinde imân edenler var; (fakat) pek çoğu yoldan çıkmışlardır.

5- Sensin iy pâdişâhı ferd ü şamed

احدلم يلدولم يولد (0361)

İhlâs, 1.2.3. âyetler; De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğrulmamıştır.

6- Çıktı ve'l-leyl sūresine revân

Geçmedi andan öte tırdı hemân (0546)

Leyl, 1,2,3,4. âyetler; **Karanlığı** ile etrafı örttüğü zaman geceye, açılıp ağardığı vakit gündüz, erkeği ve dişiye yaratan güce yemin ederim ki işiniz pek çeşitlidir.

7- Kopardı figân u vāyeylâ

Dir idi اسر بعده ليلا (0548)

İsrâ, 1. âyet; Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye, (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götürren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.

8- Bir idi ħâl diliyle emtâr

فانظروا بعدنا الى الاثار (1573)

Ulu'l-ëbsâr tamlaması, Kur'ân'da daha çok ibret kelimesinden sonra geçmektedir. (Al-i İmrân, 3/13; Nûr, 24/44; Haşr, 59/2). İbret, olup bitenlerden ders alma, öğüt edinme, ders alma için dikkatli bakma gibi anlamlara geldiği için

"fa'tebirü" yerine "ulu'l-ëbsâr"dan önce, aynı anlamda, Kur'ân'da çok geçen (Al-i İmrân, 3/137; En'âm, 6/11; A'raf, 7/86; Yunus, 10/101...) "fa'nzuru" kullanılmıştır. (Yılmaz, Mehmed, Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler, İst. 1992, s.50) misâl olarak Al-i İmrân 137. âyet alınmıştır;

Sizden önce nice milletlerin vak'aları gelip geçmiştir. Onun için, yeryüzünde gezin dolaşın da (Allah'ın âyetlerini) yalanlayanların akıbeti ne olmuş görün.

9- Bîvedür kimseye bu olmaz yâr

وقناربناعذاب النار (2307)

Al-i İmrân, 16. âyet; Öyle kullar ki, "Ey Rabbimiz! İmân ettik, öyleyse bizim günâhlarımızı bağışla, **bizi ateş azabından koru!**" derler.

2.2.3.2. Hadis İktibâsları

1- Nice eshâb her biri pür-nûr
Meh-i tabende-i şeb-i deycûr

Çangısına uyarsañ uy anuñ
Señe olur delîl-i ğufrânuñ (106-107)

(Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidâyeti bulursunuz)
Canan İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasarı ve Şerhi, c.12, s.418.

2- Düşünüb hâki yaşdanub şahri
°lzz-ı fakr idi anlaruñ fahri (0157)

(Yoksulluk benim övüncümdür, ben onunla övünürüm). (Hadis şüphelidir)
Yılmaz, Mehmet, Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler, İst. 1992, s.49.

3- Kalb-i şâcîr hazîne-i Hakk'dur
Şi'r cûd-ı cevâd-ı mutlâkdur (0191)

(Şâcîrlerin kalpleri Rahmân'ın hazineleridir) (Hadis sahih değildir)

2.3.DİL

Sâlih Çelebi, Türkçe konusunda hassas bir şâîrdir. Bu hassasiyetini eserinde doğrudan doğruya dile getirdiği gibi Türkçe'yi kullanma konusunda gösterdiği titizlikle de ortaya koymuştur.

Çelebi'nin Leylâ vü Mecnûn mesnevisinde kullandığı dil oldukça sade ve rahattır. Bu sadelik şâîrin gözden geçirebildiğimiz gazellerinde ve diğer mensûr eserlerinde de kendini hissettirmektedir.

Sâlih Çelebi, Türkçe'yi ve dolayısıyla eserinde kullandığı dili,

Türkiyise ne var cibarâtı

Kağı dilinden kalur hayalâtı (2352)

diyerek müdafaa eder. Aşağıdaki beyitlerin eserin sadeliği hakkında fikir edinilmesinde yardımcı olacağı kanaatindeyiz;

Eski ağlamasın ele aldı

Kendüyi yirden yire çaldı (0403)

Anuñ için dinür kimüñ kıızı var

Yüreginde oñulmadık şızı var (0611)

Kimseye hiç görünmedi artuğ

Ev içinde geçindi aç u tok (0631)

Yencegüñ oğlunu biri görmüş

Böyle niçün yürür diyu şormuş (0741)

Aldı gitdi evine toğrı anı

İstedi Leyli diyu diyu seni (0781)

Bilürem bunu kim suçum çokdur

Yüzüne bakmağa yüzüm yokdur (0855)

Ne uyurun ne yir içer sensüz

Ne dünüm dün ne gündüzüm gündüz (1026)

Çok olur gözlüye dinür gözsüz

Elliyе elsüz ü yüzlüye yüzsüz (1119)

Gâh bilmez olurdu kendüzini
Giceden seçmezidi gündüzini (1170)

Her söz işidilen gibi olmaz
Niçe güler didükleri gülmez (1544)

Her gören yirdeki kesük başı
Şanuridi yatur çakıltaş (1905)

Atası aldı gitdi Leylâ'yı
Kaldı Mecnûn yine ağlayı (1940)

Tutalum kim yil aldı ol verdi
Söylemeye nice dilüñ vardı (2257)

Sâlih Çelebi'nin eserinde karşımıza çıkan en dikkat çekici dil hadisesi "vezin" mevzûunda da temâs ettiğimiz gibi Arapça ve Farsça tek heceli bazı kelimelerin vezin zarureti icâb ettirdiği zamanlar Türkçe telaffuzlarının kullanılmış olmasıdır;

Her tıfıl gice varsa hânesine
Dir idi bunu bir bir anesine (0579)

Hıred ehlinde yok hayır gördi
Şûreti cezbe küncine urdı (1182)

Geh felekden şikâyet eylerdi
Geh necimden hikâyet eylerdi (1688)

Sâlih Çelebi'nin eserinde Arapça ve Farsça kelimelere Türkçe ek, Türkçe kelimelere de Farsça ekler getirdiği görülür;

Olsa biñ âşikuñ hele lâyıq
Señe düşer mi olasın. âşık (0607)

Sen de bu gördüğüm hayâlüm mi
Yoḥsa düşüm mi vehm-i bâlüm mi (0760)

Hūblar °ışk erini şād itmez
Şâhlar var ki zulme dād itmez (1448)

Ayrıca Mesnevi'de, geldiği kelimeye "gibi" manasını veren Farsça "-veş" benzetme edâtının Türkçe kelimelerle beraber kullanıldığı dikkati çeker;

°Ahdleri bunlarıñ temaşâdur
 Çin kaşları-veş şınuk ya dur (1449)

Didi iy hecrüm ile olan nâl
Kākülüm-veş şikeste vü bed-hâl (1516)

Lebleri âb-ı nâbı çün yokdur
Yaşlarum-veş şular bulanukdur (1669)

Mesnevide, devre ait bir dil hadisesi olan eklerde yuvarlaklaşma hakimdir. Gerek bazı yapım eklerinde (-lu, -lü, -suz, -süz gibi sıfat yapma; -ub, -üb, -uban, -üben gibi gerindium)gerek isim veya fiil çekimlerinde kullanılan eklerde (-dur, -dür gibi bildirme; -u-m, -ü-m, -u-muz, -ü-müz, -u-ñ, -ü-ñ, -u-ñuz, -ü-ñüz gibi iyelik;, -uñ, -üñ, -nun gibi genitif; -du-m, -dü-m, -du-ñ, -dü-ñ, -du-k, -dü-k gibi görülen geçmiş zaman, teklik I. ve 2. şahıslarda, çokluk I. şahıs çekim ekleri; -vuz, -vüz gibi) yuvarlak ünlülü şekiller kullanılmıştır;

Ger mu°allim dise idüb ta°līm
 Bu içi noktalı harfdür cīm (0544)

Kendisi nâke üzre gider hâ
 Bir isuzluk yire düşüb tenhā (1991)

Böyle fikr itdiler dönüb anı
 Koyalar hileyile destânı (0533)

Varuben mektep içre bî-sâmân
 Oturlardı vâlih ü hayrân (0531)

Hamd zât-ı Hudâ-yı dâñadur
 Ki kamu söze zikr-i bâlâdur (0005)

Gicem anuñla Kadr idi her-dem
Rûz-ı Nevrûz idi günüm hürrem (0288)

Yârũ evlendi hırş u âz ile
Gelin oldu o cizz ü nâz ile (1436)

Leyli'nuñ eski tahtasını alub
cArı vü nâmusu hâk-i râha çalub (0554)

Metinde -vuz, -vüz çokluk l.şahıs çekim eki N nüshasında dört kez, A nüshasında iki kez -yüz, -yuz şeklinde tespit edilmiştir;

Gideyüz tâze yaze seyrâne
Uyasın yine eski yârâne (1657)

Görünen bu ki ittifâk ideyüz
Başumuz ala bir yaña gideyüz (2042)

Birbirimizle yanayüz derdin
Çekeyüz âh u nâle-i serdin (2251)⁽²⁴⁰⁾

Tutayüz dâmenin dem^c gibi
Ağlayub yaneyüz şem^c gibi (2253)

Mesnevide bazı ünsüz değişmeleri de dikkat çekmektedir. Bunlardan biri k/h değişikliğidir. Aslında Türkçe'de kelime başında h sesi bulunmadığından günümüzde h'li olan, hani, kangı kelimeleri mesnevide kanı ve kangı, kankı şekillerindedir. Kelime ortasında ise "h" sesi tercih edilmiştir; uyhu, ohşar gibi;

Tiğ ile dökseler eger hûnum
Varmazın gayre kanı Mecnûn'um (1369)

Kankısın dirsene anlarũ alalum
Eyü çekdük gamuñı şâd olalum (0841)

(240)2042 ve2251. beyitlerdeki -yüz kullanımı A nüshasında -vüz şeklidir. Metne A nüshasındaki kullanımı alınmış N'deki -yüz kullanımı fark olarak tespit edilmiştir.

Kare bahtum uyanmaz uyhudan
Uyhu gelmez gözüme kayğudan (0644)

Veli râm idemezdi oğlanı
 Öper ohşardı nice kim anı (0382)

Yalnız "uyhu" kelimesinin "uyku" şeklinde kullanıldığı da görülür;
Uykusuzluğ ile zebûñ itdi
 Eski sevdâlarum füzûn itdi (1690)

Yine mesnevide, günümüzde kelime ve hece sonu ile kelime ortasında veya hece başında, yumuşak "g" veya "v" ile telaffuz edilmekte olan bazı kelimeler henüz "g" ile dir; döğ- (>döğ-> döv-), yigit(> yiğit) gibi;

Döndi āhir yürekde başlar ile
 Sinesin döge döge taşlar ile (0680)

Sen dañi tur yigitlik eyyâmı
 Fırşatıdur felekden al kâ mı (1653)

Ayrıca eserde, günümüz edebi dilinde "d" sesi ile söylenen bazı kelimeler henüz "t" ile dir. Tag (> dağ), toğrı (> doğru), tur-> dur-), toğ-> doğ-) gibi;

Necd Tagı dibinde hayli kâdim
 Bir kabîle olurdı ehl-i kerim (0957)

Hoş diyüb yürüdi hemîn gâra
 Gitdi toğrı o merd-i hüş-yâra (1294)

Gördi kim girdi halvet-i şeyhe
Turdi cân ile hizmet-i şeyhe (1297)

Toğdı ıışkuñla öldi anuñla
 Cânı bir ola tâ ki cânuñla (2246)

Sâlih Çelebi'nin mesnevisinde "i" ile yazıldığı halde, günümüzde "e"li olan bazı isimler ve fiiller bulunmaktadır;

Giceler yanmağa kenârında
Şem^o -i cem^o i yoğ idi dârında (0341)

Vir devâsını eyle şâd beni
Senden umar meded fâkir ü gani (0360)

Girdi çün altı yidi yaşına
Başka tıfl oldı kendü başına (0412)

Şoruben diseñ aña Kur^oân'ı
Nice bildüñ kelâm-ı Sübhân'ı (0547)

Koydı toprak başına hâk itdi
El urub yakasını çâk itdi (0595)

Varayın yirden añı kaldurayın
Yine aña ^oaşâsın aldurayın (0694)

Nicesin iy çeken gam u derdüm
^olşk ile dâsitân olan merdüm (1024)

"tur-" yardımcı fiili mesnevîde birçok yerde -durur, şeklinde kullanılmıştır;

Diñler iseñ budur kelâm-ı Hakk
Bî-^oayb bir Hudâ durur ancak (1393)

^olşk hâli durur bu çün iy yâr
^oAceb olmaz ^oacebleme zînhâr (0568)

Sâlih Çelebi'nin Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin dil bakımından önemli bir diğer yönü de Türkçe arkaik kelimelerin fazlalığıdır. Bu fazlalık bizi dil bahsinin sonuna arkaik Türkçe kelimelerin yer aldığı bir lügâtçe koymaya sevk etmiştir.

2.3.1.ArkaikTürkçe Kelimeler

A

- açış-**: Birlikte açmak, müşavere etmek (1355)
ag-: Çıkmak, yükselmek (1074)
alacug: Göçebe çadırı (2078)
artuk: 1.Başka, gayri, maada 2.Fazla, ziyade 3.Küsur,-den fazla 4.Üstün (519)
avurdlaş-: Sohbet etmek, çene çalmak, konuşmak (1255)

B

- berkit-**: Sağlamlaştırmak, pekitmek (1467)
birlik: Akıl, us, anlayış, kavrayış, bilgi (1104)
biliş: Bildik, tanıdık, dost, aşına
biregi: Bir kimse, başkası (1108)
bol-: Olmak (902,2101,2164)
bügrü: Kambur, tümsek, eğik (1455)
bürçek: Alından ve sokaklardan sarkan saç, kâkül (2222)

C

- cebe**: Zırh, zırhlı elbise (1098)

Ç

- çağır-**: Bağırarak, haykırmak (384)
çınrağı: Çingirak (1946)
çigzin-: Dönmek, dolaşmak (1258)
çiz-: Dönmek, çevresini dolaşmak (1485)
çok-: Toplanmak, üşüşmek, hücum etmek, çullanmak (1696,2243,2284).

D

- deg-**: 1.Ulaşmak, erişmek, dokunmak, isabet 2.Düşmek, yakışmak (124)
degirmi: Yuvarlak (511)
düğün: düğüm (1437)
depren-: Hareket etmek, harekete gelmek, kıvılcıktanmak (462,2090)
der: Ter (503,2280)
döyme-: Dayanamamak, tahammül edememek (171,305,625,665,1039)
düzgün: 1.Kadınların gözlerine sürdükleri boya, allık 2.Süs, ziynet (817)

E

- egin:** Sırt, arka (848)
emsem: İlâç, devâ, çare (1397)
epsem ol-: Susmak (1397)
eydür-: Meylettirmek, çevirmek, döndürmek (309)
eyd-: Söylemek, demek, anlatmak (706)

G

- göre gel-:** Görmeğe, ziyarete gelmek (396)
göregen: Güveyi, damad (309)
gümren-: Homurdanmak (1882)

I

- ırıl-:** 1.Ayrılmak, uzaklaşmak 2.Yorulmak, yorgunluk duymak (2065)
ıssı: Sahip (1761)

İ

- iltmek (iletmek):** Götürmek, yerine ulaştırmak (782,1062, 1243, 1250, 1286, 1856, 2155)
iñen: Çok, pek, duha çok. gayet (1542)
irk: Toplamak, biriktirmek, yığmak (1879)
irte: Ertesi, gelecek sabah, şafak sökme zamanı, yarın (809,1310)

K

- kaçan:** Ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman (571,983)
kande: Nerede, nereye (213, 245, 1468, 1692, 1698, 2155, 2313)
kanden: Nereden (1401)
kangı: Hangi (107, 621, 1816, 1817, 2006, 2231, 2302, 2352)
karebus: Kara sis; kâbus, endişe (654)
katı:1. Çok, çok fazla, pek şiddetli, sıkı, gayet 2.Ağır, acı 3.Haşın, şiddetli, sert, kırıcı (1716, 1951)
kay: Kaygı, endişe, tasa (542)
key: 1.Çok, pek, gayet, pek çok 2.İyi, iyice, hakkıyla 3.Uygun, layık, muvafık, doğru 4.Büyük, muhteşem
kocun-: Çekinmek, korkmak (385,617)

koç-: Kucaklamak, sarılmak, bağına basmak (386,784,1132,1148,1300)

kolak: Çolak (1994)

kulağuz: Kılavuz, rehber (2063)

küpürdi: Patırdı, gümbürtü (1892)

O

od: Ateş (37,349,354,527,711,1044,1151,1558,1659,1738,1810,1857,2217,2219)

oku-: 1.Çağırarak, davet etmek 2.Söylemek 3.Anmak, yad etmek (67,433,436,1596)

oñ-: İyileşmek, şifa bulmak, uygun olmak; feyz ve bereket bulmak (1128,2275).

oñul-: Şifa bulmak, iyileşmek (611,1955)

Ö

ög: Akıl, hatır, zihin (1908)

öküş: Çok, fazla (6)

öri: Otlak, mera, çayır (966)

öz: 1.Nefis, zat, kendisi, benlik 2.İç, bir şeyin içi (371,411,805,661,2017,2040).

özge: Başka, gayri (31,321,413,543,676,757,874,1482,1527,1785,1920,2032,2053)

S

saçu: Düğün ve şenliklerde ortaya saçılması gelenek olan inci, para, şeker vb. (479)

sağış: Sayı, adet, miktar, hesap (1405)

sanç: Saplama (614)

sayrı: Hasta (1453,2005)

si-: 1.Kırmak, 2.Bozmak 3.Yenmek 4.Yıkma (1438)

sindür-: 1.Kırmak, parçalamak 2.Bozmak 3.Yenmek, tepelemek 4.Yıldırma, korkutma (1912)

sınuk: 1.Kırık 2.Mağlup, yenik (1449)

savuk: Soğuk (1418)

söyün-: Sönme, parlaklığı gitme (636,1923)

sun-: 1.Uzatmak 2.El uzatmak 3.Saldırmak, hamle etmek, hücum etmek (1419)

Ş

şol: Şu, o (101,435,1519,2186)

T

tabanca çal-: Tokat atmak (1417,2157)

tabşur-(tapşur-): 1.Teslim etmek, emanet etmek 2.Yetiştirmek, ulaştırmak (1935)

tadur-: Tattırmak (1531)

tagık: Dağınık, perişan (2040)

talbın-: Heyecanlanmak, çırpınmak (883,907)

tan et-: Şaşırarak, hayrete düşmek (569,867)

tana kal-: Şaşa kalmak, dona kalmak (1691)

tanaş: Tanış, aşına (493)

tap: 1.Yetiştir, kafi 2.Doğru 3.Tamamen 4.Eşit 5.Hemen (1547)

tapu: 1.Huzur, makam, kat 2.Zat, zat-ı âli (1088)

taşra: Dışarı (13,528,852,1130,1192,1210,1296)

tizçek: Çabucak, derhal (88)

turgur-: 1.Durdurmak 2.Kaldırmak 3.Vücuda getirmek (11)

U

u-: Arzu, amaç, hırs (?) (88)

ugrun ugrun: Gizli gizli (522,540)

uğurluk: Hırsızlık (1765)

urun-: 1.Giyinmek 2.Takılmak 3.Konulmak, takılmak (1885)

Ü

üş-: Topluca gelmek, topları vermek, üşüşmek (1732,1932,2232,2283)

Y

yab yab: Yavaş yavaş, usul usul, sessizce (618)

yansıla-: Taklit etmek (1013)

yarag: 1.Hazırlık, levazım 2.Silah (1098,1138)

yatlu: Kötü, uğursuz, adlı, fena (235)

yavı: Kaybedilmek, kaybolmak, görünmez olmak (2157)

yazı: Ova, sahra, ıssız kır (414)

yeynilt-: Hafifletmek (2116)

yil-: 1.Koşmak, acele yürümek, esmek (1248, 1977)

yilek: Kuş kanadındaki kalemli tüy, okun tüyleri (1694)

yol özle-: Kılavuzluk etmek, yol göstermek (1137)

yören-: 1.Dolaşmak, yaklaşmak, bir şeyin çevresinde dolaşmak 2.Hatıra gelmek (1178)

2.4.Leylâ vü Mecnûn'un Nüshaları ve Metnin Kuruluşu

Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin, biri NuriOsmaniye Kütüphanesi'nde diğeri ise Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi,Seyfeddin Özege Bölümü,Âgâh Sırrı Levend Yazmaları'nda olmak üzere, iki yazma nüshasını tespit edebildik.Edisyon kritik çalışması bu iki nüsha üzerinde yapılmıştır.

NuriOsmaniye nüshası N, Âgâh Sırrı Levend nüshası ise A kısaltmasıyla verilmiştir.N nüshası ; 969h. yılında henüz Sâlih Çelebi hayatta iken istinsah edilmiş bir yazmadır. Yazma Sâlih Çelebi'nin Divân'ını havi, bilinen tek nüsha özelliğini de taşımaktadır.Cilt, kâğıt ve yazı karakteri bakımından oldukça güzel olan bu nüsha Yıldız Sarayı'ndan getirilen kitaplar arasındadır ve muhtemelen saray için istinsah edilmiştir. Nüsha Sâlih Çelebi tarafından da gözden geçirilmiş olmalıdır. Bu nüsha A nüshasına göre daha tertiplidir. İstinsah hatalarının azlığı , dikkatli bir elden çıktığı izlenimini vermektedir.N nüshasını bizim için önemli yapan bir diğeri âmil ise eserin sonundaki tarih kıt'asının yalnızca onda bulunmasıdır. Bu tarih kıt'asını Sâlih Çelebi ile bizzat görüşen ve eserlerini tedkik eden Âşık Çelebi'de vermektedir. Bununla beraber N nüshası A'dan 153 beyit eksiktir.Bu eksiklikliğin sebebi ise A'da bulunan Münâsib-i hâl hikâyetlerinin N'de olmamasıdır.

A nüshasının ise ne zaman ve kim tarafından istinsah edildiği belli değildir. Fakat yazmanın 1a yaprağında bulunan şu ibâre bize nüshanın Sâlih Çelebi'nin veya kardeşi Nişancı Mustafa Çelebi'nin elinden çıktığını düşündürmüştür;

"Pür-tahrirât-ı Sâlih Efendi eh Koca Nişancı be-hattı şerif."

Fakat bu oldukça şüpheli bir bilgidir.Önceden de belirttiğimiz gibi Süleymaniye Ktp.,Hâlet Efendi İlavesi190 numarada bulunan Târihî Mısır ve yine aynı kütüphanede Kadı-zâde Mehmet Efendi 571 numaraya kayıtlı

Münşeât-ı Sâlih ile Belgrad Fetih-nâme'si nüshaları müellif hattıyladır.A nüshasının yazısı ile bu nüshaların yazısı karakter olarak birbirinden oldukça farklıdır.Kanaatimizce A nüshası Kadızâde Mehmet Efendi nüshasından veya onun muahhar bir nüshasından istinsah edilmiştir.Nüshaların tertibi aynıdır.Kadı-zâde nüshasının 2a yaprağındaki bir kayıtda yazmada Leylâ vü Mecnûn'unda bulunduğu söylenmekteyse de yoktur.Bu nüshada zamanında Leylâ vü Mecnûn'un da bulunduğunu kabul edersek,A nüshasıyla bu nüsha arasındaki fark ortadan kalkacaktır. A nüshasının dikkatsizliği, Münşeât'daki mektub suretlerinin Kadı-zâde nüshasından azlığı,müellif hattına benzemeyiş, vezne riayetsizlik ve Âgâh Sırrı Levend'in müellif nüshası olarak değerlendirmeyiş gibi sebebler, nüsha üzerinde ki tereddüdümüzü arttırmaktadır. Yine aynı sebebler nüshanın iyi bir hattat olan Nişancı Mustafa Çelebi'nin hattıyla olması ihtimalini de azaltmaktadır.Yazı ve cilt özellikleri bakımından güzel olan bu nüshaya bizim ihtiyatla yaklaşmamızda istinsah hatalarının fazlalığı ve yer yer Sâlih Çelebi'ye değil müstensih'e ait olduğu fikrini uyandıran söyleyişlerinde etkisi olmuştur. Ayrıca A'da 73a'dan sonraki bölüm başlıkları da yazılmamıştır.

İmlâ bakımından her iki nüshada da tam birlik olduğunu söylemek zordur.Aynı kelimeler muhtelif yerlerde değişik şekillerde tespit edilmiştir.Bir kelimesi bîr ve bir ,sana kelimesi sAña,sañA ve señe şekilleriyle kullanılmıştır. Metin kurulurken 16.yüzyıl Türkçe'sine ait bir dil hâdisesi olan eklerde yuvarlaklaşmaya dikkat edilmiş nüshalar arasındaki ihtilaflarda yuvarlak şekil tercih edilmiştir.

Beyit sayısının azlığına rağmen vezin, imlâ ve dikkat bakımından A'dan daha iyi olan N nüshası beyit sırası için esas alınmıştır.

2.5.Nüshaların Tanıtımı

1-(N) Nuriosmaniye Ktp.3846

257x175,145x85mm.166 yaprak,11 satır, çift sütun, yazı Ta'lik.Leylâ vü Mecnûn yazmasının 63b-166a yaprakları arasındadır.1a-62b yaprakları arasında Divân-ı Sâlih var.Kâğıt beyaz abadi.Başlığı mor zemin üzerin tezyinatlı ve tezhipli, sahife ve ara cedvelleri tezhipli,içi dışı meşin.Yaldızlı salbek,şemseli,köşebendli, cedvel ve kenarları işlemeli, sanatlı,şirazeli. Nüsha ebrulu bir mahfaza içinde olduğundan oldukça iyi durumda. Yalnız mıklep kopmuştur.Mafhazanın içinde bulunan mıklep ölçüleri bakımından başka bir

yazmaya ait olduğu intibainı vermekte.Söz başlıkları çiçek motifleriyle süslenmiş,başlıklar mavi mürekkeple yazılmıştır. Bu nüshada 1816. beyit 1817den sonra ikinci defa yazılmıştır.Asıl metinde bu beyit için A'da ki sıra esas alınmış ve 1816 olarak tespit edilmiştir.İstinsah tarihi:969h./1561m. Müstensih:'Abdü'l-Vâhid el-Meşhedî

Başı: Nedür ol dürrki söz na muhtâç
Güher-i nazm u nesrine tâç

Sonu:Dürr-i mensurı bu kıssa barinüñ
Kırk iki günde olundı nazm heb
Sana târihin virür bunuñ hâber
°Ayn-ı nazm u fâ-ı sin ü lâm- leb

**2,(A)Atatürk Üniv.Ktp., Seyfeddin Özege Böl., Âgâh Sırrı
Levend Yazmaları nr:523**

245x150(155x80)mm.,95 yk.,13 satır(yer yer 12),iki sütun,ta'lik yazı,sarı kâğıt.Cedveller yaldız ve kırmızı mürekkeple.1b,41b,137b tezhibli.Yazma salbekli,köşebendli,orta şemseli, deri ciltli.Nüsha iyi durumda olmasına rağmen ciltde çözülmeler var.Cilt tamir görmüş.Eserin baş ve son sayfaları kısmen yıpranmış. Eser 12. beyte kadar harekeli. Söz başlıkları kırmızı mürekkeble yazılmış.73a'dan sonraki bölüm başlıkları yazılmamış.Leylâ vü Mecnûn yazmanın 41b-136a yaprakları arasındadır.1b-28b arasında Münşeât-ı Sâlih, 28b-35a arasında Sâlih'in muhtelif sebeplerle söylediği 5 kaside,35b-40b arasında Sâlih'e ait 20 gazel,137b-204b arasında da Sâlih'in Belgrad Fetihnâmesi bulunmaktadır.

Başı:Nedür ol dürrki söz aña muhtac
Güher-i nazm u nesr silkine tac

Sonu:Ahiret zadınuñ görüb kaydın
Kayn itsün rıza-yı Hâkk saydın

1b'de Divân-ı Hümayûn Kâtibi Rifkı-zâde Hilmi Çelebi'ye ait 1125h. yılına ait bir temellük kaydı bulunmaktadır.

2.6.Metnin Kuruluşunda Dikkat Edilen Hususlar

1-Metnin asıl imlasında "-ub,-üb" şeklinde geçen gerundium eki metinde olduğu gibi okunmuştur.Gelüb, gidüb gibi.

2-Birinci tekil şahıs ekleri dönemin dil özelliği de dikkate alınarak"-um,-üm" şeklinde okunmuştur.

3-Metinde görülen geçmiş zaman eki "-dı,-di"; anlatılan geçmiş zaman eki ise "-mış,-miş" şeklinde tespit edilmiştir.Okudı,kodı,gördi,kalmış,dinmiş gibi.

4-Metinde bazı Arapça ve Farsça tek heceli kelimeler vezin zarureti yüzünden çift heceli olarak okunmuştur.Darb:darab, zulm:zulüm gibi.

5-"İle", "içün" edatları ile "idi", "ise" gibi "i" fiil çekimleri metnin asıl imlasında elifle yazılmışlarsa ayrı;elifsiz yazılmışlarsa kendinden önceki kelimeye bitişik olarak tespit edilmişlerdir.Ahunile,anuniçün,baharidi,şimdiyse gibi.

6-Metinde geçen Arapça başlıklar,âyet ve hadis iktibasları, kelâm-ı kibarlar ve Farsça bir beyit asli şekilleriyle metne alınmıştır.

7-"ve" bağlacı "u,ü,vü" şeklinde okunmuştur.

8-"tur" yardımcı fiili, kendinden önceki kelimenin inceliğine uyum göstermeksizin kalın olarak okunmuş ve ayrı yazılmıştır. Dem dudur, iti durur gibi.

9-Nüsha farkları gösterilirken beyit numarası ( )asıl metin / nüsha farkı ve farkın tespit edildiği nüsha, terkibi kullanılmıştır.Aynı mısralarda olan birden fazla nüsha farkı için ,farkın geçtiği nüshadan sonra ; işareti konulmuştur.

10-Nüsha farkı olarak gösterilen kelime veya kelimeler eserin veznini bozmuşsa bu parantez ( ) içinde belirtilmiştir.

11-Karşılaştırılan her iki nüshada da vezni bozuk olan beyit dipnotta belirtilmiştir.

12-Nüşhalarda mana bakımından aynı, fakat söyleyiş bakımından farklı görülen beyitler fark kısmında ,Beyit ?'de şu şekilde: , olarak verilmiştir.

Metnin Bölüm Başlıkları

1- Kıssa-ı Pür-Ğuşşa-i Leylâ vü Mecnûn (1-25).....	107
2- نظم مقفی در توحید باری تعالی ده عز اسمه (26-39).....	109
3- مثنویدر نعت حضرت رسالت بناء احمدیده علیه افضل الصلوت واکمل التحیا- (40-64)	110
4- Şıfat-ı Mirâç (65-81).....	113
5- نظم مقفی در نعت حضرت رسالت بناهده علیه السلام- (82-105).....	114
6- مثنویدر منقبه اصحابکزیده رضوان الله تعالی علیهم اجمعین- (106-131)	117
7- Bu Dâsitân-ı Dil-sitânun Sebeb ü Nazmı Beyânıdır (132-210).....	119
8- Münâsib-i Hâl bir Hikâyâtdır (211-276).....	127
9- Tenmiye-i Kelâm-ı Sâbık (277-330).....	133
10- Âgâz-ı Kıssa-ı Pür-Ğuşşa-ı Mecnûn u Leylâ (331-422).....	138
11- Atası Kaysı Sünnet itmek İçün Dügün Yarağı Gördügidür (423-485)	146
12- Atası Ta'lim-i İlmi Üçün Kays'ı Mektebe Virdügidür (486-592)..	152
13- Leyli Anası Kızınıñ işkı Haberinden Âgâh Olduğıdur (593-644)..	163
14- Kays, Leylâ'nuñ Firâkı İle Mektebde Âh u Vâveylâ İtdügidür (645-680).....	167
15- Kays Kendüyi Körlüğe Urub Kabile-i Leylâ'ya Varduğıdur (681-732).....	171
16- Atası Mecnûn'nuñ Halinden Âgâh Olub Derdle Âh İtdügi ve Anı Beyâbâna Arayı Gıtdügidür (733-740).....	176
17- Latîfe (741-789)	176
18- Atası Anası Mecnûn'ı Bend-i Pende Çekmek İstedükleridür (790-841)	181
19- Mecnûn Atasına Cevâb Virdügi vü Cevâb Esnâsında Velâyet İzhâr İtdügidür (842-892)	186
20- Mecnûn Derd Derd-i Firâk ile Muhkem Mest Olub Atası Def'î Humârına Çalışduğıdur (893-954)	190
21- Kabile-i Leyli'nüñ Târifî ve Firâk-ı Mecnûn-ı Nâ-Murâd ile Bunuñ Dağı Bağı Melâli Vaşfıdır (955-1041)	196

22- Mecnûn'ũñ Atası İsteyu Kavm ü Kabile Uluları Bile Mecnûn İçün Leyli'yi Atasından Vardukları vü Mahrûm Olub Yine Döndükleridür (1042-1159)	204
23- Mecnûn'ũñ Fazâil ü Kemâlât-ı Digeridür (1160-1218)	215
24- Mecnûn-ı Nâ-Murâdı Atası cÂbid-i Kûşe-nişine İletdügidür (1219-1323)	220
25- İbn-i Selâm Nâm Civân Nikâh ile Leylâ'yı Ulub Vişâlünden Behre-mend Olmadıgudur (1324-1366)	230
26- Leyli Nikâh Kıssasından Pür-Ġam Olub Mecnûn'ũñ Maħabbetinde Sâbit-Kadem Olduğıdur (1367-1430)	235
27- Mecnûn Leylâ'ya Firkat-nâme Gönderüb Ġayre Varduğundan Şikâyet İtdügidür (1431-1498)	241
28- Mecnûn'ũñ Nâ me-i Firâkı Leylâ'ya Ulaşub Leyli'de Aña Cevâb-nâme Yazduğıdur (1499-1568).....	248
29- Faşlı Bahâr Olub Mecnûn Yârânı Anı Arayı Gitdükleri vü Anuñla Varub Bažcı Mukâleme İtdükleridür.(1569-1681)	254
31- Sabah Olub Mecnûn Kûy-ı Leylâ'ya Gidüb Anuñla Güft ü Gûy İtdügidür (1720-1799)	269
32- Mecnûn Nevfel-nâm Ehli Kerem Bir Pâdişâhla Âşnâ Olduğıdur. (1800-1873)	276
33- Kabile-i Leylâ'yile Nevfel Şâh Musaf İdüb Onlara Zafer Bulub Leyli Ellerinde Maħbus Olduğıdur (1874-1877)	283
34- Şıfat-ı Ceng (1878-1937)	284
35- Nâ-gâh Leyli'yile Mecnûn bir Beyâbânda Birbiriyle Buluştuğlarıdır. (1938-2067)	289
36-Nâ-gâh Leyli Vefât İdüb Cân u Cihân ĠavĠâlarından Fezâ-yı Mâfât İtdügidür.(2068-2214)	302
37- Leyli'nüñ Vasiyyetin Anası Yirine Getürüb fiçl-hâl Mecnûn da Vefât İtdügidür. (2215-2338)	315
38- Ezkiyâ-ı BelâĠât Âsâr-ı Rüzgâr ile Ruħânî Mukâleme vü Muşâhebedür ki Hâtıme-i Makâl Kıldı.(2339-2373)	326
39- Târîh-i Nazm. (2374-2373)	330

METİN

KİŞSA-I PÜR ĞUŞSA-I LEYLĀ VÜ MECNŪN*

1- Nedür ol dürr ki söz añā muhtāc
Güher-i nazm u neşr silkine tāc

2- Nedür ol āb-ı hıẓr-ı hayvānı
Rūhı olmaz söz içmese anı

3- Nedür ol hoş hevā ki ansuz edā
Derd-i serdür hemīn kuru ğavġā

4- Nedür ol āteş-i cihān-efrūz
Ki söze düşmese olur bī-sūz

5- Ğamd zāt-ı Ğudā-yı dānādur
Ki kamū söze zikri bālādur.

6- Pes öküş Ğamd añā ki zātı Ğadīm
Ğidem-i zātiyile mişli °adīm.

7- Yoĝiken niçe dürlü °ālem iden
Bir avuç Ğare gilden ādem iden

8- Her nice tā°atte disen evlā
Niçe Ğul rızķını viren mevlā.

9- Nilgün kubbesine eflāküñ
°Anberin topunı aşan Ğāküñ

10- İden ol Ğubbe-i bülendi °āyān
Bī-sütün u °amūd u pāyendān

*Başlık A'da "Ğıssa-ı Mecnūn-ı Leylā Manzūme"
(1b)silkine/sikline A

- 11- Anda bu topı turguran şānı
Bir mu^callağ fezāda bī-mānı
- 12- Bunu pest eyleyen anı bātā
Birini arz iden birini semā
- 13- Rub^c-ı bahşı bu kuruş-ı gābrādan
Taşra koyan sıfāl-i deryādan
- 14- Besleyen anda üç ^caceb kanı
Ma^cdeniyle nebāt u hayvānı
- 15- Cins-i hayvānda faşl-ı nuḡla hem
Nev^ci insānı eyleyen ekrem
- 16- Bu nev^ciden hezār sınıf eşḡās
Getüren kimi ^cām u kimisi ḡāṣṣ
- 17- Her birini koyan bir işe Hudā
Kimini şāh iden kimini gedā
- 18- Kimini ^cilmle iden İdrīs
Kimini cehlle kılan İblīs
- 19- Kimin āzād iden kimini esīr
Kimini ac iden kimisini sīr
- 20- Kimini şād iden kimin maḡzūn
Kimi Leyli iden kimin Mecnūn

---

*A'da 12. beyite kadar harekeli

(16a)hezār sınıf/dahi hezār A

(20b)Kimi/Kimini A (İkinci şekilde vezin bozuk)

- 21- Hikmeti var her işinüñ dāyīm
Degülüz gerçi biz añā °ālim
- 22- °Addür anuñ ittügi her iş
Böyle şanmaz egerçi bed-endiş
- 23- Şeb-i tār içre ol görür bī-nūr
Kare taşda yürise bir kare mūr
- 24- Sīneden çıkmadın tıyar āhı
İşidür nāle-i seher-gāhı
- 25- Şıfat-ı °ilmi gibi bī-hāyil
Kerem-i vücūdı °āleme şāmil
*نظم مقفی در توحید باری تعالی ده عز اسمه
- 26- İy celālūñ bār-kāhından numūne nüh felek
Āsitān-ı °izzetūñ der-bānı her kudsī melek
- 27- Nāme-i ā°māline °ünvān iden nāmuñ senūñ
Ebter itmez defterin çekmez kolayına emek
- 28- Zātuñı tevhd ider yir yir lisān-ı hāl ile
Birligūñ güyāsıdur eşyā semādan tā semek
- 29- Maḡbahından hūnunun erzāk-ı °ālem baḡş olur
Ni°metūñ şükryn ḡalāyık atmasun itsün gerek
- 30- Minnetūñ yok bī-ğaraz ihsān idersin °āleme
Dest-i cūduñdan beleş baḡş olunur şāha mülk

*Tevhid'in vezni Remel bahrinin; fā°ilātūn-fā°ilātūn-fā°ilātūn-fa°ilūn, kalıbıdır.
(30b) olunur/olur N

- 31- Naṭṭe üzre beñzer ol bir çūbe şāh itlakına
Senden özge kimseye ʿālemde sultāndur dimek
- 32- Hikmetüñle devr ider ayile gün leyl ü nehār
İkisi bir nūr baḥş eyler cihāne müşterek
- 33- Her günāh-kāruñ şefiʿ i var çü ğufrānuñ gibi
Her gün āh idüb günāhiçün ne lāzım ğam yimek
- 34- Geh baña luṭfuñ recāsı gāh kaḥruñ kōrkusı
Bilmezın ḥālüm nʿolur aḥir ilāhī giderek
- 35- Nār-ı ʿişyānile sīnem kare kare dāğdur
Gözlerüm yaşı eker ol dāğ üstine nemek
- 36- Pür-ḥatā bir bendeniñ Yārab benān-ı ʿafvla
Defter-i ʿmālümün yañlışlarına hāme çek
- 37- Cānumı alduқта sakla zerre-i imānumı
Yağ dilerseñ odlara Yārab muḥalled itme tek
- 38- Müstecāb eyle duʿāmı vehmden kurtar beni
Şol kitāb-ı muʿcizün ḥaqqı ki yoğdur anda şek
- 39- Ol Resül'ün ḥürmetiyçün kim şefiʿ itdün anı
Redd olunmadı cenābuñda ne kim itdi dilek
- *مثنوي در نعت حضرت رسالت بناه احمدديه عليه افضل الصلواتوا كمل التحيات

(35b)eker/seper A

(38b)kitāb-ı muʿcizün ḥaqqı ki yoğdur anda şek/muʿciz āyātun ḥaqqı bī-reyb ü şek A

*تاکمل التحيا /A'da yokdur

- 40- Ne Resūl ol ki mefhar-ı  alem
D rr-i yekd ne-i ben   dem
- 41- Olmasaydı eger ki bu d r-i p k
Yaradılmazdı yidi  at efl k
- 42- H lkati belki c mle e y hu n
Y zi  uyuna oldu heb anu n
- 43- Ger i m lk-i  Arab'dan itdi z h r
 e  cih t-ı zem ni t tdi o n r
- 44- D n-i  sl mı kim  ay n itdi
K fr n mını b -ni an itdi
- 45- Oldı  hir zem nda ol y zi g l
Hatm-i enbiy  v  hatm-i r s l
- 46- H kk kel mın ki  sik r itdi
Okuyub h lka d rr-ni ar itdi
- 47-  sid b her beliği  urb nu n
Oldı h yr n   v lihi anu n
- 48- اقصر s resin g r b  hir
Mi lin aytanda oldılar  a ir
- 49- Serf r  itdi z mre-i  deb 
Ebkem oldu me  ki -ı h teb 
- 50- Gerd-i  irkile  a be t lmu ken
Gird-i p ki f s rde olmu ken

- 51- İrdi cārūb-ı kahr-ı sultānī
Sildi süpürdi ol tozı ani
- 52- Bütleri cümle ser-nigūn itdi
Ehl-i şirki kamū zebūn itdi
- 53- Hıvāh ü nā-hıvāh o zümre-i gümrāh
Didiler لا اله الا الله
- 54- Olub ahlāk-ı küfrden °üryān
Giydiler yeni hil°at-i imān
- 55- Birlik oldı kabāyil ü insān
Kimisi al olub kimi eşhāb
- 56- Zāhir oldı şe°āyir-i İslām
Virdi kāmūn-ı şer°i añā nizām
- 57- Da°veti °ām olub kamū halkā
İrdi avāzı ğarbla şarka
- 58- Şıdk da°vası çünki zāhir idi
Gün gibi mu°cizātı bāhir idi
- 59- Bir işāretle itdi şakq-ı kamer
Emr ile virdi kurı şāh semer
- 60- Niçe millet bu hāli gördi °ayān
Geldi imāne ümmet oldı hemān
- 61- Cümlesi bende oldı añā biliş
Deylem ü Kürd ü Türk ü Kıbt u Habeş

(51a)kahr-ı sultānī/kahr u sultānī N

62- Çoğalub varduğunca eşhâbı
İzdihâm oldı izzinüñ bābı.

63- Artadı dīni pençenüñ şāhı
Artatırmaqdadur henüz dāhi

64- Buldı şevket bu eşrāf-i edyān
Ol rūsül şāhıyile nice zemān

ŞİFAT-I MİRÂÇ

65- Bir şeb-i tār içinde ol āye
Şehsüvār-i semend-i İsrā'ye

66- Geldi peyk-i emīn-i Hakk Cibril
Didi eyler selām-ı Rabb-i celil

67- Da'vet eyler seni cenābına
Şāh oğur bendesini bābına

68- Görme lāyık bu da'vete mehli
Muntazırdur sāna semā ehli

69- Açdılar kâpusını eflāküñ
Her biri gözedür reh-i pāküñ

70- Buyur iy halk-ı ʿālemüñ tacı
Emr-i Hakk ile eyle mi'rācı

71- Çün irişdi bu müjde ol cāna
Defci cān itdi sevi cānāna

72- Çekdiler tiz burāka oldı süvār
Gitdi eflāke toğrı berk-reftār

- 73- Arkasına alınca ol şāhı
Şevk ile geçdi mihrle māhı
- 74- Bindügi dem burāka faḥr-ı cihān
Oldı baş-ı zemān ü ṭayy-ı mekān
- 75- Yidi kat gökden itdi anı güzer
Ṭarfetü^{ci}-^{ci} ayn içinde Peyğamber
- 76- Kesdi bunca mesāfeyi āni
Oyluğunda burāk-ı biker anı
- 77- Menzile irdi çün دینجه ها
Anda اوحى اليه ما اوحى
- 78- Emr kıldı o gice āña Hudā
Kim inüb yire ḥalka itdi nidā
- 79- Cem^c olub ḳulları cenābında
Penc nevbet uruldı bābında
- 80- Şāh-ı Aḥmet laḳab Muḥammed nām
Efdal-i enbiyā^caleyhisselām
- 81- Āteş-i dūd mān ابطحيا ن
Şem -i cem -i kabīle-i adnān
- * نظم مقفي در نعت حضرت رسالت بناهده عليه السلا
82- Bir ḥabībūñ yādına mestāne didüm bir ğazel
Kim baña cām-ı mey-i ışığı şunulmuştur ezel

(77a)Necm, 53/8-9 ;(b)Necm, 53/9-10

(78b)ḥalka itdi/itdi ḥalka A

*Na^catın vezni Remel bahrinin;fa^cilatün-fa^cilatün-fa^cilatün-fa^cilün,kalıbıdır.

- 83- Görmedüm gerçi yüzi mähin dirîgâ olmadı
Sa'îd-i bahtum müsâ'îd virmedi devrânum el
- 84- Şimdi ol Leylâ'ya Mecnûn'um ki olmuşdur anuñ
رؤیوندان و الصبحی و اللیل و saçındañ mesel
- 85- Dilde ebrûsu hayâlî katlûme kavş-ı kazâ
Gözde müjgânı mişâli cānuma sehm-i ecel
- 86- Hâr-ı hecrüñ cānına kâr itdi muhkem âh ider
İy yüzi gül bülbül-i nālānuña raħm eyle gel
- 87- Râst tutdum cışkuñ ahengin bülend itdüm gerek
Çeng gibi kâmetüm bük ney gibi bağrumı del
- 88- Yâ Resûlallah uyur cānum cemâlüñ görmege
طال الا مل kıyamet kopduğu
- 89- Ben ne hâkin saña da'vâ-yı maħabbet eyleyem
Bir gedâ-yı nātüvāniken eķallerden eķall
- 90- Sen şeh-i kevneysin cümle tufeylüñdür cihān
Cān-ı cālemsin habîb-i pâdişāh-ı lem yezel
- 91- Didi haķķ şānuñda olmasañ eğer sen olmasañ
Bu yidi çarħuñ bināsına ben urmazdum temel
- 92- Nevbet-i āhirdesin giydüñ nübüvvet hil'atin
Kimse senden şöñra bu teşrîfe olmadı maħal

- 93- Bir şadefdür gūyīyā deryā-yı kudretde cihān
Ol şedef kaçırında sen dürr-ı yetim-i bî-bedel
- 94- Nūr-ı İslāmı zalām-ı küfrden itdūñ cāyān
Haqqı bātıldan ayırdūñ eyledūñ eşkālī hal
- 95- Şöyle revnaķ virdi şercūñ nūrı rūy-ı cāleme
Görmedi bu ictidālī āftāb ender hamel
- 96- Bu zūhurile görüb bū Cehl gibi dinūñe
Girmeyen cūhhāl-i kecl-ençāmidür bel-hüm eđall
- 97- Şem c -i cem c -i enbiyāsın fażluña şāhid yeter
Ümmetūñ hayrūcl ümemdür ümmetūñ hayrūcl milel
- 98- Zāt-ı pakūñden olur feyzi nufūs kāmīle
Kavl ü fiçlüñden dem urur cem c iden cilm ü çamel
- 99- Çün sanadur intisābı ümmetüñden her gedā
Himmetūñle āhiret sulţanı olsa muhtemel
- 100- Kaçre-i şebnem mişālī maḥv olur hürşidle
Zerrece senden şefaçat olsa tağlarca zeled
- 101- Her kime çavnūñ çaşā olsa olur şābit-kađem
Şol zemān kim yūñ gibi atıla til til kūh u tell
- 102- Kıl şefāçat kim şefiçin şüçā-i isyān ile
Bu çināyet bezline benden aḥaqq yok mā-ḥaşal
- 103- Tā bulam āteş çazābından rehā kaçnūs gibi
Ol zemān kim nās ola pervāne gibi mübtezel

(96b) Açraf ,7/179

(97b) çAl-i İmrān ,3/110

- 104- Ben ne lālin ki saña ʿarż-ı taḥiyyāt eyleyem
Biñ ḥicābile budur ʿarż itdügüm sen şāha bil
- 105- Ālūñe eşḥābuña benden dūrūd olsun hezār
الف رضوان على كل من الله الاجل
مشویدر منقبه اصحاب کزیده رضوان الله تعالی علیهم اجمعین
- 106- Nice eşḥāb her biri pūr-nūr
Meh-i tābende-i şeb-i deycūr
- 107- Kaḅısına uyarsañ uy anuñ
Señe olur delil-i ğufrānuñ
- 108- Kaḅusı şehsüvār-ı rāh-ı Hudā
Her biri rāz-dār-ı sırr-ı hüdā
- 109- Cümle yārān-ı ḥaşş-ı peygamber
ʿızz-i kurbı seririne server
- 110- Māl u cānile itdiler ḥidmet
Virdiler dīn-i pākine şöhret
- 111- Daʿveti şemʿi üzre merdāne
Per yaqarlardı hem-çü pervāne
- 112- Kırdılar müşrikīn-i küffārı
Gülşen-i dīnden ayırdılar ḥārı
- 113- Eyledi her birisi iqdāmı
Açdılar şāh-rāh-ı İslāmı

(104a)ki/kim A;

(106a)pūr-nūr/bir nūr A

- 114- Mülk-i Baḥā 'dan itdiler °azmi
Kaldurub tuḡı rāyet-i rezmi
- 115- Turmadı öñlerine bir °asker
°Asker-i kesridür eger Kayşer
- 116- Yüridiler bu yolda merdāne
İrdiler tā der-i Ḥorāsāne
- 117- Girdi fermānlarına yakın ırāk
Mış u maḡrib zemīn ü Şām u °Irāk
- 118- Anlaruñ tīb-ı tīg-i bürrānı
Gün gibi tutdı °ālemi ānı
- 119- Ḥāşşe kim anlar içre muhtārı
Çār-yār-ı güzīn-i serdārı
- 120- Biri şıdkıyla şöhre-i °ālem
Biri °adliyle °ālem içre °alem
- 121- Biri hilmiyle yok aña sāni
Biri °ilmiyle ma°rifet-kāni
- 122- Kūyı oldu bu çār-yār-ı güzīn
Çār-rükn-i binā-yı şer°-i metīn
- 123- Vüzerā idiler ḥayātında
Ḥülefā oldılar memātında

(117a)fermānlarına/fermān-berine N

(119a)anlar içre muhtārı/içlerinde dört yarı A;(b)çār-yār-ı/dört yarı A

124- Kendüden şoñra itdiler tedbîr
Ki ola mihr-i şer'î c'âlem-gîr

125- Her birisi bir ulu şâh oldı
Sâyir eşhâb aña sipâh oldı

126- İtdiler cüst ü cüy şam u seher
Oldılar pey-revân-ı peygâmbir

127- c'Adl u dâdını itdiler meşhûr
Tutdı âfâk-ı c'âlemi ol nûr

128- Mülk-i İslâm âşikâr oldı
Dâriken iy niçe diyâr oldı

129- Virdiler dîne bir c'aceb nazmı
Ki tağılmaz ebed anuñ bezmi

130- Mülk ü millet anuñla vâkîdür
Henüz ol nazmdur ki bākîdür

131- Bize gösterdiler tarîk-ı hüdâ

رضي الله عنهما بدا

BU DĀSĪTĀN-I DĪL-SĪTĀNUŃ SEBEB Ü NAZMI BEYĀNIDUR*

132- Tā ki devr ide gerdiş-i devrân
Döne döne bu çarh-ı ser-gerdân

(130a)vākîdür/rāfidür A

*beyānidur/beyānındadır A;(132b)Döne döne bu/Ya'ni devrân-ı A

- 133- Bir zemāne irişdi kim anda
Bulmuřidim zuhūrı ben bende
- 134- Mülk-ı Rūm içre kim aña mānend
Ne Ĥorāsān durur ne mülk-i Ĥucend
- 135- °Arřası her řerefle mālīdūr
Yeryüzünüñ sevādı hālīdūr.
- 136- Fażla yoğidi rağbeti ĥalkuñ
Kesb-i mālidi hemmi-yi ĥalkuñ
- 137- Fażl farzā metāc° olsa ye zād
Girse bāzāra itselerdi mezād
- 138- Bir pūla virselerdi bin bārı
Kimse olmazidi ĥarīdārı
- 139- Buñā bācıs ne řāhidi ne vezīr
Böyle itmiřdi iķtiżā taķdīr
- 140- Sāyir āhvāli kāmīlidi temām
Eger emn ü emān ü nazm u nizām
- 141- Şöyle ma°mūr idi der u dārı
Reşk iderdi memāliküñ vārı
- 142- Kağı şehrini öyleseñ seyrān
Tolu mağz idi piste gibi hemān
- 143- Ĥāşşe kim taĥt-gāh-ı İstanbūl
Gün gibi rāciĥidi cümleden ol

- 144- Gāyet ābādidi der ü dūrı
Hüsne pür-sürüridi sūrı
- 145- Sūḳ u bāzārı cümle aḥsenidi
Per-i tāvus-veş müzeyyenidi
- 146- Adēmiyle derūnı bī-ḥad u ʿad
İzdiḥām idi gerçi fevḳ-al-ḥadd
- 147- Bende-i mīr ü şāhidi ekşer
Māyil-i ʿizz u cāhidi ekşer
- 148- Yine bu vecheyiken aḥvālī
Füzelādan degildi hiç ḥālī
- 149- Kūşe kūşe içinde āzāde
Her hūner kesbiyiçün āmāde
- 150- Niçe kimse varidi şām u seher
Saʿy idüb kesb iderdi ʿilm ü hūner
- 151- Kılub ʿizʿān nefsinüñ ḥālīn
Ṭurmayub ḳasḳ iderdi ikmālīn
- 152- Dimeyüb fażla yok durur rağbet
Olımaz bu vesīle-i devlet
- 153- Ḳādir olduḳça kesb iderdi kemāl
Dimezidi bunuñla gelmez māl
- 154- Şey degildi yanında hiç anuñ
Devlet ü ʿizz u cāhı dūnyānuñ

- 155- Şorsân aña zer ü güher tabaķın
Gösterürdi kitābınuñ varaķın
- 156- Habbeye şaymazidi nādānı
Olsa Kārūn'a māl ile s̄anī
- 157- Düşünüb hāki yaşdanub şaħrı
°lzz-ı fakridi anlaruñ faħrı
- 158- Bu da bir fırķayidi gerçi az
Sāyirinden güneş gibi mümtāz
- 159- Māyilidüm o fırķaya bu fakīr
Olmuşidüm bu şevķile dil-gīr
- 160- Āħiri oldum ol yola sālīk
Olmaĝa fażl mülkine mālīk
- 161- Yürüyüb şehr şehr Rūm içre
Kūşe kūşe bu hoş kurum içre
- 162- Kesb-i °ilm ü fezāyil ideridüm
Def ° -i cehl ü rezāyil ideridüm
- 163- Ğayriden hātırım idüb taṭhīr
Buña baĝluyidi hemīn tedbīr
- 164- Zübde-i °ömr eyleyince şitāb
Ṭuymanın tā geçince vaķt-i şebāb
- 165- Bu hevāyidi oldugun tābi°
Hiç bir vaķti itmedüm žāyi°

- 166- Āhir irdi kemāle isti dād
Menziline irişdi tīr-i murād
- 167- Ekser-i ʿilmi eyleyüb taşil
Nefs nokřānın eyledüm tekmiil
- 168- ʿĀkıbet kim irişdi vaqt-i meşib
ʿÖmr necmi ufüle oldı qarib
- 169- Aęarub bařımuñ şeb-tārı
Togdı şubh-ı meşib-i envārı
- 170- Tondı mirāt-ı cisminüñ ruyı
Ucdı nā-geñ bu cevherüñ sūyı
- 171- Giceler döymez oldı başmağa
Ne siyeh yüzine ne hōd āęa
- 172- Kaldı yaʿni kitāba başmaqdan
Turdı řū řaħn-ı baęa aķmaqdan
- 173- Beni ayırdı eski yārumdan
řeb-i tār ięre ğam-gūsārumdan
- 174- Almaz oldum ele řarūri kitāb
Giceler görmez oldı aynum hıvāb
- 175- Geğeridi niçe şeb-i yeldā
Zülf-i dilber miřāli pūr-sevdā
- 176- Tā seęer bī-celīs ğün Mecnūn
Yaturidim ğamile ben maħzūn

(168b)ufule/ukule A;(172a)başmaqdan/başmadın A

- 177- Didüm āḫir nedür bu ḫāl baña
Bu ğam u vahşet ü melāl baña
- 178- Şöyle yatınca giceler bîdār
Zāyî idince vaktini her bār
- 179- Señe yetmez mi her şeb eglence
Nice ursañ kilîd penc-gence
- 180- Fetḫ idüb ya'ni kim der-i nazmı
Nesr idüb āleme dūr-i nazmı
- 181- Sende bir ḫamse eyleseñ peydā
Türki dilde okısa her şeydā
- 182- Her mey-i ııışk cāmın iden nūş
Olan ol cāmile ebed bî-hūş
- 183- Gice yoğise cāynıñuñ tābı
Hele bağlanmadı anuñ bābı
- 184- ḫamselerden birine eyle nazar
Gündüz efsāneyi idüb ezber
- 185- Gice kendüñden eyle nazm ānı
İtme zāyîc bunuñla bir ānı
- 186- Bu da bir gūne şuğl u ğavğādur
cĀtıl oturmadan bu evlādur
- 187- Şi'ri cāhil şicār-ı cehl şanur
Bu şucbet cilmi kār-ı sehl şanur

- 188- Bilmez anı ki sehl olsa eger
Aña kâdir olurdı her ebter
- 189- Bölinür nice kısma cilm ü edeb
Biri anuñ fünün-ı şicr ü hütüb
- 190- Bunı tafsil ider bu veche lañif
Şerh-i miftâhı evvelinde şerif
- 191- Kalb-i şâcir hazîne-i Haqq'dur
Şicr-i cüd-ı cevâd-ı mutlakdur
- 192- Zemm-i Kurân ile olan mansûş
Şucarâ içre bacızdur maşşûş
- 193- Vezn-i mañz cıta -yı sübhândur
Cevher-i tiğ-ı tabc -ı insândur
- 194- Tabc -ı mevzünü olmayan hayvân
Faş-u nuñkile olımaz insân
- 195- Güyü ilhâmidü baña bu pend
Oldum anuñla kânic vü hürsend
- 196- Niyyet itdüm ki şarf idem maqdür
Geçe ol veche her şeb-i deycür
- 197- Nazm idem beş hikâyeti yekser
Kala bir güne bu da benden eşer
- 198- Gözedem naklde hikâyetini
Hüsrev-i Dehlevî rivâyetini

- 199- Terceme itmeyem velī ānı
Düşmeyem nazmîle añā s̄ānı
- 200- Zāde-i tab̄cum ola ebyātı
Hāşş ola cümle-i hayālātı
- 201- Müstaķil bende görünem üstād
Nazma bu resmîle uram bünyād
- 202- Zāhirinden bunı şalef şanma
Şen beni münker-i selef şanma
- 203- Kendüm anlardan itmezin tercih̄
Ne kināyet tarīķiyle ne şarīh̄
- 204- Belki h̄āşıl budur peyāmumdan
Señe naķl itdügüm kalamumdan
- 205- Ger değilsem füzün anlardan
Degilüm bende dün anlardan
- 206- Ne hoş itmiş bunı iden icmāl
Hem ricāl diyüb ü sühan-ı ricāl
- 207- K̄āyilüz l̄ikin itmezüz inkār
Aşikāra dirüz bunı her bār
- 208- Fazlımuz gerçi vār anlarca
Bulmadıķ ittibār anlarca
- 209- H̄asetinden zemañe-i şūmuñ
Nitekim didüm oldu ma lūmuñ

(203 b)kināyet/kitābet A

(205 b)degilüm/degilin A

210- İtmese raġbet aña halk-ı cihān
Ne kemāl olsa virmez ehline şān

MÜNĀSĪB-i HAL BİR HİKĀYATDIR*

211- Āteş-i dūdmān-ı °Osmānī
Ya°ni Sultān Mehmed-i sānī

212- °Ulemāyı severdi gāyetde
Yog idi eksügi ri°ayetde

213- Kande işitse bir °ilm -kānī
Görmese olmaz idi ol ānı

214- °Ali Kuşcı ki °ālem idi şehīr
Yoġ idi ol zemānda aña nazīr

215- Tā °Acem' den getürdi Rūm'a ānı
Kanı bir böyle i°tibār kanı

216- Burada bir rivāyet var meşhūr
Söylenür il dilinde nā-maḥşūr

217- Ol zemān kim haber gelüb ta°yīn
°Ali Kuşcı irişdi şehre yakīn

218- Emr kıldı o şah-ı heft kurum
Aña karşı vara mevāli-i Rūm

(210 a)İtmese raġbet aña halk-ı cihān/Olmasa halkdan eger raġbet A;(b)Virmez ehline şān / bulamaz şöhret

*Bu başlık altında geçen 66 beyit N'de yok.

- 219- Ba'zı emrine inkıyād itdi
Varmadı ba'zısı cinād itdi
- 220- Bundan incindi şāh-ı baħr ü ber
Kālbî cāmında hāşıl oldu keder
- 221- Şehlerüñ hātırıdur āyine
Nem kapar ebrden her āyine
- 222- Muntic olmadı ol keder illā
Bunı kim anı Hāzret-i Molla
- 223- Girdügi gibi şehre şāh-ı dīn
Oldı dest-i nevāli bayreynin
- 224- Ol kadar itdi aña ihsānı
Geçdi hadden hisāb u pāyānı
- 225- Bî-huzūr oldılar mevāli-i Rûm
Didiler kande geldi yidi bu şûm
- 226- Bunuñ üstine geçdi bir niçe āy
Sefere itdi şāh-ı cālem-i rāy
- 227- Gider oldu cihāda Rûm iline
Kāfir-i bed-nihād-ı şûm iline
- 228- Buyıdı cādet-i kadīmi meger
İtmelü olsa her ne yaña sefer
- 229- Çıkduğı gün şehirden olsa süvār
Emr iderdi o Hüsrev-i dīndār

- 230- Gelüb ât üzre zümre-i ʿulemā
Yanaşurdı birer birer añā
- 231- Her birine vedāʿ idüb tekrār
İster idi duʿalarınher bār
- 232- Diledi terk-i ʿādet ide bu kez
İtmeye bunu şöyle gide bu kez
- 233- Vüzerā tıydılar bunu derhāl
İtdiler meşveretle istiʿcāl
- 234- Yek-zebān vardılar cenābına
Dökilüb didiler rikābına
- 235- Böyle itmek şehā ki yatlıdur
Devlet ü dīne lāyığı budur
- 236- Sefer üzre degil dūrür bu revā
Ola rencide zümre-i ʿulemā
- 237- Mücrim olmasa bulmazidi ʿayān
Lezzet-i ʿafvı her şeh- i devrān
- 238- Her birine yeter hicābı cezā
ʿAfv idüñ siz cezāların şāhā
- 239- Āferīn ol niçe dil-i agāha
Böyle olsa vezīr olan şāha
- 240- Anuñiçün bu beyti bir üstād
Pārsi dilde eylemiş inşād

- 241- هر که شاه ان کند که اوگوید -
حیف باشد که جز نکو گوید
- 242- Vüzeradān bu pendî gūş idicek
Bu mey-i hoş-güvārî nūş idicek
- 243- Didi ol pādşāh-ı rūy-ı zemin
Hüsrev-i cürm-i bahş-ı lutf-ı āyin
- 244- Bende incinme yok mevāliye
Himmetüm belki çok mevāliye
- 245- Kanda giden cerime ol kâni
Anda unuttumidi ben anı
- 246- °Ali Kuşcı'ya itdügüm ihsān
Anlaruñ ragmına degüldi °ayān
- 247- Bir garibidi eyledüm da°vet
Rum'a geldi çeküb niçe zahmet
- 248- Ben de itdüm aña baña düşerin
Çok mıdur pādīşah-ı baħr ü berrin
- 249- Anı bunlardan itmezin tercīh
Girmezin ben günāha böyle şarīh
- 250- Ger haqīkat sorarsañuz anı
Diyeyin bātınümde olanı
- 251- Karşu varanlara idüb nefrin
Varmayanlara eyledüm taħsīn

- 252-Anuñiçün ki ğayret itdiler
 °Arz daħi ħimāyet itdiler
- 253-N°ola °ādetlerünce gelsünler
 Tek bu iħsāne rāzı olsunlar
- 254-Bizde anlarla şeref bulalum
 Her birinüñ du°āsını alalum
- 255-Anı alkışlayub şafāyile
 Vüzerā döndiler du°ayile
- 256-Niçe çavuş şalub ħavālīye
 Eylediler ħaber mevālīye
- 257-Didiler emrin istimā° idün
 Yanaşun şāh ile vedā° idün
- 258-Meger ol °aşr içre fażl-ı aşār
 °Ulema hayline olan serdar
- 259-A°lem-i Rūm Ĥvāce-zāde'yidi
 Kadr ile cümleden ziyādeyidi
- 260-İtdiler lā-cerem anı taqdim
 Geldi yanaşdı itdi şeh ta°zīm
- 261-Meger ol günde Ĥazret-i Mollā
 Binmiş idi bir ata bi-ħemtā
- 262-Göriccek şāh rıfķla güldi
 Añ evvel ħıtabı bu oldı
- 263-Ne güzel at bindüğüñ mollā
 Ĥayf tımarı yok iken ammā

- 264-Didi şāha ne fāide bu at
Başdan ayğa °aybdur kat kat
- 265-Didi zāhirde yok hele °aybı
Bilmezüz varsa eger ğaybı
- 266-Diyüñ nedür belki buluna çare
Ola kâbil °ilâc-ı baytare
- 267-Didi şāha kadimidür ol °ayb
Kâbil olmaz ezalıya bî-rayb
- 268-°Aybı budur şāha ki Rūmi'dür
Atlarun naḥs-baḥtı şūmidür
- 269- °Acemī olsayidi yā °Ārabi
Çekmezidi bunuñ gibi ta°bi
- 270-Düşmezidi fakīr-i bî-cāha
Çekilürdi toy ile şāha
- 271-Vāfir iderleridi tımārı
Böyle olmazdı ḥāl-ı bi-mārı
- 272-Nükte-dānidi Ḥüsrev-i devrān
Remz--i mollāya vākıf oldu hemān
- 273-Zemmi lutf ıssı şāh-ı baḥr u ber
Düşmedi kaṭre deñlü burdan ter
- 274-Belki bir hoş laṭifedür gördü
Ḥayli ḥazz eyleyüb şafā sürdi

275-Eyledi cümlesine ihsanı

Niçe teşrife itdi erzanı

276-Hakk revânın hemişe şād itsün

Rahmetin daimā ziyād itsün

TENMİYE-İ KELĀMI SABİK

277-Vaktidür iy dil-i sūhan-perdāz

Yine söz evveline kıl āgāz

278-Vir kemākān-ı dürr-i nazma niżām

Kıssa-ı penc genci eyle temām

279-Mā-ḥaşal çünki eyledüm niyyet

Ḥamse nazmına şarf idem himmet

280-Yoğidi ol zemānda hiç māni°

Müşteri gibi sa°didi t̄āli°

281-Olmayub ḥātırumda zerrece ğam

Rūşenidi çü āyine her dem

282-Büstānında °ömrümün̄ t̄ābān

Bir gül-i t̄āze varidi ḥandān

283-Añna şūrīde bülbül olmuşidüm

Degil ātāsı bir kul olmuşidüm

284-Gözümün̄ nūrıyidi t̄ābende

Sinemün̄ şem°iyidi rahşende

(281 a) zerrece / hiç bir A

285-Ṭab^oı mevzūnidi yüzi enver
Sözi ihām u remzidi ekşer

286-Eglenürdüm anuñla dünyāda
Ġam-ı devrān gelür midi yāda

287-Sīne memlūyidi sürūile
Geçer idi günüm ħuzūrile

288-Gicem anuñla Ķadr idi her- dem
Rūz-ı Nevrūz idi günüm ħürrem

289-Bu sürūile niçe yüz her ān
Beýt dise olurdi ṭab^o -revān

290-Aldanub bu sürūra niçe zemān
Ber-ķarār ola şanmışın devrān

291-Ĥaberüm yok zevāli varimiş
Felegüñ çarĥı bī-ķarārimiş

292-Bu meger mekr-i dehrimiş baña
Şandugum luṭf ķahrimiş baña

293-Şunduğı bālı heb belāyimiş
Didügi her belīsi lāyimiş

294-Mehri ķahrına degmez imiş anuñ
Şehdi zehrine degmez imiş anuñ

(287 b) günüm / gündüzüm A (ikinci şekilde vezin bozuk)

(288 a) Gicem anuñla ķadr idi her dem / Rūzum anuñla ıyd idi gecem A (b) Rūz-ı Nevrūz idi günüm ħürrem / Şeb-i Ķadr ü Berāt idi her-dem A

(289 a) niçe/nice A

(291 b) çarĥı/daĥı A

295-Gördüm az geçmedin bozub peymān
 °Aksine döndi üstüme devrān

296-Hüzne itdi sürūrumu tebdīl
 Handemi girye itdi giryemi seyl

297- °Ömrümün bağıni hazān itdi
 O gözüm nurını nihān itdi

298-Ol gül-i ter gözine oldı diken
 Şaldı hāk-i siyaha goncayiken

299-Yumdı nergis gözini °ālemden
 Almadı hiç figān u nālemden

300-Saçı sünbüllerini tağıtdı
 Bağrumı lāle gibi dağ itdi

301-Gül yañağın şarardub itdi tebāh
 Berk-i kāh eyledi anı bi-gāh

302-Çodı ben bülbülin belāyile
 Derdle dāci bi-devāyile

303-Anı tenhā beķā yola şaldum
 Naşı arduca ben baķa kaldum

304-Gözümü dikdüm āsmāne hemān
 Didüm iy Hālīķ-ı zemīn ü zemān

305-Oğul ācısı zehr-i kātılmış
 Buña döymek ne kati müşkılmış

- 306-Şāyed İslām ola erzānı
Kāfire dāhı virmesün ānı
- 307-Mā-ḥaşal çün bu zehri nūş itdüm
Dehr elinden ḥurūş u cūş itdüm
- 308-Gözümüñ bahri kaynadı taşdı
Yaşımuñ mevci başımı aşdı
- 309-Başum üstünde ebr-i āh-ı siyāh
Hiç açulmaz yağaridi her-gāh
- 310-Ağlamakdan bu defa zār u zār
Rūz-ı rūşende oldı gözüme tār
- 311-Tabᶜ-ı miratı oldı jenk-ālūd
Ġamile geldi nār-ı zihne ḥumud
- 312-Göñül endişelerden itdi ferāğ
Kodı fikr ü ḥayāl ü rāyı dimāğ
- 313-Geçdi gül vakti diyu yumdı dehān
Söylemez oldı candelīb-i zebān
- 314-Vāzgeldüm zarūri vü nā-çār
Bende nazm ü nesrden aḥir-i kār
- 315-Bilki terk eyleyüb kamū rāyı
Ber-ḫaraf eyledüm her iğvāyı
- 316-Buña kıldum hemīn ki yakam çak
Ayagumda gil ü başumda ḥāk

- 317-Kūh u şahrālara düşem hayrān
Kays gibi bürehne vü cüryān
- 318-Nazm idem ya'ni fikr idüb bunı
Kıssa-ı Leyli ile Mecnūn'ı
- 319-Ma'nevāda şüret eyleyem ānı
Ağlayam saña derd-i devrānı
- 320-Biñ belāyile hāme aldum ele
Bu temām oldu nazm olındı hele
- 321-Lik bunda bir özge kār itdüm
Hātifi naklin ihtiyār itdüm
- 322-Ba'z-ı beytinde kim şafā gördüm
Terceme itmegi revā gördüm
- 323-Sāyiri ihtirāc -ı hātırdur
Zāde-i ümm-i tabc -ı fātırdur
- 324-Ḥamseden ḥumsi oldu nazma naşib
Dördi nazmına düşmedi takrīb
- 325-Bunı bildüm ki sa'yle insān
Urmazimiş murād okıyla nişān
- 326-Olmazimiş müfid hiç tedbir
Olmayacak muvāfık -ı takdir
- 327-Gerçi kim düşmedi murādumca
Olmadı bir eşer bu ādumca

328- °Özrini ehl-i dil bilir bunun
Luṭf olur mı sözünde maḥzūnuñ

329-Bir degüldür kafesde olsa hezār
Gülşen içre olanile her-bār

330-Çalan üstād olursa da sāzı
Rast olmaz düsensüz āvāzı

ĀĠĀZ-I KİŞŞA-I PÜR ĞUŞŞA-I MECNŪN U LEYLĀ*

331-Pārsi dilde ibtidā üstād
Söze bu resmle urur bünyād

332-Varidi dir meger evāyilde
°Arab içre olan kabāyilde

333- °Āmir ādlu kabīleden bir er
Ḥayli dānāidi vü ehl-i hüner

334-Ḥasebile nesebde kāmilidi
Gün gibi luṭfı ḥalka şāmilidi

335-Ād u şān ehliidi ğāyetde
Mülk ü mālıyla ol vilāyetde

336-Şāhib-i hevdec ü °amāriyidi
Ol ilüñ ḥayli nām-dāriyidi

337-Emrine hep kabīle rāmidi
Anlara şan şeh-i be-nāmidi

* Başlık A'da; Kışşa-ı Pür Ğuşşa-ı Mecnūn u Leylā'ya Āġāz-ı Dāsītān

(331 b) urur/ider A

(333 b) idi vü/dil idi A

338-Gerçi kām almışidi dünyādan
Bildüğün gibi cümle eşyādan

339-Şāmit ü nāṭık anuñ emvāli
İtmişidi cihān için mālī

340-Līk arduca olmağa eseri
Yoğidi cömri bağınuñ semeri

341-Giceler yanmağa kenārında
Şem^c -i cem^{ci} yoğidi dārında

342-Gördi āḫir fenāsi var dehrün
Nice dürlü i'nāsı var dehrün

343- cÖmr ezmānı tiz geçer seyldür
Nefs ānātı hep eser yildür

344-Kendüden şöñra çün şuna cāmı
Ne kişi añılur ne ḥōd nāmı

345-Oğul isterdi kim ala kāmın
Añdura yirde komıya nāmın

346-Bu cihetden ziyāde ğamdayidi
Ölümün yād idüb elemdeyidi

347-İtmişidi bu ğuşşa cānına kār
Olmuşidi bu fikrle efkār

(342 b) Nice/niçe A

(343 b) ānātı/atı A

(345 a) kāmın/dādın A; (b) nāmın/ādın A

348-Ağlasaydı bu hüznle her-dem
Nem yirine dökerdi gözleri dem

349-Çekse dem bu ğamile açsa dehān
Tutaridi cihānı odlu duḡān

350-Bu firākile nālīş itse eger
Ana dem-sāz nay olaydı meger

351-N°ola dirsən oğulsuz ādamdan
Ne alur ḡazḡı ol bu °ālemden

352-Oğul ārāmıdur dil ü cānuñ
Ziynetidür ḡayāt-ı dünyānuñ

353-Naḡs olur oğul olmayan ḡāne
Gencsüz olsa girme virāne

354-Servi yok ḡurı bāḡa beñzer ol
Odi yanmaz ocaḡa beñzer ol

355-Ger vücūdı belā vü miḡnetdür
Ḳalsa arduñca ḡoş sa°ādetdür

356-Anuñ içün dimiş bu ḡāli bilen
Ölmez arduñca muḡbil oḡlı ḡalan

357-Diñle ḡālin o °Amiri merdüñ
Ḳuydı āḡir devāsını derdüñ

358-Bir seher ki Ḳudā'ya itdi niyāz
Didi iy °ālem-i serāyir-i rāz

359-Señe maḥfi degil çü derd-i derûn
Beni bu derdle koma maḥzûn

360-Vir devāsını eyle şād beni
Senden umar meded fakīr ü ğanī

361-Sensin iy pādīşāhı ferd ü şamed
احدلم يلدولم يولد

362-Yaluñuzlık hemīn saña yaraşur
Bir oĝul vir ki ol baña yaraşur

363-Ola ardumca tā ki ḥayr-ḥalef
Olmaya māl u mülk ü nām telef

364-Rāst geldi çü vakt ü ānina
İrdi tīr-i duca nişānina

365-Yüklenüb naḥl-i cālem-ārāsı
Bār tutdı nihāl-i bālāsı

366-Ay u ğüni anuñ çü oldı temām
Toĝdı bir hoş ğulam-ı sīm-endām

367-Yüzi gül gerçi sāçı sünbül idi
Mülidi laeli hāli fūlfül idi

368-Gözi lüclü dökerdi jāle gibi
Kanlı köñlek giyerdı lāle gibi

369-Yudı misk ü gül-āb ile dāye
Şardı kat kat ḥarīri ol āye

(361 b) İhlās , 112/1-2-3.

(366 a) çu/çün A

370-Geldi gördi atāsıçün yüzini
Ferahından yitürdi kendüzini

371-Tā ki geldi özine bir pāre
Secde-i şükre vardı bî-çāre

372-Kalbi fiçl-cümle itdi ārāmı
Heb unutdı geçenki ālāmı

373-İtdi şükrāne Haqq yolına nişār
Niçe yüz biñ derāhim ü dīnār

374-Kesdi kurban aña dil ü cāndan
Niçe dürlü semīn-i hayvāndan

375-Kodı Kays-ı hüner anūñ ādın
İdeler tā bu ādile yādın

376-Bāri aldı çü dāye oğlanı
Eydünüb cānile oğul ānı

377-Üstine döneridi merdāne
Kūyı ol şemçidi bu pervāne

378-Besleridi hezār nāzile
Anı rıfkile biñ niyāzile

379-Ağzına süd yirine bistānı
Akıdurdı çuşāre-i cānı

380-Ezeli hāldür olur mergūb
Ger meşakkatle girse ele maṭlūb

- 381-Ditreridi anuñçün üstine
Cān virürdi o daye miskīne
- 382-Veli rām idemezdi oğlānı
Öper ohşardı nice kim ānı
- 383-Hidmet itdükçe dayesi candan
Ol yakışmaz kaçaridi āndan
- 384-Öpeyin dise bir yirin her-bār
Çağırurdi şanurdi şokdı mār
- 385-Gül yañagını koksa mihrinden
Koçınurdi şanurdi batdı diken
- 386-Alsa anı kucağa yā eline
Koçub itse kolın kemer beline
- 387-İtelürdi elinde bir nice bār
Āğa düşmüş tepede māhi-vār
- 388-Gözine sürse ellerin geh gāh
Çekeridi elini ol yüzi māh
- 389-Ohşayın dise sīb-i ğabġanı
Çan iderdi dehānını lebinı
- 390-Hāşılı dāyeden idüb nefret
Gösterürdi calāyim-ı vāhşet
- 391-Bulmazidi elinde hiç rāhat
Gülmez açılmaz idi bir sācat

- 392-Muttaşıl ağlar oluridi rāz
Kimse bilmezdi sırrını iy yār
- 393-Söylemezdi dili ki açā rāz
Bileler her ne ise çok ger āz
- 394-Anuñ emrinde oldılar hayrān
Āta āna kabīle vü ciyrān
- 395-Bunuñ üstine geçdi nice şuhūr
Oldı Kays'uñ bu hayreti meşhūr
- 396-Anı göre gelürdi idüb āh
Zen ü merdi kabāyilüñ her-gāh
- 397-Bir gün anlardan ittifāk meger
Bir kamer çehrelü güzel duḡter
- 398-Aldı Kaysı gelüb kucağına
Karşu tutdı yüzünün āğına
- 399-Kays bakdı anuñ cemāline
Dike dike çü ḡaddi āline
- 400-Oldı hayrānı ol peri rūyuñ
Mesti boynundan alduğı būyuñ
- 401-Diñdi fi-el-ḡāl ağlamaz oldı
Gül gibi açılıb yüzi güldi
- 402-Koyıcaḡ kız kucaḡdan anı
Gördi nā-geh bu firḡati ānı

- 403-Eski ağlamasın ele aldı
Kendüyü yirden yire çaldı
- 404-Kız kucağına aldı çün tekrār
Güldi yine o gül-bün-i bî-ḥār
- 405-İstemezdi ine kucağından
Gözin ayırmazdı yüzi āğından
- 406-Anı görse bu ḥüsn ü tābile
Varmazidi anasına bile
- 407-Dāyeye hiç baş egmezdi
Hürd u āşāmı bile añmazdı
- 408-Olmayınca yanında bir cānān
Ḥüsn şāhı bir āfet-i devrān
- 409-Gülüüb oynayub olmazidi şād
Eyleridi geh āh u geh feryād
- 410-Girse gūşına dilber āvāzı
Uçub ol demde benzinüñ sāzı
- 411-Kendüden gider unıdurdı özin
Mest-i bî-huş iderdi kendüzün
- 412-Girdi çün altı yidi yaşına
Oldı bir tıfl kendü başına

(411 a) unıdurdı/unudurdı A

(412 b) Oldı bir tıfl/Başka tıfl oldı N

413-Dönmedi hiç bu ğayrı eṭfāle
Düşmüşidi bir özge āmāle

414-Sāyir eṭfāl oyunda bāzīde
Fikri anuñ yabānda yazıda

415-Gūy u çevgān oynasa eṭfāl
Başla zülfi idinürdi ḫāl

416-Oka yay egerki ursalar el
Ġamzeile kurırdı kaşa meşel

417-Āşık oynın bilürdi kendü hemān
Ancak andan alurdi ḫazḫ-ı nihān

418-Her gören ḫavl ü fiḫlini taḫayyün
Hükm iderdi ferāset ile taḫyīn

419-Ki yakında bu ṭıfl-ı bī-ḫāre
ḫışḫ evcinden olısar āvāre

420-Bir gözi sāḫire olub meftūn
Olısar bu hevāyile Mecnūn

421-Gerçi rüsvā-yı dūdmān olısar
ḫışḫı ḫālemde dāsītān olısar

422-Hem olısar durur bu ehl-i ḫāl
Bu degildür nişān-ı ehl-i ḫāl

**ATASI KAYS'I SÜNNET İTMEK İÇÜN DÜĞÜN YARAĞI
GÖRDÜĞÜDÜR**

423-Atası mihre o meh-rūya
O gül-i nāzenīn-i ḫoş-būya

(418 a) taḫayyün/taḫyīn; (b) taḫyīn/taḫayyün A

424-Şakınurdu gezend irmekden
Hāli olmazdı pend virmekden

425-Şaddinüñ kim nihāliidi fāze
Servidi māyilidi her nāze

426-Akaridi öñünce cū gibi
Ayağına düşerdi şu gibi

427-Çün elif gibi k̄anı içinde
Elifi vardı c̄anı içinde

428-Şaqlar idi anı yavuz yilden
Bed nazardan yaramayan dilden

429-Büyidüb ānı biñ belāyile
Zahmetin çekdi yıl u āyile

430-Girdi çün on yaşına ol c̄ānān
Hüsle oldı bir meh-i t̄ābān

431-Diledi s̄unnet için anı bu s̄āl
İde bir °ali s̄ürü bezlide māl

432-Rencini çekdi gencine irişe
Göre görkün güvencine irişe

433-Okıdı çok kabāyil-i ābād
از حد کوفه تادر بغداد

434-Bezm-i şahrāya gelmege ezhār
Çün nesīm-i rebic ü ebr-i bahār

(428 a) Vezin bozuk.

(430 a) On yaşına/yaşına A; (b) bir meh-i t̄ābān/nādīr-i devrān A

- 435-Da  vet itdi ulus ulularını
 Arabîñ şol yüzi şulularını
- 436-Belki okundı cümle h aşş ile   m
Her yañaya şalındı peyk  pey m
- 437-Yağın oldu  u vakti   detde
Bir mb rek gnile s  atde
- 438-Urdılar sr emrine bny d
Buldılar nice mevzi -i  b d
- 439-Kurdılar anda iy nice har-g h
Mihr  meh revzen  felek derg h
- 440-Halka itdi gelmege  heng
Yüridi yir yir oldu yollar teng
- 441-onanub her birisi  n ezhr 
Geldi irdi b lk b lk ahr r
- 442-Neseb  küfr g zleyen ahl f
 Arab oğlı  Arab kam e r f
- 443-Karşulardı her olanı z hir
Fevc fevc oluben Ben    mir
- 444-Geldi bu vechle grh grh
Halk-ı dery  miş l u necm-i şkh
- 445-oldı anlarla ol bev di heb
Kh u şahr  v de t  v di heb

446-Var idi içlerinde çok ra^cnā
Merd ü zenden nigār-ı cem^c -āra

447-Çok siyeh -çerde dilber-i ^cArabī
Gözi mekhul-ı Nil hal-i lebi

448-Ba^cdehu emr olundı ola kıra
Toyına cümle ehl-i şeh^r ü kıra

449-Kāse kāse dökildi ortaya h^on
Müştehā ü leziz ü gūnā-gūn

450-Her sinide olan ısıcak nān
Kurs-ı mihridi çarh içinde şan

451-Beñzi kızarmışidi biryānuñ
Hacletinden oturan a^cyanuñ

452-Hasretinden mecālisūñ pūr-tāb
Dökdi h^un-āb dane dane kebāb

453-Her pilavuñ birinci dāneleri
Sanki bir inciyidi ag u arı

454-Yutmağa māmuniyyeler erzān
Sükker-i kuftelerdi her hayrān

455-Kānde görse güllaç bir muhtāç
Remzle dirdi ağılama gel āç

456-Sükkeri şerbet olmuşidi sebīl
Şan Fırāt idi anda yahud Nīl

457-Anı tatyibe hāliş ü nā-yāb
Niçe yük harç olundı misk ü gül-āb

458-Bāri bir hoş velime oldı cām
Sufra kalkdı olundı tā itcām

459- cAyš ile nūşa oldılar meşgūl
Bezm ālātı tōldı şağ ile şol

460-Yüridi sīm-sāk sākiler
Elde altun ayagile yir yir

461-Başladı ya'ni devre girdi hilāl
Tola bedr ola bula hūsn ü kemāl

462-Sāzlar depredildi zīr ü bem
Geldi ortaya cümle piş ü kem

463-Çok sipāriş olundı her sāze
Rāst vire vericek āvāze

464-Kimine gūş-māl u ğılzatle
Kimine luṭf u istimālatle

465-Çopuzuñ kulağını burdılar
Def yüzine ṭabānca urdılar

466-Çaldılar tāziyāne ṭanbūre
Bağdılar egri nāy-ı mehcūre

467- Ūd kolını saldılar dūşe
Başdılar bağra şan ciger-gūşe

- 468-Eylediler nevāht k̄anūnı
Dize alub rübābı hem bunı
- 469-Dem-i gūyende vū nevā-yı saz
Birbiriyle oldılar dem-sāz
- 470-Kopdı nā-geh şadā-yı gūnā-gūn
Çiñ çîñ ötdi derūn-ı tās-ı nigun
- 471-Rakşa başladı çok güzel rakşas
Cāme-i şabri yırtıdı cām ile hāss
- 472-Her şuraḫı boyunlu sīm-endām
Cām-ı zerle çekerdı mey gül -fām
- 473-Gözi maḫmūr niçe cānāne
Eyledükçe nazāra mestāne
- 474-Çak iderdi yaḫaların cūşşāk
Lāle gibi irince dāmene çāk
- 475-Anda kırk gün bu gūne rūz u şeb
Oldı şāhāne cāyş u nūş u tarab
- 476-cĀkıbet Kaysı sūnnet itdiler
Emr-şerci yirine iltediler
- 477-Goncasınuñ ğılafın aldılar
Götürüb atasına geldiler

(474 b) irince/idince A

(475 b) nūş u tarab/nūş-ı tarab A

(476 b) Emr-i şerci yirine iltediler/Götürüp atasına geldiler N

(477 b) Götürüb atasına geldiler/Emr-i şerci yirine iltediler N

478-Berg-i gül gibi bir tabaqla hemîn
Kondi öñine büyüdi āyîn

479-Saçdı üstine sāçu bî-pāyān
Berg-i gül üzre nitekim bārān

480-İrdi maḡsudūna peder ol dem
Kendünüñ oldu şan bütün ālem

481-Āh kim böyle ḡalsa bu devrān
°Aksine olmasa yine gerdān

482-Dād elinden velī hezārān dād
Tersine tīz döner bu bî-bünyād

483-Nitekim sâbıkā didüm saña
Geçdi bu lu°beti felek bana

484-Buña da göresin nider āḡir
Girye vü āh ile gider āḡir

485-Göreyin kim felek ḡarāb olasın
Tīz günlerde itdügüñ bulasın

ATASI TA°LİM-İ °İLM İÇÜN ḡAYSI MEKTEBE VİRDÜGİDÜR

486-Tāb-ı ḡahrile tā zer-i etḡāl
Būte-i mekteb içre olmaya ḡāl

487-Sille-i hvāce ni°metin yimeye
Tövbe tövbe maḡālesin dimeye

488-Hāmlik sīretini irmez ol
Ādemi şūretine girmez ol

- 489-Ber-ṭaraf oldu çünki^cigvāsı
Mektebe virdi Kays'ı ātāsı
- 490-Anuñile bir iki hūb oġlān
Bile koşdı kabīleden h'vişān
- 491-Virdiler mektebe şafāyile
Herbiri mihrile vefāyile
- 492-Geldi mektebde bir niçe duḡter
Nice duḡter cemālile āḡter
- 493-Oldılar anlaruñ sebak-dāşı
Girmeye ara yire tanaşı
- 494-Ṭoldı ol mekteb içi nūrile
Şahn-ı cennet mişāli hūrile
- 495-İçlerinde güneş gibi ser-bāz
Bir şanem varidi meger mümtāz
- 496-Kays'uñ oldu gelüb sebak-dāşı
Gören eylerdi āña sābāşı
- 497-Diridi bu ikiye şad taḡsīn
Yaraşur mihr ü mäh olsa kārın
- 498-Ne şanem tāb-dār bir mehidi
Hūb-rūlar içinde şan şehidi
- 499-Oi nigārīnuñ adı Leyli'yidi
Halk-ı ʿālem kamu ṭufeyliyidi
- 500-Necd adlu kabīle mähıyidi
Bir güzeller sipāhı şāhıyidi

501-Sözde gūyā ḥarīr-i nermidi
Şan mücessem ḥayā vü şermidi

502-Nereye gitse bürünürdi niḳāb
Sāyesinden bile iderdi hicāb

503-Şermle her dem olmağın yāver
Kızarur der dökerdi ol gül-i ter

504-Yine bu cümleyile āfetidi
Şive vü nāzda kıyāmetidi

505-Şaḥt-ı yāyidi kaşları ḥūn-rīz
Gamzesi tīr-i çarḥidi sitiz

506-Saçları deste deste sūnbūlidi
Beñleri dāne dāne fūlfūlidi

507-Kaleme beñzeridi barmağı
Ak şukūfe uçunda tırnağı

508-Lācī-ı ḥokḳ içre ağzı teng çü mīm
Toluyidi dehānı dürr-yetīm

509-Levh-i sīmīnidi eli ağı
On gümüş ḥāmeyidi barmağı

(502 a) bürünürdi/yūzi nūrdı A

(504 a) cümleyile/cümle bile N

(507) N'de yok

(508) A'da yok

(509 a) eli ağı/eli gūyā A; (b) barmağı/barmağı ya A

510-Qāmeti ser-bülend-i servidi
Hüsn-i reftārda tezervidi

511-Yüzi āğı degirmi mähidi
Gözi nergis gibi siyahidi

512-Ruḥı ālıdi berg-i lāle gibi
Dişi āğidi dürr-i jāle gibi

513-Zekānı top sitem-i revnaqidi
Ġabġabı gūyı gūy-ı zībaki

514-Eli gözi hüsnde fāyikidi
Güzel itlākı aña lāyikidi

515-Göriccek Qays oldu ḥayrānı
Der-miyan itdi yolına cānı

516-Leyli'de gördi çün sebaq-dāşın
Cān ile kodı yolına başın

517-Ol iki nāzenīn-i nāreste
Birbirisine oldılar beste

518-Şāhiken bende-sīret oldılar
Şāh-ı cışka ra cıyyet oldılar

519-Cām-ı cışk ile ol iki hem-dest
Birbirisinden artuk oldu mest

520-Aldırub şabr dānesin söyle
Hirmen-i cārı virdiler yile

(513) N'de yok

(514) A'da yok

521-Ol diküb gözlerin olub hayrān
Buna eylerdi hüsni seyrān

522-Bu daħi gizlü gizlü eyleyüb āh
Uğrun uğrun iderdi aña nigāh

523-Bir olub dilden ol iki dil-ber
Virmeyüb sırr virürler idi ser

524-Ne kadar birlik itse iki yār
Olıcağ bīm-i fitne-i ağyār

525-Böyle yakınlıĝ ile olmak irāk
Olur imiş vişāl içre firāk

526-Lā-cerem böyle ıztırābile
Dilde iy niçe piç ü tābile

527-İkisi dāħi mekteb içre karar
İdemezdi od üzre cālis-vār

528-Bir bahāneyle tiz tiz tekrār
Taşra çıkardı ol iki dil-dār

529-Birbirine yanardı derd ü ğamın
Ferce buldıqça ateş-i elemin

530-Olsa fi'l-cümle cānları rāhat
Yine dönerler idi ol sācat

(521 a) gözlerin olub/gözi vālih ü A

(525 a) yakınlıĝile/yakınlık ile A

(528 a) tiz tiz/tiz ü tiz A

(529 b) Ferce buldukça/mümkün oldukça A

531-Varuben mekteb içre bî-sāmān
Oturlardı vālih ü hayrān

532-Korķuları buyidi sırrları fāş
Ola nā-geh duya anı evbaş

533-Böyle fikr itdiler bu kez anı
Koyalar hileyile destānı

534-İdiler āşikāre bî-destān
Birbirinüñ cemālini seyrān

535-Tā açılmaya sırrları nā-gāh
Sizmeye kimse olmaya āgāh

536-Bir zemānda bu rāhı gözlediler
Sırr-ı ıışķı bu veche gizlediler

537-Bî-ğaraż-vār ıarż idüb didār
Birbirin seyr iderdi ol iki yār

538-Gerçi oldı bunuñla göz kānic
Olmadı aña dilleri tābic

539-Her yaña çün şü gibi māyildür
Gönüle şabr kār-ı müşkildür

(531 b) Vālih/epsem A

(533 a) bu kez/gönüb N

(535 a) sırrları nā-gāh/sırr şuna buna A; (b) Sizmeye kimse olmaya āgāh/virmeye kimse ihtimal aña A

(536 a) bu rāhı gözlediler/geçindiler böyle A; (b) Sırrları ıışķı bu veche gizlediler/Bunu idindiler aña hile A

(537 b) ol iki yār/iki nigār A

(538 b) Olmadı aña dilleri tabi/Gönül olmadı lik aña tabi A

(539 a) Her yaña çün şü gibi/Çünkü şü gibi cāriye A

- 540-Lā-cerem dillerinde nār-ı ğam
Uğrun uğrun yanaridi muhkem
- 541-İkisin dāhi eylemişdi zebūn
Varduğunca ziyāde derd-derūn
- 542-Düşdi muhkem çü yār-ı cān kıyası
Okıyub yazmadan kodı Kays'ı
- 543-Kalması okumağa hīç elifi
Kadd-i Leylī'den özge bir elifi
- 544-Ger mu'allim dise idüb ta'lim
Bu içi noktalı harfdür cīm
- 545-İder idi hayāl fi'cī-hāl ol
Halka-ı zūlf-i Leyli'de hāl ol
- 546-Çıkdı ve'cī-leyl sūresine revān
Geçmedi andan öte tūrdı hemān
- 547-Şoruben diseñ añā Kur'ān'ı
Nice bildūñ Kelām-ı Sübhānı
- 548-Koparurdu figān u vāveyla
Dir idi اسر بعبده ليلا
- 549-Virdiler bir gün ol siyeh bahta
Tahta-ı Leyli gibi bir tahta

(542) A'da (a) ve (b) yer değiştirmiş; (a) Düşti muhkem çü/Añā düşdi A (ikinci şekilde vezin bozuk)

(546 a) Veci-Leyl Suresi , 92. sure

(547 b) bildūñ/iřitdūñ A

(548 b) İsrā , 17/1

550-Akşamın Leyli gitmelü olıcağ
 Haneve °azm itmelü olıcağ

551-Ƙodı ol tahtasını bī-ihmāl
 Tahta-ı Leyli yirine derḥāl

552-Aldı kendüsi tahtasın anuñ
 Haberı olmadın o cānānıñ

553-Leyli alub anı revān olıcağ
 °Āzim-i reh-i dūd-mān olıcağ

554-Leyli'nüñ eski tahtasını alub
 °Arı vü nāmusı ḥāk-i rāha çalub

555-Āh u zār ile düşdi ardına
 Bulmağičün devāyı derdine

556-Tahta-ı Leyli'yile oldı hemān
 Ol gül arduñca yil gibi pāyān

557-İrişüb virdi tahtasın añā
 Didi al bunı vir anı baña

558-Sehv ile almışın iy yār
 Geldüm arduñca °özr ide nā-çār

559-Bunı diyüb añā niyāzile
 Tahtasın aldı ihtirāzile

(551) Beyit A'da şu şekildedir; Leyli'nüñ āni tahtası yirine/Ƙodı çün benzer idi birbirine

(552) A'da yok

(554) N'de yok; (555) N'de yok

(556) A'da yok

(557 a) İrişüb/Yetişüb A, añā/aldı A; (b) Didi al bunı vir anı baña/Kendünüñ tahtasın yine geldi A

(558) A'da yok (559 A'da yok)

- 560-Andan āh iderek vedā^c -engiz
Tütdi āhi gibi oradan tiz
- 561-Bu bahāneyle gördi cānānın
Bir nazar anuñ itdi seyrānın
- 562-Bunuñ emsālī turmayub her-bār
Bir bahāneyle ol esīr-i zār
- 563-Gider idi maħalle-i yāre
Olmuş idi bu yolda āvāre
- 564-^cĀdetince mizāç-ı eṭfālūñ
Nitekim bu olub durur ḥālūñ
- 565-Ḥvāceye heb güçile giderler
Okımağda tekāsül iderler
- 566-Mektebe ol gelürdi şevkile
Nice ḥazḗ u şafā vü zevkile
- 567-Sebebin şanma ğayre meyliyidi
Bilki derdi cemāl-i Leyli'yidi
- 568-^cİşk ḥāli durur bu çün iy yār
^cAceb olmaz ^cacebleme zīnhār
- 569-Tañ mı ol gövdeñ olsa hiç-ā-hiç
Mevc-i deryā şığar mı gövdeye hiç

---

(560) A'da yok

(565 b) tekāsül/kuhūlet A

(566 b) Nice/niçe A

570-Daħi bu cümleyile ol nā-şād
 °Aşık-ı derd-mend-i māder-zād

571-Olub āzād h̄vāceden her-gāh
 Olsa eṭfālle kaçan hem-rāh

572-Yolda giderken anlara dirdi
 °İşkdan °āşıka gelen derdi

573-Gelse anlar yanına h̄rmetle
 Gülüb oynamağa maḥabbetle

574-Bu iderdi olardan i°rāzı
 Olmaz idi bir oyuna rāzı

575-Hiç nesne gözine girmezidi
 °İşkdan ğayrısını görmezidi

576-Bunuñ üstine geçdi çün bir yıl
 Başladı hāl olmağa tebdīl

577-Meger ol iki °āşıq-ı zāruñ
 Birbiri derdine giriftāruñ

578-Ṭuydı °İşkıni mekteb eṭfāli
 Bildiler her ne ise āḥvāli

579-Her ṭıfıl gice varsa h̄ānesine
 Diridi bunı bir bir ānesine

580-Anlaruñ sakladuğı gizlü rāz
 Gün gibi il içinde oldı vāz

581-Dile düşüb cālāmet oldılar
İl içinde melāmet oldılar

582-İl dilinden kaçub bu kez nā-çār
Oldılar birbirine çün aġyār

583-Şūretā derd-i cıışkı gizlediler
Nice olur āhiri gözlediler

584-Başdılar baġra taş sanc gibi
Şakladılar derūnde genc gibi

585-Şabr zehrini eylediler nūş
Oldılar candelībken hāmūş

586-Didiler āşinālığa yā hū
Ne o buña bakardı ne aña bu

587-Gerçi bunlar iderdi ikdāmı
Sırrların tutmamaġa her cāmı

588-Lik her birinüñ olub nāşı
Çehre-i zerd ile gözi yaşı

589-İki şahid yeterdi hāline
Gam-ı cıışk u melāl-ı bāline

590- cĀkıbet būyı ol meyün yekser
İl ü būya taġıldı ser-tā-ser

591-Hiç hevāye doyar mı zerre-i ħak
Baħr yolun ider mi sedd-ħāşāk

(583 b) āhir/ahirini A

(584 a) taş/taş A

(590 b) ser-tā-ser/tā-ser A

592-Misküñ ola mı sa'ý idüb iy cān
Penbeye sarmağ ile bñy nihān

**LEYLİ'NÜÑ ANASI KIZINÜÑ ıIŞKI HABERİNDEN ĀGĀH
OLDUĞIDUR***

593-Bu mesāvī ki şāyi^c oldı temām
Tuydı ānı havāşş-ı halk u ^cavām

594-Didiler Leyli'nüñ anesine
Āh idüb döğdi def gibi sīne

595-Koydı toprak başına hāk itdi
El urub yaķasını çāk itdi

596-Ķahrdan güyiyā delü oldı
Saçını çenberini heb yoldı

597-Andan ağlayu gitdi Leylā'ya
Vardı o saçları semen-sāya

598-Oturub öñine hiķāb itdi
Nice yüzden añā ^citāb itdi

599-Gözi yaşı aķarken āh iderek
Ēgri egri añā nigāh iderek

600-Didi şol bir felāna didi bañā
Olmuş āşufte bir cevān sañā

601-Sende ānuñ esiri olmuşsun
Derd-i ^cişkiyla peri olmuşsun

* Leyli'nüñ Anası/Leyli Anası N

(597 a) ağlayu/ağlaya A

(601 b) peri/biri N

602-Hiç saña düşer mi andan bu
Böyle bed-nām ü böyle çirkin b̄u

603-Kız olanda gerek hayā vü edeb
Niçün olmaya sende dāhi °aceb

604-Görse er sāyesini bir kız eger
Kaçmasa bilki anı hīçe deger

605-Kız gerekdür hevādan ide hayāl
Dāmenin nā-geh açā diyu şimāl

606-Kendüye çeşm-i hātem itse nazār
Kıla meyl-i benān ile āver

607-Olsa biñ °āşıkuñ hele lāyık
Señe düşer mi olasin °āşık

608-Cümle nāmūs u °arı bād itdün
°Arab içre ne turfe ad itdün

609-Şimdiden şöñra evde eyle qarār
Mektebe varma bir dañi zinhār

610-Çıkma evden gerekse ger cānuñ
Yoñsa dirin atañ döker kānuñ

611-Anuñ içün dinür kimüñ kıızı var
Yüreginde oñulmaduğ şızı var

612-Toğmasayeg imiş anadan kız
Bāri doğarsa eylese perhiz

613-Ehl-i perhiz olmasa bi-şekk
Yiri anuñ derün-ı kabr gerek

614-Bunlar emsāli itdi çok tevbiḥ
Sançdı yüregine nice siḥ

615-Çün işitdi maḳālini Leyli
Bī-ḥuzūr oldı gerçi kim ḥayli

616-Lī-kın izhār itmedi her-giz
Umduḡu yola gitmedi her-giz

617-Ne ḳoçundı buña ne aḡladı
Aşlı yok söz yirine baḡladı

618-Yab yab aña didi ki hey āna
Eyü söyledü ki yane yāne

619-Evvelā sözlerün baña bildür
Bileyin bende ānı ne dildür

620-Ṭurmayub ıışk u ıāşıḳ añarsın
Beñzer āna ki aḡzum ararsın

621-ıışk ḳangısıdur bunuñ ıāşıḳ
ḳangısıdur di bileyin sābıḳ

622-ıışk ot ādı mıdur ya kūy adı
Yenilür ise nicedür dādı

623-Rāst söyle anı baña bildür
Soñra ıafv it gerek beni öldür

624-Tîr ü ta'ni ile bağrımı deldüñ
Tîg-i cevri ile cânımı alduñ

625-Yeter urdu ki tîr-i ta'ni baña
Siper-i sine niçe döysün aña

626-Çün işitdi anası taqrîrin
Sözde bu veche hüsn-i ta'birin

627-Buldu nev'ân teselli-i hâtır
Olmadı gayri hiç söze kâdir

628-Oldı hamuş şekke düşdi yakın
Nicedür hal bulmadı ta'eyin

629-İhtiyat itdi lik o per gine
Bağladı kapuları üstine

630-Oturub kaldı hane içinde
Mal gibi hizane içinde

631-Kimse hiç görünmedi artuk
Ev içinde geçindi aç u tok

632-San Züleyha'ya töhmet ile heman
Kondı zindane şahid-i Ken'an

633-Ol ev içi gözine tar oldı
Bülbülün aşıyanı har oldı

634-Nagehan düşdi ayru yarından
Aşık-ı zar-ı dil-fikarından

635-Ne yolu var idi vare yāre
Yüregi dinleneydi bir pāre

636-Ne enīs ü celīs ü ğamm-h'varı
Ki añā yanmağ ile söyüne nārı

637-Za'ferān oldı beñzi lāleyiken
Döndi ince hilāle hāleyiken

638-Gizlü iderdi k̇orkudan āhı
Nitekim nāle-i seher-gāhı

639-Giceler kim duyulmaz anda sırr
Ağlar idi açılmazdı ser ser

640-Giceden şubḥ olunca dökdügi yaş
Tā ki eylerdi cāmesin yamyaş

641-Ertesi şorsañ ol gözi sāḥir
Dir idi derledüm gice vāfir

642-Geh ki bī-iḥtiyār ide efġān
Şorsalar eydür idi şokdı yılān

643-Bu bahāneyle eyleyüb feryād
Şubḥa dek ağlar idi ol nā-şād

644-Çıkdı eiden çü gördi zeyl-i yār
Şabr- habibine çekdi baş nā-çār

**KAYS LEYLĀ'NUÑ FİRĀKI İLE MEKTEBDE ĀH U VĀVEYLĀ
İTDÜGİDÜR**

645-Ayrılıb Kays çünki Leyli'den
Görmedi gün yüzini ḥayliden

646-Mektebe varur idi her günde
Gele şāyed bulam diyu bunda

647-Ev ise evde kendüden mecyūs
Kafes içre murğ gibi maħbūs

648-Kays mektebde anı bulmayıcak
Sa^{ce}de necmi mukārin olmayıcak

649-Başladı ğayībāne itdi hitāb
Didi firkatle iy gül-i sīr-āb

650-Bülbülün ħālin itmedün hiç yād
Göklere çıkdı itdügi feryād

651-Oldı mātem-zede kamū etfāl
Firkatünle ne müşkil oldı ħāl

652-Bilki mātem-gede olub mekteb
Yüzini tırmaladı taşları heb

653-Dividün ağzı ħün-ı cān dökdi
Kalemün gözi käre kan dökdi

654-Dürdi kâğıd yüzün °ubūs oldı
Meşq evrākı karebus oldı

655-Mühre tahtāsı sīne-çāk oldı
Dögini dögini helāk oldı

656-Çatdı āl ruħlı yirine yirine
Soğdı barmaklarını birbirine

(656 b) birbirine/birine birine A(ikinci şekilde vezin bozuk)

657-Yüz çevirdi diyu buradan baht
Bu firāk ile oldu ğāyet saht

658-Bāri ol derd-mend ü °āşık-ı zār
Mübtelā-yı cefa-yı firkat-i yār

659-Niçe nevbet daħi gelüb gitdi
Mektebe böyle āh vāh itdi

660-Gördi nām u nişānı yok yāruñ
Revnaķı kalmamış bu gül-zāruñ

661-Başladı ağlamağa derd ile
Hüzn ile niçe āh u serd ile

662-Nideyin didi āh iy Leylā
Oldum hecrün ile vāveyla

663-Ne °aceb naħş imiş sitārem āh
Hiç benüm gibi var mı bir güm-rāh

664-Ķare bahtum uyanmaz uyħudan
Uyħu gelmez gözüme kayğudan

665-Bār-ı hicrān bu ise vāy baña
Döymeye deşt ü tağ u taş buña

666-Böyle dünyāda °ömr sürmekden
°Ömrden böyle zecr görmekten

667-Yig ölüm niçe katla yanumda
Kalmamışdur karar cānumda

- 668-Kāşki toğmaya idüm anemden
Olmayaydum n°olaydı ādemden
- 669-Belki hayvānda olmayub zī-rūḥ
Olayidüm cemād bir bi-rūḥ
- 670-Düşdüm oğlan yaşumdan āh u ğama
Kalkmadın yirden uğradum siteme
- 671-Neyledüm iy felek saña bilmen
Zehr içürdüñ baña hele min min
- 672--Yārdan neyledüñ ki ayrıldum
Senden imiş kamū cefā bildüm
- 673-Bedenüm gibi bendlerüñ çözile
Mū-miyānum gibi gücün üzile
- 674-Yıldızuñ düşe saçula her ān
Gözümüñ yaşı gibi bi-pāyān
- 675-Nitekim başım üzre dūd-ı āh
Bağlasun her yanunı ebr-i siyah
- 676-Nidesin bundan özge dāḥi baña
Gücenem incinem anuñla saña
- 677-Dir isēñ kapu kapu dilenin
Hele saña olanca eylenin
- 678-Şimdiden soñra turma yayuñı kur
Bulduğun cevri okını cānuma ur

---

(671)baña hele/hele baña A

(677) N'de yok

(678) A'da yok

679-Ömrüm oldukça kesmeyüb arasın
Urayın bende saña dīl yarasın

680-Döndi āhir yürekde başlar ile
Sīnesin döge döge taşlar ile

**KAYS KENDÜYİ KÖRLÜGE URUB KABİLE-İ LEYLĀ'YA
VARDUĞIDUR***

681-Bir gün ol derd-mend ü °aşık-ı zār
Kūy-ı dil-dāre °azm için nā-çār

682-Bir bahāne kurub bu üslūba
Diledi vāşıl ola maṭlūba

683-İtdi tebdīl cümle eṭvārı
Kodı nāmūs u ğayret ü °ārı

684-Büridi perdeyile tiz gözini
Körlüğe urdı defci kendüzünü

685-Bend itdi beline bir keçkül
Eline aldı bir °aşāyı ol

686-Dört yañaya yürüdi nābinā
Bir dilenci faķir idi gūyā

687-Her ne söylerse sāyil-i ā°mā
Anı söyler gezerdi bi-pervā

688-İderek dört yanadan dervīze
Vardı der-gāh-ı yār-ı ḥūn-rīze

(679) A'da yok

* Kays Kendüyi Körlüğe Urub Hīle ile Kabīle-i Leylā'ya Varduğıdur A

(683 b) ğayret ü °ārı/ğayrı ü ğarı A(687 a) sāyil/sā°il A

- 689-Ĥavlısı ĵapusına urdı ʕaṣa
Girdi kūr-āne iĵerü dervā
- 690-Zāhiren oldu ṭayanur gibi
Ķaṣd ile düṣdi ṭayanur gibi
- 691-Gitdi elden ʕaṣāsı bir yaña
Keĵküliyle palāsı bir yaña
- 692-Leyli ĵünkim aña naṣar ĵıldı
Niĵe āma durur anı bildi
- 693-Didi ānāsına Őu miskīn kūr
Ne ʕaceb düṣdi derden oldu dūr
- 694-Varayın yirden ānı kaldurayın
Yine aña ʕaṣāsın aldurayın
- 695-Ķapu yolından eyleyin āgāh
Olur elbette kūr olan güm-rāh
- 696-Böyle diyüb iriṣdi yanına
Ten-i mürde ĵavuṣdı cānına
- 697-Ķline yapıṣub didi kim tur
Göziñ aĵıldı muṣtuluk iy kūr
- 698-Yapıṣıcaĵ eline ol lebi Őehd
Eski yāriyle baĵladı yiñi ʕahd

(689 b) dervā/derdā A

(693 b) derden oldu/oldı derden N

- 699-Luḫ ile niçe iḫtizār itdi
Añā yol gösterüb firār itdi
- 700-Ḳays gördi bahāne oldı müfīd
Birini dāhi eyledi tecdīd
- 701-Tutdı bir gün dāhi gedā şeklin
Ne gedā merd-i bī-nevā şeklin
- 702-Bir ḳabağile elde ʿadetce
Yüridi her ḳapuda nevbetce
- 703-Didi iy dūst bir gedā geldi
Vakt-i luḫ u dem-i ʿaṭa geldi
- 704-Yaklaşıcak veşāk-ı cānāne
Refʿ-i şavt itdi bi-nevāyāne
- 705-Leyli bildi işidüb āvāzın
Sīnesinde olan ḳamū rāzın
- 706-Didi yanunda olana cānā
Deyrler eydür bu sözi merdāna
- 707-Kişi bizzāt eylemek ḫayrı
Yıgdür andan ki eyleye ḫayrı
- 708-Böyle diyüb segirtdi ol fettān
Şadaḳa itmege gider idi şan
- 709-Çün bilürdi divānedür derde
İrdi defʿi o bi-neva merde

(707 b) Yig/Yeg A

(709 a) divānedür derde/divāne derde

710-Aña  arz-ı g l-i cem l itdi
Ol hez rına bi  nev l itdi

711-Ol iki z r yirine yirine
Yakdı  asret odını birbirine

712-Ol bu na bu a na nig h itdi
Gah ol g h u geh bu  h itdi

713-Andan ayrıldı bi-nev  andan
M rde-ten gibi ayrıla c ndan

714-B ri ek er zem nda b yle id b
Gel b eks ks z anda gine gid b

715-Neyles n  i k dur  ar r itmez
N rdur a na  abr k r itmez

716-Bunu t ydurdu n -geh a y re
Yine ba ladılar dil- z re

717-Ta na ta ı atıldı her t rafına
H zef  ar ı ba ladı telefe

718-Z nd-i bu zı yine  akdılar
Her zeb n  te ini yakdılar

719- erer ile zeb nesi  anu 
Tutdı her k  sesini devr anu 

720-Kays  aldı arada   n n -  r
 tmez oldu anu  gibi gird r

(711 b) Yakdı/Yandı N

(717) N'de yok

721-Gitmez oldu diyār-ı yārine
Varmaz oldu anuñ tebārine

722-Geçdi ḥadden çü ḥasret-i Leylā
Oldı ġālib mizācına sevdā

723-Şoyınub girçek oldu divāne
Acıdı āşinā vü bigāne

724-Buldıġın söyler idi mest-etvār
Bilmez idi ne didügin her-bār

725-Ayrılıb akraba vü yārāndan
Leyli Leyli diyu diyu cāndan

726-Derd-i ıışk ile oldu āvāre
Düşdi rüsvā-yı kūy u bāzāre

727-Elde taşlarla cem olub etfāl
Düşdiler arduna anuñ fi ıı-ḥāl

728-Yir yir ururlar idi aña seng
Anlar ile turub iderdi ceng

729-Gāh seng oldu ḥāli gāhi ceng
Kaldı miskīn arada vālih ü deng

730-Taşra gitse fażayih-i etfāl
Eve gelse naşāyih-i cūhhāl

731-Düşdi şahrāya ıākıbet hayrān
Ser ü pāyı bürehne vü ıüryān

(725 b) diyu diyu cāndan/diyu diyu diyu cāndan A

(731 b) vü/ten A

732-Hemin ol günden il görüb meftûn

Lakabın taqdılar anun Mecnûn

**ATASI MECNÛN'UŃ HĀLİNDEN ĀGĀH OLUB DİRDLE ĀH
İTDÜĞİ VÜ ANI BEYĀBĀNA ARAYU GİTDÜĞİDÜR**

733-Olıcağ böyle hāl Mecnûn'a

Oldı ma cüm atası maḥzûna

734-Derdle âteşin bir āh itdi

Dūd ile cālemi siyāh itdi

735-Yaḳasın çāk idüb fütāde hemīn

İtdi oğlı firāḳına nefrīn

736-Ḥayreti bahri irdi suhrāba

Şaldı felek tenini girdāba

737-İstiḳāl itdi nār-ı mihr-i peder

Bedeninyakub itdi ḥākister

738-Oğuluñ bir yirine batsa diken

Olur atada tīr-i cān-efgen

739-Ata olmasa bir kimesne eger

Nedür ol bilmez āh-ı mihr-i peder

740-Başdan ayağa cāyb olsa oğul

Ata gözine cāyb gelmez ol

LATİFE *

741-**Yengecün oğlını biri görmüş**

Böyle niçün yürür diyu şormuş

(735 a) fitāde/fenāde N

(736 b) tenini/teni A (ikinci şekilde vezin bozuk)

* Bu bölüm N'de yok

742-İncinüb dimiş oña vara gide
Nice yürise yaraşur yigide

743-Bāri Kays'ũn atası bulduğına
Şora şora mülāķi olduğına

744-Virdi bir kimse °ākıbet haberin
Didi bu veche hālınũn semerin

745-Ki falān deşt içinde vīrāne
Bir kaşır vardurur o dīvāne

746-Gördüm orada bī-ser ü sāmān
Döner idi bürehne vü °üryān

747-İşidicek bunu ata-miskīn
Bilüb ol deşte toğrı gitdi hemīn

748-Vardı geşt eyledi temām ānı
Buldı āhir o kaşır-ı vīrānı

749-Girdi içinde devr itdi biraz
Gezüb ararken ānı geçmedin āz

750-Gördi bir kūşesinde Mecnūn'ı
Ol ğam-ı °ışık ile ciger-hūnı

751-Oturur baħr-i hayrete talmış
Fikr ile başın aşağa şalmış

752-Ayağı pāre pāre sīnesi çāk
Uzamış sāçı tırnağı nā-pāk

(745 b) vardurur/vardur A (ikinci şekilde vezin bozuk)

(746 a) Gördüm orada bī-ser ü sāmān/Dünki gün gördüm anda dönerdi A; (b) Döner idi bürehne vüfuryan/ Sizden evvel kaşırda dönerdi A

- 753-**Q̄āmeti** incelüb hilāl olmuş
Boynı nāy misāl-i nāl olmuş
- 754-**Çalınub** beñzi şan ten-i mesmūm
Kurumuş ağızı çün leb-i maḥmūm
- 755**Cismi** pul pul nisān-ı seng olmuş
Kūh-ı cıışka hemīn peleng olmuş
- 756-**Sāyesi** var yanında ancak yār
Giceler ol daḥi gider bī-zār
- 757-**Gözi** yaşından ayru maḥremi yok
Bağı başından özge hem-demi yok
- 758-**Atası** bakdı ḥāline nā-gāh
Yakasın yırtub itdi nāle vü āh
- 759-**Çağırub** andan aña didi eyā
Cānumuñ cānı göze nūr-ı cilā
- 760-**Sende** bu gördüğüm ḥayālüm mi
Yohsa düşüm mi vehm-i bālüm mi
- 761-**Seni āşufte** böyle kim kıldı
Vālih ü ḥaste böyle kim kıldı
- 762-**Ne peri** yili böyle çaldı seni
Ne şanem cıışkı böyle aldı seni
- 763-**Bilsem ānı** çalışam olanca
Nakd-i cān vırsem anı bulanca

(756 b) bī-zār/hezār A

(762 b) cıışkı/ cıışkıñı N

764-Tutmuş idi bu söze Mecnūn gūş
Leyli'den ğayriden olub hāmūş

765-Bağdı dike dike atasına
Ol ğam-ı hecri mübtelāsına

766-Bilmedi hayretinden anı hīç
eşq ile olmuş idi hīç-ā-hīç

767-Didi kim sen ne yerlūsen sende
Var bilişlik ealāyim-i bende

768-Didi ataken iy oğul billah
Kendūni devşür eyle baña nigāh

769-Didi Mecnūn diye ata kimdür
Baña ma'liūm ola tā kimdür

770-Leyli'den ğayrı kim var iy eāķil
eĀlem içre olan aña māyil

771-Alduran göñli eşq bādına
Ata āna alur mı yādına

772-Atası gūş idicek aķvālin
Gördi ğāyet müşevveş aħvālin

773-Vardı ağlayı öñüne anuñ
Eline yapışub o hayrañuñ

774-Didi rıfķ ile tır oğul bu dem
Seni tā Leyli'ye alub gidem

775-Çünkü Leyli adını gūş itdi
Bu mey-i hoş-güvār nūş itdi

776-Def ei didi eyā mesihā-dem
Hızr mısın ye ğayrı bir ādem

777-Yārdan kim bu müjdeyi virdüñ
Böyle demde baña meded irdüñ

778-Düşde miyin veya uyanık mı
Mest miyin veyāhūt ayık mı

779-Gerçi aldaduğın gümān itdi
Hele kalkub atasile gitdi

780-Yolda çok miñnet ü belāyile
Nice dürlü füsūs u rāyile

781-Aldı gitdi evine toğrı anı
İstedi Leyli diyu diyu seni

782-İltüb işmarladı anasına
Çünkü muctād idi cefāsına

783-Göriccek ānı āne-miskīne
Geldi bir pāre nārı teskīne

784-Çoçub öpdi yüzini hem gözini
Sildi yeñiyle yüzünüñ tozını

785-Eski pālāsını şoyub atdı
Yiñi giysi tedārikin itdi

(785 a) pālāsını/pālāsın A

786-Gövdəsin yudı ʔab-ı nab ile
 ʔaradı ʔurrasın gül-ʔab ile

787-Kesdi ʔırnaqlarını arıtdı
 Hele nevʕan ʔasāveti gitdi

788-Giydürüb yiñi cāmeler ʔat ʔat
 Urdu başa ʕimāmesün hey hāt

789-Bağ ile bağlanur mı hiç hevā
 Ağ ile avlanur mı aqar mā

**ATASI ANASI MECNŪN'I BEND-İ PENDE ÇEKMEK
 İSTEDÜKLERİDÜR ***

790-Bildiler gerçi böyle naḥcīre
 Çare yok çekmeyince zincīre

791-Ata ana aña ʔıyamadılar
 Mihrin elden anuñ ʔoyamadılar

792-Hürmet ile oturtub öñlerine
 Didiler her ne geldi öñlerine

793-Yaʕni kim ānı pende çekdiler
 Ayağın pāy-bende çekdiler

794-Didi atası iy ciger-gūşem
 Ben ki cām-ı ğamuñla bi-hūşem

795-Ārzu ideinüb seni cend sāl
 Bunca dökdüm yolıña māl u menāl

796-Bu ümīd ile kim olam āḥir
 Tazelik gide pīr olam āḥir

* A'da yok. A'da buradan sonra bölüm başlık mahalleri hazırlanmasına rağmen boş bırakılmıştır.:(795 a) sād/çend N

797-Elümi tutasin ʿaṣā gibi

Tayanam saña dest ü pā gibi

798-Evde mürde çerāğımı yakasın

Şāh olursam da tahtuma çıkasın

799-Göreler eylügüñi biliş ü yād

Hayrla itdüresin ādumı yād

800-Şimdi ise bu itdügüñ girdār

Baña ʿār üzre ʿārdur ki ʿār

801- ʿArab içinde eyledeñ bed-nām

Beni ʿirz işi oldu cümle temām

802-Gitdi nāmūsumuz ابا عن جد

Geldi geldi de sende buldı hadd

803-Ne revādur bu iy gözüm nūri

İhtiyār idesin şer u şūrı

804-Eyü çekdüñ belā-yı devrānı

Yeter olduñ bu vādi hayrānı

805-Şimdiden sonra divşürüb özüñi

Fikr ile söyle söylesen söziñi

806-Eyle tehzib-i nefis ü halkı taleb

Kıl şicārūñ libās u ʿilm ü edeb

807-Her ki ʿilmi idindi başına tāç

Kimseye her-giz olmadı muhtāç

808-Kıl taleb şimdi kim zemānidur
 °Unfuvān-ı dem-i cevānidur

809-Çün benüm gibi irte pīr olasın
 Bu belāda benümle bir olasın

810-Eylemez fāyide peşimānluḡ
 Zūlf-i dilber gibi perişānluḡ

811-Çünki arduncadur fenā-yı mevt
 °Aḡil olan ider mi fırsatı fevt

812-Olma maḡrūr aşılla nesebe
 Hasebe çalıḡ iy oḡul ḡasebe

813-Ḥaseb-i bi-nesebde yoḡ noḡḡān
 Neseb-i bi-ḡasebdedür ḡüsrān

814-Duḡter-i rezle eyle iz°ānı
 Kāfir oḡlı olan müselmānı

815-Dün ki oḡlānsın henüz ḡāli
 Ne bilürsen nedür zenūñ ḡāli

816-Umma her-giz vefā-yı °avretten
 °Aridür çün serāb-ı şerbetden

817-Yüzine baḡma °avretūñ zinhār
 Düzgūñiyile ol seni aldar

818-Şol ki alnında ādı ebrūdur
 Bir ḡare keḡ-nihād-ı cādūdur

- 819- Ālidür her kızcılcası anuñ
Yüzine hażz ile sürer kanuñ
- 820-Vesmesi güyyiā kare gündür
Hāli sineñde kare dügündür
- 821-Gözlerinde ki iki āhūdur
Sürmesi kare ince sancudur
- 822-Totalum bu hilāf vāki^cmiş
Şohbet-i zen kişiye nāfi^cmiş
- 823-Hiç münāsib mi saña anadan bu
İdesin bu yaşıñda cüst ü cū
- 824-Güdük oğlana ıışk lāyık mı
Ateşe penbe hiç müvāfık mı
- 825-Tıfısın tıfla düşenin işle
Gizlü kārı ko rüşenin işle
- 826-Sebaķuñ ıışkıdur saña düşeri
Gider üftāde ğayrı şūr u şerri
- 827-Gelicek hātırıñña bir yüzi āk
Mührelenmiş beyaz kāğıda bak
- 828-Fikrüne düşse bir kadd-i mevzūn
Elifi gözle olmağıl meftūn
- 829-Hālle hatt-ı hayālün eyle birūn
Yitir i^crāb ü nokta derd-i derūn

(826 b) gider üftāde /Gider o fütāde A

(829 a) eyle/it A

830-Bir şanem gözi kaşı ağızın yād
Eyleseñ okı nūn u mīm ü şād

831-Sen hevāsından ictināb eyle
Sīn dendānesin heşāb eyle

832-Ataken saña olayın bir kūl
Gel oğul nuş u pendim eyle kabūl

833-Leyli fikrin çıkar dimāguñdan
Kopar at بنج سومي bāguñdan

834-Sen aña cān virüb şanursun yār
Ol senüñ sevdüğüñden eyler cār

835-Mihr umarsın sen ağlayub andan
Göz yaşı gibi ol kaçır senden

836-Anuñ arduñca ğamdasin nālān
Gülüb oynar o ğayr ile ħiandān

837-Olmayıcak anuñ ğamı senden
Sende vazgeç anuñ hevāsından

838-Ber-hevāda daħi uçar Leyli
Yok durur hiç anuñ saña meyli

839-Akrabā vü kabīle içre hezār
Çok cemīle resīde kızlar var

840-Hüsn ile herbirisi efsāne
Ta'n ider gökde māh u tābāne

841-Kanķısın dırsen anlaruñ alalum

Eyü çekdük ğamiñi şād olalum

**MECNÜN ATASINA CEVĀB VİRDÜĞİ VÜ CEVĀB EŞNĀSINDA
VELĀYET İZHĀR İTDÜĞİDÜR ***

842-Didi Mecnün iy peder billah

Sende tut gūşunu baña geh gāh

843-Bilüren aćkil-i kabāyilsin

ćArab içre nigü haşāyilsin

844-Hānedānuñ çerāğıdur rūşen

Hānümānuñ turağıdur gül-şen

845-Zātuñ ile kabīle ćĀmirdür

Halk mećmūr u halkuñ ćamirdür

846-Dūd mānuñ sevādıdur taćyīn

Kāre evlerle hāl-i rūy-ı zemīn

847-ćArabuñ reşkisin feşāhetle

ćAcemüñ haşreti zerāfetle

848-Bu melāmet libāsını bilsen

Almadum ihtiyāri egnüme ben

849-Bil ki giydürdi şāh-ı ćışk anı

Cebr ü kahr ile söyledür mi beni

850-Virmedüm kendüme bu hūzni ben

Kişi ola mı nefsine düşmen

851-Kendi rüsvālıgın diler mi kişi

Kaşdla ider mi hiç zararlu işi

* A'da yok.

852-Yārdan vāzgeç dir iseñ ger
Tūr hayālümden anı taşra çıkar

853-Göñlümi var getür küyundan
Tā geçem vāz cüst ü cüyundan

854-Derd kim oldı ben ğarībe naşīb
Fāyda itmez aña ʿilāc-ı tabīb

855-Bilürem bunu kim suçum çokdur
Yüzüñe bakmağa yüzüm yokdur

856-Hağ durur her ne didüñ ise şarīh
Penddür baña gūşmāl-ı şahīh

857-Tumaz isem eger şekāvetdür
Āhiretde vebāl ü hasretdür

858-Tutar isem nicideyin anı
İhtiyār elde mi ʿakıl kanı

859-Pes beni ʿışk -ı yārum ile ko
İdiyin tā olunca cüst ü cū

860-Olmaya çünki tutmağa kābil
Neyler ol pendi eyleyüb ʿākil

861-Eylemiş çün ezel yed-i taqdīr
Tıynetüm āb-ı akl ile taħmīr

862-Anı tebdīl eyle diyu baña
Pend virmek düşer mi hiç saña

(860) N'de yok.

863-Bir ağaç kim kuruya yaş ermez
Aña ş u virem nesne baş ermez

864-Göz ki evvelden olsa idi kur
Kuhl çekmekle hiç virür mi nür

865-Virme bir daği baña nuş u pend
Nefci yok eylesen anı her çend

866-Oldı bağrum delük delük çün nāy
Sen baña dirsın iñleme ay vāy

867-Yanar ateş içümde külhan san
Āhdan t̄an mı virse dūd u dühān

868-Gözümüñ yaşını yeter ağla
Dime deryā yolun baña bağla

869-Āhum için iken baña sögme
Nefci yokdur şok demür döğme

870-Dağlar var derūn-ı dilde nihān
Gözlerüm itmesün mi hūn-revān

871-Ķo beni derdüm ile zār olayın
Zī-saċādet fedā-yı yār olayın

872-Yārdandur çü çekdügüm miñnet
Şayarın ānı cānuma minnet

873-Seg-i kūyuna biñ selam olsun
Ķömr ü Ķizzetle müstedām olsun

874-Andan özge baña bakar yokdur
Gel diyu dāmenüm çeker yokdur

875-Öñüme gül döşer ayağıyle
Pāyuma dürr döker dudağıyle

876-Yārdır  ālem içre yār u yār
ليس في الدار غيره ديار

877-Yārdan ayruğıl ala cānı
İy ecel raħm u şefkatün k anı

878-Çek elüñ dirisen baña b ari
Kes elümü  o d amen-i y ari

879-Bunı dirken atasına Mecn n
G zleri k asesi olup p r-h n

880-N -geh  lnı şarardı   n nesr n
Bilmedi kimse n olduğun misk n

881-K n rev n oldu def i y n nden
Şu gibi kim boşana y n nden

882-İz ir b eyledi hem n Mecn n
Didi atası hey ned r bu h n

883-Didi Mecnun iy ata tanma
Bu kadar nesneyile talbihma

884-G rd đ ñ şanma derd-i derm ndur
K n deg ld r bu r hat-ı c ndur

(875 b) d r d ker dudağıyle/d r dudağı ile N

(876 b) Evde (k ainatta) ev sahibinden (Allah'dan) başkası yoktur; (881 b) y n nden/y n nden A

885-Yārdan kan aldı bir faşşād
Urdı kolına nişter-i üstād

886-Bunda ol nişter baña teçsīr
İtdi kânun akıtdı bi-taksīr

887-Şimdi anda elümdedür ol yār
Bende bunda bu derd ile bī-mār

888-Ben olun ol benin bu söz çokdur
Çişk yolunda ikilik yokdur

889-Ne o Leyli ne hod benin Mecnūn
Bir olubdur iki ten-i mahzūn

890-Bunu söylerken oldı nā-peydā
Tutdı şahrā yolını bī-ser ü pā

891-Hālet-i vecde geldi āni hemān
Āh ide ide oldı Necd'e revān

892-Atası bilmez idi bunu ayān
Şordı çıkdı didügi gibi hemān

**MECNŪN DERD DİRD-İ FİRĀK İLE MUHKEM MEST OLUB ATASI
DEF'İ HUMĀRINA ÇALIŞDUĞIDUR ***

893-Bacde-mā diñle hāl-i Mecnūn'ı
Nice çekdi belā-yı gerdūnı

894-Rāh-ı şahrā tutub ki gitmiş idi
Cāmesin pāre pāre itmiş idi

* A'da yok

- 895-Teni  üryān yüregi büryān
Gözi giryān bağrı tolu k n
- 896-Deşt ü şahr ları iderdi  ak
Yil gibi cüst u  abük ü  al k
- 897-Sinesin d ge d ge taşlar ile
Teride d ke d ke yaşlar ile
- 898-G h yayılıb z b-ı deşt gibi
Geh turub  huv n-ı mest gibi
- 899-Geh segirdüb ka ar idi bi- ayd
Şan boşandı tayağın egdi şayd
- 900-Geh gelürdi tarid ü cevlane
Taqlalar d neridi merd ne
- 901-Ya ni bilmezdi vecd-i zevkinden
Necd'e nice giderdi şevkinden
- 902-Bolsa ger kuş olub u aridi
 Azmi   nkim diy r-ı y ridi
- 903-Giceler t  seher seher t  leyl
Y r y b itmez idi nesneye meyl
- 904-Leyli Leyli diyu diyu giderdi hem n
 ekmez ill   ekerci y r hem n

905-Giceler zār u zār iderdi fiġān
Hem gider hem diridi bunu revān

906-Tiġ şalub felek kemīnūnden
Ne dilersin baña bu kinūnden

907-Şimdi kim dökese benüm kānum
Alasın kuşca talbınur cānum

908-Bu cefādan ne fāidūñ bilsem
Bu cinādın ne cāidūñ bilsem

909-Totalum kim kılıç şınar oldūñ
Ben gibi nātüvānı mı bulduñ

910-Ġalebe kimse pāy-māl itdūñ
Gürbeye şive-i şegāl itdūñ

911-Hāşılı bār-ı āhı Mecnūn'unñ
Bilini bükdi raşş-ı gerdūnuñ

912-Ebr gökde anuñçün itdi fiġān
Ra'ed şandılar anı halk-ı cihān

913-Sīne çāk oldı ġarbedek şarkdan
Āteşin açdı şerhalar berçden

914-Dökdi göz yaşını olub giryān
Virdiler adını anuñ bārān

915-Pes o ġam şāhınuñ belā-hvāhı
Deşt-i işkuñ ġarīb-i gümrāhı

916-Ĥayretinden yitürmegin yolu
Gāh sağı tutaridi geh şolı

- 917-Nidesin bilmezidi üftāde
Döneridi bu resme şahrāda
- 918-Ne atasından eylemişdi kabūl
Ne bulurdı diyār diyār vuşūl
- 919-Artmışidi ziyāde sevdāsı
cışkile ceng ü harb u ğavġāsı
- 920-Şöyle olmuşdı baħr-i ħayrete ğark
İtmez olmuşdı yiri gökden fark
- 921-Ebr-i muzlim gibi olub pür-ġam
Bir dem olmazdı gözleri bī-nem
- 922-Atası derdmend her yaña
Çāre arardı yürüyüb āña
- 923-Halkdan irdüġine şorardı
Derd-i cışka divānedür dirdi
- 924-Varidi ol diyārda bir pīr
Pir-i rüşen zamīr-i pūr-tedbīr
- 925-Harr u berd-i zemāneyi çekmiş
Nice kez tohm-ı gam biçüb ekmiş
- 926-Cām-ı cışkile mest olub tekrār
Nice gül candelibi olmuş zār
- 927-Ateş-i miħnetile iy nice sāl
Tecrübe būtasında olmuş kāl

928-Vardı āhir bu pīre ol ğam-gin
Didi iy genc-i ihtiyare emīn

929-Bir oğul derdine giriftārın
Gice gündüz anuñla efkārın

930-Ateş-i ıışka yandı ol nā-gāh
Pīç-i pīç itdi göĝe dūd-ı āh

931-Muttaşıl aĝlayuben açılmaz
Mest-i dīvānedür ki ayılmaz

932-Hūy idindi libāsını yırtar
Her zemānda bürehnelik ister

933-Çāk ider her ne giyse ferzāne
Yaķasından irince dāmāne

934-Bize bir rāh göster ol ğam-nāk
Girye āzide cāme itmeye çāk

935-Didi ol pir kūy-ı yārından
Kūyı topraĝınuñ ĝubārından

936-Çek gözine cü tūtiyā anuñ
Aglamaz ola tā o giryānuñ

937-Daħi ol kūy-ı segleri içre
Der-geh-i yarı begleri içre

938-Bir seg ipin aña girībān it
Yañi kim yaķasına kaytān it

(928 b) ihtiyāre/ihtibāre N

(930 b) pīç-i pīç/pīç u pīç A

939-Ta ki artuḡ yaḡasın itmeye āk
Ol cefā-pīşe  aşıḡ-ı ālāk

940-İşidüb bunı atası derḡāl
İkisin dāḡi itdi bī-ihmāl

941-Evvel ol tozdan uyub sözine
Tūtiyā ekdi çün iki gözine

942-Defci aḡlamaz oldu diñdi meger
Tūtiyāyu ne diyu itdi ḡader

943-Çün ikinci didüḡünü itdi
Diñle ol bī-nevāyı kim n itdi

944-ekdi geri elin yaḡasından
Nesne āk itmedi libāsından

945-  ışḡ bezminde gördi ol maḡmūm
Bu iki zevḡden olur maḡrūm

946-Urdı bu defca nāḡun-ı büntiz
Sinesin şerḡa şerḡa eyledi tiz

947-Sineden ide ya ni seylānı
Gözleri dökdüḡi ciger ḡānı

948-Andan el urdı cāmeye gine
Yırdı etekden yaḡasına ine

949-Gördi var māni i bu defca yaḡın
İtdi bir  aḡs-i emr-i āki hemin

950-Bes atası nice ki sa'cy itdi
Yine ol eski rāhına gitdi

951-Kaldı tedbīrden aña cāciz
Her ne itse bulurdi bir hāciz

952-Oldı guşşayla cismi hākister
Germidi çünki nār-ı mihr-i peder

953-Gerçi turmaz naşīhat iderdi
Sözleri hep yabāna giderdi

954-Olmağın c ışk-ı yāriyle hayrān
Şöyle turur bakardı bi-sāmān

**KABİLE-İ LEYLI'NÜN TA'RİFİ VÜ FİRĀK-I MECNŪN-I NĀ-MURĀD
İLE BUNUŃ DAHİ BA'Zİ MELĀLİ VAŞFIDUR***

955-Gel eyā bülbül-i sühan-perdāz
Kışsa-ı c ışka ol yine dem-sāz

956- c Aşık ahvālini didüñ ekşer
Hāl-i ma'şūka dōnde vir haber

957-Necd Tāğı dibinde hayli kadīm
Bir kabīle olurdi ehl-i kerīm

958-Her tarafdān tutub ol şahrāyı
Eylemişlerdi c iyş içün rāhı

959-Kurub iy nice tarem ü hār-gāh
Sāyebān-ı bülend ü c āli cāh

960-Şenlikidi derūn u bīrūnı
Ohşaridi rübā c-i gerdūnı

---

*A'da yoktur.

961-Bir °aceb dūdmānidi °ālī
Māl ü esbābile içi mālī

962-Gerçi şahra-niṣīn kavmīdi
İşleri hep zekāt ü şavmīdi

963-Ni°met -i Hakk'a olmagın şākir
Varıdı māl u mülkleri vāfir

964-Deveyile koyunıdi ekser
Mālīk oldukları zer ü zīver

965-Şorsalar eñ fakīr-i bī-nāmın
Bilmezidi hesāb-ı aḡnāmın

966-Her taraıdan yürirdi nice süri
Tolmuşıdi koyunıle her öri

967-Şöyle kim olmuşıdi şahrā teng
Geçemezdi gelen geçen bī-ceng

968-Her şebānuñ elinde çevgānı
Nāfızıdi çü hükmi-sultāni

969-Pesmi her koyunuñ harīridi
Devletinde fakīr mīridi

970-Aydınurđı °abā-bahār irse
Pōstīn ü nemed-şitā girse

971-Žar°ı saıladı itmege taıśīm
La°i-i şandūk içinde külçe-i sīm

(965 a) fakīr-i bī-nāmın/fakīrini بامان; (968 b) Nāfız idi çü hükmi-sultāni/Küyü tevakkı idi Süleymān'ıñ A

972-Sedyi rāhından eyleridi şīr
Her bir evde akardı cūy-ı şīr

973-Bir taraftan cemāli anlaruñ
Olmuşidi cemāli şahrānuñ

974-Gezeridi sürün sürün bī-ḥadd
Her cemel anda bir cebel-i zī-bedd

975-Kimi ner anlaruñ kimi māde
Her ne ḥamlı için olsa āmāde

976-Leyli bu kavm içre bir kızidi
Sanma cāne alınsa da kızidi

977-Mālik'idi atasınuñ adı
Namı tutmuşdı mülk-i Bağdād'ı

978-Melikiyidi Necd ehlinuñ
Bes anuñ devletünle Leyli'nüñ

979-Dāimā hevdecin çeken nāqa
Zeyn olunurdu başdan āyaka

980-Topuğunda olan gümüş ḥalḥāl
Görinürdi felekde cāyn-ı hilāl

981-İtseler zeyn boynı tākını
Mühreler birle ka^cb u şākını

(972 b) cūy-ı şīr/cū-i şīr A

(976 b) Şanma cāne alınsa da kız idi/Cāne dāḥi alınsa ucuz idi A

(978) A'dayok

(981 a) İtseler zeyn boynı tākını/Aşşalar mühre boynı tākına A;(b) Mühreler birle ka^cb/Virseler zeyne gūş A

982-Görinürdi burūç-ı çarh-āyin
Zühre vü mihr ü mäh iile pervīn

983-Her kaçan binse üstine Leyli
İl temāşasına gelüb hayli

984-Her gören diridi olub mesrūr
Kulle-i kühdan belürdi nūr

985-Gāhi üstinden āña itse haddā
Nice cāşık iderdi cānı fedā

986-Bāri māl u menāli ol kavmūñ
Gūsfend ü cemāli ol kavmūñ

987-Dudmuşidi o deşti ser-tā-ser
Andanidi ğınāları ekşer

988-Geçinürlerdi hūsn-i hālile
Kona göçe ferāğ-ı bālile

989-Ehl-i cıyşidi bāy u dervīşi
Eger erkek dūrūr eger dişi

990-Bir serāperde içre Leyli'de
Otururidi ol hevālide

991-Cemc olurlardı yanına her-dem
Ol kabīle benātı bīş u kem

992-Şol güzel nāzenīn duhterler
Hūsn-i eflāki üzre ahterler

(984 a)olub mesrūr/mesrūr olub A

(989 b)erkek dūrūr/erkekdür A(ikinci şekilde vezin bozuk)

993-Her biri bir işe olub meşğūl
 Şohbet esnāsı olmamağa melūl

994-Kimi naqş işleridi bükalemūn
 Kimi dikiş dikerdi gūn-ā-gūn

995-Kimi sürme çekerdı gözine
 Kimi burka^c bürürdi yüzine

996-Līk Leyli hayāl-i yārında
 Seyr-i naqş-ı ruḥ-ı nigārında

997-Dikmezidi velī gözün rāha
 İntizārile yārı dil-ḥvaha

998-Çekmezidi velī dem-ā-dem āh
 Bürüridi yüzine dūd-ı siyah

999-Kızlar iderdi ruḥların gül-gūn
 Ol iderdi iki gözün pūr-ḥūn

1000-Giceler kim o cem^cile bu şem^c
 Oturub anlara tutardı sem^c

1001-Şem^c gibi yanardı sūzile
 Āteş-i ıışk-ı dil-fürūzile

1002-Biri virse eger añā pendi
 Öper oḥşaridi o dil-bendi

1003-Söylese il sözünü dirdi ṭur
 Bir bahāneyile oluridi dūr

(998 b)Bürüridi yüzine/Bürimezdi meger ki A

1004-Söz açılsa eger ki Mecnūn'dan
Hazz iderdi şafāyile bundan

1005-Şıçrayub oğ gibi o kaşı yā
Nice niçe diyu şorardı hā

1006-Düşmezidi dilinden ol cānuñ
Nām-ı Mecnūn u kışşası anuñ

1007-Gāh olurdı o hem-hevālarile
Kendü emsāli dil-rübālarile

1008- Söyleşürken letāyif ü iḥbār
Dirdi anlara ol kamer-ruḥsār

1009- Her ki tekrār lafz-ı Mecnūn'ı
Birbiri ardınca söylese bunı

1010- Aña taḥsīn ü āfērin olsun
Ġayrümüz ḥātēm ol nigīn olsun

1011- Ġarażı bundan olmakidi yād
Bu bahāneyle yār-ı Ġam-ābād

1012- Aña kızlar daḥi idüb tanzi
Birbirisine eyleyüb remzi

1013- Yañsırlardı nām-ı Mecnūn'ı
Birbiri ardınca söyleyüb bunı

1014-Bu laṭife temām olub bitse
Nām-ı Mecnūn gelmeyüb gitse

(1008 a) iḥbār/emsal A;(b)anlara ol kamer ruḥsār/anlarla eyleyüb kengal A

(1009 b)söylese/söyleye N;(1010 b)nigīn/yigin A;(1014 b)gelmeyüb/añılmayub A

- 1015- Giryeye başlaridi āhile
Çarha irince mihr ü māhile
- 1016- Diridi neyleyin bu ben maḥzūn
Beni mecnūn eyledūñ Mecnūn
- 1017- Ne firākuña şabr idebilüren
Vü ne cānuma cebr idebilüren
- 1018- Kime yanam bu nār-ı hicrānı
Kimden umam bu derde dermānı
- 1019- İy şabā peykisin bu devrānuñ
Aşlısın Hüdhd-i Süleymān'ūñ
- 1020- Yeñile bağa misk şaçarsın
Bir üfürmekle güller açarsın
- 1021- Nefesūñ cāne tāç-ı tārekdür
Dem-i cīsā gibi mübārekdür
- 1022- Beñe luṭf eyle bir nefes rām ol
Düşerise diyār-ı yāre yol
- 1023- Benüm aḡzumdan eyle yāre selam
İlet aña bu vech ile peygām
- 1024- Nicesin iy çeken ğam u derdüm
cīşkile dāsītān olan merdüm
- 1025- Şorma ḥāl-ı firākuñı benden
Mihnet-i iştiyākūñı benden

1026- Ne uyurın ne yir içer sensüz
Ne dñnüm dñn ne gñndüzüm gñndüz

1027- Hele ben kendü derdüm añların
Aña göre yanarın agların

1028- Lıkın iy dñst bilmezın ħālññ
Ne durur nicedür ğam-ı bālññ

1029- Añmaduñ çok zemān durur yarı
Derd-i hecrññ çeken bu bīmārı

1030- Görmez oldum egerçi dīdaruñ
Sorarun tırmaz ilden aħbaruñ

1031- Derd-i ıřkuñla olmağın maħzññ
Señe mecnññlar dimiş Mecnññ

1032- Nicesin iy ğamile maħzññum
Ākil-i dehr ü Kays-ı Mecnññ'um

1033- Defi itdññse firkatññ ğamunı
Ger unuttuñsa hecr ālemini

1034- Yā niñññ ħāhi āh idñb kñyüm
Añduğññca umarsın bñyüm

1035- Kim eger ħālññi senññ bilsem
Ne açar bālññı senññ bilsem

(1028 b)Nedürür/Nedür A(ikinci şekilde vezin bozuk)

(1029 a)yārı/āvārññ A;(b)Derd-i hecrññ çeken bu bīmārı/Buncadan ıřkuñ ile ğam-ħvārññ A

(1030)A'da yoktur.

(1032 a)maħzññum/mecnññum A ;(b)mecnunum/mahzunum A

(1033)N'de yok

(1034)N'de yok;(b)Vezin bozuk

1036- Gelegör iy güneş benüm sūzum
Senden ayru nice geçer rūzum

1037- Firkatūñ derdile elemlüyin
Bende senden beter ölümlüyin

1038- Gele iy şāh cevre dād eyle
Yine ben derd-mendi yād eyle

1039- Ben senūñ gibi döymezin derde
Zen bilürsen ki beñzemez merde

1040- Çün aşılđa źa'if kālībdur
°İşķda zen er üzre ğālibdür

1041- °İşķ hālet durur çu āteş-vesş
Kāvla tutuşur evel āteş

**MECNŪN'UŪŪN ĀTASI İSTEYU KAVM Ü KABİLE ULULARI BİLE
MECNŪN İÇÜN LEYLİ'Yİ ATASINDAN VARDUĞLARI VŪ MAHRŪM
OLUB YİNE DÖNDÜKLERİDŪR***

1042- Bu ğam efsānesin olan hāvī
Burada böyle naql ider rāvī

1043- °İşķla nāl olıcaķ Mecnūn
Böyle bed-hāl olıcaķ Mecnūn

1044- °Āmirīler içine od düşdi
Başlarına şerār-ı ğam üşdi

1045- Müktedā-yı enāmdılar çün
Bir yire geldi pīrler bir ğün

(1038 a)şāh cevre dād eyle/dŪst bir hoş ād eyle.;*A'da yok.

- 1046- Hīle-rūbehleri o kuhsāruñ
Koca kurtları eski yurtlarıñ
- 1047- Bu fenā-deyre nice kim girmiş
Her biri nice dürlü iş görmüş
- 1048- İttifākile eyleyüb şefkat
Biribinden itdiler sebkat
- 1049- Didiler hayf olur bu şeydāya
İremezse vişāl-i Leylā'ya
- 1050- Lāzım oldı varub diyārına
İstene Leyli dil-figārına
- 1051- Alına ortamuzda ola vifāk
Cüft ola eādet üzre bu iki tāk
- 1052- Pes bu emr-i mühimm için teçhīr
İtmeyüb itdiler hemīn tedbīr
- 1053- Kıldılar nice kimseyi tacyīn
Vākıf-ı hāl eārif-i āyīn
- 1054- Didi bunlarda eyleyüb ikdām
İdelüm iş bu kār-ı hayrı temām
- 1055- Tonanub her birisi çün ezhar
Rah-ı Necd için itdiler gül-zar
- 1056- Kavm-i Leyli'de oldılar agah
İtdiler ziynet-i der u der-gah

(1051a)vifāk/ دفاق N;(1052 a)Pes bu /bes o N

(1054 a)Didi/Gitdi A;(b)İdelüm iş/İdeler tā A;(1055 b)için/içre A

- 1057- Anları itmek için istikbāl
Saldı bunlarda niçe er fi'l-hāl
- 1058- Yolda bulışdılar o cem' -hiyār
Birbirisine çün nesīm-i bahār
- 1059- Ol iki kavm hem-^cinān oldu
İki cū biriküb revān oldu
- 1060- Vardılar Necd'e ^cAmiriler tā
Gördiler bir kabīle bī-hemtā
- 1061- Sāye-bānlar kurub felek-peyvend
Nice har-gāh önünde bī-mānend
- 1062- İltüb anları ihtimāmile
Nice tevkīr ü ihtirāmile
- 1063- İndürüb bir ^cazīm har-gāha
Hidmede turdılar o der-gāha
- 1064- Nice har-gāh bir ulu eyvān
Āsümān kubbe vü ufuk dāmān
- 1065- Sāye-bānı per-i hümāyidi
Āşiyānı cev-i hevāyidi
- 1066- Çün konub oldu bu kavim rāhat
Gördiler kim geçince bir sāt
- 1067- Geldi Leyli atası rū-handān
Bilesince bir iki kaç yārān
- 1068- ^cĀdet üzre selāmdan soñra
Āña lāzım kelāmdan soñra

- 1069- Geçdi itdi cülūs yirinde
Şadr-ı meclis kaç ise birinde
- 1070- Emr kıldı yürüdi hādimler
Toylana tā önünde kādimler
- 1071- Çekilüb sūfralar felek-tedvīr
Kondı ortaya her biri yir yir
- 1072- H̄van ile pūr-şahān ile derhāl
İtdiler her birini māl-ā-māl
- 1073- Bī-nihāye ta^cām dōkdiler
Sevr-i arzuñ belini bükdiler
- 1074- Isıcağ cerb aşlaruñ anda
Göge āğan buhāri bārende
- 1075- Ebr olub gökde tūrmadın her-ān
Yāğ seylin dōkerdi çün bārān
- 1076- Yidi ol h̄vāndan ol ārānuñ
Cümle ol deşt ile şah̄rānuñ
- 1077- Toydı mūrı da sūsmārı da
Kurdı kuşu cerād u mārı da
- 1078- Çekdiler el ta^cāmdan āh̄ir
Sufralar kalduruldı çün yir yir
- 1079- Oldılar pīrler sūhan-perdāz
Açdılar birbirine perde-i^crāz

1080-Nakl-i aḥbārı nukl-ı meclis idüb
Gāh diyüb arada geh işidüb

1081-Anda yir yir muṣāḥebet oldı
Halk içinde muvāneset oldı

1082-İki āta daḥi deḥān açdı
Birbiri üste söz dürün saçdı

1083-Niçe söyleşdiler hikāyetler
Sergüzeştlerle çok rivāyetler

1084-Āhir ol tālib-i devā-yı derd
Ya ʿni Mecnūn atası pīr-i merd

1085-Açdı takrībile sözi sözden
Bast-ı ʿözr idüb iy nice yüzden

1086-Leyli atasına tevaḳḳuʿile
Añdı maḳṣūdunı tazarruʿile

1087-Didi iy dergehüñ der-i āmāl
Āsitānuñ tufeylidür ikbāl

1088-Eli geldüm tapuñā gerçi kimin
Kendü bāğum dıraḥtinuñ kalemin

1089-Şol ümīde ki luṭf işleyesin
Kendü nahlüñe anı aşlayasın

1090-Karışa tā ki kānuma kānuñ
Bilişe tā ki canuma cānuñ

1091-Bu ümīde getürmüşem şad-bār
Sīm ü zer yoluñā idem işār

- 1092-Vireyin dāhi nice kız oğlān
Zengi-beççe nevādir-i devrān
- 1093-Rūz u şebden ziyāde iy nice baş
Daḥi Rūmī vü Hindi k̄ul kardaş
- 1094-Nāka nev'inden ise çok eşnāf
Vardur itdigünce sen inşāf
- 1095- °Add iderseñ eger koyunı māl
Didüğünden bir ol kadar daḥi āl
- 1096-Dürr ü la'ülñ dilerseñ elvānın
Toldurayın bu deşt ü dāmānın
- 1097-Yalıñuz mefḥarum degildür bu
Kesret-i māl u mülkümi sen ko
- 1098-°Gayrīden şanma ferāgum var
Cebe ḥānum tolu yarağum var
- 1099-Tīgime karşı turımaz cānı
Belki yok kimsenüñ aña cānı
- 1100-Ola kim ola biriñe bīdād
Umasın tīg u ḥaçerümden dād
- 1101-İtme teçhir ḥayr işi bir dem
Belki bil cümleden bunu aқdem
- 1102-N °ola atsañ bir üstüḥvān bī-çün
Kendü k̄uyūn iti durur Mecnūn

- 1103-Virdi Leyli atası aña cevāb
Didi iy ehl-i hūş u rāy-ı şevāb
- 1104-Bir sözüm eger ki diñler isen
Dirin anı dimen bilikler isen
- 1105-Ġūldur zişt-hū durur oġluñ
Bir delü herze-gū durur oġluñ
- 1106-Kim ki bir dem otura anuñla
Kendü fiçlinden ider anı gele
- 1107-Señe peyvend egerçi kim hoşdur
Beñe yan dedigüñde āteşdür
- 1108-Biregi hātırı içün kişi
Vechi yokdur kabūl ide nīşi
- 1109-Kişi āherçün eylemez efgān
Kimse kimseyiçün götürmez cān
- 1110-Sen bilüsen ki baña yok iy yār
Hiç senden karābetüñden cār
- 1111-Sehl sanma velī bu kārı sen
Eyleme ço bu hūast-gārı sen
- 1112-Ebedi añlama o divāne
Gele cākılı yirine uşlane
- 1113-Umma işlāhını hūyālüñdür
Bāl şanma belā-yı bālüñdür

(1103 b)ehl-i hūş u rāy-ı şevāb/ehl-i dāniş-i nā-yāb A

(1105. a)zişt-hūdurur/zişt-hūdur A;(b)herze-gūdurur/herze-gūdur A

- 1114-Oldurur yoğ ise nevir bāğı
Kūy-ı eṭfalinüñ oyuncağı
- 1115-Mudḥikidür ricāl-i ḳallāşuñ
Mihrlidür levend-i evbāşuñ
- 1116-Didi rıfḳile dil döküb tekrār
Ḳays atası o ʿandelīb-i zār
- 1117-İy olan aḳl u feh̄m ile hüşyār
Luṭf u iḥsān ḥayline ser-dār
- 1118-Benüm oğlumı bil ki ʿāḳıldür
Añā dīvāne dinme bātıldur
- 1119-Çok olur gözlüye dinür gözsüz
Elliye elsüz ü yüzlüye yüzsüz
- 1120-Bu daḫi ol ḳabildendür pes
Añā dīvāne sözini sen kes
- 1121-Bī- ʿakl sanma kim olubdur mest
Cām-ı ʿışḳ içmekile rüz-ı elest
- 1122-Dinülür mest olana lā-yaʿḳil
Ġayr-i ʿāḳil dinülmez iy ʿāḳil
- 1123-Şimdi çağırdayın sañña ānı
İyle dīvāne ise red ānı
- 1124-Geldi çağırıldılar çü Mecnūn'ı
Ol ğam-ı ʿışḳ ile diger-gūnı

(1120 a)pes/bes A

(1122 a)Dinülür/Dinür N(İkinci şekilde vezin bozuk)

1125-Aña hürmetle itdiler irşād
Geldi oturdı bir yire nā-şād

1126-Oturunca yirine ol ğamm-hvāh
Buni gördi ki karşıdan nā-gāh

1127-Çıkdı bir gūdekile havliden
Çekdi bir seg kilāb-ı Leyli'den

1128-İşi oñmasa kişinūñ karşı
Aña nā-geh gelür każā karşı

1129-Def i bir na'rā urdı şir-āne
Ağladı zār u zār mest-āne

1130-Şıçradı taşra çıkdı yirinden
Çābük ü tiz çarh tīrinden

1131-Ol sege irdi anı zevkile
Tutdı bī-bāk niçe şevkile

1132-Koşdı oñsadı rıfkile ānı
Nitekim āta āna oğlānı

1133-Sürdi gözlerine ayağını
Kaşdı başını kulağını

1134-Ayağuñ başdı diyu gül-zāre
Kūy-ı yār u harīm-i dil-dāre

(1128 a)karşu/her su A;(b)nā-geh/dāyim A

(1131 b)Tutdı bī-bāk niçe/Dest ü pāyine dūşdı A

(1132)A'da yok)

(1133 a)gözlerine ayağını/yüzine gözine pāsın A;(b)Kaşdı başını kulağını/Sildi giderdi gerd ile pāsın A

(1134)Beyit,A'da;Uğraduñ diyu yār kūyına/Kūyunuñ anda hāk-i pūyuna,şeklinde.

1135-Ba^cdehu nice inqılāb itdi
Aña bu vech ile hitāb itdi

1136-Didi iy şīr-i ejdehā peyker
Nef^c sen t̄urduġuñla ser-tā-ser

1137-Māruñ āvāzesi bile nerdür
Yol izen reh-revāne rehberdür

1138-Dehenüñ pür rezim yaraġıdur
Nefesüñ kırtlar aġzı bāġıdur

1139-Ayaġuñ bāddur hemīn şarşar
Tek ü pūy içre taġları şarşar

1140-Koyunuñ gündüzün şubānisin
Giceler içre pās-bānisin

1141-Gözünün nevr-i şem^c -i deycūrı
Gice gündüz gibi görür dūrı

1142-Yilden oynasa yirde berk-i kāh
Sem^cün anı t̄uyar anı her-kāh

1143-Böyle kim var mulāyemet sende
Ādem ile muvāneset sende

1144-Şöyle beñzer ki ādem aşlısın
Seg-i eşhab-ı Kehf neslisin

(1135)Beyit,A'da;Ba^cdemā koçdı anı arġunla/Guş u başın kaşıdı nāġunla,şeklindedir.

(1136 b)Nef^csen t̄urduġuñla ser-tā-ser/T̄urduġuñ gibi nef^csen yekser A

(1137 b)Yol izen reh-/Yol reh- A;(1138)A'da yok;(1139)A'da yok;(1140)A'da yok.

(1141 b)durı/durunu A;(1143)A'da yok.

(1144 a)Şöyle beñzer ki ādem aşlısın/Tanmayub bāña böyle oynarsın A;(b)Kehf neslisin/Kehfe beñzersin A

1145-Şūretā gerçi böyle bir seğsin
Merd-i nā-ḥaḳḳ-şināsdan yegsin

1146-Leyli atası çün bunı gördi
Gāh güldi vü geh yüzün dürdi

1147-Didi Mecnūn atasına ıardaş
Gözle oğluñı sırrı itdi fāş

1148- Aklı olan bu vaşfı eyler mi
Segi öper ıoçar mı söyler mi

1149-Ḳoyalum ğayri itdügin tenhā
Kendü ilinde olduğun rüsvā

1150-Yaluñuz şimdi itdügi bu iş
Unıdulmaz iy nice yaz u ıış

1151-Şimdi farzā ki didügiñ itsem
Gözgöre cānumı oda atsam

1152-Her ıarafdan niçe düşmen
Neler ider baña bilürsen sen

1153-Ḥāṭırumı gerekse ger saña
Artuı añma bu sözi sen baña

1154-Kesdi sözi kılıç gibi derḥāl
Ḳalmadı ğayri söze hiç mecāl

(1145 b)Merd-i nā-ḥaḳḳ-şināsdan /Ḥaḳḳ-ı nān bilmez insden A

(1146 b)vü geh /gehi A; (1147) A'da yok

(1148 a)bu vaşfı eyler mi/didi bunı vü ider mi A;(b)Segi öper ıoçar mı söyler mi/Hiç segi böle ıoçar öper mi A

(1149)A'da yok;(1151 a)didügiñ itsem/sözüne tutsam A

(1154 a)derḥāl/ol dem A;(b)1155 b ile 1154 b A'da yer değiştirmiş

1155-Gördi haqdur sözi olub mülzem
Oldı Mecnūn atası da ebsem

1156-Kalkdı nā-murād u dem-beste
Teng-hātır şikeste vü haste

1157-Derde bundan da çāre bulmadı
Yine bahtı müsā'id olmadı

1158-Boynı buruldı piş-i maḥzūnuñ
Oldı ḥayrānı yine Mecnūn'uñ

1159-Haclet ile gürūh-ı °Amiriyān
Oldılar yine yirlerine revān

MECNŪN'UÑ FAZĀİL Ü KEMĀLĀTI DİGERİDŪR*

1160-Şanma Mecnūn'ı sen şaḫın iy yār
Ola nā-pāk bir delü zinhār

1161-Bil ki meczūb-ı Haḫḫ'idi ol pāk
Dām u bendidi aña ferş-i ḥāk

1162-Zikr olınan ḥikāyeti anuñ
Olmuşidi hidāyeti anuñ

1163-Rāh-ı °ışḫ içre ağleb-i evḫāt
Her-giz itmezdi terk-i şavm u şalāt

1164-Urdūḡı sengi cismine eḫfāl
Kordı senc-i °ibādetete derḫāl

(1156a)nā-murād u dem-beste/umduḡını bulamadı A;(b)1156 b ile 1157 b A'da yer yer deḡiştirmiş.

*A'da yoktur.

- 1165-Gözi yaşını itdügi bārān
Yönedirdi ḥabāyis-i işyān
- 1166-Anduğı ol televvün-i aḥvāl
Cezbe ḥālātıyidi şevk-i bāl
- 1167-Lā-büdd ister tebeddül-i aḥlāk
Ḥālet-i kabz u bast u istiğrāk
- 1168-Gāh gözinde eşkden bī-bāk
Yidi kaçreyidi yidi eflāk
- 1169-Gāh bir kaçre mey ki idene taç
Yidi deryāyidi añā mevvāç
- 1170-Gāh bilmez olurdu kendüzini
Giceden seçmezidi gündüzini
- 1171-Şöyle kalurdu fikrden sāde
Bulmazidi ta'addüd eşyāde
- 1172-Pes bu ḥālātı itmiyen izcān
Añā Mecnūn dirdi çok nādān
- 1173-Sende zinhār uyma nādāne
Dime ol ehl-i cākla divāne
- 1174- cışk gayre tarikat olmuşidi
Añā cāyn-ı ḥakikat olmuşidi

(1170 a)kendüzini/kendüzin N;(b)gündüzünü/gündüzün N

(1172 a)Pes/Bes N

- 1175-Sālik-i rāh-ı Hakk̄ idi kāmīl
Nice dīvāne merd idi °ākīl
- 1176-Bu fenā-dārda olub āzād
Yapmadı hāne urmadı bünyād
- 1177-Geldi °üryān ü çün gider °üryān
Dikmedi cāme giymedi kaftān
- 1178-Yörenürken bürehne didi i yār
Ne belādur ayağda pay-efzār
- 1179-Yār kolına olmayınca memerr
Ne megerdür bilümde didi kemer
- 1180-Mā-ḥaşal gördi mülk-i dünyāda
Cümle eşyā zevāle āmāde
- 1181-Her birinden ta°llukı kesdi
Yüze gülen °alāike küsdi
- 1182-Hıred ehlinde yok ḥayır gördi
Sūreti cezbe küncine urdı
- 1183-Gördi yok °arı cāme-i delkden
Dāmenin çekdi soḥbet-i ḥalkdan
- 1184-İlde nakl olunur bu efsāne
Biri olur megerki dīvāne
- 1185-İttifaḳ elde tiğ ile °üryān
Düşüb esvāka bi-ser ü sāmān

(1183)Bu beyitten sonra gelen 31 beyit N'de yoktur.N 1215'den başlıyor.
Bu kısım A'da farklı bir bölüm başlığı ile adlandırılmamıştır.

- 1186-Gezer iken görür bed-fercām
Halk ile pür-derūnı bir hammam
- 1187-Sürter içine t̄ab-ı külhan-veş
T̄ig ile yalıñ elde çün āteş
- 1188-Olmağın halk kışşadan gāfil
Olımaz kimse öñüne hāyil
- 1189-Cümle bir halvet içre kaçarlar
Halvetüñ kapusını kaparlar
- 1190-Kapuya tayanurlar ardından
Elde öryān t̄ig-i derūndan
- 1191-Delüyise idüb be-gāyet zor
Deri yirinden itmek için dūr
- 1192-Taşradan gümrenürdi çün kaplan
İçerüden iderdi halk efgān
- 1193-Tuydı hammāmcı bunu nā-gāh
Merd-āne diledi kār-ı āgah
- 1194-Bükdi bir yaş fūtādan defci
Bir kavi tūra mār-veş efci
- 1195-Elde ol tūrayile merdāne
Girdi hammāme halka dermāne
- 1196-Şol zemān idi kim delü dervā
Zor iderdi kapuya nā-pervā

- 1197-Az kalmışdı kopara anı
Tuta tige o halk-ı cüryanı
- 1198-Geldi ardından anuñ âheste
Geçdi birer yevav diyu ser-meste
- 1199-Çaldı bir tura ğaflet ile berk
Şandı divâne anı darb-ı merk
- 1200-Berķ çalar gibi hemin şaşdı
Bim-i bārānı başını aşdı
- 1201-Şöyle çağırdı kūyı şokdı mār
Tigi atdı elinden itdi firār
- 1202-Kaçarak çıkdı cāmekān içre
Vardı bir teng-i dek-mekān içre
- 1203-Mūs gibi siñüb hamūs oldı
Şanki uşlandı ehl-i hūş oldı
- 1204-Birisi didi aña hey n' olduñ
Ne şolursun ne kōrkudan şolduñ
- 1205-Didi n' olsun biri delü olmuş
Bend ü zencire çekmelü olmuş
- 1206-Girdi hammām içine ğafletle
Bir tura var elinde heybetle
- 1207-Turaya tutdı halkı bi-şefkat
Görmedi ben savuşdum ol sâat
- 1208-Anlar ile o ceng ide kaldı
Turası vehmi cānumı aldı

1209-Size geldüm ki eyleyem iclām
Halk işin içerde itdi temām

1210-Şimdi taşra çıkacağı vaqtidür
Turasın görseñüz ne afetdür

1211-Beni saklañ meded kazāsından
Şakınuñ siz dañi turasından

1212-Kışşadan hisşedür garaž iy yār
Hal-i Kays'ida böyle bil zinhār

1213-Bulunur mı cihānda şādık yār
Saña anuñla gülmeye ağıyār

1214-Aradum carşa-ı cihānı dürüst
Hele ben bulmadum oldum süst

1215-Hadd-i zātında merd idi cākil
Aña Mecnūn didi her cāhil

1216-Ādem āyinedür turur hāzır
Kendü şeklün görür aña nāzır

1217-Sen eger buldun ise ol şākir
Ana benden selām it vāfir

1218-Buña da bağıdı her sefih-i dūn
Gördi kendüsini didi mecnūn

**MECNŪN- İ NĀ-MURĀDI ATASĪ ĀBİD- İ KŪŞE- NİŞİNE
İLETDÜGİDÜR***

1219-Añalum yine kışşa aslını
Diyelüm saña bābı faşlını

- 1220-Ol ğam u derd mülkünüñ şāhı
Çeken eflāke rāyet-i āhı
- 1221- ʕışk meydānınıñ semend-rānı
Derd-i devrānuñ sühan-dānı
- 1222-Yaʕni Mecnūn dil-i remīde-zār
Kahr u dehrile ʕaciz ü nā-çār
- 1223-Oldı varduqça hecre bi-tākat
Bükdi kaddini sıklet-i firkat
- 1224-Āhı günden güne ziyād oldı
Saʕy olundıqça nā-murād oldı
- 1225-Gözinüñ yaşı bahridi taşdı
Boylayın didi boyını aşdı
- 1226-Ĥayret aldı cevānibin yeksān
Kaldı girdāb-ı gamda ser-gerdān
- 1227-Külĥen-i şadı tolu nār oldı
Gül-şen-i kalbi şāfi hār oldı
- 1228-Ne eve yaqışurdı ĥayretten
Ne ile qarışurdı ğayretten
- 1229-Ne varabilüridi vehminden
Kūy-ı yāre rakīb fehminden
- 1230-Deşt ü şahrālara düşüb nā-çār
Bād-ı şarşar gibi dönerdi zār

1231-Gördiler çün bu hāl-i pür kederi
Akrabāsı vü māder ü pederi

1232-İttifākile itdiler tedbīr
Böyle söyleşdiler cevān u pīr

1233-Meger anda varidi ehl-i dil
Bir ulu şeyh ü mürşid-i kāmīl

1234-Mesken idinmiş idi bir ğār ol
Anda sākīn olurdu her-bār ol

1235-Geçinürdi o ğār-ı teng içre
La^{el} idi şan vücūdı seng içre

1236-Nāl olmuşıdı eibādetle
Uça tururdu san riyāzetle

1237-Yüsr-i tesbīhi dānesi anuñ
Hāl-i ruhsāriyidi imānuñ

1238-Egse başın murākıb olsa eger
Seyr iderdi cihānı ser-tā-ser

1239-Ol hevāli anuñ derisiyidi
Kehf Eşhābınuñ birisiyidi

1240-Der-geh-i Hakk'a ibtihāl itse
Elini kaldurub suāl itse

(1233 a)ehl-i dil/bir ulu A ;(b)Bir ulu şeyh ü mürşid-i kāmīl/Nūr-ı irfānla sīnesi tolu A

(1234 a)ğār ol /ğārı A;(b)her-bār ol/her bārı A

(1238 a)Egse başın /Bir nazarda N

1239-1240 A'da yok.

- 1241-Değmede dönmezidi ol server
Eli boşla hayır durur ger şer
- 1242-Anuñ için halâyıka her-gâh
Kapusı olmuşidi hâcet-gâh
- 1243-İtdiler fikr cümlesi bunı
İlteler ol °azîze Mecnûn'ı
- 1244-Bir du°â ide anuñ için hayr
Bulmadılar devâyı bundan ğayr
- 1245-Didiler bu meşakkati tâ ki
Nidelûm âhir oldu âh ilki
- 1246-Peder-i pîri kim oğul hâli
Kalbin itmişidi hazinle mâli
- 1247-Anuñ igvâ °siyile şubḥ u şâm
Bir nefes dâhi itmeyüb arâm
- 1248-Derdine bulına diyu dermân
Her yañaya yilerdi bi-sâmân
- 1249-Bili bu bār ile bükülmüşidi
Bedeni bendleri sökülmüşidi
- 1250-Ol dil-figârı gitdi arâyı
İlte tâ yirine dînin râyı
- 1251-Sizdügi yire toğrı kim gitdi
Niçe şahrâ vü deşt geşt itdi

1241,1242,1243,1244,1245 A'da yoktur.
(1250 b)dînin/dinin A

- 1252-İrdi āhir ucunda bir rāguñ
Dāmenine bülend bir tāguñ
- 1253-Niçe tağ ol ki çarhile hem-ser
Pür-derūnı vuhūşile ekser
- 1254-Ādı ʿālemde Necd'le meşhūr
Sengi hārā vü toprağı kāfūr
- 1255-Berķ ü bārān olub içi her ān
Gāh ağlar olurdı geh handān
- 1256-Dehr-i kahrile seng-sār itmiş
Sengden cismine mezār itmiş
- 1257-Lāleler kim çıkardı tāşından
Şan nişānidi bağı yaşından
- 1258-Çevre bu tağı çigzinüb miskīn
Oğlun arardı lāc-ale-t-taʿyīn
- 1259-Buldi āhir o ʿışķile hem-zād
Gördi bir yirde oturur na-şād
- 1260-Başın egmiş benefşe-veş hayrān
Gül gibi bağı hār ile yeksān
- 1261-Eyüsün yāvuzın cihānuñ heb
Artmış ardına ol şafā-meşreb
- 1262-Kaplayub ʿālemūñ şer ü şōri
Çökmüş anda başına gam mūrı

(1252 a) rāguñ/ağıñ A

(1262 a) Kaplayub/Kablayub A

1263-Vardı atası yanına nā-gāh
Oturub öñine didi eyvāh

1264-Niçeye dek bu iy oğul heyhāt
Kahr-ı çarhla olasin iki kat

1265-Olmadı mı bu derdiñ oranı
Geçmedi mi cefāñ devrānı

1266-Eyü yandı ki nār-ı teşvīşe
Bişmedüñ mi dāhi iy cefā-pīşe

1267-Her zemān böyle mest olub bī-hūş
Beni unutma olmağıl hāmūş

1268-Şimdi añlarsun atañi yārın
Bilmeyesün ola ki kōrkārın

1269-Her zemān bāri eylemezsün yād
Gāh yokla hazīnūñi it şād

1270-Pīr oldum bilürsen āhir-i kār
Bir koyun °ömri deñlü °ömrüm var

1271-Ben ölem çün oğul olam fāni
Soñra neylersün eydesin ānı

1272-Didi Mecnūn iy yüzi nūrı
Göñlümün rüşenā-yı deycūrı

1273-Her ayak kim yir üzre başarsın
Yüzüm üstine baş ki yararsın

(1266 b) Vezin bozuk.

(1271 a) oğul olam/olam oğul A; (1273 a) yir/bir A

1274-Niçe zahmet çekersin uçumdan
°Afv idüb geç bu def °a suçumdan

1275-Eksügüm çok cernabuna nideyin
Bilmezsin nice ic̣tizar ideyin

1276-Hāk-i pāyüñ başumda ṭacumdur
Nefesüñ derdüme °ilācumdur

1277-Tut beni ḷik iy peder ma °zür
Ben bu fi°lümde olmuşum mecbür

1278-Sen de bir yāre āşinā olsañ
°ışk baħründe āşnā olsañ

1279- °Azm-i rāh-ı selāmet itmezdüñ
Beni böyle melāmet itmezdüñ

1280-Tecrübeñ yok çü fāide kılmaz
°Arab eydür ki tatmayan bilmez

1281-Bes çeküb zahmeti baña hiç pend
Virme kim tutamaz beni bu bend

1282-Kayd-ı pendi ko °āşığın müştāk
Şān-ı °ışkdur kuyüddan ıtlāk

1283-Çün bilürsen ki sa°y idüb şad-bār
Şınaduñ pend idüb baña tekrār

1284-İtme hiç baña pend için cengi
Yumağile ağarımaz zengi

1285-Bāri āħir atası Mecnūn'uñ
Eline yapışub o maħzūnuñ

1286-Anı iltedi ğār kapusına
Ta vara ol  aziz  apusına

1287-Bildi ol ğārı varıcağ yakın
Didi billāh iy peder  akın

1288-Bu cesāret yiri degildür bil
Bunda ğal olunur kamū müşkil

1289-Bu kapuda  aceb  afā vardur
Her ne derde diseñ devā vardur

1290-Bu erenler yatağıdur gircek
Bunda sevdā-yı ğayrdan el çek

1291-Kendü derdüñ devāsını gözle
Kendü nefsün ğalāşını özle

1292-Didi atası iy oğul sende
Çünkü bu āsitānesin bende

1293-Yanına gir bu şeyhe yalvare
Ola kim derdüñe ide çāre

1294-Hoş diyüb yürüdi hemin ğāra
Gitdi toğrı o merd-i huş-yāra

1295-Edeb üzre ziyāde āheste
Yüzi yirde iki eli beste

(1287)Beyit,A'da;Orayı göricek Mecnūn/Atasına didi iy ata arhun,şeklindedir.

(1294 b)gitdi/kendi. A

1296-Girmedi kendü taşrada tırdı
Sözine her ne dir kulağ undı

1297-Görđi kim girdi halvet-i şeyhe
Tırdı cānile hıdmet-i şeyhe

1298-Girdügi gibi evvel ol nā-kām
Virdi yokluk yüzünden āña selām

1299-Şeyhe anuñ niyāzı hoş geldi
Hürmetile selāmını aldı

1300-Koçdı anı ziyāde şefkatle
Aña otur didi işāretle

1301-Oturub öñüne hemin pā-māl
Başladı şeyhe itdi keşf-i hāl

1302-Didi iy şāh-ı mülket-i tahkik
Vey delil-i tarikat-ı tevfiq

1303-Ġāruñ eşigi secde-gāhumdur
Sāye-i şefkatüñ penāhumdur

1304-Vazgeç ıışkıdan diyu baña
Her kişi serzenişte bir yaña

1305-Ben nidem kim ezel yed-i takdīr
ıışkile kıldı tıynetüm tahmīr

(1299)A'da(b),(a) ile yer değiştirmiş.(a)Şeyhe anuñ niyāzı hoş geldi/Koçdı anı kudūmı hoş geldiA

(1300)A'da yok.

(1301 a)hemin pā-māl/o dil-dāde A;(b)Başladı şeyhe itdi keşf-i hāl/Yacni Mecnūn ğarīb-i üftāde A

(1303 a)Ġārun/Kapuñ A

- 1306-^cİşkla cān olıcağ birlik
^cİşksuz baña nic^colur dirlik
- 1307-İy reh-i Hakk'da mürşid-i kāmīl
 Bir du^cā eyle baña himmet kıl
- 1308-Pāy-dār olduḡunca cān tende
 Ğam-ı Leyli müdām ola bende
- 1309-Cān virem tā ki derd-i şabr içre
 Yine mūnis ol ola kabır içre
- 1310-İRte kim rūz-ı neşr ola zāhir
 Ğam-ı yārile haşr olam āhir
- 1311-Yā Rāb olsun hemīşe rūz-efsūn
 Nār-ı Leyli maḡabbet-i Mecnūn
- 1312-Çün atası işitdi aqvālin
 Gördi gayet müşevveş aḡvālin
- 1313-Oldı giryān olub yine miskīn
 Gözi nem-gīn ü ḡatırı ḡam-gīn
- 1314-Oḡlına pend ümidini kesdi
 Nesl-i peyvend ümidini kēsdi
- 1315-Niçe āh u ḡamile miskīn pīr
 Döndi yirine kaldı bī-tedbir

(1309 a)derd-i/tāb-ı A

(1312 a)atası işitdi/işitdi atası A

1316- Vardı kavmini cem^e idüb nā-kām
İtdi aḥvali mu-be-mu ʿilām

1317- Ağlayub didi cümleñüz min-ba^ed
Kesüñ andan ümid-i baḥt-ı sa^ed

1318- Varıcaḳ ol ʿazīze na-pervā
Gine rüsvalüñ itdi istid ʿa

1319- Ḥayr ḥācetler olıcaḳ maḳbul
Demde kendü belāsın istedi ol

1320- Saḥt-ı yādın boşansa ger bir tīr
Döndürülmez ger olsa biñ tedbīr

1321- Meyyite hiç ʿilāç kābil mi
Şunsa cem ʿe zücāc kābil mi

1322- Yeter olduḳ anuñ için dil-ḥūn
Dutalum öldi yoḳ bugün Mecnūn

1323- El yumaḳ yeg durur bize andan
Unıduñ nef ʿ yoḳ size andan

**İBN-İ SELĀM NĀM CĪVĀN NĪKĀH İLE LEYLĀ'YI ULUB
VİŞĀLÜN DEN BEHRE-MEND OLMADUĞIDUR***

1324- Bu belā-nāmesin iden inşā
Burda böyle ider sözi ifşā

(1317 a) Ağlayub/Ağlayu N;(1319 a) olıcaḳ/olacak A

(1322 b) Dutalum/Tutalum A

*A'da yoktur.

(1324 b) Burda/Burada A(ikinci şekilde vezin bozuk)

1325- K 'ol nigār-ı serv-ķadd ü gül-rū
Lāle-ķadd misk-bū vü sūnbül-mū

1326- Ğub-rūlar alāyı ser-ķayli
Dil-rubālar ser-āmedi Leyli

1327- Bedr oldı hilāl ķāletken
NaĞl oldı nihāl ķāmetken

1328- Būy-ı Ğūsnin ŗabā alub gitdi
Her diyāre varub niŗār itdi

1329- Dillere dūŗdı dāsitān oldı
Ğün gibi ŗöhre-i cihān oldı

1330- °Arab iķre meger ki Ğürmetlü
Bir ulu var idi sa °ādetlü

1331- Anuñ İbn-i Selam idi nāmı
Ğekilürdi bu nām ile cāmı

1332- Varidi bir cemīl-i ferzendi
Dil-ber ü dil-ruba vü dil-bendi

1333- Bu dahi oldı Leyli'ye °āŗıķ
Ğūsn-i °Azrā'ya nitelim Vāmıķ

1334- Leyli dir Leyli iŗidürdi her
Dem avunmazdı ol peri peyker

(1325 a) Vezin bozuk)

(1334 b) avunmazdı/uyımazdı A

1335- Ağlar açılmazıdı çün Mecnūn
Bu daħi ʿiŝkile olub maħzūn

1336- Elif-i ser ü kaddi dāl oldı
Derd-i ʿiŝkına ħāli dāl oldı

1337- Tıydı dayı atası çün derħāl
İtdi aña devāya isti ʿcāl

1338- Def ʿi bir kaç kiŝiyle gitdiler
Vardılar anı Necd'e yitdiler

1339- Kavm-i Leyli'den istedi ānı
Tā olarla karıŝdura kânı

1340- Mihrle aña mihr içün yekser
Bir niçe kol tonatdı meh-peyker

1341- Kimi zengi-beçe giyer gül-gūn
Merdüm-i dide gibi ğarķ-ı ħūn

1342- Kimi Rūmi libās ile miskīn
Çīn-i zülfüyle ruĥları āyīn

1343- Ŗol ŝūrāħi boyunlu ŝimīn-gūŝ
Āķ gül-berki gibi zer-mengūs

1344- Billerinde kemerleri zer-bend
Ĥalka-i mūhre ta ʿn iderdi çend

1345- Daħi itdi tedārik-ı esbāb
Her nevi ʿden ğarāib ü nā-yāb

(1342 a)Kimi Rūmī/Kim Ĥitāyī A

1346- Niçe pīl ile menkelüsi āk
Çekilür idi bār-ı gerdün-ṭāk

1347- Deve aḥmāli ḥod kaṭāriile
Gelmez idi ḥesaba bāriile

1348- Sīm ü zerden tabakda sīm ü zer
Ṭoluyidi niteki şems ü kamer

1349- Çekdürüb bunca māl u esbābı
Bile yanınca niçe aḥbāb

1350- Vardı indürdi cümlesin ani
Der-i Mālik'de oldı mihmāni

1351- Çıkdı Mālik dahi görüb derḥāl
İtdi İbn-i Selām'ı istikbāl

1352- Ḥayr muḳaddem diyüb du^a itdi
Luṭf idüb aña çok seña itdi

1353- Anı indürdi niçe izzetle
Aldı gitdi önünce ḥidmetle

1354- Ḥalvet-i ḥāşşına iletdi rāst
İtdi çok dürlü ʿözrler der-ḥ^vast

(1346 b)Çekilür idi bār-ı/Çekilür bār-ı A(ikinci şekilde vezin bozuk)

(1347 a)aḥmāli/icmāli A

(1349 b)niçe/bir kaç A

(1350a)cümlesin ani/vakt-i yābendeA;(b)Der-i Mālik'de oldı mihmāni/Ṭoğrı Leyli ḥarimi bābinde A

(1351 a)Çıkdı Malik dahi görüb derhal/Çıkdı Leyli atası da derhal A

(1352 a)diyüb/diyu A

- 1355- İkişi çün avurdılar tenhā
Niçe açışdılar ser ü servā
- 1356- Bāri İbn-i Selām aña āhır
Gizlü sırrını eyledi zāhir
- 1357- Didi iy fahr-i dūd-mān-ı kadīm
Ser-ver-i Necd ü miher-i iklīm
- 1358- N'ola oğlum kuluñı yād itsek
Maḥremüñ kıymağile şād itsek
- 1359- Dimezin it ḥatenlik erzānı
Kūyuñ itinden it derin ānı
- 1360- Virdi anuñ cevābın ol dānā
Didi iy rāyile cihān-ārā
- 1361- Senüñ oğluñ gibi oğul kanı
Karışa tā ki kanuma kanı
- 1362- Böyle dāmād dilde yādumda
Senden artuğ benüm murādumda
- 1363- Anuñın bende çünki muhtācı
Gözümüñ nūridur başum tācı
- 1364- Bāri oldı iki taraf rāzı
Meclis idüb getürdiler kızı

(1359 a)kıl/it N

(1361 a)gibi oğul kanı/oğullara beğdürA;(b)Karışa tā ki kanuma kanı/Togmuş oguldan ol bana yegdür A

(1362)Beyit N'de şöyle;Nevcivāndur çü muḥbil ü ḳabil/Böyle dāmāde kim degil māyil

1365- Leyli'yi ol civāne itdi nikāh
İki naḥl arasında oldu laḳāh

1366- Gelmege gūyiyā bir araye
Zühreyi virdiler hemīn āye

**LEYLİ NİKĀH KİŞŞASINDAN PÜR-ĠAM OLUB MECNŪN'UŪ
MAHABBETİNDE SĀBĪT-KĀDEM OLDUĠIDUR***

1367- Leyli işitdi çün bunı bī-bāk
Gül gibi yakasını itdi çāk

1368- Didi iy çarḥ turfe-kār itdün
Beni ġāyetde dil-figār itdün

1369- Tīġ ile dökseler eger ḥūnum
Varmazın ġayre kanı Mecnūn'um

1370- Ol benimdür ben anuken taḳdīr
Ezeli böyle eylemiş tedbīr

1371- Baña yiter ġam-ı firāḳ-i yār
Yaramaz eksügüme ġayri kār

1372- Pīrehen bir ola mı iki ten
İki zevce varur mı hīç bir zen

1373- Bunı böyle ḥikāyet iderdi
Dehr elinden şikāyet iderdi

1374- Bāri ol gice kim ḥilāf oldu
Leyli'ye leyle-i zifāf oldu

*A'da yok.

(1372 a)ten/sen A

1375- Geldi meşşāta tā vire ziynet
Ol yüzi māha buyidi ʿadet

1376- Ol ise bezmişidi ʿālemden
Ol peri ūrkmüşidi ādemden

1377- Hele çok hīle vü füsūsile
Niçe dastān ü çok bülūsile

1378- Aña başladı virmege ziynet
Yoğiken zīb ü ziynete hācet

1379- Koduğı hāli haddine fiʿl-hāli
Naḥunile kazırdı bī-imhāl

1380- Fikr idüb deridi bu hāli
Kare oldı yüzün n'ider hāli

1381- Sürme çekse gözine ol āhū
Gözi yaşına diridi bunu yū

1382- Her ne tīb itse aña erzānı
Bād-ı āha virürdi heb ānı

1383- Halk sūr ile pür-sürūr u şād
Mātem içre o kāmety şimşād

1384- Didiler anesine hiç Leyli
Erine itmedi henüz meyli

(1375 b)māha/māhla N

(1376 a)Ol ise/Oyise A;(1384 a)hiç/bes A;(b)itmedi henüz/hiç eylemez A

- 1385- Belki taşrîh idüb bugün rüşen
Didi Mecnûn'a nām-zādın ben
- 1386- Anesinûn içine düşdi t̄ab
Vardı yanına gözleri pür-âb
- 1387- Didi diñle naşîhatüm iy vāy
İtme kendüñi hem bizi rüsvāy
- 1388- Olmaz iseñ bu kâre rāziye ger
Uyub igvā-yı h̄âl-i māziye ger
- 1389- Bilmiş ol senden oluruz bî-zār
Cümle kavm ü kabile her kim var
- 1390- Çün işitdi bu sözleri Leyli
Didi bundan qahırlanub hayli
- 1391- Hāy ane yine ne bu feryāduñ
Bilebilsem ne derde ugraduñ
- 1392- °Aybsuz nesne var mı °ālemde
H̄aşşe kim ol benāt-ı ādemde
- 1393- Diñler iseñ budur kelām-ı H̄aqq
Bi- °ayıb bir Hudā durur ancak
- 1394- Şimdi kim derd cāne irişdi
Çak bıçak üstühvane irişdi

(1385 b)nām-zādın/nā-murādın A

(1392 b)benat-ı /nesl-i A

(1394 a)irişdi/girişdi A

- 1395- Baña añma kabîle vü kavmi
Hasteye dime rāhat-ı nevmi
- 1396- Benüm onlarla yok durur kārüm
Belki anlar olubdur aǵyārüm
- 1397- Kimsene itmesün baña em sëm
Yārdan ğayrı yokdurur kimsem
- 1398- Koñ beni sizde kendü hālümde
Āh u derd ü ğam u melālümde
- 1399- Beni ayırdı cıışk bu derden
Peder ü māder ü birāderden
- 1400- Sizden uçdı ta c'alluküm tayrı
Buldı bir āşiyān daħi ğayrı
- 1401- Olmadı ihtiyār ile benden
Bilmezsin bende olduğun kanden
- 1402- Bir muruğ kim uça kafesden ol
Gerü gelmez sen aña şalma kol
- 1403- Göge akmaz su yoldan ayırmaqla
Yere inmez hümā çağırmaqla
- 1404- Ba cdehu tutamadı kendüzini
Tolu yaş eyledi iki gözünü
- 1405- Hāy ü hāy ağladı o meh-peyker
Necm sāĝışı dökdı katre-i ter

(1403 b)hümā çağırmaqla/hemān çıkarmaqla N

- 1406- Nergisinden gül-āb itdi revān
Yāsemen bergi üzre bī-pāyān
- 1407- Şām vaqtı irüb bu eşnāde
Oldı gerdek mekānı āmāde
- 1408- Leyli'nüñ yanına gelüb bir cem °
Bikr kızlar oturdılar çün şem°
- 1409- Yağdılar çok meşā °il-i tābān
Şaḥn-ı meclis semāya döndi şan
- 1410- Her yiten şem°-i sebz-i bālā-ḳadd
Serv idi meclis içre ser-āmed
- 1411- Başı üstünde şucle-i āteş
Şan tezerv idi rakş iderdi hōş
- 1412- Dāḥı yağıldı iy niçe micmer
Toldı °ālem revāyih-i °anber
- 1413- Viridi her birinüñ duḥānı dest
Gökte itdi melāik-i ser-mest
- 1414- °Āḳıbet meclis idilüb ḥāli
°Ādet üzre bilüsen āḥvāli
- 1415- Leyli'nüñ yanına gelüb dāmād
Çünki oturdı hürrem ü dil-şād

- 1416- Nitekim müntehāsıdur bu yoluñ
Diledi açā dāmenin o gülüñ
- 1417- Bir tabanca çalub yüzine berk
Deydi bunuñ yirine derd ü merk
- 1418- Şanma gül koçmağa meşāmmuñ var
Şavuk almış başuñ zükāmuñ var
- 1419- Şunma şeftālūme sefāhetdür
Bitdügi yirde ol emānetdür
- 1420- Señe bu şayd olınur şanma
Beni hiç saña avlanur şanma
- 1421- Ağzıma bak saña dirin hāşıl
Yok yire itme sa^cy hiç cāhil
- 1422- Ben ölüb gül bitürse de hāküm
Virmez el saña dāmen-i pāküm
- 1423- Tur yıkıl buradan bu da çoğdur
Virme şıket ki tākātüm yoğdur
- 1424- Düşmez ağzuna la^ci-i mey-gunum
Sence yok mı kadim-i Mecnun'um
- 1425- Tatmadın aşı yimedın tabbāh
Tā^cm itmek revām-ı her küstāh
- 1426- Yinmedin bāğ-bāna meyve-i bāğ
Rāyegān hiç olur mı yimek zāğ

1427- Leyli bu hiddetile nāzende
Derd-mend tırmayub niyāzında

1428- İstedükçe yakınlık ol mehcūr
Bu kaçar andan oluridi dūr

1429- Gördi itmez mülāyemet hiç kār
Ġazaba geldi. ol daħi nā-çār

1430- Virdi āħir talāk kıldı tāk
Leyli'yi kayddan eyledi itlāk

**MECNÜN LEYLĀ'YA FİRĠAT-NĀME GÖNDERÜB ĠAYRE
VARDUĠUNDAN ŐİKĀYET İTDÜĠİDÜR***

1431- Bu hecir-nāmesine uran hāme
Böyle yazmış burada ser-nāme

1432- Meger ol ayrılıub nigārından
Olan āvāre öz diyārından

1433- Ġam-ı yārile şād olan maħzūn
Āh u zārile yad olan Mecnūn

1434- Bir gün oturmuşidi key dil-teng
Kendü baħtıyile iderdi ceng

1435- Gördi bir karı geldi yanına
Didi bil iy gülen ziyānına

1436- Yārūn evlendi hırş u āzile
Gelin oldu o Ġizz ü nāzile

*A'da yok.

1437- Dögünürsen sen aña oldı dügün
Bağruña qodı yine taze dögün

1438- Şıdı itdügi şahd ü peymānı
Şimdi gör sen yalancı cānānı

1439- Ğayrla cān u qālib olmuşdur
Cām gibi leb-ā-leb olmuşdur

1440- Seni derdile böyle nāl itdi
Mū-miyānī gibi hayāl itdi

1441- Eyledi zülfi gibi pür-sevdā
Gözleri gibi mest ü bī-pervā

1442- Seni qaşdı belāya şalmağimiş
Gönlüñ alub hevāya şalmağimiş

1443- İtdi saña o sāhir idecegin
Şimdi tuyduq ne yola gidecegin

1444- Başdı bağrına Ğayrı hem-cü ya
Seni itdi nişān-ı tīr-i belā

1445- Seni oq gibi atdı yābāne
Ğamzesi gibi şaldı seyrāne

1446- Oldılar ata ane Ğayretten
Cümle qavm ü qabile hacletden

(1444 a)Başdı/Çekdi,hem-cüya/ya gibi A;(b)Seni itdi nişān-ı tīr-i belā/Ya'ni qaşı mişāli ra gibi A

(1445)N'deyok.

(1446 b)hacletden/hayretten A

- 1447- Beni gönderdiler diyem saña
Koyasın meyli sen daği aña
- 1448- Hūblar ıışk erini şād itmez
Şāhlar var ki zulme dād itmez
- 1449- ıAhdleri bunlaruñ temāşādur
Çin kaşları-veş şınuğ-yadur
- 1450- Kaşdle gelmişidi ol karı
Şovida ya ıni yārdan yarı
- 1451- Nice karı ki çok bilür bir zāğ
Yüzi karı ziyāde başı āğ
- 1452- ıÖmri peymānesi tolub taşmış
Üstine niçe sāl naħs aşmış
- 1453- Yine dīv karısı gibi sayrı
Mār-ı ef ıi mişali dipdiri
- 1454- Şekli naħs u kıyāfeti rüsvā
Başdan ayğa kabkara sevdā
- 1455- Kirpi endāmı gibi bir sügri
Bili kaplubāğa gibi bügri
- 1456- Fitnede vākıfa kamū hāle
Gūyiyā dille yidi muhtāle
- 1457- Hayr söz çıkmamış dehānından
Zehr yağardı şan zebānından

- 1458- İřidicek kelāmını Mecnūn
Şandı yıķıldı başına gerdūn
- 1459- Kendüden geçdi bir zemān gitdi
Ta ki kendüye geldi āh itdi
- 1460- Eline hāme aldı hayretle
Yare bir nāme yazdı hasretle
- 1461- Kışsa-ı guşşadan idüb āğāz
Oldı bu vechle sühan-perdāz
- 1462- İy cefā taht-gāhınūñ şāhı
Bī-vefālīķ sipihrinūñ māhı
- 1463- Neyledūñ kānı °ahd ü peymānı
Ne tiz itdūñ şikest imānı
- 1464- Şehlere hūd pesiñ ü ger peşin
°Ahd bozmaķ degil durur āyin
- 1465- Rāic olsun hemişe bāzārūn
Kutlu olsun yüzi yiñi yāruñ
- 1466- İy sitem nizesi cefā kılıcı
Beni derd ile bi-neva kılıcı
- 1467- Tūtalum kim vefāyı terk itdūñ
Bāb-ı °ahd ü kararı berkitdūñ

(1458 b)Şandı yıķıldı başına gerdūn/Kıldı hayrān olan gibi mağbūn A

1468- Buncadan ortamızda bī-pāyān
Yok mıdı ҡande gitdi ھاqq-ı nān

1469- Gayre dil virdūñ ise de bī-rāh
Hele añ eski yārı da geh gāh

1470- İt riāyet beni de bir yüzden
Eşk gibi bırakmağıl gözden

1471- Sevgülüdür egerçi yiñi yār
Eski yāruñ dahi hele yiri var

1472- Güldürür gerçi Һüsni gül-zārūn
Nefci yok Һanma hiç Һas u Һārūn

1473- Beñe iy niçe vaʿdeler itdūñ
Yine döndūñ Һilāfına gitdūñ

1474- Sen bilürsen ki ben neler çekdüm
oıŝkuñ ile ne şūr u şer çekdüm

1475- Gördiler olduğum señe meftūn
Taқdılar adımı benüm Mecnūn

1476- Cümle ҡavm ü ҡabile bezdiler
Taḡna taşıyla bağrum ezdiler

1477- Buncadan ҡarşuña nişāniken
Bāğ-ı Һüsnüne bāğ-bāniken

(1468 b)Yok mıdı/yok muyidi A(ikinci şekilde vezin bozuk)

(1469 a)bī-rāh/bī- A

(1471 b)yāruñ dahi/yāruñda A

- 1478- Āḫir aldı feri cemālūñden
Gayriyeymiş yidi nihālūñden
- 1479- Rāh-ı ʕiṣṣūñda bunca kār itdüm
Dīn ü dünyāyı tārūmār itdüm
- 1480- Fāideñ oldu bu baña āḫir
Naḳz-i ʕahd ü dūrūğlar vāfir
- 1481- Yüri iy ahdi yoḳ yalancı yār
Yüze gülici çarḫ-veṣ ğaddār
- 1482- Ben ğamuñla eridürin cānı
Anda bulduñ sen özge cānānı
- 1483- Ṭolu mührūñle didüğüñ sīne
Kineyimiş bu zār-ı miskīne
- 1484- La ʕlüñ ağızında ğayriñüñ sükker
Beñe gelse yanar kızıl aḫker
- 1485- Çizerin ben kenārlar ḫasret
Sen kenārında yāriñüñ rāḫat
- 1486- Sende bir ḫatre de vefā yoğımiş
Yidi deryā gibi cefā çoğımiş
- 1487- Heb güzeller saña mı beñzerler
Cümle cevr ü cefā mı ezberler

(1483 a) Ṭolu mührūñle didüğüñ / Ṭoludur divdüğüñ bana A

(1487 b) ezberler/ekzerler A

- 1488- Seni ağyar ile işidem hem-dem
Beni öldürmesün mi derd ile nem
- 1489- Böyle itmek şikāye dur u derāz
°İşk rāhında bilüren olmaz
- 1490- Şanma sendendür iy şanem anı
Tāli °ümden kıluran efgānı
- 1491- Baña evvelki şefkatüñ yokdur
Bu ben üftādeye katı çokdur
- 1492- Biñ hışımda ger eylesen baña
Bir luḫf bāri rāziyın aña
- 1493- Şimdiden soñra kalmadı çāre
Olayın yollar üzre āvāre
- 1494-°Ömrüm olduğça bekleyin rāhı
Bu ümidile kim düşe gāhı
- 1495- Ola kim üstüme güzer idesin
Pāyüñ altına bir nazār idesin
- 1496- Ğāyeti yok çü sūz-ı hicrānuñ
Yazduğum biñde biridür anuñ
- 1497- Nāme çün buldı ḫatm ü pāyānın
Gözi kanıyla yazdı °ünvānın

(1488 a)işidem/çün görem A

(1491 a)şefkatüñ/bakışuñ A

(1492)N'de yok.(1493)A'da yok.

(1494 a)Bir nigāh idesin diyu gāhi/Bu ümīd ile kim düşe gāhi (b)N'de (b) ile (a) yer değıştirmiş.

(1495)A'da yok.(1496)A'da yok.

1498- Virdi bir peyke yil gibi derhāl
Kıldı Necd iline anı irsāl

**MECNÜN'UŃ NĀME-İ FİRĀQI LEYLĀ'YA ULAŞUB
LEYLİ'DE AŃA CEVĀB-NĀME YAZDUĞIDUR***

1499- Leyli'ye çünki irdi nāme-i yār
Ağladı ḥasret ile zār u zār

1500- Öpdi anı leb-i vefāyile
Kodı başına biñ safāyile

1501- Merḥabā iy nüvīd-i cān didi
İy ümīd-i dil ü revān didi

1502- Yār eli degdi gibi didi saña
Geldi senden dimāğa bŷy-ı vefā

1503- Yār barmakları nişānesisin
Şevk-i dil-dār tāziyenesisin

1504- Olmuş idüm cemālüne müştāk
Hele irdüm murāda gitdi firāk

1505- Bāri çok nāzile niyāzile
Aña biñ dürlü ḥırş u āzile

1506- Varaḫ-ı gül gibi anı açdı
Üstüne eşk-i jālesin saçdı

1507- Okıdı evvelinden āḫirine
Baḫdı çün bātınına zāhirine

(1498 a)yil gibi derhāl/itdi isti'cāl A;*A'da yok

(1504 b)gitdi firāk/yüzüñ aḫ A;(1505)A'da yok.

- 1508- Üstüne sanki nār saçıldı
Nāme gibi dürüldi açıldı
- 1509- İstedi tiz devātile hame
Yazdı yārına bir cevāb-nāme
- 1510- Nām-ı Hakk'ile eyledi medhın
İtdi bu vechile anuñ fetħin
- 1511- Anuñ adıyladur söze āgāz
Ki añña gizlü yok durur bir rāz
- 1512- İden ā °māl nāmesin inşā
İtmege gizlü sırrları ifşā
- 1513- Cümle aħvāli eyleyen taħrİR
Levh üzere ezel bilā taqşİR
- 1514- Hāmesi sehvden olan °ārİ
Her naķışdan beri olan bārİ
- 1516-Ba°dehu eyledi o serv-i nāz
Kendü aħvāli yādına āgāz
- 1516-Didi iy hecrümile olan nāl
Kākülüm-veş şikeste vü bed-hāl
- 1517-Āh u derd ile °aşık-ı zārum
Zülfümüñ bendine giriftārum
- 1518-Nicesin niçe şorayın hālūñ
Nice eyler gezer meh ü sālūñ

1519- Şol zemān kim senūñle şād idüm
Buluşub geh ki ber-murād idüm

1520- Her ne ʿahd itdüm ise ben anda
Sābitin olduğunca cān tende

1521- Gerçi adı çekildi bir dūnuñ
Yarı oldu diyu bu maḥzūnuñ

1522- Bunu bilür Hudā ki dānādur
Rūz u şebde ne olsa bīnādur

1523- Yok durur ol müsāviden bāküm
Açmadı kimse dāmen-i pāküm

1524- Dür-i nā-süfteyin henüz daḥi
Señe āşüfteyin henüz daḥi

1525- Goncayın kimse açmadı rüyum
Olmadum gül ki alalar büyum

1526- Ləblerüm sükkerine budur ḥāl
Konmamışdur meges meger ki ḥāl

1527- Cām-ı laʿlüm ki rāḥat-ı cāndur
Senden özge kişiye ol qandur

1528- Dirseñ emr-i nikāḥımı aña
İhtiyāri degildür ol banā

1529- İhtiyārumla olan işde i yār
Behre-mend olmadı rakīb-i ḥār

- 1530- Ta'na tiġıyla başımı kesme
Sīneme urma nāmeden kesme
- 1531- Beñe sögme zebān ile her-bār
Ney-şekerle şadurma zehr-i mār
- 1532- Baña yeter cerāhat-ı sīne
Ekme tuz sende yaram üstine
- 1533- Haberüñ yok nedür benüm hālüm
Bāl mı ya belā mıdur bālüm
- 1534- Hār batsa ayaġuñı anda
Bunda acısı derd olur bende
- 1535- Geşt-i şahrādan ayaġuñ geh gāh
Ger kabarsa zehir gibi nā-gāh
- 1536- Baġrumuñ başı iltihābidur
Gözümüñ yaşları habābidur
- 1537- Çekdügüñ āh tiri bir yoldur
Sineme toġrı menzili oldur
- 1538- Bende bunda ġamuñla efkārın
Cāndan hecrüñ ile bī-zārın
- 1539- Bilüren yār-ı mihr-bānumsun
N idem ammā ki bed-gümānumsın
- 1540- Yok yire incünürsün ānice
Nice hūdur bu iy gülüm nice

1541- Bilüren ğonce gibi teng-dilsin
Anuñ için bu ħūya māyilsin

1542- Hele kendüñe de inen kıyma
Ġam bıçağıyla cānuñı kıyma

1543- N'ola bir pāre cāna cebr itseñ
Aza çok telĥ olana şabr itseñ

1544- Her söz işidilen gibi olmaz
Niçe güler didükleri gülmez

1545- Ta°n taşını yiter ur baña
Ben ölürsem de ħayf olur saña

1546- Niçe bir baña bī-vefā dirsın
Bu ğam-ı ħām meyvesin yirsın

1547- Tap utandur sözüñle iy gül-i ter
Beñe ħōd kendü ħacletüm yiter

1548- Dehanüñ tatlu iy başum tācı
Neyiçün böyle sözlerüñ acı

1549- N'ola olsañ hevā giriftāri
İhtiyārüñ elüñdedür bāri

1550- Kime yansañ ğamuñı kıbıldür
Mancüñ yok yaşuña sāyıldür

1551- Çıksañ evden irādetüñ gitmez
Çıkma diyü kimesne men itmez

1552- Gel beni gör ki künc-i ğamda zār
Oturub bī-kes ağlarun her-bār

1553- Ne ğamum yanacaq celīsüm var
Ne yolum varacaq enīsüm var

1554- Bir yaña ata ana āzārı
Bir yaña bīm-i düşmen efkārı

1555- İderin bir bahāne evvel yād
Hecrūñile andan eylerin feryād

1556- Bunca miñnet içinde hiç baña
Raħm ü şefkat yürünmedi saña

1557- Niçe acı haber şalub cāne
Āteş urmaq revā mı cānāne

1558- Urmaz iseñ su oduma bāri
Üfürüb tiz itme ol nārı

1559- Dutmaz iseñ fütādenüñ destin
Bāri depme ayağ ile üstin

1560- Biñde birin didüm ğamuñ el-ħakķ
Ötesini Ĥudā bilür ancak

1561- Nāmeyi çün yazıb temām itdi
Mühr urub misk ile ĥitām itdi

1562- Peyk-i Mecnūn'ı istedüb geldi
Nāmeyi virdi ol da çün aldı

(1560 a)ancak/el-ħakķ N;(b)el-ħakķ/ancak N

1563- Uçdı kuş gibi def'i Mecnūn'e
Virdi çün nameyi o maḥzūne

1564- Şöyle itdi hücūm aña şādi
Ferahından deriye şıgmadı

1565- Ğark idüb gözlerin hemīn yaşa
Öpüp anı kodı o dem başa

1566- Açdı okıdı ser-ta-ser anı
Rāḥat oldı şafā sürüb cānı

1567- Leyli'nüñ özrüni kamu bildi
Tesliye buldı yaşını sildi

1568- Didi nāmeñ nüvīd-i cānumdür
Yazduğun heb ḥaṭ-ı imānumdur

**FAŞL-I BAHĀR OLUB MECNŪN'ŪŃ YĀRĀNI ANI ARAYI
ĠİTDÜKLERİ VŪ ANUŃLA VARUB BA'Zİ MŪKĀLEME
İTDÜKLERİDŪR***

1569- Bir zemān kim dem-i bahāridi
Her taraf tāze cūy-bāridi

1570- Şularuñ artmışidi sevdāsı
Ālemi tutmuşidi ğavğası

1571- Her birine şabā idüb tedbīr
Urmuşidi ayagina zencīr

1572- Köpürüb gözi nehr-i Ceyhūn'uñ
Olmuş idi mişāli Mecnūn'uñ

*A'da yok

- 1573- Diridi hāl diliyle emtār
فانظروا بعدنا اليا لاثار
- 1574- Tolmuşidi giyāh-ı sebzle rāğ
Gezse tāvus görünüridi zāğ
- 1575- Bāğda sebz şarınub eşcār
Şokmuş idi başına çok ezhār
- 1576- Şāhid-i gül ki şāhidi pinhān
Çıkdı gül-şen serīrine ğazabān
- 1577- Arturub °andelibūñ efgānın
Sürhler gidi dökmege kanın
- 1578- Kuşlar elhānı bile zīr ü bem
Toldı yir yir mesāmi°-i °ālem
- 1579- Her taraf buldı bir şeref güyā
Cennet oldı şaḫāyif-i dünyā
- 1580- Hükm şāh-ı rebi°üñ olmuşidi
°Adl ile °ālem içi tolmuşidi
- 1581- Her kişi meyl iderdi şaḫrāya
Bāğ u rāğı gezüb temāşaya
- 1582- İttifāk itdiler niçe dil-hūn
Her birisi muşāhib-i Mecnūn
- 1583- Ne muşāhib ezel ki yārānı
Olmadın deşt-i °ışk ḫayrānı

- 1584- Didiler ol fütāde-i nā-şād
Vaktidür ola hüznden āzād
- 1585- Gitdiler Necd'e toğrı ol yārān
İrdiler çün o tağa āhir-i kār
- 1586- Şordılar şunda bunda aĥbārın
Nicedür cümle kār u girdārın
- 1587- Didiler tağ içinde bī-sāmān
Vaĥşilerle yatur turur her ān
- 1588- Girdiler kişte tağ için yir yir
Gezdiler sizilen yiri bir bir
- 1589- Bulub āhir birinde gördiler
Bir isuzlık yirinde gördiler
- 1590- Yatmış uyur cihāndan bī-bāk
Örtüsü bād u döşegi ĥaşāk
- 1591- Dört yanından eyleyüb āgūş
Bekleyüb yatur anı kurd u kuş
- 1592- Cümle olmuş aña muṭi^c ü rām
Dedleri şayd eylemiş bī-dām
- 1593- Mıhlamış cümlesi yire miĥleb
Muĥkem itmiş binā-yı ünsin heb
- 1594- Her biri ĥıdmetinde pervāne
Kendüye düşen işde merd-āne

(1585 a)niçe yār/yārān A:(b)āĥir-i kār/ser-girān A

1595- Uğramañ üstine diye kaplan
Gökde ebr ile ceng ider yek-sān

1596- Kurd bekler dönerdi her yañe
Mekr -i cāndan okurdi hırz añe

1597- Yüzine toz kona diyü nā-gāh
Süpürürdi cevānibin rūbāh

1598- Mülk-i cıışka görür ki bir şāh o
Tutar üstine sāyebān āhū

1599- cıışk maḥrūmıdur diyü bīmār
Koluna rīsmān bağlar mār

1600- Muntazır aña māde her maḥçir
Şirile eyler idi anı sīr

1601- Tayr görmüş bular sipāh olmuş
Kays anlara pād-şāh olmuş

1602- Kuşda başında āşiyān itmiş
Tāc-ı şāhī urub nişān itmiş

(1595 a)üstine diyü kaplan/üzerine diyü peleng A;(b)ebr ile ceng ider yek-sān/bulutlar ile eyler ceng A

(1596 a)bekler dönerdi her yāne/kuyruk ile siñek şalar A;(b)mekr-i cāndan okurdi hırz- añe/Deb lisan ile tabanın yalar A

(1597)A'da yok.

(1598)A'da (1598 a)ve(1599a)yok.(1598 b)ve(1599 b)ile bir beyit yapılmış.(b)Tutar üstine sāyebān āhū/Āhū üstine sāyebān bağlar A

(1599 a)A4da yok;(b)A'da (1598b)olmuş.

(1600 a)Muntazır aña/Ger acıksaydı A;(b)Şirile eyler idi anı sīr/Öyüne ide şir ile ta sīr N

(1601)N'de yok.

(1602 a)Kuşda/Bu da A;itmiş/eyler A;(b)itmiş/eyler A

- 1603- Bāri gördi çü vaḥş insānı
Kaçdı tağıldı cümlesi ānī
- 1604- Turdı hengāmeden hemīn Mecnūn
Uyanub uyḥudan gözi pūr-ḥūn
- 1605- Derdle çekdi bir °aceb āhı
Güm güm ötdürdi kūh-ı güm-rāhı
- 1606- Çıkdı eflāke āhınuñ odı
Boyadı çarḥı göklere dūdı
- 1607- Kopardı bir gird-bād daḥi nā-gāh
Bir kavi toz kopardı olda siyāh
- 1608- Gıtdi döne döne hevā yüzine
Ağdı āhı gibi semā yüzine
- 1609- Bu daḥi dikdi āsūmāne °amūd
Nitekim diñmiş idi anda o dūd
- 1610- Bildi yārānını görüb Mecnūn
Oldı ol dem melāleti efzūn
- 1611- Kalkub itdi mülāyemet nā-çār
Olmağın herbirisi eski yār

(1603 a)Bāri gördi çü vaḥş insānı/Çünkü gördi vuḥūş anları A;(b)Kaçdı tağıldı cümlesi ānī/Kaçdılar kaldı boş yanları A(ikinci şekilde vezin bozuk)

(1604)A'da yok.

(1605 a)Derdle/Uyanub A;(b)ötdürdi kūh-ı /ötdi öttürdi A

(1607 b)ol da/anda A

(1610 a)Bildirdi/Bari A

- 1612- Andan oturdılar olub hālka
Cümle ğam-gin pāydan fırka
- 1613- Didiler aña iy ğarīb-i zār
Daħi çıkmadı mı başa bu kār
- 1614- Bu ğamuñ daħi āħir olmaz mı
Yüzüñüñ güli dāħi gülmez mi
- 1615- Söyle bu hecr-i yār niceye dek
Böyle bu intizār niçeye dek
- 1616- Sen anuñ firqatiyle ağlarsın
Bağruñı t̄ab-ı ğamla tağlarsın
- 1617- Senden ol olmayub henüz yāver
Āhuñile yaşuñ gibi kaçır
- 1618- Daħi bihūde yine çekme renc
Kim çeker renci olicağ bī-genc
- 1619- Ömr ezmānı çünki biş gündür
Biş gün için cefā çeken böndür
- 1620- Gele bir pāre şihhetüñ iste
Hele bir laħza rāħatuñ iste
- 1621- Bilki dem durur bu iy ādem
Bir dem için revā mıdur biñ ğam

(1618 b) Kim çeker renci olicağ bī-genc/ Ömr ezmānı rūzedür çün penc A

(1619) A'da yok.

(1621) A'da (1618)'den sonra

1622- Tur ki  alem m nevv r olmuŖdur
H snle b g u r g tolmuŖdur

1623- Luft ile nev-bah r vaktid r
Geçt-i b g u ken r vaktid r

1624- T ze revnaķ bulub durur  alem
Heb ayağ  zred r beni  dem

1625- B g Ŗaħn-ı z m rriğin oldı
J le anda d r-i semin oldı

1626- L le oldı aķık Ŗ dirv n
Anı toldırdı  bile b r n

1627- K rdi ĥayme tınabsuz eŖĉ r
S yeler oldı y r-ı bi- gy r

1628- Dikme her serv sebz  add-b l 
M mdan d kme naħld r g y 

1629-  ter ađaĉda murđ-ı ĥoŖ elĥ n
Yirde t vuslar kılur cevlin

1630- B g Ŗ hidlerin gez b yine
Her birisine Ŗunar  yine

1631- Dem-i  is  durur Ŗab  g y 
Turmayub m rdeler ider ihy 

1632- Micmer olmuŖ benefŖeler yir yir
Turmayub b g iĉin ider tebħir

(1628 a)sebz  add-b l /ser b l - add A;(b)naħld r g y /bir naħl z -bedd A.

1633- Şafha-i sebz üzre yazdı ḥal
Çekdi yol yol şu simden cedvel

1634- Bülbül āvāzı tutdı āfākı
Nālūñ °āsā bu nīlgūn ṭākı

1635- Göl °arūsı tonandı ālile
Bāğa geldi nice delālile

1636- Göl-bün üstine çıkdı ol dil-dār
°Arz itdi ḥalāyıkā didār

1637- Çün ğaraż buyidi temāşādan
Fitneler kopdı zīr u bālādan

1638- Yağalar oldı çāk şevķinden
Niçe lebler yarıldı zevķinden

1639- Ya°ni açıldı yir yir ezḥār
Gonceyiken birer birer iy yār

1640- Sūr oldı sürūr anıdur
°Ayş u nūş u tarāb zemānıdur

1641- °Āşık-ı dil-fikārına vardı
Virdiler ya°ni bülbüle verdi

1642- Döşediler ğarāyib-i arza
Başladılar cihāzını °arza

(1634 a)ṭutdı/ṭūtī N

(1635 b)nice/niçe A;A4da (1635)beyitten sonra gelen 16 beyit N'de yok.

1643- Her çemen şuffe şahn-ı gülşende
Yeşil atlas ferāş-ı rahşende

1644- Uqçuvānlar şahāyifi yekser
Çarşebler sepīd ü nāzik-ter

1645- کونه کونه وساده غرا
بن شب بوي اصفر و حمرا

1646- Her ter ü tāze şaru nilüfer
Tās tākiyye dökme hālis zer

1647- Ğonce lāle-i kurta-i laelin
Jāle dürlerle eylemiş tezyin

1648- Sīm ü zer tebsi bi-hadd ü vāfir
Şarı dağ nerkis-i zāmir

1649- Her gelincik çiçekleri ebher
Al u ala tutuqlara beñzer

1650- Sīmden şemcdān her zanbağ
Virmiş āfāka behçet ü revnağ

1651- Nerdbān-ı zeberced āvāzyūn
Her ayağı بلخش āteş-gūn

1652- Böyle nüzhet zemānı seyr anı
Gezüb eyler çu halk seyrānı

1653- Sen daği tur yigitlik eyyāmı
Fırşatıdur felekden al kāmı

(1653 a) tur yigitlik/tu(?) yigitlik A

(1648) Vezin bozuk

- 1654- °Ömr fānī durur geçer çāğı
Tīz hazāne irer bunuñ bāğı
- 1655- Kişi bir gördüğün daħi göremez
Ki zemān devrine zemān iremez
- 1656- Ayağa hüzni niçe bağ idesin
Vaktidür °azm-i rāğ u bāğ idersin
- 1657- Gideyüz tāze yaze seyrāne
Uyasın yine eski yārāne
- 1658- Çün işitdi bu sözleri Mecnūn
Ezüb itdi yüzün gözün mey-gūn
- 1659- Nā-geh ejderleyin dehān açdı
Söz yirine zebānı od saçdı
- 1660- Didi iy yār-ı şūret ağyārum
Herbiri düşmen-i dil-āzārum
- 1661- Hem beni hem özüñüz incitmeñ
Gelüñ incindüğüm yola gitmeñ
- 1662- Sāhire sihr öğredülmez hiç
Şācīre şīcīr öğredülmez hiç
- 1663- Baña anmañ bahār aħbārın
Bāğ u rāğ u kenār u aħbārın
- 1664- Kuş kim eyler hevāda ol seyrān
Aña olur kafes içi zindān

(1657 a)yaze/tāze A

(1673 b)kenār u/kenār A

- 1665- cışk-ı yār ile baña bu yiter
Bāğdur t̄āğ üsti ser-tā-ser
- 1666- Bende gülden ferāğlar vardur
Taze sīnemde dāğlar vardur
- 1667- Lāleler olmasa ruḥ-ı cānān
Cāmlardur gözümde toptolu kan
- 1668- Olmayıcak yanumda kıadd-i yār
Servler görünür gözüme ḥār
- 1669- Lebleri āb-ı nābı çün yokdur
Yaşlarum-veş şular bulanukdur
- 1670- Bāğda yok şabāyile kārüm
Yār kūyun tolanur efkārüm
- 1671- Hecrile olsa kuşlar elḥānı
Şanurın anı mātēm efğānı
- 1672- Yaramaz baña sāye-i eşcār
Sāye yiter hevā-yı kıadd-i yār
- 1673- Ca^cd-mūsız benefşeler yek-ser
Baña görünür siyāh engüşter
- 1674- Yiter ezhār eylemeñ tedbīr
Yār kelbi ayağı başduğı yir
- 1675- Çün vefā-dār bulmadum enisi
Vaḥş ile geldüm eyledüm ünsi
- 1676- Dūst kim bātını saña çıgdür
Seg anuñ gibi dūstdan yıgdür

1677- Yüzüne karşı çok geçer yâver
Döner ardınca çaybını şayar

1678- Aşinâdan atılsa söz taşı
İki hançer durur iki başı

1679- Gerçi dünyâda âdemî çokdur
Eyüsü âzdur kemi çokdur

1680- Gördi Mecnûn'ı çünki yârânı
Kalmamış derd-i hecre dermânı

1681- Şöhbet-i vahşâ olmuş ol mecnûs
Döndiler yirlerine heb mecyûs

**MECNÛN'UN GİCE UZUNLUĞUNDAN Bİ-ZÂR VÜ FİRÂK-I LEYLİ
BİLE ZÂR OLDUĞIDUR***

1682- Kõdı yârânı çünki Mecnûn'ı
Çeke kaldı cefâ-yı gerdûnı

1683- Zülf-i yâriyle ta ki çanber-büy
Büridi anda gün çarûsı rûy

1684- Kürsi-i âsumâna indi nûr
Geçdi növbetle yirine deycûr

1685- Esb-i gül-gûn itdi
Bağladılar yirine şebdizi

(1679a)Gerçi/Hiç A, çokdur/yokdurA; (b)Eyüsü azdur kemi /Şüretâ gerçi görünür A
*A'da yok.

(1683 a)Zülf-i yâriyle(Târ-ı zülfîyle A

(1684)N'de yok.(1685)N'de yok.

- 1686- Oturub tağ içinde ol miskîn
Tâli° ü bahtına biçerdi kîn
- 1687- Geh felekden şikāyet eylerdi
Geh necimden hikāyet eylerdi
- 1688- Diridi yok mı derde dermānum
Lebe irişdi hecrile cānum
- 1689- Āh elinden bu gicēnūñ nā-gāh
Beni öldürdi olmadın āgāh
- 1690- Uykusuzluğile zebūn itdi
Eski sevdālarum füzūn itdi
- 1691- Hālūmi her gören kalur taña
İy seher kandesin iriş baña
- 1692- Kande gitdi horōsuñ āvāzı
Eşidilmez anuñ ser-āgāzı
- 1693- Didi tutmazise bu şeb daği
Ateş olsun başındağı tācı
- 1694- Ötmez ise boğazlanub ölsün
Perinün yilegi bıçağ olsun
- 1695- Kanadın silküb itmese efgān
Döke kanımı dāver-i devrān
- 1696- Uyur ise başına ğam çöksüñ
Kendü mihmāzile gözi çıksun

(1696a)Didi/deyri N;tutmaz ise/tutmaz A(ikinci şekilde vezin bozuk)

1697- Bu nice gicedür caceb Yārab
Ay u yıldan uzun olur mı şeb

1698- Ömrüm oldı temām bu olmaz
Gālibā subḥ gülleri gülmez

1699- Bu gider tā ebed kalacaḡdur
İrtesi rūz-ı ḡaṣr olacaḡdur

1700- N'oldı toḡmaz güneş daḡı bilsem
Toḡsa añā şikāyeler kılsam

1701- Yoḡsa ol dāḡı düşe mi yatdı
Yire mi girdi şuya mı batdı

1702- Tūtalum kim müezzīn olmuş lāil
Ye seḡer növbetine n'oldı hāl

1703- Olunur sade padşah tebdil
Ol çalınmasa olmaz ay u yıl

1704- Bu yüce kal'anuñ kanı nāsı
Lāzım olmuş bunuñ yaḡılması

1705- Mā-ḡaşal subḡ olunca ol gice
Nāle itdi tūruldı ḡaylice

1706- Bir şeb-i tāridi nihāyetde
Per-i zāḡidi şanki zūlmetde

(1697 b)Ay u yıl/Ay yıl A

(1700 b)Toḡsa añā/Tāli'ümnden A

(1701 b)düşe mi yatdı/h'vaba mı vardı A;(b)Yire mi girdi şuya mı batdı/Yire batdı
ḡarābe mi vardı A

(1703)N'de yok.;(1704)A'da yok.

- 1707- Yoğidi anda nūrdan lem^{ca}
Dem-i serdi dimişdi pūf şem^{ca}
- 1708- Dūd-ı āhı sehāb olmuşidi
Necme de bu hicāb olmuşidi
- 1709- Döneridi firākile bī-reh
Şu^{le}le virdükçe berk-i āhı geh
- 1710- Tek ü tenhāyidi o ğam şāhı
Sāye dāhı degildi hem-rāhı
- 1711- Gözi memlū hayāl-i yāridi
Uyku şığmadı yir tārıdi
- 1712- Seherile gözi humār oldu
Gayetile teni nizār oldu
- 1713- Kendü gitmiş kalanıdi resmi
Mūya dönmüşdi zā^{ca}file cismi
- 1714- Felek ağladı añna bu ğamdan
Dökdi göz yaşlarını şebnemden
- 1715- Ol ise gözedürdi āfākı
Nūr-ı subhı ide diye işrākı
- 1716- İntizārile baĝrı hūn oldu
Varduĝunca katı zebūn oldu
- 1717- Didi iy çarhı neyledüm saña
Niçe urursın okları baña

1718- Tutamadı gözini dökdi yaş
Yutamadı ğamını itdi fāş

1719- Başladı ağlamağa zār u zār
Seng-i hārāya bile itdi kār

**SABĀH OLUB MECNŪN KŪY-I LEYLĀ'YA GİDŪB ANUŔLA GŪFT Ū
GŪY İTDŪGİDŪR.***

1720- Çün seher mŭlkünüñ şehensāhı
Şark u ğarbuñ misāfir-i rāhı

1721- Rehzen-i şebden irene bī-dād
Tġ-ı zerrinile iren feryād

1722- Taht-ı cāc üzre itdi istikrār
Gögsi yilinden ũrkdi cünd-i tār

1723- Nice kim şaldı tahtına sāye
İtdi bir anda hükmi dünyāye

1724- Sevinüb hŭzn içinde ol nā-şād
Kalkdı yirinden iderek feryād

1725- Ağlayu gitdi yār kūyına
Bakmadı aġyār güft ũ gŭyına

1726- Sŭz-ı şemcile şanki pervāne
Açdı bāl u peşi şebistānı

1727- Uçdı bülbül gibi ye gül-zāre
Vara şaplana nize-i hāre

*A'da yok;(1722 a)istikrār/üstŭvār A

(1724 b)Kalkdı yirinden iderek feryād/Ya'ni Mecnŭn cevr ũ ğam-mu'cād A

- 1728- Şabra yoğidi tākāt imkānı
Kılca kalmışdı uçmağa cānı
- 1729- Cam-ı şevkile mestdi evkār
°Ar idi aña olmak ehl-i °ār
- 1730- Yane yane giderdi yārına
İrdi tā kim anuñ diyārına
- 1731- Kūya irişdi diyu divāne
Haber oldı kilāb ü şıbyāne
- 1732- Üşdi başına kelbler derhāl
Düşdi yanına taşile etfāl
- 1733- Girdi kūy içine bu hālile
Böyle zecrile ibtizālile
- 1734- Gitdi hiç bakmadı bu gavğaya
Toğrı tā cilve-gāh-ı Leylā'ya
- 1735- Her anından gelürdi taşlar bol
Kendü bahtıyla ceng iderdi ol
- 1736- Görđi har-gāhdan anı Leyli
İtdi hāliline merhamet hayli
- 1737- Kār u bārına oldı dem-beste
Başladı ağlamağa aheste
- 1738- Yakdı odlara ol perī-şānı
Oldı zülfi gibi perīşānı

(1730 b)tā kim anuñ diyārına/çün kūyunuñ kenārına A

(1732 b)yanına/payına A

- 1739- Didi bu mekr ü āldur baña
 Āhrete vebāldür baña
- 1740- Defci revzenden ol gül-i gül-zār
 Gün gibi itdi carz aña dīdār
- 1741- Aldı Mecnūn bŷyını anuñ
 Gördi bu veche rŷyunı anuñ
- 1742- Yıkılub anı kendüden gitdi
 Gŷyı bir sāhir ana sihr itdi
- 1743- Leyli gördi bunı olub dervā
 Gözlerini yaşın eyledi deryā
- 1744- Kendüye geldi çün yine Mecnūn
 Rezvene dikdi gözlerin pŷr-ħŷn
- 1745- Gördi yārı yine tecellide
 Bir nigāhıyile tesellīde
- 1746- Revzene toğrı göz diküb kaldı
 Bir degil aña biñ nazār şaldı
- 1747- Dāyesinden hicāb idüb Leyli
 Āşikār idemezdi aña meyli
- 1748- Zāhirā añladub temāşāsın
 Seyr içün ide gŷyı ğavĝāsın
- 1749- Dāyeye añladurđı ger bunı
 Turmayub gözedürdi Mecnŷn'ı

- 1750- Söyle idi aña işāretle
Şad iderdi niçe beşāretle
- 1751- Leb-i cunnābın eyleyüb gül-nār
Şeftalü sīne vaꝑd iderdi yār
- 1752- Gördi olmaz bunuñla dil kāniꝑ
İktizā itdi defꝑ ola māniꝑ
- 1753- Dāyeyi şavdı bir bahāne ile
Defꝑine dām kurdı dāne ile
- 1754- Çün halāş oldu vehm remzinden
Defꝑi başın çıkardı revzenden
- 1755- İtdi ana işāreti ani
Eve çağırdı tiz mihmāni
- 1756- Gül gibi bülbülini hoş gördi
Gonce-i teng hātırın şordı
- 1757- Didi kim nicesin vefām ile
Guşşā vü miñnet ü cefām ile
- 1758- Sen şayarsın bunı vefā benden
Bundan irer baffā cefā senden
- 1759- Zerrece çekdügüñ cefā mı sen
Tağlarca tutarın anı ben
- 1760- Neyleyin līk efendi eyleme dūr
Tut bu eksüklü cāriyen maꝑzūr

- 1761- Olmasa nānı azdan çokdan
Utanur her ev ıssı konuğdan
- 1762- İhtiyārı kız olanuñ her-bār
Ata ana elüdedür nā-çār
- 1763- Bu iki olıcağ señe rāzı
Girmez ortaya müfti vü kâzı
- 1764- Bāğ-bān gönlüñ al ele evvel
Soñra uzat şüküfe dirmege el
- 1765- Gel uğurluğına uzatma yed
Hār bata ayağuna şāyed
- 1766- Bunu bil līkin iy cefā-pişe
Benden itme yaramaz endişe
- 1767- Çekerin hāk olınca tā hecrüñ
Virmezsin bāde damen-i mehrüñ
- 1768- Hiç benim cānıbümden itme havf
Hali kıl baña bed-gümāndan cev̄f
- 1769- Gice rüyum hayālünü şem° it
Hātıruñ intişārını cem° it
- 1770- Söyleşürken bular bunu nā-gāh
Oldı sırrdan raķīb-i şüm āgāh
- 1771- Elde yaluñ kılıç ile fi°l-hāl
İtdi Mecnūn'ı katle isti°cāl

- 1772- Döke tā bī-kine anuñ kanın
Ne koya cānını ne cānānın
- 1773- Şaşdı Leyli vü güldi tiz Mecnūn
Didi ıışk içre böyledür oyun
- 1774- Tīg elin tā ki kaldurub zālīm
Oldı kan dökmege o dem āzim
- 1775- Koli tırdı hevāda inmedi zār
Dikili kaldı kırı hīzem-vār
- 1776- Tīgi çün bir ele daħı aldı
Bu daħı eyle kırıyı kaldı
- 1777- İki elden bile yudı desti
Böyle olur mey-i zulüm mesti
- 1778- Bir ıaceb şekl bağladı ol dem
Görse vazcın gülerdi her ādem
- 1779- Kaldı kollar hevāda şöyle firāz
Sevr karnı mişāli iki dırāz
- 1780- Yā iki dār ađacı-veş menşūb
Kendi ortada gūyiyā maşlūb
- 1781- Līk itdi tedārik aħvālin
Tıtdı Mecnūn'a rūy-ı āmālin

(1773 b)ıçre böyledür oyun/içre oyun A

(1774 a)tā ki kaldurub /kaldurub çün o A

(1780 b)Kendi/kendüyi N(ikinci şekilde vezin bozuk)

- 1782- Didi iy Necd Tağrı'nuñ merdi
Hālet-i vecd bağınuñ verdi
- 1783- Meded it baña kaldum ayakda
Gitdi el gide şāyet ayakda
- 1784- Tut elüm kim elemdeyin gāyet
Tövbe olsun bu käre biñ biñ kat
- 1785- Āferin bu nedāmete ol dem
Böyle şunsa özine hayr ādem
- 1786- Şimdi var niçe zālim-i gümrāh
Biñ zulüm ider eylemez bir āh
- 1787- Baqdı Mecnūn anuñ niyāzına
Böyle bu āh u söz ü sāzına
- 1788- Zār u zār anuñ için ağladı
Kendinün hasb-ı hālin añladı
- 1789- Kendüye düşmen iken ol bed-h'vah
İtdi luṭfile dost-āne nigāh
- 1790- Didi incitme kimseyi zinhār
Ta saña da irişmeye āzār
- 1791- Ğayre her ne şunar isen anı
Kendü cānuñda bil sen iy cānı
- 1792- Ādemi görmemisin ekşer bār
Şokmak isterken öldürülür mār

1793- Evvelā pend-i bī-dagā itdi
 Şoñra el aldurub duā itdi

1794- Şağ oldu ol iki olak el
 Nice şağidise hemīn evvel

1795- Andan itdi vedā° cānāne
 Ten gibi mevt gicesi cāne

1796- Tutdı ol tağ yolunı giryān
 Yine görüندی şuret-i hicrān

1797- Miñnete düşdi rāhat arduca
 Firate irdi vuşlat arduca

1798- Tāzelendi fiđān u derdi yine
 Tutdı āfākı āh-ı serdi yine

1799- Geldi bir derdle biñin aldı
 Cānı deryā-yı hayrete saldı

**MECNÜN NEVFEL NĀM EHL-İ KEREM BİR PĀD-ŞĀHLA ĀŞNĀ
 OLDUĞIDUR***

1800- Bu elem ışşasın iden taħrīr
 Burda böyle ider sözi taksīr

1801- Ol nevāhīde var idi bir şāh
 Adı Nevfel büzürk ü °ālī cāh

1802- Mihr-bān idi dūsta çün mīđi
 ahramān idi düşmene çün tīđi

*A'da yok

(1800 b)Burda/Burada A(ikinci şekilde vezin bozuk)

- 1803- İşret üzre gezerken anda meger
Necd Tağı dibinden itdi güzer
- 1804- Gördi yol üzre bir kişi nā-gāh
Turmayub ĥasret ile eyler āh
- 1805- Didi bir ĥācibine kimdir bu
Neyiçün āhider çeker kayđu
- 1806- Söyledi ol da Nevfel'e bir bir
Ĥāl-i Mecnūn'ı evvel ü āĥir
- 1807- Acıdı ĥali aña Nevfel şāh
Āhidi derundan nā-gāh
- 1808- Meger ol dāĥi bülbülidi zār
Göñlin almışdı bir gül-i gül-zār
- 1809- Çekeridi firākını anuñ
Nāle-i iřtiyākını anuñ
- 1810- Hecr odına tutuşmağın sābık
Bilür idi ne çekdüğün cāşık
- 1811- Bülbüle di cerāĥat-ı ĥārı
Ĥasteye şor cefā-yı bīmārı
- 1812- Defci atından ol kerem-kāni
İndi oturdı bir yire ani
- 1813- Emr itdi çıđırdılar Mecnūn
Geldi öñine derdle maĥzūn

1814- Aldı yanına anı oturdı
Ortalıktan hicābı götürdi

1815- Didi kim sen ne yerlügen āyā
Böyle niçün idersin āh u vā

1816- Kaḡı gül şevkiyile nālānsın
Nice būyile mest ü hayrānsın

1817- Kaḡı āteş çalubdurur rūyūn
Nice serv ayağına aḡar cūyuñ

Kaḡı gül şevkiyile nālānsın
Nice būyile mest ü hayrānsın

1818- Aña ol hecr kūhunuñ merdi
Yandı aḡladı heb ḡam u derdi

1819- Gażaba geldi işidüb Nevfel
Didi işkāli eylerin ben ḡal

1820- Hātiruñ tut hemişe şād u şen
Çekme ḡam kılca bunuñ içün sen

1821- Evvelā dökeyin bu yola māl
Umarın ḡāşıl eyleyem āmāl

1822- Zer ile olmaz ise zor ideyin
Her birini zelīl ü h^{var} ideyin

(1816)Bu beyit N'de (1818)beytin yerine de olmak üzere iki kere yazılmıştır.

(1822 b)h^{var}/hor A

- 1823- Niçe tedbīr eyleyin sāyir
Urayın fiğe pençeyi āhīr
- 1824- Saña dāhi velī budur lāzım
Şād u ḥandān olasın dāyım
- 1825- Kendüñne cebre olasın meşğūl
Virmeyesin melāl ü ḥüzne yol
- 1826- Ehl-i ʿaql ile oturaṭurasın
Kendü işlāḥ-ı ḥālūñi göresin
- 1827- Ḥired ehlinden irişür āmāl
Bi-ḥiredden nitelī ḥüzn ü melāl
- 1828- Nazar it ʿibretile ferzāne
Ten-i āhūda cemʿ olan ḳane
- 1829- Misk olur nāfesinde ḳıymet-dār
Ġayri yirinde çün ḳalır murdār
- 1830- Hele evvel murāda irince
Sayd-ı maḳşūd dāma girince
- 1831- Senūñ ʿile gezüb gül-istānlar
İdelüm ʿıyş u nūş u seyrānlar
- 1832- Günde bir büstāne ʿazm idelüm
Demde bir cū kenārına gidelüm
- 1833- Ṭutalum eller üzre zer cāmı
Duḥter-i rezden alalum kāmı

(1827 b)Bī-ḥiredden /Bā-ḥiredden A

1834- Yiyüb içüb cihānı h̄ōş görelüm
Çün giçen gicdi anı h̄ōş görelüm

1835- Ğam-ı devrāndan olmağa ğāfil
Mest olalum hemişe lā-yac̄kıl

1836- Gice efsānelerle eglenelüm
Ko gedālar yolını beglenelüm

1837- Zülf diyu hayāle uymayalum
Gice uzunluğunu duymayalum

1838- Didi Mecnūn bī-ser ü sāmān
İy şeh-i dil-nüvāz-ı ʿāli-şān

1839- Bir sözüm var diyin sorur iseñ
Soñra ur boynumı ger urur iseñ

1840- Oldı bu pende çok kişi bādī
Bende tutmak müyesser olmadı

1841- Bahtı yok bir siyah rūyın ben
Bir belā-cū vü zışt-hūyın ben

1842- Beni vīrānlugumda ko nā-şād
Bir harābın ki olmazın ābād

1843- Hiç virme ümidi ben hāke
Çıkasın diyu şāyet eflāke

1844- Baña nisbet maḥāldür bil bu
Aşlı yok bir maḥāldür bil bu

1845- Başda kim devlet olmaya māye
Hiç şalar mı hümā aña sāye

- 1846- Maraz-ı mevte yetse ger bīmār
Neyler aña tabīb idüb tīmār
- 1847- Buni taʿrīz añlayub Nevfel
Kendüye āteş oldı çün meşʿal
- 1848- Hiddetile alub ele hāme
Necd ehline yazdı bir nāme
- 1849- Tā nikāhile vireler yārın
Yarına dimeyüb bugün yarın
- 1850- Evvelinde hezār idüb taʿzīm
Başt-ı özr itdi nāmede takdīm
- 1851- Āhirinde veli idüb taḥvīf
İtdi anları ḥaylice taḥfīf
- 1852- Gerçi azdur velī bu söz özdür
İşi yapan yakında bir sözdür
- 1853- Vaqt olur bir söz ile kan biter
Gāh olur niçe baş u cān yiter
- 1854- Çün temām itdi mühr urub fiʿl-ḥāl
İtdi bir peyke anı irsāl
- 1855- Diği peyke getür cevābın tiz
Olmadın tiĝ-ı hiddetüm ḥūn-rīz

- 1856- Peyk iltüb çü nāmeyi virdi
Nāme hvīṣān-i Leyli'ye irdi
- 1857- Oқuyub bildiler nedür maқṣūd
Her beden heyzümüne düşdi od
- 1858- Cem oldı qabīlede kim var
Geldi bir yire cümlesi nā-çār
- 1859- Başbaşa çatub itdiler tedbīr
Görelər tā ne gösterür takdīr
- 1860- Sözi bir yire koyıcaқ āhīr
İçlerinde olan kiṣi āmir
- 1861- Peyki çağırub öñine anı
Ne didi diñle ol sühen-dānı
- 1862- Hīç revā mı durur aña evvel
Resm ü ādetçe ṣāhiken Nevfel
- 1863- Böyle sehvide güft ü gū itmek
Aña yok yire cust u cū itmek
- 1864- N'ola tutarsalar bülend qaddin
Her kiṣi gözlemek gerek ḥaddin
- 1865- Kendüyi bilmez olmiyan Mecnūn
Niçün endazedən çıkar birūn

(1858 b)yire /yir A

(1862 a)aña/ki N(ikinci şekilde vezin bozuk)

(1864 a)tutarsalar/tutarsa ger A

1866- Bizi iñen zebūn şanmasın
Kendüden şöyle dūn şanmasın

1867- Leyli olmaz ğidāsı her kāmūn
Yok yiri her ağızda bu nāmūñ

1868- Kāşid itdi cevābı çün ezber
Nevfel'e toğrı açdı bal u per

1869- Tā ki irdi añna bu efsāne
Kükredi döndi şir-i gurrāne

1970- Cem° idüb °asker-i girān sengi
Gitdi anlarla itmege cengi

1871- Oldı onlara da haber nā-gāh
Rezme °azm itdi diyu Nevfel şāh

1872- °ırq-ı ğayretleri olub cünbān
İtdi bunlarda rağbet-i meydān

1873- Oldılar her yañadan āmāde
Ol °arūs üzre ceng-i dāmāde

**KAĞİLE-İ LEYLĀ'YİLE NEVFEL ŞĀH MUŞĀF İDÜB ANLARA
ZAFER BULUB LEYLİ ELLERİNDE MAĞBÜS OLDUĞIDUR.***

1874- Tā ki birgün şehenseh-i hāver
Eline tiĝ alub başa migfer

1875- Felek üstünde ğir u dār itdi
°Asker-i Leyli tār-mār itdi

(1867 a)kāmūñ/kānuñ A

*A'da yok

1876- İki cānibden eyleyüb āhenk
Ceng-gāha pelengler urdı çeng

1877- Oldı ārāste iki asker
Karşulaşdı sevād-ı baħr u ber
ŞIFAT-I CENG*

1878- Sābit oldı yirinde pāy-ı dirahş
Peyk şalardı adūya dest-i direfş

1879- Kanı sen dir adūya kin irker
Baş açub tūğ saçını silker

1880- Borı āvāzla cihān tldı
Şūr uruldı rüz-ı haşr oldı

1881- Tabl u şurnā şadāları muħkem
Göklerüñ başın eyledi sersem

1882- At kişnerdi çün dem-i ejder
Gümrenürdi mirār çü şir-i ner

1883- At çukal içre bī-direngidi
Baħr-i āhende şan nehengidi

1884- Üzerine binen yel-i meydān
Āhenin tağ üzere bir kaplān

1885- Ğarķ-ı āhen sūvārlar yekser
Başda kim urunurdi her miğfer

1886- Kimi āhen kimisi zer-endūd
Tağlar üzre ye nāridi ye dūd

*A'da yok .

(1886 b)ya/ye A

- 1887-^cArşa-ı haşr-gāhidi meydān
Kopmağa hevl şadme-i merdān
- 1888- Çerhlerden boşandı tīr evvel
Çerhe-zen itdi dār u gīr evvel
- 1889- Eyledi haşm cānına çok iş
Nīş-i peykānile idüb dil-rīş
- 1890- Giderek bād-ı şer şitāb itdi
Āteş-i harb iltihāb itdi
- 1891- İki asker hurūş idüb katı
Birbirisine şaldılar atı
- 1892- Bir küpürdi kopardılar nā-gāh
Yüregi kopdı sevrūñ itdi āh
- 1893- Kopduğı dem bu korkulu tāmāt
Kara toz ağdı göklere kat kat
- 1894- Şundı her şīr pençe-i şimşīr
Birbirine yapışdı çün naħcīr
- 1895- Tīğler olmuşıdi şan mīzāb
Andan akardı yire hūn-ı nāb
- 1896- Nīzeler derd-i cism ü cānıdı
Ejder-i āteşīn zebānıdı
- 1897- Çüb düşen göz gibi yaşardı şan
Ok yiyen her zırh gözi pūr-kan

1898- Yumruq uğraşın itdi şeş-perler
Yaqa şavaş itdi hançerler

1899- Siperüñ yüzi pür-ğubār oldı
Gün tutuldı şeb āşikār oldı

1900- Naçra-ı raçd u nefesler ebr-i tār
Hün bārānı döktügi her-bār

1901- Berki tülāni şerhalar anuñ
Sinesinde ricāl-i meydānuñ

1902- Bir çaceb şarşar idi kim çıkdı
Burc gibi bedenleri yıkdı

1903- Niçe serdārlar ki alidi
At ayağında pāy-mālidi

1904- Tutdı kan leşlerle ceng-gāhi
Baħr içinde yüzer gibi māhi

1905- Her gören yirdeki kesük başı
Şanuridi yatur çakıltaş

1906- Az kaldı ki ol iki çasker
Birbirin dükede kıra yekser

1907- Dönüb ortada yil gibi Nevfel
Turmazidi önine hiç bir yel

(1898 a)şeş-perler/şirler A

(1905 b)çakıltaş/çağıltaş A

- 1908- Kimuñ alsa öñin olub ögin
Gösterürdi añā ecel bugün
- 1909- Tīgle bir çalardı çalduğın
Bir darabla olurdi alduğın
- 1910- İtdi Mecnūn bu ceng içün nāliš
Didi olmasa yigidi bu iş
- 1911- Maṭcān-ı elsün-i °Arab oldum
Bunca kan dökmege sebep oldum
- 1912- Ākıbet şındı cānib-i Leyli
Kaçdı tağıldı Necd ili hayli
- 1913- Nevfeliler zafer bulub ol an
İtdiler hānümānların tālān
- 1914- Aldılar çok esir anlardan
Oldılar hayli sir anlardan
- 1915- Biri Leyli 'yidi kim aldılar
Toğrı Nevfel öñine geldiler
- 1916- °Ādetidür °Arab bunı ider
Cenge ehl ü iyālile gider
- 1917- Bāri Nevfel çü gördi Leylā'yı
Bedr olmuş cemālinuñ ayı
- 1918- °Āşık-ı zārı oldı çün Mecnūn
İtdi bu da gözi yaşın Ceyhūn

- 1919- Yāriken añna bî-ğam u teşvîş
Oldı ani raķib-i bed-endîş
- 1920- Bu da ıışk iğre bir temāşādur
ıışk ğavğası özge ğavğadur
- 1921- Didi ben dāhi zār-ı Leylā'yın
Buña Mecnūn'dan ben evlāyın
- 1922- İl içinde bu söz müsellemdür
Ğayr üstine nefis muķaddemdür
- 1923- Didi Mecnūn'a ger virem bunı
Nice söynür bu sīnemūñ tonı
- 1924- Virmeyüb kendüm olur isem ger
Ta'n ider baña düşmen ü yaver
- 1925- Pes bu yigdür zehirliyem anı
Öldürem mārını alam kanı
- 1926- Ortadan gitmeyince ħār evvel
Ol gülüñ dāmenine irmez el
- 1927- Bunı bir maħremine didi ħāşş
K'ide şerbetle derd-mendi ħalāş
- 1928- Ol daħi emri üzre zehr-āmiz
İtdi bir şerbet-i helāhil tiz

(1920)N'de yok.

(1921)N'deyok.

(1923 a)Didi/şimdi A;(b)tonı/tütünü A

(1925 a)Pes/Bes N

1929- Geldi meclisde otururken şāh
Vire Mecnūn'a tā anı nā-gāh

1930- Hātırından gidüb meger maḥūd
Şerbeti şundi şāha zehr-alūd

1931- Çün alib ğaflet ile nūş itdi
Yıkılıb def'i kendüden gitdi

1932-Mekr ğavğası başına üşdi
Kazduğı cāha kendüsi düşdi

1933-Ḥayr şunmaq gerek kişi ğayre
Tā ki kendü de irişe ḥayre

1934-Şanmasun bunı ummasun bed-h'vah
Yırde kala günehsüz itdügi āh

1935-Şāh Nevfel götürdi çün raḥtı
Ġayre tabşurdi °āriyet taḥtı

1936-Peder-i Leyli geldi bī-ihmāl
Aldı gitdi o gül-ruḥı derhāl

1937-Ağlayu kaldı bülbül-i zārı
Ya°ni Mecnūn-ı ğam-giriftārı

**NĀ-GĀH LEYLİ'YİLE MECNŪN BİR BEYĀBĀNDA BİRBİRİYLE
BULUŞDUKLARIDUR***

1938-Nazm iden bu dürr-i meknūnı
Kıssa-ı Leyli'yile Mecnūn'ı

*A'da yok.

1939-Burada şöyle nakl ider çün
Şāh-ı Nevfel zehirden öldügi gün

1940-Atası aldı gitdi Leylā'yı
Kaldı Mecnūn yine ağlayı

1941-Tutdı şahrā yolın yine hayrān
Uydı yanına vahş bī-pāyān

1942-Bir demidi ki ad idüb berdi
Çekmişidi hevā dem-i serdi

1943-°Ālemūñ turşudı yüzi ğāyet
Ağlar açılmazıdi bir sāt

1944-Dökmek olmuşıdi hemīñ şanı
°Ayn-ı ğaynile berf ü bārānı

1945-Berüden çekmegın beğāyet kahr
Ebr göregen giyerdi zāl-ı dehr

1946-Çiñrağılar gibi öterdi bād
Āhene dönmüş idi yir pūlād

1947-Nār-ı zehriyle zemheri mārı
Kabkara yakmış idi eşcārı

1948-Sesi çıkmazdı bülbül-i zāruñ
Şıklığı diñmişıdi gül-zāruñ

(1939 a)ider/eyler N

(1948 a)çıkılmazdı/çıkılmaz A(ikinci şekilde vezin bozuk.)

1949-Ṭoñmuşidi ocağdağı nīrān
Germ-i pistān içinde çün elbān

1950-Berfden itmiş idi pür-per ü bāl
Ağ hamāme cihānı māl-ā-māl

1951-Germişidi görüb kaşı katı
Nemed-i ebre mihr mircātı

1952-Şiddet-i berdle yağ olub āb
Āteş-i āftāb idi bī-tāb

1953-Böyle günde o cāşık-ı çālāk
Pā-bürehne libās-ı sīnesi çāk

1954-Leyli Leyli diyu diyu her ān
Gider iken kolayına hayrān

1955-Uğradı ittifāk bir bāğa
Nice bāğa bir oñmaduğ dağa

1956-Gördi bağ içre bāğ-bān meşğül
Tāze bir servi kesmek ister ol

1957-Defci cān atdı vardı yanına
Didi hey hey gülen ziyānına

1958-Ne cevān serv olur bunu kesme
Girme pīrüm günāha bu resme

(1949 b)çün/hon A

(1955 b)oñmaduğ/uñıduk N

(1958 a)cevān serv/cevān u serv A

1959-Böyle k̄āmet revā mı pest olmak
Yirlere yıkılıb şikest olmak

1960-^cAşık-ı zārı var durur kıyma
Bir dil-efkārı var durur kıyma

1961-Anı boğazla tut ol bārı
Şağ koma tezerv-i bīmārı

1962-Açdı avcın aña hemīn sā^cat
Virdi bir la^c-ı hōş cihān-kıymet

1963-Bāğ-bān la^clle olub dil-şād
İtdi ol servi kesmeden āzād

1964-Bunı Mecnūn'a itdüren bārı
Olmagın kadd-i Leyli efgārı

1965-Oturub aña serv ayağında
Eski sevdāların dimağında

1966-Aña yüz tutdı didi iy zībā
Serv-i nāzik-beden bülend-bālā

1967-Kadd-i mevzūn-ı yāre beñzersin
Dil-ber-i cūy-bāre beñzersin

1968-Hızr mısın baña meded irdün
Kāmet-i yārdan nişān virdün

(1961 a)boğazla/zebih A;(b)tezerv/tezevr N

(1963 a)la^clle/la^c-rā N

(1965 a)añdı serv /añdı o serv A(ikinci şekilde vezin bozuk)

(1966 b)bülend-bālā/bülend ü bālā A

(1968 a)irdün/idün A

1969-Çünkü andan baña mişāl olduñ
Bu yeşil tonlarile āl olduñ

1970-Sebz bir şemc-i cemcsin bāğa
Señe her bir tezerv yanmağa

1971-Bir yeşil nürsun tecallāda
Sāyeden olduğun budur sāde

1972-Bāri naqş-ı nigār fikriyle
Kadd-i bālā-yı yār fikriyle

1973-Biraz ağladı derd ü dāğına
Şu akıtdı o serv ayağına

1974-Turdı anuñ dibinde bir pāre
Andan oldu yaşı-veş āvāre

1975-Tutdı şahra yakaların dervā
Nā-ümīd ü ğarib ü bī-pervā

1976- Ömri kim geçmiş idi āhile
Rūz gibi şeb-i siyahile

1977-Buncadan kim yilerdi yār diyu
Yār-ı dil-hvahlı ğam-gūsār diyu

1978-Talici birgün itmedi yārı
Virmedi nūr bahtınuñ nārı

(1969 b)tonlar/tonla A

(1973 b)o serv/bu serv N

(1978 a)yārı/bāri A

1979-Lik önünde °aks olub hāli
Oldı bir dem müsā'id āmāli

1980-Lik bugünde kim mübārekdi
Nūrı Mecnūn'a tāt-ı tārekdi

1981-Açılıb tali° -i siyehkārı
İtdi bir pare bahtı da yāri

1982-Bu günün gicesi meger nā-gāh
Leyli kim gider ideridi āh

1983-Nāke üzre anı alub ğaflet
Uykuya vardı anda bir sāt

1984-Nergisin yumdı ol gül ü gül-zār
Düşüme gire diyu şāyed yār

1985-Şaldı ğaflete kārını elden
Nākesinün meharını elden

1986-Saçı gibi çü leyldi deycūr
Sār-bān olmuş idi andan dūr

1987-Niçe sāt bu hālle gitdi
Bir beyābān içini geşt itdi

1988-Bāri Leyli uyanmadın nā-gāh
Oldı vaqt-i seher seçildi rāh

(1980)N'de yok.;(1981)N'de yok

(1984 a)ol/bir N

(1986 b)olmuş idi andan dūr/dūr u kār-bān mehcūr A

(1987)A'da yok.

(1988)A'da yok.

- 1989-Deve yoldan çıkub devān oldu
Otliyacak yire revān oldu
- 1990-Hıvabdan çün göz açdı encüm san
Gördi rüz olmuş ol meh-i t̄abān
- 1991-Kendüsi nāke üzre gider hā
Bir isuzluk yire düşüb tenhā
- 1992-Çevre yanına bakdı itdi āh
Ne yol āşarı var ne hōd hem-rāh
- 1993-Ne kabīle ne kavm ne agyār
Kimse yok hiç meger hayāl-i yār
- 1994-Tāze gülken çemenden ayrılmış
Bikr dürrken °Aden'den ayrılmış
- 1995-Getirüb nāke kendüyi anda
Gezer otliyerek beyābānda
- 1996-Bu beyābān meger ki Mecnūn'uñ
Geşt-gāhiydi o maḥzunuñ
- 1997-Bulmuşıdi deşt-i arayı
Āh u zāre münāsib orayı
- 1998-Döneridi ki bula bir hem-rāh
İns ü cinn ü vūhuşdan nā-gāh

(1990)Beyit A'da şöyle;Birazemāndan uyandı çün Leyli/Nergisi itdi hıvabdan meyli

(1991)BeyitA'da şöyle;Gördi bir vādi içre ser-gerdān/Kalmış ol nāke üzre bī-dermān

(1992)A'da yok.

(1995 b)gezer otlayarak beyābānda/Tolanur bī-mehār yābānda A

1999-Leyli gördi ırâqdan anı
Şöyle döner bir âdem oğlani

2000-Şevinüb şormağa yolu ol yāl
Sürdi üstine nākeyi derhāl

2001-Aña merd-âne bir nidā şaldı
Anı çağırdı yanına geldi

2002-Nāleden key nizār olub Mecnūn
Nāle dönmüşdi ol kad-i mevzūn

2003-Bilmedi Leyli göricek anı
Bulmadı şandı derde dermāni

2004-Artmışıdi çü hüsñ efzūni
Bilmedi anı daħi Mecnūn'ı

2005-Didi Leyli aña ne yerlūsen
Neyiçün böyle zār u şayrusen

2006-Nesebūñ kimedür nedür aduñ
İlde kañı laqabladur yāduñ

2007-Didi Mecnūn iy hasen şāhı
Kerem ü luṭf burcunuñ māhı

2008-Ḳays idi evvelā benüm adum
Olunurdı bu ad ile yādum

(2000 b)nākeyi/nākei N

(2008 a)Ḳays idi/Ḳays'dı A

2009-Şoñradan ʕıŝk idüb beni meftün
Laķabum taķdılar benüm Mecnün

2010-İşidüb bunı Leyli āh itdi
Kendüyi nāķeden yire atdı

2011-Didi ben dāhi Leyli'yin iy yār
Buncadan ʕıŝkun ile zar u hʕar

2012-Leyli nāmın işidicek miskīn
Oldı bu cām-ı hoşla mest-āyīn

2013-Derdle āteŝīn bir āh itdi
Yıkılıb def ʕi kendüden gitdi

2014-İndi başı ucına Leyli tiz
Oturub itdi āh-ı derd-engiz

2015-Başın aldı dizine ol sāt
Aña gösterdi merħamet kat kat

2016-Bülbülüni nevaht itdi gül
Yaŝduĝın itdi deste-i sünbül

2017-Aĝlayub şu seperdi yüzine
Gele diyu evelā ki özine

2018-Añub eski ʕuhūdı yīniyle
Yüzi tozın silerdi yeñiyle

2019-Bir zemāndan gözün açub Mecnün
Baķdı rüyuna Leyli'nün maħzün

(214 a) İndi/Geldi A

(2016 b) itdi/kıldı A

2020-Yine āh itdi kendüden gitdi
Ne didi nesne vü ne işitdi

2021-Vardı geldi bu  aleme tekrār
Dizi üstünde yāruñ āhir-kār

2022- aldurub başını şafāyile
Aña biñ lu  u merhabāyile

2023-Didi iy yār sen misin söyle
Benümile bu haşr olan böyle

2024-Yo sa düşüm veya hayālüm mi
Vehm-i ma zım mı mekr-i hālüm mi

2025-Düşüm ise ilāhī ger bu hāl
Cānumı sen bu düşdeyiken al

2026-Buyise ger hayal a vāli
Bu hayālümden itme sen hālī

2027-Ni e bu resme zār olub Mecnūn
 Arz iderdi Hudā'ya derd-i derūn

2028-Diridi aña Leyli kim iy yār
Şimdiden şoñra ne bu āh u zār

2029-Hecr gitdi vişāl va tidür
Sanma kim inficāl va tidür

2030-Bülbül irse güle olur hamūş
Görse didār eylemez şu cūş

(2021 b) Dizi/Didi A

(2028 a) Diridi/Didi A (ikinci şekilde vezin bozuk)

2031-Şem'e pervâne kendüyi şıkmaz
Per yakar cān virür sesi çıkmaz

2032-Ben isem senden özge pā-mālin
Buncadan ışkın ile bed-hālin

2033-Yine bu cümleyile şabr iderin
Mümkün oldukça cāna cebr iderin

2034-Şimdiden sonra anuñı hoş gör
İşte cānān cānūnı hoş gör

2035-Bāğ-ı hüsnümde bāğ-bān olduñ
Mīvesin dir ki rāygān bulduñ

2036-Şükr vakti şikāyet eyleme hīç
Geçeni ko hikāyet eyleme hīç

2037-Gözüm āhūsı bend-i dāmūndur
Vahşi dirseñ mutī ü rāmūndur

2038-Saçımı diriseñ i sünbül-bū
İdeyin hāk-i rāhuña cārū

2039-Ḳaddümūñ servine ne ḥāyildür
Her ne yaña dilesen o māyildür

2040-Gel tağık söyleme sözün cem' it
Ḳo perīşānligı özün cem' it

2041-Geçeni Ḳo ki ḥāli zikr idelüm
Bu işiñ āḥirini fikr idelüm

(2035 a) hüsnümde/cisminde A

(2036 b) Geçeni Ḳo/Geçeni توN

- 2042-Görünen bu ki ittifāk idevüz
Başumuz ala bir yaña gidevüz
- 2043-Bir nefes olmayam cüdā senden
Cān gibi ki kālīb-i tenden
- 2044-Didi Mecnūn ađlayub iy dūst
Belli  ālemde bir sen ü bir post
- 2045-Bunı demek ne h acetidi sen
Anı biñ cānile dilerdüm ben
- 2046-Seni hıfz eylerin yine iy yār
Señe bundan gelür beğāyat  ār
- 2047-Seni bed-nām ider  Arab kavmi
Nergisüñe harām ider nevmi
- 2048-Bire arduñca biñ dahi katar
Dil şapaniyle söz taşın atar
- 2049-Ta kıyāmet zebān-ı bed-gūda
Seni darb-ı meşel ider sūda
- 2050-Ķapusın Ķapamak olur h anuñ
Her-giz ağzı kapanmaz ā dānuñ
- 2051-Beñe b yuñ gelür seni pinhān
Tuymadın kimse olmadın hizlān
- 2052-İlüne iltüb eyleyem teslīm
Şadefine irişe dürr-i yetīm

(2042 a) idevüz/ideyüz N; (b) gidevüz/gideyüz N

(2051 a) Beñe/Baña A; (b) olmadın hizlān/dūst hem dūşmān A

2053-Hiç yitüğe hıyānet olur mı
Bundan özge cehālet olur mı

2054-Elüm irmezse ger visālūñe
Kāni^c olam varam hayālūñe

2055-Yār şimden gerü hayālūñdür
Vaşlun olinca bu vişālūñdür

2056-Böyle didi vü tırdı şefkatle
Niçe efkār u derd u hasretle

2057-Aldı gitdi o mäh-ı tábānı
Maḥfi ilette menzile anı

2058-Kendüsi döndi yine şahrāya
İşkile cenge āh u gavğāya

2059-Ne öliyidi vü ne hod diri
Çākidi heb yoğidi sağ yiri

2060-Derdile dirdi nideyin ey vāh
Firkat-i yār ile bu ben gümrāh

2061-Seni iy düst düşde mi gördüm
Ye şusuzdum serāba mı yordum

2062-Girdi bir dürr elüme oynumdan
Düşdi yine diriğ koynumdan

2063-Hızr oldı kılağuzum nā-gāh
Āb-ı hayvān naşibim olmadı āh

(2059 a) vü ne hod/güyi ne N

(2061 b) yordum/irdüm A

2064-**Ṭoğdı üstüme mihr-i nūr-efşān**
Ben uyanmadum uykudan bir an

2065-Başuma şaldı bir hümā sāye
Ben ırıldum ol uçdı bālāye

2066-Düşdi lokmam dehāna irmişken
Çıkdı mālūm elüme girmişken

2067-Buyimiş didi cışk içre kār
Yine vahş u sibāca oldı yār

NĀ-GĀH LEYLI VEFĀT İDÜB CĀN U CĪHĀN ĞAVĠĀLARINDAN
FEZĀ-YI MĀ-FĀT İTDÜĠİDÜR *

2068-Tā ki faşl-ı hazāne irdi yil
c Ālem oldı burūdete māyil

2069-Bāğ olub sebz cameden cüryān
Giymişidi noḥūdi bir kaftān

2070-Esmekile riyāḥ-ı sermā gāh
Olmuşidi giyāh beñzi kāh

2071-Teb tutub bergi tāba düşürdi
Geh turāba geh ābe düşürdi

2072-Şarılık düşmüşidi eşcāre
Süstlük gelmişidi enhāre

2073-Şu zükām olmuşidi āvāzı
Boğılub yoğidi ser-āğāzı

2074-Dökilür gördi yirlere güller
Yolaridi çini-i sünbüller

* A'da yok

2075-Dögini dögini benefşe-zār
Yüzini gök gök itdi Nīl-āşār

2076-Üfürürdi hevā turub efsūn
Yıkıla tā ki kadd-i āzeryūn

2077-Bāda aldurdi tācını lāle
Yirlere dökdi dişlerin jāle

2078-Āşiyānı alacuğun şarşar
Yıkıdı başına bülbülñ yekser

2079-Şahn-ı rāğa konan degildi zāğ
Sīnesinde meger ki bir kare dāğ

2080-Māteme girmişidi heb ʿālem
Mevsim-i nev-bahār için muhkem

2081-Meger ol nāz burcunuñ māhı
Mülk-i Bağdād begleri şāhı

2082-Ya ʿni Leyli o derd ü ğamdan zār
Yārdan dūr ü ʿömrden bī-zār

2083-Gördi bir gice hʿāb içinde
İy nice pīç ü tāb içinde

2084-Ölür imiş o ʿışıkla meftūn
ʿAşık-ı zarı yaʿni kim Mecnūn

2085-Ağlayu hʿābdan olub bīdār
Āh itdi o gül-bün-i bī-hār

2086-**Q**orqđı bu dūşden ol gözūñ ale
Leblerinde belürdi tebħāle

2087-**T**āb-ı ħavfile teb tutub anı
Mużtarib boldı cismle cānı

2088-**Y**atdı kaldı döşekde ol zībā
Çemen üstünde çün gül-i raċnā

2089-**R**ūy-ı zībāsı kızdı çün nīrān
Lāle zārıken oldı āteş-dān

2090-**B**erk-i gül gibi ditredi nā-gāh
Dembedem sūzile çekerdı āh

2091-**Ā**hı tebden degildi ħvābından
Yār vehmiyle iztirābından

2092-**T**urmayub dileridi ruħsārı
Tāb olduqça ol güle sārı

2093-**T**oldı yattuğı yir gül-ābile
Tābı def ċine āb-ı nābile

2094-**Ş**oldı dökdükçe dürr ruħ u rūyı
Berg-i gül-veş ki alına şuyı

2095-**B**öyle geçdi bir iki gün ħāli
Dāl-ı derd oldı kaddinūñ talı

2096-**V**arduğunca zebūn u zār oldı
Nālden ince vü nizār oldı

(2090 a) ditredi/depredi N

(2094 b) şuyı/şavtı N

(2095 b) Dāl-ı derd/Ṭāl-ı derd N; (2096 a) zār/āz N

2097-Bakṣaṅ endāmı her ne yanından
Fark olınmazdı mū-miyānından

2098-Ḥatemūñ barmāğında ḥālī ḥarāb
Mūya geçmişe döndi ḥalka-ı bāb

2099-Eksili başladı alınūñ ayı
Ger yaşın atdı kaşları yayı

2100-Süzilüb mīme döndi mirşādı
Ḥalka ḥalka dūzāğa sayyādı

2101-Ġamzesi tīriyise buldı şikest
Yolu bālāyiken görüñdi pest

2102-Sūzeniken ḥadīd-i müjgānı
Döndi bir ince iplige ani

2103-Lebi tebserdi berg-i yābis-veş
Çaldı gül yaprağın şan āteş

2104-Küreyiken beyāz sīm-ābın
Gabğabı tobrı oldı saḥ-ayīn

2105-Zekānı sībinūñ gidüb ābı
Kalmadı renk ü revnaḳ u tābı

2106-Söze itmezdi hiç āğāzı
Güçile çıkar oldı āvāzı

2107-Saçları mārı kendüyi şaldı
Mevt tiryāḳı būyunı aldı

- 2108-Çünki meşşāta-i marāz̄ yitdi
Düzenin düzgünin temām itdi
- 2109-Almağa ol °arūs-ı nā-şādı
İsteyü geldi mevt dāmādı
- 2110-Kendüyi böyle göricek Leyli
Ağlayub didi āh u vaveyli
- 2111-Kaldı ḥasret kıyāmete iy yār
Görmez isem yüziñi sağ ol var
- 2112-Andan anasın eyledi da°vet
Didi katlan ana yarım sāt
- 2113-Señe bir kaç vaşiyetüm vardur
İdeyin anı çün vakt tardur
- 2114-°Ömrüm oldukça zaḥmetüm çekdüñ
Nice derd ü melāmetüm çekdüñ
- 2115-Niçe kez ḡuşşamile āh itdüñ
Günüñi şeb gibi siyah itdüñ
- 2116-Eyü zaḥmetler eyledüm bu dem
Vaktidür kim yüküni yeynildem
- 2117-Çün ölem zaḥmet ü belāyile
Beni yād idesin du°āyile
- 2118-Gerçi yanuñda hiç yüzüm yokdur
Bundan özge daḥi sözüm yokdur

(2108 a) bitdi/yitdi N

(2113 a) Señe/Sañā A

2119-Luṭfdur ḥācetüm revā itseñ
 Şon recādur n'ola każā itseñ

2120-Göçdügüm gün bu dārdan tenhā
 Bī-enīs ü ğarīb ü nā-bīnā

2121-Ḥaber it ğarīb-i nā-çāre
 Derdüm ile olana āvāre

2122-Dāğ-ı ʿiṣṣumla sīnesi çāke
 Gül gibi var o dāmeni pāke

2123-Di ki iy şemʿ-i cemʿi ʿuṣṣākuñ
 Gün gibi nām-dāri āfākuñ

2124-Girdi Leyli ğamuñla ḥāk içre
 Şikem-i kabr-i sīne-çāk içre

2125-Şimdi ḥalvet sarāyı gūr içidür
 ʿiṣṣkuñ ile yatağı nūr içidür

2126-Taḥte-i kabrüdür lisān-ı ḥāl
 Señe ʿarz itmege ğamın pā-māl

2127-İde tā kim hikāyetin saña
 Kahr-ı dehrüñ şikāyetin saña

2128-Her ne taş kim ser-i mezāridur
 Ğamuñuñ tağı yādigāridur

2129-Ḥāk-i kabri bitürse farzā gül
 Tāze dāğuñ nişānidur bil ol

2130-Her zaḥm kim tende varidi
Dest-i ḥatt-ı vefā-yı yāridi

2131-Lebe irdükde cān-ı şirīni
Bunı didi vü gitdi yirini

2132-Öldüm iy dūst intizāruñla
Gele diyu fiğān u zāruñla

2133-Bitmedi çün bu ārzū k'itdüm
Bunı da kabre bile alub gitdüm

2134^s Ākıbet cāne fikr idüb ta^szīm
Kūyuñ itine eyledüm teslīm

2135-Çıkmaya gide fā ki kūyuñdan
Turmadın ala ḥazḫı būyuñdan

2136-Cāvidān kala cennet içinde
Rāḥata ire rahmet içinde

2137-Ben ki oldum hezār idüb āhı
Ele ^savretlügümle bu rāhı

2138-Merdler yolidur yigit bu yol
Beñe sende erişi gör er ol

2139-Süst degilsēñ vefā yolında eger
Tiz yetiş bülbülüñe iy gül-i ter

2140-Kendü yāruñla ol gelüb hem-rāz
^sışk içinde anuñ gibi serv āz

2141-Minnet itme göze temāşāmı

Yi iç otur ço hürd u āşāmı

2142-İki yāruz senūñle bir olalum

Ṭaʿn-ı düşmensüz oynayub gülelüm

2143-Dört yanın kabrūñ idelüm dīvār

Bulmasun yolu girçek aǵyār

2144-Ḳoyalum taş üstine bunuñ

Yapalum der yüzine bed-gūnuñ

2145-Kim ki bizi duʿāyile aña

Ḳoyalum başumuz ucın aña

2146-Bir emīn yire girelüm iy gül

K'aña bulmaz raķib hārı yol

2147-Hāk idüb bisteri ten ü cāne

Olalum haşr ölince hem-hāne

2148-Bunı didi vü cānınıteslim

İtdi canane ol dehānı mim

2149-Ḳopdı feryād üstine anuñ

Çokdı başına halkı dünyānuñ

2150-Örtilüb yüzine siyāh ol dem

Yüzi tutdı evel aña mātem

2151-Ol kabīle güzelleri baş baş

Gözlerinden dökerdi üstine yaş

2152-Kimi yoldı saçını sünbül-vār

Kimi yırtdı yakayı gül-girdār

2153-Üstine bir °aceb fiğān oldu
Nevha āvāzile cihān tōldı

2154-Anası pīre-zen olub dervā
Nidesin bilmezidi dirdi vā

2155-Leyliyā kande gideyin sensüz
Bu fenā dārı nideyin sensüz

2156-Ortalukda dönerdi bī-sāman
Nātüvān çeşmi gibi kim giryān

2157-Gök gök itdi tabancalarla yüzün
Yavılar gibi yādı kıldı özin

2158-Yudılar çün anı gül-ābile
°Üd u °anberle misk-i nābile

2159-Gül yañığı dökülmegin merkten
Kefen ittiler aña gül-i bergden

2160-Gözlenüb kām̄eti o cānānuñ
Oldı tābūti servden anuñ

2161-Bedenin miske itdiler nisbet
Şardılar anı penbeye kat kat

2162-Söyle kim oldu lāyık ol cāna
Kat ile vara hūr-ı rıdvāne

2163-Götürüb nice dil-rübā ānı
İtdiler kabrine revān anı

(2154 a) dervā/derdā A

(2157 b) Yavılar/Yadılar A

2164-Tā cenāze cemāzesi oldı
Binüb añā fenā yolın boldı

2165-Piş ü pesden yürüdiler cālem
Tutdı yir yüzlerin beni ādem

2166-Dūşda ol cenāze şan medhūş
Bir kavī mestidi gider hāmūş

2167-Kılub anūñ nemāzını evvel
Gördiler bu mühimmi müsta'cel

2168-Menziline yitirdiler āhir
Merkadine getürdiler āhir

2169-Dūşdan kodılar anı yire
Genc geldi harābeye gire

2170-Mātem itmişdi anūñ için hāk
Kabr için sīne kılmışidi çāk

2171-Āhir ol çāke koydılar anı
O kare hāke koydılar anı

2172-Çünki indürdiler anı sīne
Oldı anuñla sīne-bēr-sīne

2173-Añmadı hīç burada Mecnūn'ı
Gözle neyler kişiye gerdūnı

2174-Yidi iklīmi kim adıdur yir
Yidi başlu yılan imiş bizi yir

(2171 a) çāke/hāke A

2175-Bārı çün çekdiler niçe renci
İtdiler defn orada ol genci

2176-Yapdılar üstine nişân için
Türbe ol şâh-ı hüsn-i ân için

2177-Gerçi bünyâdın urdılar hâke
Ta'na taşın atardı eflâke

2178- c̄Ali bir kaşr-ı bî-mişâlidî
Yiryüzünde sevâdî hâlîdî

2179-Nice kaşr ol ki yapısı nâ-yâb
Balçığı gâliyidi şuyı gül-âb

2180-Resmi hayrâniyidi nüh gerdün
Nakş-ı eyvâniyidi bûkalemün

2181-Lâcüverd ile çarh olub zer pül
Bir revâk semâyidi bir ol

2182-Reşk-i tākından olmuş idi tã
Gökde kavs-ı kuzah miyânî dütä

2183-Mâh-ı bedr idi her bütün cāmı
İremezdi hilâle encāmı

2184-Devr iderken cihânı yakın dūr
Andan olurdu mihr-i c̄âlem nūr

2185-Olıcağ böyle ol binâ âbâd
Kodıladı Behişt-i Sâni âd

2186-Anda dāyim gelürdi her zibā
 c Arab'ũñ şol güzelleri ra c'nā

2187-Seyr iderlerdi her der ü dūrı
 Ol behiştũñ bular idi hūrı

2188-Şimdi kalmadı hīç birinden eser
 Şoravirseñ yirinde yeller eser

2189-Bu durur hāli devr-i gerdũnuñ
 Yok durur haddi cevr-i gerdũnuñ

2190-İy niçe böyle kaş-ı c'āli-şān
 Tāk-ı gerdũn niṭāk-ı çarḥ bünyān

2191-Her birin yıkdı kaḥr ile bī-bāk
 Bād-ı şarşar başına koydı hāk

2192-Kūh u tell didügũñ heb anlardur
 Yir yir anlar içün nişānlardur

2193-Belki itseñ te'emmüli iy yār
 Zerre topraḫda taḡca c'ibret var

2194-Her bahār olsa keşf olur esrār
 Señe virür bunu haber ezhār

2195-Her çemen bitse şanma aşıdūr
 Bir hatt-i sebz-i yār neslidūr

2196-Bir serv kim çemen nigāridur
 Bir ḫadd-i rāst yādīgāridur

(2194) A'da bu beyitten sonra yeni bir bölüm başlığı mahalli hazırlanmış ise de boş bırakılmıştır.

- 2197- Āşıkuñ lāle yaşı şeklidür
Bir kesük kanlu başı şeklidür
- 2198- Ğonce bir yüzi gül dehānidur
Erguvān katre katre kanıdur
- 2199- Gül ki ziynet fezāsıdur bāğunñ
Haddidür al bir yüzi āğunñ
- 2200- Bir perīşān külāledür sünbül
Hāl-i miskīn nişānidur fūfūl
- 2201- Müydur her benefse bir merğül
Niçe ter başdan yolunmuş ol
- 2202- Bir lebi cām dil-rübānuñ bes
Çeşm-i şehlā-yı mestidür nergis
- 2203- Anları cümle hāk idüb devrān
Bunları gerçi eylemiş destān
- 2204- Bunları da ider soñ uci hāk
Servi hīzem olur gül-i hāşāk
- 2205- Hiç hālinde yok qarār iy yār
İctimād eyleme buña zīnhār
- 2206- Ne belāsından ol bunuñ maḥzūn
Ne şafāsına ol bunuñ meftūn
- 2207- Bī-ḥuzūr olma ger fakīr iseñ
Olma mağrūr şāh u mīr iseñ

2208-Virme fāniye dil çü fānīdür
Gözle anı ki cāvidānīdür

2209-Zāhire bakma bāṭını gözle
Ko bu gerdānı sākini gözle

2210-Leyli kim virdi cānı cānāne
Ya ʿni Mecnūn-ı zār -ı giryāne

2211-Ger ḥaḳīkat şorar iseñ anı
Eyler iseñ ḳabūl u iz ʿanı

2212-Oldı Mecnūn bahāne-yi meyli
Gayri derdile verdi cān Leyli

2213-Bāğ-ı dehr içre kim girer herkes
Bir bahāneyle yumar nergis

2214-Niçeler yumdı bizde yumaruz
Hayrla uyana yine umaruz

**LEYLİ'NÜN VAŞİYYETİN ANASI YİRİNE GETİRÜB Fİ-L-HĀL
MECNÜN'DA VEFĀT İTDÜGİDÜR ***

2215-O gülüñ dilde niş iden ḥārın
Şöyle yanar bu mātemüñ nārın

2216-Māder-i Leyli ḳışşa-ı ʿālem
Nāle perdāz-ı ğuşşa-ı mātem

2217-Ḳareler giymişidi leyle dönüb
Odlara yanmışidi veyle dönüb

2218-Ḳāmeti ḥalkayidi çün gerdūn
Giryeden gözi çün şafak pür-hūn

* A'da yok

2219-Göziyaşı akardı rūd gibi
Bağrı başı yanardı od gibi

2220-Ḥali olmazdı zār-ı Leyli'den
Gitmezidi mezār-ı Leyli'den

2221-Başını dögeridi taşına
Gāh içini gāh taşına

2222-Sīnesin yırtmışıdi kabridi şan
Bürçekin yolmuşıdi ebridi şan

2223-Her dem añub anı ğamun yirdi
Nevḥa idüb bu vechile dirdi

2224-Kanı nāzik tenūñ ki bī -enbāz
Pirehen bārına iderdi nāz

2225-Nice eyler taḥammüli bu dem
Bunca min seng-bār ne bilsem

2226- °Arızuñ ābına şitā vü şayf
Yire bata kırıya ḥayfā ḥayf

2227-Dökile dürr dişuñ mağāk içre
Ḥayf kim yite kala ḥāk içre

2228-Ğonce gözün ki sayılır bādām
Nice taş ile oldı hurd u ḥām

2229-Nideyin yanuña varabilmen
Nicedür ḥāl-i mevarā bilmen

2230-Ne durur hālūñ iş bu şūr içre
Hāne-i teng ü tār-ı gūr içre

2231-Rīsmān zūlfūñe ne ulaşdı
Kaᅇı mār -ı dırāz tolaşdı

2232-Hālīñüñ başına en ğam üşdi
Ne aşıl mūr aĝzuna düşdi

2233-Şorma derdüm nedür benüm sensüz
Dime hālūñ nedür ana bensüz

2234-Hālūñ añdum ruhuñda ah itdüm
Günümi şeb gibi siyah itdüm

2235-Dürri saçdum tehi şadef kaldum
Şuyı dökdüm kırı hadef kaldum

2236-Lāle yok dāĝı kaldı cānumda
Gitdi gül hārı kaldı yanumda

2237-Kimseye virmesin buni Yārab
Cān gide kala bir kırı kālīb

2238-İhtiyārı gidüb o dem elden
Ar idüb hiç üşenmedi ilden

2239-Añdı Mecnūn'ı bu firāk içre
Bu ğam u sūz u ihtirāk içre

2240-Yüzini döke saçını yola
Yola girdi giderdi zār ola

2241-Ṭağ yolına toğrı °azm itdi
Zāğ kare ḥaber olub gitdi

2242-Gördi nā-gāh ırāqdan Mecnūn
Olmuş āhı bir ol kadar efzūn

2243-Dörd yanına çokub sipāh-ı vaḥş
Olmuş ol tağda pādişāh-ı vaḥş

2244-Oturur cām-ı °ışqdan ser-mest
Her yañadan ğam āña virmiş dest

2245-Çağırub āña didi iy miskiñ
N'oldı Leyli bilür misin ta°yiñ

2246-Toğdı °ışkuñla öldi anuñla
Cānı bir ola tā ki cānuñla

2247-Öñüne düşdi korkuluk çün rāh
Bile aldı ğamiñ k'ola hem-rāh

2248-O gül-i ter ki urdı ḥār baña
Kodı sen yāarı yādigār baña

2249-İkimüz çün ğamında hem-ḥālüz
Bir ğubār-ı belāda pā-mālüz

2250-Pes bu yigdür ki ikimüz dāyim
Mātemi emrine olub kāyim

2251-Birbirimizle yanavüz derdin
Çekevüz āh u nāle-i serdin

(2251 a) yanavüz/yanayüz N; (b) çekevüz/çekeyüz N

2252-Bekleyüb dāyimā mezārında
O ğam u hüzn ü derd dārında

2253-Tutayüz dāmenin dem^c gibi
Ağlayub yanayüz şem^c gibi

2254-İşidicek bu sözleri Mecnūn
Oldı girçekden āh idüb mecnūn

2255-Def ^{ci} çāk itdi sīneyi çākin
Çāk çāk eyledi ten-i pākin

2256-Didi bilmen ne dirsın iy zāğ
Bağruma böyle niçün urduñ dāğ

2257-Tutalum kim yıl aldı ol verdi
Söylemeye nice dilüñ vardı

2258-Ne ^caceb tīr sapladuñ cāne
Korkmaduñ mı girem diyu kane

2259-Cāne hīç raħm itmedüñ mi hey
Ne kare keydür urduğñ bu key

2260-Eski yārum yiterdi ħod baña
Bir daħi žam mı eyledün aña

2261-Bunı didi yıkıldı çün sekrān
Şanasın kim ol anda virdi cān

2262-Ğam şarābı kim o an anı aldı
Diyüb işitmeden hemīn kıldı

(2258 a) sapladuñ/şalduñ A (ikinci şekilde vezin bozuk

(2253) Vezin bozuk.

2263-Bir zemān kim yitüb bu hāliyle
Bu ğam u hüzn ü inficāliyle

2264-Kalkdı bu oldı itdügi āġāz
Bir bülend āhile çeküb āvāz

2265-İy ecel tigi kanımı gel dök
Baña oldı ser-i girānum yük

2266-Yüri iy baş cisme bār olma
Şimdiden şõnra baña yār olma

2267-Vaktidür iy nefes girüb çıkma
Sen bir yañadan beni şıkma

2268-Çekilün siz de eylemeñ zahmet
İy hayāt ü selāmet ü şihhet

2269-Andan açdı cenāb-ı izzete baş
Gözleri gökde ebr-veş pür yaş

2270-Didi Yārab ʿināyet it baña
Göster ol yolu kim irem saña

2271-Beni kurtar cefā-yı dünyādan
Hazzımı vir şafā-yı ʿukbādan

2272-Çün du ʿā tirin eyledi deste
Oldı anice derd-mend haste

2273-Yola yakın yürüdi ol are
Sürini indi yola bi-çare

2274-Olduğı için du^{ca} güzer-gāhı
Kendü gibi ğaribler rāhı

2275-Başı altına aldı bir taşu
Taşa urdu ol oñmaduk başu

2276-Yatdı kaldı orada bī-dermān
Yār yolına olmağa kurbān

2277-Kuru yir oldu pisteri nā-gāh
Ol yorğanı aña ğubār-ı rāh

2278-Şöyle yaturdı bī-enīs ü yār
Gurbet içre devāsi yok bīmār

2279-Ne ğidā yirdi ne içerdi şu
Ne tıyardı şadā ne alurdu bū

2280-Turmayub bād gibi şolurdu
Terleyüb gövdesi şu olurdu

2281-Muntazırdı ne vakt çıka cāne
Tā irdi vişāl-i cānāne

2282-Çünki geldi zemānile anı
Virdi Leyli diyu diyu cānı

2283-Def ei vahş içine fiğān düşdi
Başlarına şerār-ı ğam üşdi

2284-Çokub etrāfına olub halka
İbretidi bu işleri halka

(2276 a) Yatdı/Bakdı A

(2283 b) üşdi/düşdi N

2285-Kimi minḳār urub kimi çengāl
Yırtdı yüzini gözini derḫāl

2286-Deşte gird-bād-ı āh itdi
Āhı tā gökyüzine dek gitdi

2287-Oldı arslan bu derdle rencūr
Pençesiyle turub kızardı gūr

2288-Vāḳi^c oldı çün arada hicrān
Kare dāğ itdi gövdesin kaplān

2289-Sūzile dökdi yāş çün aḫter
Oldı kurduñ gözi kızıl aḫker

2290-Çünki āhū aña nigāh itdi
Etin ayağın siyah itdi

2291-İttifāḳı każāyile āḫir
Bir şebḫ oldı karşıdan zāhir

2292-Bādiye içre ya^cni kim bir kaç
Oldı peydā kavāfil-i hüccāc

2293-Görđi çün cem^c-i vahş u ḫali
Tağılıb kodılar yanın ḫāli

2294-Geldi hüccāc gördiler anı
Mürde yatur bir ādem oğlanı

2295-Yüz urub ḫāke güng ü lāl olmuş
Ol gibi pest ü pāy-māl olmuş

(2291 a) āḫir/ol ān A; (b) oldı karşıdan zāhir/zāhir oldı bi-pāyān A

(2292 a) ya^cni kim bir kaç/şabir idüb tārāc A; (b) yanın ḫāli yanını boş A

- 2296-Varmış uykuya kanımaz andan
Tā kıyāmet uyanımaz andan
- 2297-Bir şarāb almış anı kim hüşyār
Olmaya ol diyince tā Dādār
- 2298-Raḥm idüb ḥāline oturdılar
Anı tiz ḥākden götürdiler
- 2299-Gördiler her neyise sāzın anuñ
Kıldılar evvelā nemāzun anuñ
- 2300-İtdiler ba °dehu anı medfün
Kesdi ğavġa-yı °ālemi Mecnūn
- 2301-Gitdi ol biz de giderüz āḥir
Bu sefer °azmin iderüz āḥir
- 2302-Bunda kim geldi gitmedi nā-şād
Bu şaḥen kaṅı servin itdi āzād
- 2303-Ne çemen oldı bunda āmāde
Virmege rüzigār anı bāde
- 2304-Dār-ı dünyā yol üzre bir ḥāndur
Menzil-i reh revān-ı virāndur
- 2305-Kimseye mülk olub bu ḥayr itmez
Bu zebil-ġāh içre gül bitmez
- 2306-Zen-i dünyā ki mihri hiç yokdur
Anı alma ki kābini çokdur

2307-Bīvedür kimseye bu olmaz yār

وقنار بنا عذاب النار

2308-Dehr ger bagdur pür-arayış

Bakmaz añā ehli-i dāniş

2309-Nice bakşun ki düş ḥālīdür

Cümlesi heb fenā mişālīdür

2310-Biri ağlasa bunda görür zār

Niçe kendüsi gibi ağlar var

2311-Dehr şāhına kim ki olur k̄ul

Ḳare çullara girer āḫir ol

2312-Şād olacaḳ kişiyi şād itmez

Yād olacaḳ ğaribi yād itmez

2313-Ḳande bir sufle var ise ger dūn

Nazar itdügi öldürür gerdūn

2314-Tövbe Yārab günāha girdüm çok

Her ne kim didüm ise vechi yok

2315-İtdüm isnād-ı fi'li her dūne

Gāh dehre gehi ki gerdūne

2316-Ḳul cāhil durur çü bu isnād

Ben de itdüm cehāleti feryād

2317-Oğul acıyile neler didüm

Bilüren niçe herzeler yidüm

(2307 b) cĀl-i İmran , 3/16.; (2308 a) pür/bir A
(2309 a) ḥālīdür/ḥayālīdür A; (b) mişālīdür/mālīdür A

- 2318-Yazma yazuğa luṭf u iḥsān it
Suçlu oldumsa ʿafv-ı ʿiṣyān it
- 2319-Saña ʿāyiddürür ḳamū ef ʿāl
Bilürin nīk ü bed-belā eşkāl
- 2320-Belki bed-fi ʿl yok olunsa nazār
Señe nisbet-i ḫayrdur olsa da şer
- 2321-Señe fi ʿlüñle hīç su ʿal olmaz
Bu nedür diyu ḳıyl u ḳāl olmaz
- 2322-ʿAddür ḳahruñ olsa dünyāda
Her ʿazābun miṣāli ʿukbāda
- 2323-Olmasa ḳūlda ḳahra istiḫḳaḳ
İtmez idüñ sen anı iy Hallāk
- 2324-Belki maḫz-ı ʿināyetüñdür bu
Niçe ḳūla hidāyetüñdür bu
- 2325-Buña şāhid yiter بلاالباس
خبرشایع اشدالناس
- 2326-Yārab anlardan eyle ben ḳūluñı
İdinem tā ki pişvā yoluñı
- 2327-Ḳıl belā-yı muşibete şābir
Eyle her ḫālde beni şākir
- 2328-Ger rehādur ü ger belā senden
Aña şükr ile ibtilā benden

(2319 a)Saña/Sañe A;(b)bed-belā eşkāl/bed ne var āc māl A

2329-Beni dünyāda koduñ ise gārib
Oğul acısın itdūñ ise naşib

2330-Āhiretde beni melūl itme
Şoñum evvelki hāle beñzetme

2331-Beni mesrūr-ı cāvidān eyle
Yirümi ravza-ı cinān eyle

2332-Adımı çünki eyledūñ Sālih
Raḥmetūñ rāḥatına kıl sālih

2333-İtme tağayyür bendeñüñ adın
Çekme belāya merkez-i şādın

2334-Elifin şād üzre ger taqdīm
Eylesen n'ola iy kerim ü rahim

2335-Vaktidür tut elümi dermān it
Beñe cavnüñ cāşā-yı pīrān it

2336-Eyle cānum evini nurānī
Zerre-i ışkuñ idüb erzānī

2337-Señfe olsun kamu niyāzum bes
Ġayriden yār-bā-alāqam kes

2338-Bu fenā naqşa olmayın meftūn
Beñe mecnūnlar disün mecnūn

**EZKIYĀ -I BELĀĠAT ĀŞAR-I RŪZĠAR İLE RŪĦANĪ MŪKĀLEME VŪ
MUŞĀĦABEDŪR KĪ ĦĀTĪME-İ MAĦĀL KĪLDĪ ***

2339-İy vücūduñ cāziz ālemde
Enbiyā-ı şun i gibi cādemde

* A'da yok

2340-Dür-c-i ʿilmüñ dūr-i muşaffāsı
Burc-ı faşluñ meh ü süreyyāsı

2341-Nūr-ı ʿaqlı sirācdan eclā
Zevk-i taʿmı nebātdan ahlā

2342-Her ʿilimde cevād-ı zihni revān
Her ne deñlü ki göstere meydān

2343-Hāşşe ʿilm-i belāgat içre kim ol
Kesb-i maḥz ile añna yokdur yol

2344-Añna maḥşūş tabʿ olur bel
Dād-ı Ḥakk'dur ki virilür evvel

2345-Biñde bir kimseye naşīb olmaz
Bu güher degme ḥüsne zīb olmaz

2346-Bu tabʿ-ı sūz ʿulūm el virmez
Lücce-i bahre yüzmeyen girmez

2347- ʿilm rāhında kim bu olmaa
Kişi döner ʿaşāsuz ā ʿmāya

2348-Göresin çün bu nazm-ı dil-gīri
Sözde bu luḫ u ḥüşn-i taʿbiri

2349-İdesin bu eşnādan istidlāl
Bilesin tā ki kimdür ibn-i Celāl

(2340 a) Dür-c-i ʿilmüñ dūr-i muşaffāsı/Mülk-i ʿilmüñ muḫit-i deryāsı A

(2341 a) Nūr-ı ʿaqlı sirācdan/Taʿbı mirāti mihrden A; (b) Zevk-i taʿmı/Taʿm-i zevki A

(2343) N'de yok

(2344 b) evvel/ol A

(2349) N'de yok

2350-Baħr-i ta'c̄bına eyle inşāfı
Böyle bir āb olur mı hīç sāfi

2351-Sende bu tarz̄a iktidā idesin
Nazm yolında iktidā idesin

2352-Türkiyise ne var °ibārātı
Kaᅅı dilden kalur hayālātı

2353-İtmedi mi bu Türki sihri celāl
Müfti-i Rūm Aħmed ibn-i Kemāl

2354-Kıssa-ı Yūsuf u Züleyhā'yı
Nazm idüb virmedi mi fetvāyı

2355-Dimesün cāhil itmeyüb izc̄ān
Şi'ir °ilm ehline virür nokşan

2356-Belki °ilmi kemāldür anuñ
Cehlidür naķşı nefsi insānuñ

2357- °Ayb olan şı °ri °ādet itmekdür
Dāyim ana ri °āyet itmekdür

2358-Şu°arā gibi kim hayāl eyler
Muttasıl fikr-i ᅅatt u ᅅāl eyler

2359-Bize °ādet bilürse leyl ü nehār
İştigāl-i °ulūmdur her-bār

2360-Bir °ilimdür şı°ir dahi geh gāh
Aña da meyl ider dil-i āgāh

(2350) N'de yok; (2351) A'da yok

(2353) N'de yok; (2354) A'da yok; (2360) A'da yok

2361-Fuželā yolıdur bu yol iy yār
Sende sa ʿy it bu yola git zīnhār

2362-Ba ʿz-ı bā ʿiṣ olur gehi zāhir
Şi ʿr ü inşāya meyl ider hātir

2363-Nitekim böyle geçdi şubḥ u mesā
Ekser evkāt Ḥazret-i Mollā

2364-Pīr oldum aña idüb ikdām
Ben de virdüm bü dürr-i nazma nizām

2365-Belki sa ʿyum budur ki ol dānā
N'kadar itdiyise kitāb imlā

2366-Üç lisān-ı faşih-i müşkilde
ʿArabi Türki Pārsi dilde

2367-Ben de idem nezāyirin taşnif
Koyam āsar-ı dil-pesend-i şerif

2368-Şanma kor ḥālī ʿālemi selefi
Bulınur her ḥalifenün ḥalefi

2369-Geçdise Rūm'da Kemālođlı
N'ola tutsa yirin Celālođlı

2370-Oi kadar ol ḥuzūr-ı hālile
Bu kadar ben fütūr-ı hālile

2371-Beni de tiz ider zemāne telef
Sen de baña olursun eyü mih-ḥalef

(2361) A'da yok

(2362) Buradan sonra Tārīh-i Nazm bölümüne kadar geçen 12 beyit N'de yok

2372-Böyledür çünkü ʿālemün rewişi
İtmesün i ʿtimād ʿömre kişi

2373-Āhiret zādinuñ görüb kaydın
Kayd itsün rızā-yı Hakk şaydın.

TĀRĪḤ-İ NAẒM *

Dürr-i mensürü bu kışsa bahrinüñ
Kırk iki günde olundı nazm heb
Saña tārīḥin virür bunuñ haber
ʿAyn-ı nazm u fā-ı sin ü lām-ı leb

(عين نغم و فا و سن و لام و لب)

(962)

* A'da yok vezni Remel Bahrinin; Fācīlātūn-fācīlātūn- fācīlūn kalıbıdır.

SONUÇ

Leylâ vü Mecnûn, kaynağını Arap kültür ve yaşayışından alan bir aşk hikâyesidir. İran ve Türk Edebiyatları'nda defalarca kaleme alınan bu hikâye, mesnevinin erkek kahramanı Mecnûn'un çevresinde gelişir.

Mecnûn daha çocukluğunda güzelliğe meftun bir tabiatın insanıdır. Bu meftunluk onu Leylâ'dan Mevlâya, Mutlâk güzelliğe taşır. Mecnûn ve Leylâ bir nevi kudsî kahramandır. Onlar kerâmet gösterebilir ve istedikleri zaman ölebilirler. Birbirlerine duydukları derin ve temiz aşkın etrafında gelişen hadiseler zamanla tasavvufî bir mahiyet kazanmış, Mecnûn tasavvuf yolunda seyr-i sülûk eden ve nihâyet bekafillah'a ulaşan salikin remzi olarak telakki edilmiştir. Bir çok ikili mesnevinin aksine Leylâ vü Mecnûn hikâyesi oldukça hüznü bir şekilde biter; Leylâ, Mecnûn'un aşkıyla düştüğü ızdıraba dayanamaz ve ölür. Bunu işiten Mecnûn'da aynı akibete uğrar.

Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi ise bu genel anlayıştan biraz farklıdır; burada kahramanlar yalnızca kendileridir. Kahramanların birer sembol olması ihtimal dışıdır. Bununla beraber Sâlih Çelebi'de de zaman zaman Mecnûn'u tasavvufî bir kahraman olarak gösterme çabası hissedilir. Bu, mesnevinin bazı bölümlerinde Mecnun'la aynileşmeye kadar varan bir çabadır.

Sâlih Çelebi eserini İranlı şâir Hâtîfî'nin naklini esas alarak 962h./1554m. yılında ve kırk günde, oğlunun ölümüne duyduğu derin acı münasebetiyle kaleme almıştır. Eser konu itibariyle değil, dil ve duygusallık bakımından orijinal kabul edilmelidir. Celal-zade Salih'in, Leyla vü Mecnun Mesnevisi kanaatimizce müellifini tanıdıkça sevilecek bir eserdir.

KAYNAKLAR

- AHDÎ.Gülşen-i Şuarâ.Millet Ktp.,Ali Emiri Trh.,nr:774
- ARASLI,Hamit."Leyli ve Mecnûn Hakkında".TTK.Belleten1958,s.65-71
- AŞIK ÇELEBİ. Meşa'irü'ş-Şuarâ.Millet Ktp.,Ali Emiri Trh.,nr:774
- ATEŞ, Ahmet.Leylâ ile Mecnûn mad.İA.,ME. Basımevi.,İst 1957, c.7,s.49-55
- BABİNGER,Franz.Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri (çev:Çoşkun Üçok). Kültür Bakanlığı Yay.,Mersin 1992
- BANARLI,Nihad Sami.Resimli Türk Edebiyatı Tarihi.ME. Basımevi,İst. 1987,2c.
- BEYÂNÎ .Tezkire-i Beyânî.İst.Ünv. Ktp.,Ty. 2568
- BÜYÜK TÜRK KLASİKLERİ,Ötüken neşriyat-Söğüt Yayıncılık., İst.1986,12c.
- CANAN .İbrahim. Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi. Akçağ Yay., Ankara 1991,c.12
- ÇELEBİOĞLU,Âmil.Kânunî Sultân Süleymân Devri Türk Edebiyatı.ME. Basımevi,İst. 1994,147 s.
- ERZİ ,Adnan Sadık."Ahmet Ateş,Burdur-Antalya ve Havalisi Kütüphanelerinde Bulunan Bazı Mühim Eserler".TTK. Belleten,1949,s.173
- FUZULİ,Leylâ vü Mecnûn (Hazırlayan:Hüseyin Ayan),Dergâh Yay.,İst. 1981
- GÖKBİLGİN,M.Tayyib.Celâl-zâde Sâlih mad.,İA.,ME. Basımevi,İst.1964, c.3,s.63-64
- HOSAIN,M.Hidayet.Hüsrev mad.İA.,ME. Basımevi,İst. 1964,c.5,s.601
- HOUSTMA,M.TH.,Câhız mad.İA.,ME. Basımevi İst. 1963,c.3,s. 12-14
- HUART,CL.Hâtîfî mad.İA.,ME. Basımevi,İst.1963,c.5,s.370
- HÜSEYİN AYYANSARÂYÎ. Hâdikâtü'l- Cevâmi. İst.1281. Matba'-ı Âmire. İst. 1281,2c.
- _____.Vefiyât-ı Selâtin vü Meşâhir-i Ricât, İst.Ünv.Ktp.,Ty.2464
- İPEKTEN, Haluk.Arûz Ölçüsü.Erzurum 1989,s. 140
- _____.Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri,Ank. 1985
- İPEKTEN,H.;İSEN M.;TOPARLI,R; OKÇU N.; KARABEY, T.: Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü.Kült.Bak.,Ank. 1988
- İSEN,Mustafa.Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı.Atatürk Kültür ve Tarih

- Yüksek Kurumu; Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1994
- KÂF-ZÂDE FAİZİ.Zübdetü'l-Eşâr.İst. Üniv. Ktp.,Ty.3289
- KINALI-ZÂDE HASAN ÇELEBİ.Tezkiretü'ş-Şuara(İbrahim Kutluk neşri).
TTK. Yay.,Ankara 1989
- KUR'ÂN-I KERİM ve AÇIKLAMALI MEÂLİ. Türkiye Diyanet Vakfı
Yay.Ank.(Tarihsiz)
- KÜLEKÇİ.Numan.Edebi Sanatlar,Erzurum 1995
- LATİFÎ.Tezkire-i Latifî,Atatürk Üniv. Ktp.,Seyfeddin Özege Böl.,A.S.L.
Yazmaları,nr:482
- LEVEND,Âgâh Sırrı."Divân Edebiyatında Hikâye".TTK.,Belleten,1967,
s.71-117
- _____Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in
Gazavat-nâmesi.TTK. Yay.,Ankara 1956,s. 38,40-42,47,379
- _____Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler
Mazmunlar ve Mefhumlar.Enderun Kitabevi,İst. 1984,662 s.
- _____Türk Edebiyatı Tarihi,I. cilt Giriş,TTk. Yay.,Ankara
1984,666 s.
- _____Arap,Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ vü
Mecnûn Hikâyesi.İş Bankası Yay.Ank. 1954,383 s.
- MEHMED SÜREYYA.Sicill-i Osmani,İst. 1311,c.III,s.200
- MÜSTAKİM-ZÂDE,SÜLEYMAN SADEDDİN.Tuhfe-i Hattâtîn,Devlet
Matba'ası,İst. 1928
- NEV'İ-ZÂDE,ATAİ'.Şakayık-ı Nu'maniyye ve Zeyilleri (Yay.Haz.:
Abdülkadir Özcan).İst. 1989,5c.
- PALA,İskender.Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü. c.I-II, Akçağ Yay.
İst. 1992,500s.
- RİTTE,H.Hafız mad.,İA.,ME. Basımevi,İst. 1964,c. 5,s. 65-71
- RİYÂZİ,Riyazü'ş-Şuarâ.Nuriosmaniye Ktp.,nr:3724
- ŞEMSEDDİN SAMİ.Kamusu'ul-A'lâm.Matba'a-ı Amire, İst.
1281,1306-1316,6c.
- TARLAN,Ali Nihad.,(Çev.)Leyla vü Mecnun(Nizami'den).ME.Basımevi,
İst. 1989,240 s.
- TERCÜMAN GAZETESİ ANSİKLOPEDİK İSLÂM LUGATI,İst. 1982,2c.
- TÜRK DİLİ DERGİSİ, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divân Şiiri) S.415-416 417/
Temmuz-Ağustos-Eylül 1986
- TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ,İst. 1993,c.7

- TÜRKİYE GAZETESİ İSLÂM ÂLİMLERİ ANSİKLOPEDİSİ.İhlas yay.,c.13
UZUNÇARŞILI,i.Hakkı."Onaltıncı Asır Ortalarında Yaşamış Olan İki Büyük
Şahsiyet;Tosyalı Celal-zâde ve Sâlih Çelebi'ler,XXII/87 Ank. 1958,s. 399-441
YILMAZ, Mehmet.Edebiyatımızda islâmî kaynaklı Sözler.Enderun
kitabevi,İst. 1992,196 s.
YURDAYDIN,Hüseyin G.. "Celâl-zâde Salih'in Süleymân-nâmesi".Ankara
Ünv.İlahiyat Fakültesi Dergisi.XIV(1967),s.1-12

İNDEKS

1. AÇIKLAMALI ŞAHİS ADLARI İNDEKSİ

-A-

Ahmed bin Kemâl: 2353, *bkz.* Kemâlpâşâ-zâde.

°**Ali Kuşçu:** (?-1474) Maverâünnehr'in hangi noktasında ve hangi târihte doğduğu bilinmeyen şark ve garb illerinin tanınmış astronomu. Ünlü Türk Hükümdârı Uluğ Bey'le olan münâsebeti ile tanınmıştır. Ali Kuşçu, Akkoyunlular ile Osmânlılar arasında sulh temin etmek vazifesiyle elçi olarak Osmânlı Pâdişâhı Fâtih Sultân Mehmed nezdine izâm olunmuştur. Şarkın ve hatta garbın ulemâ ve san°atkârlarını payitahtında toplamayı kendine şîâr edinen bu pâdişâh Ali Kuşçu'ya İstanbul'da kalmayı ve burada tedrise devam etmeyi teklif etmişse de kendisi sefâret vazifesini Tebriz'e dönerek ikmâl ettikten sonra avdetine müsaade olunmasını rica etmiş ve filvâki bir müddet sonra İstanbul'a dönüp Ayasofya Medresesi Müderrisliğine günde 200 akçe maaş ile tayin olunmuştur. Ali Kuşçu İstanbul'da 879h. /1474m. 'de vefat ederek Eyyüb Türbe'si civârına defnolunmuştur. 214, 217, 246

Âmiri: Leylâ ile Mecnûn Mesnevi'sinin erkek kahramanı Kays'ın mensup olduğu kabile. 333, 443, 1044, 1060

Azrâ: Vâmık u Azrâ mesnevilerinin kadın kahramanının adıdır. İzâr (yanak) kelimesiyle olan imlâ ve ahenk yakınlığı dolayısıyla birlikte kullanılır. Vâmık u Azrâ hikâyesi ile de telmih yoluyla sözkonusu edilir. Kelime "bâkire" anlamına geldiği için Hz. Meryem'e de Azrâ denilir. 1333

-B-

Burâk: Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Mi°rac gecesinde bindiği bineğin adıdır. Peygamberimiz Burâk ile önce Mescid-i Aksâ'ya gitmiş oradan da arşa yükselmiştir. 72-74-76

-C-

Celâloğlı: 2369 *bkz.* Sâlih.

Cibril: Cebrâil. Peygamberlere Allah'ın emirlerini tebliğ eden, peygamberler ile Allah arasında elçilik eden, Kur'ân-ı Kerim'in ifâdesiyle Allah'ın insanlarla elçi vasıtasıyla konuşmasında bu görevi ifâ eden melektir. 66

-D-

Deylem: Taberistân, Cibâl, Gilan ve Hazar Denizi arasında dağlık bir bölgedir. Burada yaşayan kavim de aynı adla anılır. 61

-E-

Eshâb-ı KeHF: Ashâbı KeHF , Mağara Arkadaşları, Yedi Uyuyanlar veya Yedi Âlimler diye de bilinirler. Kur'ân-ı Kerim'in KeHF (Sûre, 17) sûresinde şöyle anlatılmaktadır: Bir putperest şehirde birkaç genç bir tek Allah'a inanmaktadır. Bunlar girişi kuzeye bakan bir mağaraya gizlenirler. Cenâb-ı Hakk onları köpekleri Kıtmir ile orada uyutur. 309 sene sonra uyuyanlar uyanırlar ve içlerinden birini ekmek alsın diye şehre gönderirler. 1144, 1239

-H-

Hâce-zâde: Hâce-zâde Muslih al-Din Mustafa. Fâtih Sultân Mehmed döneminin ünlü ulemâlarından. Ali Kuşçu İstanbul'a geldiği zaman onu karşılamak vazifesi ona verilmişti.Devrin tüm ulemâsı gibi o da Ali Kuşçu'ya gösterilen ilgiden dolayı rahatsız olmuş, Ali Kuşçu'yu med ve cezir hâdiseleri konusunda kısa bir imtihâna çekmiştir. 259

Hâtîfî: (?-1521) İrânlı şâir. Camî'nin kızkardeşinin oğlu olup Herat muzafâtından Cam kazasında Harcird'e doğmuş ve 927h./1521m'de ölmüştür. Timur'un fütuhâtı hakkında yazmış olduğu Zafer-nâme de denilen Timur-nâme isimli destânı 1869'de Lucknow'da taşbasmayıyla neşr olunmuştur.Hâtîfî beş büyük manzûmeden müteşekkil bir Hamse yazmayı tasarlamış ise de bu fikrini kuvveden fi'le çıkaramamıştır. Bu Hamse'nin aksâmından olmak üzere bir Leylâ vü Mecnûn ile Haft Manzar isminde bir eser kaleme almıştır. Horasan fethinden avdetinde Şâh İsmâil kendisini ziyâret etmiştir ve bu vesile ile bir manzûme yazmaya davet edildi ise de ancak 1000 beyit yazabilmiş ve Safevî'lerin Şeh-nâme'si olacak bu eser tamamlanmamış olarak kalmıştır. 321

Hazret-i Mollâ: 261, 263.*bkz.* Hâce-zâde

Hüdhüd: İpek kuşu, Çavuşkuşu, İbibik. Süleymân Peygamber'e hizmet eden bir kuşdı. Çok uzaklardaki suyu havadan görebilme ve keşfedebilme özelliğine sahipti. Birgün su aramak için çok havalanınca Sebe ülkesini görüp Süleymân Peygamber'e haber vermiş o da Belkıs'a Hüdhüd'ü elçi olarak göndermiştir. 1019

Hümâ: Devlet Kuşu, Talih Kuşu, Cennet Kuşu. Kafdağında Okyanus adalarında veya Çin'de yaşadığına inanılan efsânevî bir kuş. Serçeden biraz büyük, yeşil kanatlı, sarı gagalı, boz saksaklı andırır bir kuşmuş. Eskiden bir meydanda Hümâ uçar ve kimin başına konarsa o kişi pâdişâh olurmuş. Bu bakımdan "Devlet Kuşu" olarak bilinir. 1845, 2065

Hüsrev: Hüsrev Nûşirevân'ın torunudur. Sasaniyân sülâlesinden bir pâdişâh olup Pervîz lakabıyla bilinir. Ayrıca kelime pâdişâh anlamında da kullanılmıştır. 229, 243, 272

Hüsrev-i Dehlevî: (1253-1325) Eserlerini Farsça yazmış bir Türk şâîr ve edibi olup Hindistân'da doğmuştur. Muhtelif eserleri vardır. Leylâ vü Mecnûn mesnevisi Nizâmî'ye nâziredir. 198.

-I-

İblis: Şeytân. Ateşten yaratılmıştır. Cenâb-ı Allah'ın Hz. Âdem'e secde etmesi konusundaki emrine karşı gelmiş ve lânetlenmiştir. 18

İbn-i Celâl: 2349 bkz. Sâlih.

İbn-i Selâm: Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi'nde Leylâ'nın zorla evlendirildiği şahıs. 119b, 1331, 1351, 1356.

İdris: Kur'ân-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biridir (K.19/56; 21/85) Kendisinden önce insanlar hayvan postu giydikleri halde elbiseyi icad etmiş, ayrıca ilk defa kalem kullanan, yıldızlar ve hesap ilmi üzerinde düşünen insan olmuştur. Kendisine 30 sayfa vahiy inmiştir. 18

İsâ (As.): Allah'ın gönderdiği hak peygamberlerdendir. Beni İsrâil'e gönderilmiştir. Kendisine kitap olarak İncil verilmiştir. Doğumu mucizedir. Birçok mucizesi edebiyatımızda telmih yoluyla anılmıştır. 1021, 1631

-K-

Kârûn: Hz. Musâ zamanında yaşamış, zengin, kibirli, malı ve bilgisiyle gururlu birisidir. Hz. Musâ'nın zekât emrine karşı gelmiş onun duası sonucu malıyla mülküyle beraber kendisi de mahvolmuştur. Bu kişi Tevrât'ta Korah adıyla geçer. 156

Kays: 317, 375, 395, 398, 399, 90a, 476, 489, 496, 515, 542, 645, 648, 700, 720, 743, 1032, 1116, 1212, 1601, 2008, bkz. Mecnûn.

Kayser: Eski Roma ve Bizans imparatorlarının lakabı 114, 115

Kemâlpâşâ-zâde (Kemâloğlı): Kemâlpâşâ-zâde (1468-1534) Türkçe, Arapça ve Farsça çok sayıda ve çok çeşitli mevzûlardaki eserleriyle asrın belli

başı âlimleri arasındadır. Yavuz'un Mısır seferine Anadolu Kazaskeri olarak iştirâk etmiş, nihayet sahasının en yüksek makamı olan Şeyhülislâmlığa yükselmiştir. 1534'de ölümüne kadar bu vazifede kalmıştır. Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin üstâdıdır. 2369

-L

Leylâ: Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi'nin kadın kahramanı. Leyli diye de bilinir. Beni Amir kabilesinden olup Kays'ın akrabalarından biri imiş. Adı Leylâ binti Mehdî b. Sa'dü'l-Amiriyye'dir. 1b, 84, 76a, 597,662,91b, 722,1049, 124b,127b,137a,1734,145a,1917,1940

Leyli: 20,318,499,516,543,545,549,550,553, 554, 556, 567,87b, 594,615,90a, 645 ,91b,692,705,725,764,770,774,775,781,833,838,889, 904, 104a,976,978,983,990,996,108a, 1050, 1056, 1067, 1086, 1103, 1127, 1146, 1308,1311,119b,1326,1333, 1334, 1339, 1365, 121b, 1367,1384,1390,1408, 1415,1427, 1430,127b,135a,1499,1567, 1736,1743, 1747, 1773, 1856, 1867, 145a,1875,1912,1915,1936,148a,1938,1954,1964,1982,1988,1999,2003,20 05, 2010,2011,2012,2014,2019,2028,153a2082,2110,2124,2155,2210,2212, 159b,2216,2220,2245,2282.**bkz.**Leylâ

Malik: Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi'nde Leylâ'nın babası. 977, 1350, 1351.

Mecnûn: Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi'nin erkek kahramanıdır. Kelime anlamı "deli" demekse de daha çok bu mesnevideki erkek kahraman olarak bilinir. Beni Amir kabilesinden şâir Kays b.el-Mülevvahu'l-Amiri'nin lakabıdır. Bir başka rivâyete göre Emeviler döneminde yaşamış bir bey-zâdenin lakabıdır. 20,84,176,318,76a,420,80a,83a,732,94a,750,764,769,96b,99a,842,879,882 ,883, 889,101b, 893,911,104a,1004, 1006,1009,1014,1016,1031,1032,108a, 1043,1084,1102,1124,1147,1155,1158, 113b, 1160, 1172, 1215, 115a, 1222, 1243,1272,1285,1131,1322,1335, 121b, 1369, 1374, 1385, 1424,124b,1433, 1458, 1475,127b, 1562, 1563, 131a, 1572,1582,1604,1610,1658,1680,135a, 1682,137a,1741,1744,1749,1771,1773, 1781, 1787, 141b, 1806, 1813, 1838, 1865, 1910, 1918,1923,1929,1937,1938,1940,1964,1980,1996,2002,2004, 2007, 2009, 2019,2027, 2044,148a, 2084, 2173, 2210, 2212,159b2242,2254, 2300

Hz. Muhammed (s.a.v.): İnsanlığa gönderilen son peygamber. Hatemü'l-Enbiyâ, Seyyidi'l-Mürselin. 571m. yılında Mekke'de dünyaya gelmiş, 40 yaşında peygamber olmuştur. Dört büyük semâvî kitaptan Kur'an-ı Kerim'in

nazil olduğu Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) peygamberliğinin 14.yılında Medine'ye hicret etmiş. M.632'de Medine'de vefât etmiştir. 80

-N-

Nevfel: Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi'nde Mecnûn'a yardım etmek isteyen bir hükümdâr. Sonradan Leylâ'ya aşık olmuş Leylâ'yı kendine almak düşüncesiyle Mecnûn'u zehirlemek isterken kendisi zehirlenmiş ve ölmüştür. 141b,1801,1806,1807,1819,1847,145a,1862,1868,1871,1907,1913,1915,1917,1935, 1939

-S-

Sâlih: Celâl-zâde Sâlih Çelebi Volçitrin'de doğmuştur. Kânuni Sultân Süleymân döneminin 10 büyük aliminden biridir. Mensûr ve manzûm birçok eseri vardır. 973h./1565m.'de İstanbul'da vefât etmiştir. Nişâncı Celâl-zâde Mustafa Çelebi'nin küçük kardeşidir. 2332.

Sultân Mehmed: Fâtih Sultân Mehmed. Büyük Osmânlı Sultânı ve İstanbul Fâtihî. 1432 Edirne'de doğdu, 1481'de Gebze'de vefât etti. 1444'te Osmânlı tahtına geçmiştir. 6 Nisan-29 Mayıs 1453 tarihleri arasındaki 54 günlük bir kuşatmadan sonra İstanbul'u fethederek "İstanbul Fâtihî" ünvanını almıştır. Aynı zamanda "Avni" mahlasıyla şiirlerde yazan Fâtih Sultân Mehmed şâir ve ulemâ dostu olarakta tanınmıştır. 211

Hz. Süleymân: Beni İsrail peygamberlerinden Hz. Dâvûd'un oğludur. Babasının vasiyeti üzerine Beytül-Mukaddes'i 7 yılda inşâ ettirdi. Kudüs'te 4 yıl peygamberlik ve hükümdârlık yaptı. Allah'ın kendisine verdiği mucizevî kabiliyetle kuşların dilinden anlar, insanlara, cinlere ve daha başka hayvanlara hükmederdi. Rüzgar ona itaat etmişti. Nitekim Saba Melikesi Belkis onun kudret ve hikmetini görmüş, adaletine inanmış, ona tabi' olmuştur.

§

Şâh-ı Ahmed: 80 bkz. Hz. Muhammed (s.a.v.)

Şâhid-i Ken'ân: Hz. Yusuf (a.s.) İsrailoğulları peygamberlerinden olup Yakup peygamberin oğludur. Başından geçen kıssa Kur'ân-ı Kerim'in en güzel kıssası olup "Ahsenü'l-Kassas" olarak vasıflandırılır. Divân şiirinde adı en çok anılan peygamberlerden biri Hz. Yusuf'tur. Züleyhâ ile olan maceraları , zindâna atılması, güzel rüyâ tabir etmesi, Hz. Yakub'dan ayrı oluşu gibi kıssaları nedeniyle edebiyâtımızda sıkça anılmıştır. 632

-V-

Vâmık: Seven, sevdalı. Vâmık u Azrâ hikâyesinin erkek kahramanıdır. 1333.

-Z-

Züleyhâ: Yusuf peygamber ile aralarında çeşitli olaylar geçen ve sonunda onun eşi olan kadın. Yusuf ü Züleyhâ hikâyesinin kadın kahramanı. Magrib melikesi idi. Mısır azizi ile evlenmiş ancak Hz.Yusuf ile evleninceye kadar eline erkek eli dokunmamıştır. Daha evlenmeden Hz.Yusuf'u rüyâsında görüp âşık olmuştur.Hz. Yusuf ile karşılaşınca onun gömleğini yırtmış, sonrada onu zindâna attırıştır. Edebiyatımızda çoğu zaman Yusuf, Mısır kelimeleriyle tenâsüp biçimde anılmıştır. 623

2.YER ADLARI İNDEKSİ

-A-

Acem : 215,269,847.

Aden:1994

Arab:

43,269,332,435,442,447,608,801,843,847,1336,1911,2186,2366

-B-

Bağdâd: 977,2081

Bathâ: 14

Behişt-i Sâni: 2185.

-C-

Ceyhun: 1572, 1918

-F-

Fırat: 456.

-H-

Habeş: 61

Hind: 1093

Horasan: 116,134

Hucend: 134

-I-

İrâk: 117

341

-İ-

İsrâ: 65

İstanbul: 143.

-K-

Kâbe: 50

-M-

Mısır: 117

-N-

Necd: 500,891,901,978,1055,1060,1254,1338,1357,1498,1585,1848,
1912.

Necd Dağı: 957,1782,1803.

Nil: 456.

-R-

Rûm: 113,161,215,218,225,247,259,268,1093,1342,2353,2369.

Şâm: 117.

3.ESER ADLARI İNDEKSİ

Kıssa-ı Yusuf u Züleyhâ: 2354.

Kurcân-ı Kerim: 192,547.

ÖZGEÇMİŞ

1971 yılında Sivas'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sivas'ta yaptı. 1989 yılında Sivas Teknik Lisesi'nden mezun oldu. Aynı sene girdiği Erzurum Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü'nü 1993 yılında bitirdi. Halen Erzurum Cumhuriyet Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Evlidir.

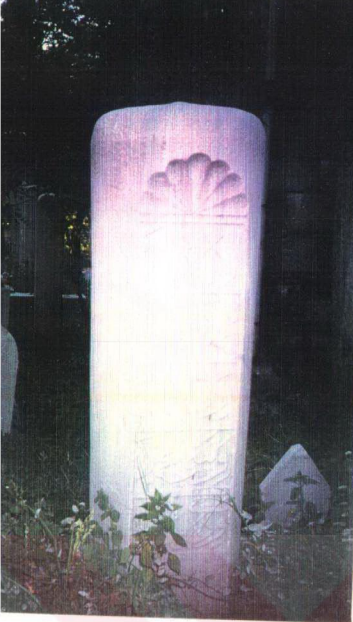

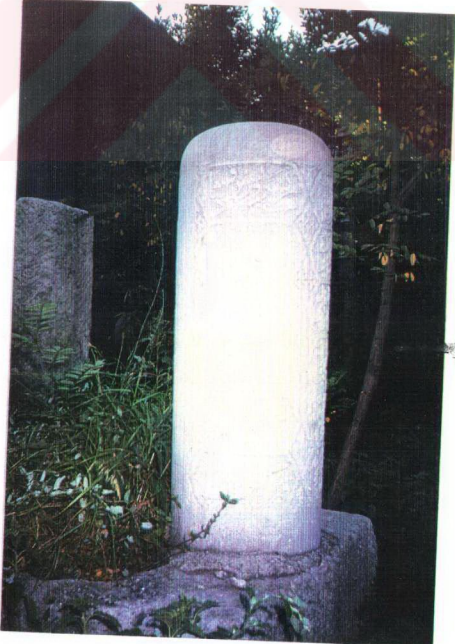
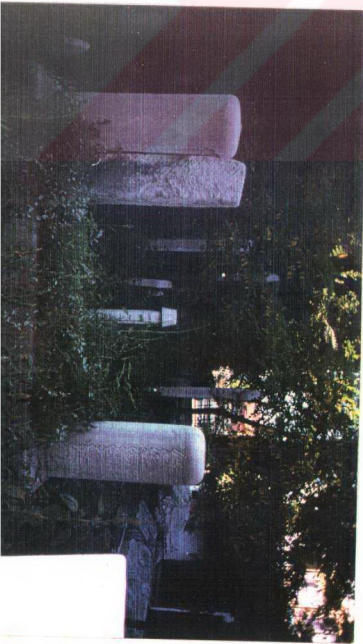
EKLER

Ek-1: Nişancı Mustafa Paşa Camii

Ek-2: Celâl-zâde Sâlih Çelebi'nin Eyüp Nişancı Celâl-zâde Mustafa Çelebi Camii Haziresinde bulunan kabri

مرد اول که سوز کافران خواجه	کوه چشم ز شکر کمانج	پیش کوه سحر کا کافران خواجه	قدم آبی سید شمشادیم
مرد اول آب قنبر خوانے	رومی اولیاء و کبریا کمانج	پویگان چرخ دروغ لم ایران	برآنج قافه کوهان لم ایران
مرد اول خوش کج آقا کافران خواجه	در کعبه در کعبین نور و صفا	مرد اول آتش جهان نور	بخاول در تنی و برین چمن
مرد اول آتش جهان نور	کوه زنده و کعبه اولور کمانج	مرد اول آتش جهان نور	
مرد اول آتش جهان نور	راکو کوه زنده و کعبه ای بالا در		

نیکوئی چشمه افلاک کمانج	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه
ایران اول کعبه کمانج	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه
کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه
کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه
کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه
کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه
کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه
کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه
کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه
کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه	کوه سحر کا کافران خواجه

بعضی هفت بوش کو کاغذ علی سر	شود و استیلا بیل بر خاخر
شیکم پو کی کوی کج و سا	
اکثر اوقات حضرت علی	
پیرو اولو کم کما یو العیاب	بند و برده و بود و زلف نظام
بکجه مع بود که اول و انا	نقد را از کسب کتابیا کلا
ابوح لسان بیج فوجش کله	عربی سگنی پاری یله
بنده ایم نظایر کثیف	
قوم آثار و پسته زنیف	
صنیر قوغال عاکی کسنی	بولور زلف کسک شایف
کی یسه روده کمال علی	نولوا کسب برین بلال ولی
اولاندر اول بنو عا لیل	بوقبر بن قور با سید
بند و تیر امیر زانو زلف	سینه باکر او کسبنا ایو
بولور و چو کنگ کاسک رو	استون آقا و عمر کسک

آخرت زاری کوی کین

نولوا کسب برین بلال ولی

	<p>نور اول در که مورد است نور اول آب خضر یابی نور اول شمشیر که پند ۱۰۰ نور اول آتش جهان</p>	<p>تجدیدت خدایه ملایر کرت سوسوز دگر باری بار</p>	<p>پس در گوش و کار که آتی قدیم دیگر نخبه در و در عالم</p>
	<p>کشف فخر پیوسته کتاب روحی و در پیوسته کتاب در و در زمین قرمز که سوز و در شب اولی</p>		<p>قدیم و آتی بیانشه علم بر آج و قاف کف آری</p>

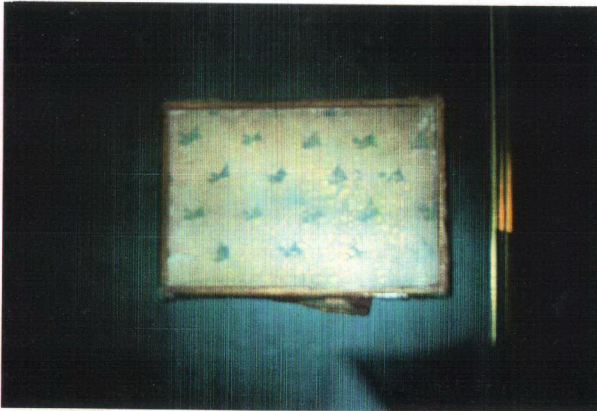
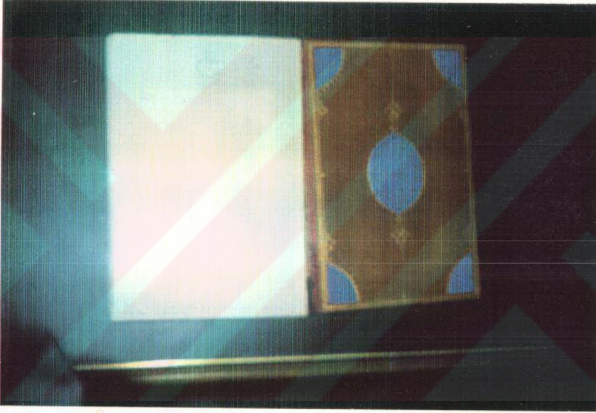
<p>نخبه شاعر و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب یونان اول نیکو کتاب نور و در پیوسته نیکو کتاب</p>	<p>جانی پیوسته نیکو کتاب سین شمشیر و نیکو کتاب کتاب در اول نیکو کتاب جس و در فصل نیکو کتاب جو نصدن نیکو کتاب</p>	<p>مدرسه نیکو کتاب کونی کتاب و نیکو کتاب</p>
<p>نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب</p>	<p>نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب</p>	<p>نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب نیکو کتاب و نیکو کتاب</p>

لوح علك درمختص
 نوز علقه سرمدان اجل
 مرعده جواد نومی دان
 اک مخصوص طب اولول
 چکده بر کمره نصیب اول
 بویغ مورخ دوم الی
 علم راست دارکم بو اولمای
 کورد کن جن بوظیفه کیری
 سنده بو طرز آذوقه الی کن
 ترکی بیله نوز عصاره
 دیسون بایل تیمورک انجان

لرح فصلک مروتیا
 ذوق صناعتان اجل
 سرود کله کوکرت برید
 ادا وحت درک ویرمبول
 بوجوه درک ویرمبول
 بلورجرب درک ویرمبول
 کشتی و زعفران سوزوم
 سوزده بو لطف چه کیری
 نظم یوسف دامنه الی کن
 قلمی درمیدان فلورخیا
 شعری علم الی کیرتشان

بکدر علمه کمال انک	عیب اولن شعری عادت اکدر	شوا کسکیم کیم خیال یل	بزرده خادات بیور سوسیل نما	فصلایو یوسف در بویول ی با	تاریخ ارم	فرق انو که داوندی نظم سنا	عین نظم و فانی لب	تاریخ ارم	تاریخ ارم
بمیدر نقصه نیشناک	دایم آسنه رعایت انکدر	متصل فکرت خال یل	استفال علو در حرم بار	اکورد میسالی بورد اول کاه	سندرسی است بویول کیت	عین نظم و فانی لب	عین نظم و فانی لب	تاریخ ارم	تاریخ ارم

Nurrosmaniye Nüshasının Fotoğrafları